

2022

Informe anual Estat de la cultura i de les arts

 Generalitat
de Catalunya

Co NC A

Consell Nacional
de la Cultura i de les Arts

Sumari

5	Introducció
6	Capítol 1: Esdeveniments i tendències 2022 Arts escèniques. <i>Un teatre tan precari i real com la vida</i> Clara Narvion Arts visuals. <i>Un any de represa</i> Albert Mercadé Audiovisual i multimèdia. <i>Catalunya busca un canvi de tauler</i> Àlex Gutiérrez Cultura digital. <i>Barcelona es consolida com un hub europeu del videojoc en un any que ha desbordat d'art digital</i> Carles Sora Cultura popular i associacionisme. <i>Retorn espectacular de la cultura popular</i> Guillem Carreras Edició i creació literària. <i>Normalitat represa, productivitat heterogènia i entrebancs</i> Pere Antoni Pons Museus, patrimoni i arxius. <i>Recuperació de públics i esforç institucional</i> Josep Playà Maset Música. <i>Tornada a la normalitat. Quina normalitat?</i> Esteve Molero Llengua catalana. <i>El català el 2022: entre la tenacitat i les amenaces</i> Teresa Tort Videllet Arts i comunitats. <i>L'exercici dels drets culturals i les tensions que se'n deriven</i> Senén Roy i Català Arts i educació. <i>Un any que es projecta envers el futur</i> Marcela Otárola Burgos Arts en salut. <i>Un any clau</i> Guillem d'Efak Fullana Ferré
74	Capítol 2: Polítiques culturals de la Generalitat de Catalunya durant el 2022 Parlament Govern Departament de Cultura Altres fets destacats
90	Capítol 3: Com respon la política cultural als reptes actuals de la cultura 1. Presentació 2. Resultats quantitatius 3. Resultats qualitatis 4. Conclusions Annex I: Notes metodològiques Annex II. Qüestionari
112	Capítol 4: Cultura en dades Dades sociodemogràfiques Pes econòmic de la cultura Mercats Estructura del sector Participació i pràctiques Impacte econòmic de la covid-19 Paritat i lideratge cultural
166	Capítol 5: Conclusions

Introducció

L'Informe anual sobre l'estat de la cultura i de les arts corresponent a l'any 2022 se centra a realitzar una anàlisi i una reflexió en clau de futur que sigui la base de les propostes que han d'ajudar a afrontar els canvis que requereixen els sectors culturals catalans.

L'informe està conformat pels cinc capítols habituals. El primer, l'anomenat «Esdeveniments i tendències», incorpora el relat sobre com els sectors culturals han viscut l'any 2022, un període marcat per la lenta recuperació de la situació anterior a la pandèmia. Els sectors culturals han reprès la seva activitat amb la sensació que hi ha canvis que s'han d'abordar i que l'aturada imposada per l'emergència sanitària ha fet aflorar de forma contundent.

També incorpora l'anàlisi de la política cultural des de la triple vessant del Parlament, el Govern i el Departament de Cultura. Si el 2021 es va caracteritzar per una aturada a causa de les eleccions, que van donar com a resultat un canvi de govern i una conselleria renovada, el 2022 ha estat un any de funcionament normal dels òrgans legislatiu i executiu.

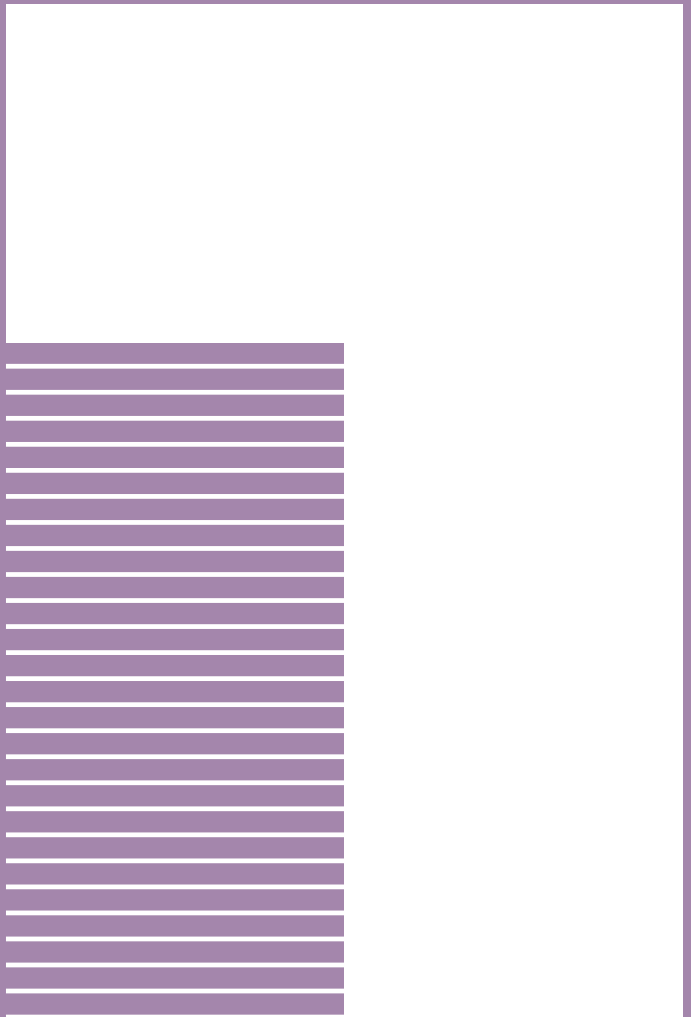
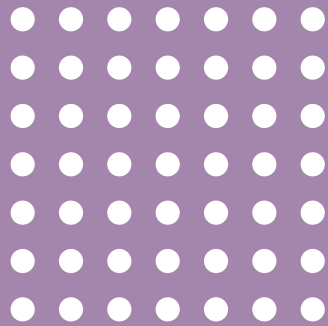
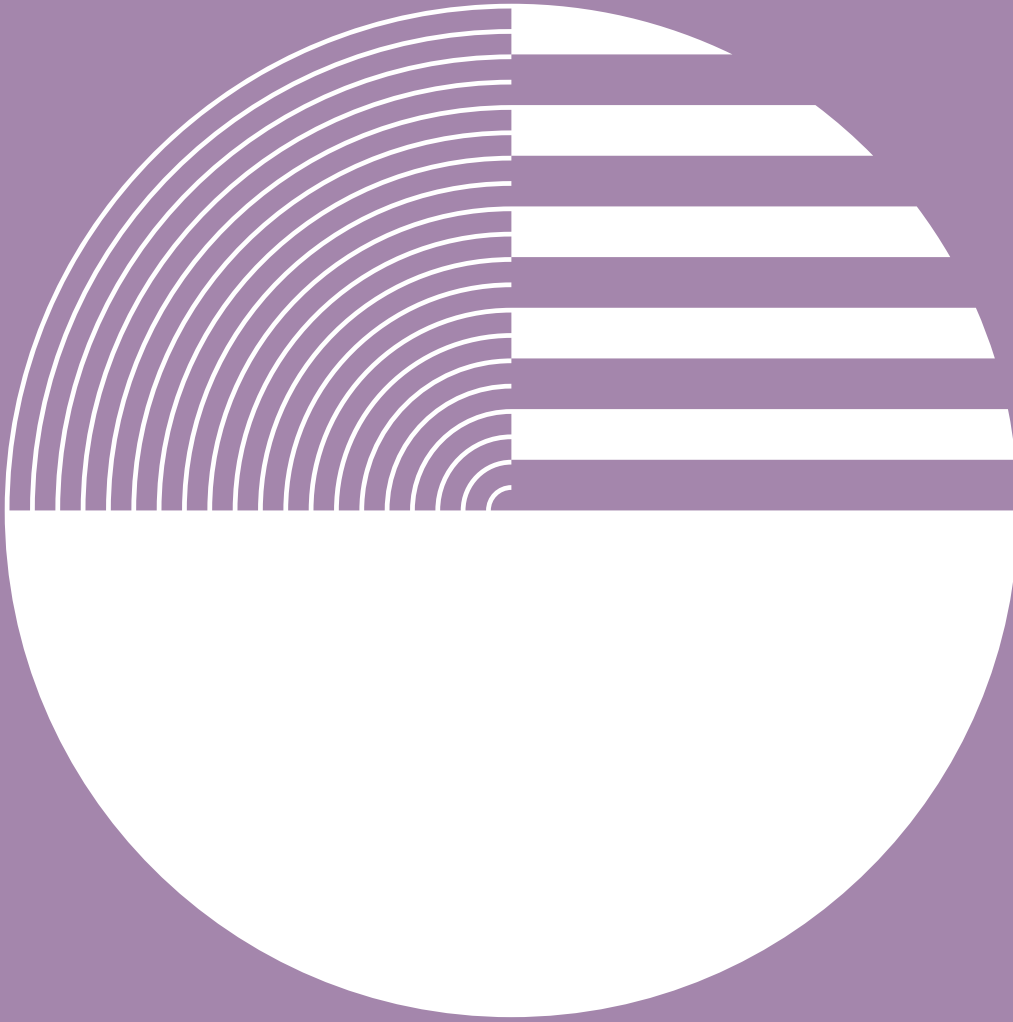
En els informes dels darrers anys s'ha detectat un conjunt de reptes que marquen i que condicionen l'evolució de les polítiques, l'ecosistema i els sectors culturals a Catalunya. Per aquest motiu, el Plenari del CoNCA ha considerat que enguany calia avançar en la concreció d'aquests reptes, establir-ne les prioritats i mesurar el grau d'implicació de les polítiques del Departament de Cultura en referència a la focalització, els plantejaments i els assoliments que se'n faci. S'ha consultat vint-i-sis persones coneixedores de les polítiques i dels sectors culturals del nostre país per obtenir un relat plural on tinguin lloc totes les aportacions, fins i tot les contradictòries, sense que les opinions expressades suposin un posicionament per part del Plenari del CoNCA.

El tradicional recull de les principals dades i dels indicadors culturals disponibles en el moment de tancar el document ens apropa a l'evolució del sector des de diferents perspectives. S'hi inclou el seguiment de l'impacte de la covid-19 en el conjunt del sistema cultural català, amb la comparació de la facturació entre els anys 2019 i 2022.

L'informe es clou amb les recomanacions que el Plenari del CoNCA realitza en base a tota la informació recollida prèviament. Aquestes propostes van dirigides en primera instància als dirigents responsables de la política cultural del país, però també als agents dels diferents sectors culturals i, sobretot, conté el compromís del CoNCA vers el conjunt de l'ecosistema cultural català.

Consell Nacional
de la Cultura i de les Arts
Setembre de 2023

1. Esdeveniments i tendències 2022

Arts escèniques

Un teatre tan precari i real com la vida

Clara Narvion

Periodista cultural, assídua a les platees teatrals, part de l'equip de Radio Primavera Sound.

El 2022 ha estat un any convuls, amb uns primers mesos molt preocupants per la manca de públic a les platees. Cap a l'estiu, coincidint amb el Festival Grec, el públic s'ha tornat a engrescar i hem pogut veure produccions del més alt nivell. Autoficció, mirada cap al jo, el retorn als clàssics, la precarietat econòmica i la crisi mediambiental són alguns dels temes principals de les produccions escèniques d'enguany.

El dramaturg britànic Tom Stoppard deia que el teatre és un gran mirall sobre el qual es reflecteix tot el que passa al món i que ens ajuda a interpretar-lo. Seguint la metàfora, les arts escèniques han estat un gran mirall on hem vist reflectits els grans temes socials del 2022: l'esperança de la vida postpandèmica, els moviments socials que reinterpreten les nostres societats, la necessitat de trobar vies d'escapada al dia a dia, la precarietat que persegueix els joves (i no tan joves), i un moment de gran autoreflexió d'artistes i companyies.

Així doncs, tampoc no podem fer una anàlisi honesta de les arts escèniques contemporànies sense tenir en compte el context en el qual ens inserim. El nostre mirall particular ens mostra el final de les restriccions de la covid, la guerra d'Ucraïna i la crisi inflacionista, elements determinants al principi de la temporada. Els teatres van fer grans esforços comunicatius per tornar a engrescar el públic, però als primers mesos de 2022 les platees van patir la incertesa mundial i era difícil veure funcions plenes de gom a gom.

De fet, els mesos de primavera van ser molt durs, amb teatres mig buits i un públic que no acabava d'animar-se a consumir arts escèniques. La crisi de públic va afectar de la mateix manera equipaments públics i privats, i es van viure moments de gran nerviosisme al sector. Aquest moment d'incertesa va agafar de ple obres com l'ambiciosa *Els homes i els dies*, de Xavier Albertí, al Teatre Nacional; la magnífica i poètica *Canto mineral*, d'Azkona-Toloza, al Teatre Lliure, o *Lengua madre*, també al teatre de Montjuïc.

TORNA EL GREC, TORNEN ELS «SOLD-OUT»

No va ser fins al Festival Grec que es va tornar a penjar el cartell de «sold-out» amb assiduitat. El Grec del 2022 va ser apoteòsic, ple de propostes espectaculars i petites joies; un punt de trobada per a un públic amb ganes de reprendre la vida cultural i de tornar a viure l'estiu a la ciutat. Queden per a la memòria l'espectacle de la companyia neerlandesa Nederlands Dans Theater (NDT); el retorn a Barcelona de Thomas Ostermeier amb *Un enemic del poble*, mai vist a casa nostra; la dansa de Christos Papadopoulos, i la mirada al territori de l'ex-Iugoslàvia de Sanja Mitrović. La presència d'artistes catalans va ser notable, de Lali Aiguadé a Cris Blanco, El Conde de Torrefiel, la companyia Atresbandes o els equilibris impossibles de Manolo Alcántara:

el Grec com a gran aparador del talent català i, alhora, com a taula de flotació per a nombroses companyies, que no haurien pogut aixecar els seus espectacles sense la coproducció de l'equip de Cesc Casadesús.

Aquest paper de coproducció del Festival Grec és el que ha permès la creació d'alguns dels espectacles més interessants de la temporada. Una carta blanca per a artistes que no sempre troben finançament privat i que no disposen de múscul financer per embarcar-se sols en la construcció d'un projecte escènic. Tenim l'exemple d'*Al final, les visions*, on el dramaturg Llätzer Garcia explora la condició humana de la mà de Joan Carreras, Laia Manzaneres, Joan Marmaneu i Xavi Sáez; *Negatiu*, de Sílvia Navarro, sobre la història dels fotoperiodistes Robert Capa i Gerda Taro; la proposta de circ de la companyia Voël *Boira*; o la peça *Fàtima* de Jordi Prat i Coll, una de les més aclamades del festival.

LES COPRODUCCIONS, TAULA DE FLOTACIÓ PER AL SECTOR

L'impacte dels festivals públics no és només visible en el cas del Festival Grec. El Sismògraf d'Olot, la Mostra d'Igualada, el Trapezi de Reus (que el 2023 estrena nova direcció amb Alba Sarraute i Cristina Cazorla), la Fira Mediterrània de Manresa i FiraTàrrrega han estat centrals per a la recuperació de la creació escènica catalana. Aquestes fires i mercats són especialment importants en l'acompanyament de companyies allunyades dels convencionalismes, tant pel que fa al format com quant a les temàtiques, que no sempre tenen un encaix senzill en les programacions teatrals més *mainstream*.

A FiraTàrrrega, per exemple, es va poder veure *Exit through the gift shop*, de Carla Rovira, un colpidor relat dels processos de gestació i maternitat, un dispositiu escènic a mig camí entre l'exposició museística, les confessions en primera persona i l'espectacle teatral. El col·lectiu Desasosiego (amb un *site-specific* lorquíà deliciós), les Artistas Salchichas, Insectotròpics, Projecte Ingenu o Lali Álvarez i la seva proposta amb joves de Tàrrrega, van ser altres artistes que van participar del programa de suport a la creació. Sembla clar que moltes d'aquestes companyies no haurien pogut tirar endavant els seus projectes «als marges» sense aquest suport institucional i que aquesta possibilitat d'expandir els llenguatges escènics no seria factible sense la seva xarxa econòmica.

Trobem un cas similar al bell mig de la Garrotxa, on el Sismògraf és altaveu i *partner in crime* de nombroses companyies de dansa. L'equip de Tena Busquets treballa d'una manera reflexiva, intensiva i comunitària, a partir de processos d'acompanyament que ens molts casos s'allarguen durant tot un any. El 2022, per exemple, van comptar amb les residències d'Acting for Climate, Raquel Gualtero, el projecte de Xesca Salvà i Marc Villanueva, i l'espectacle *Nest*, de Marie Gyselbrecht (que també es va poder veure a FiraTàrrrega; bon exemple de les complicitats entre diversos festivals del territori).

La Mostra d'Igualada també és un element clau en el suport a la creació amb una proposta de quatre eixos: gran format, noves dramaturgies, foment de cooperació entre companyies i joves. Entre el 2020 i el 2022 han donat suport al projecte *Imperfect* de La Baldufa i Sol Picó, o a l'espectacle *Olympus*, on l'Agrupación Señor Serrano revisa els mites grecs pensant en la visió dels infants.

EXPANSIÓ TERRITORIAL, NOUS HORIZONS

Un factor important per entendre el panorama escènic català és, justament, un moviment centrfug dels espais d'exhibició. Si durant anys la mirada de públic i crítica estava posada en Barcelona i Girona (gràcies en bona part a la magnífica feina feta durant dècades pel festival Temporada Alta, que ha convertit la ciutat en imprescindible en el marc internacional), aquest marc mental s'està diluint i ampliant per donar cabuda a petits esdeveniments culturals, programadors per tot el territori i propostes de nínxol que farceixen tots els racons de propostes d'arts escèniques.

Podem parlar del Dansàneu, el festival de cultures del Pirineu, com a bon exemple d'un esdeveniment fet des de la perifèria, però que ha captat totes les mirades arran de la seva programació curada i la barreja única de patrimoni i cultura, o del Deltebre

Dansa, on els Brodas Bros i el grup Haa Collective van ser alguns dels protagonistes de la darrera edició. Podem seguir amb alguns dels esdeveniments més rellevants i singulars del país, com ara la Fira del Clown de Vilanova de la Muga; el Festivart el Pla de Rubió, a l'Anoia; l'estiuenc Circ a la Plaça d'Olot; el Danseu Festival, a Les Piles, que explota el context rural; el Festivalet de Circ de Manresa; el Festival Internacional de Teatre i Circ d'Amposta (FesticAM); la Fira de Màgia al carrer Montgai Màgic; el Festival Internacional de Pallassos de Cornellà; el Festival Acròbates, a l'Hospitalet de Llobregat; el FASTT, festival d'arts escèniques per a vuit micropobles de la comarca de l'Alt Empordà; el projecte Plançó: circuit escena jove Ponent-Pirineu, a 15 municipis de Lleida; el Festival de Pallasses de Sant Esteve de Palautordera, que organitza el Circ Cric i que posa el focus en les creacions femenines; el cicle «Si no vols pols no vinguis a l'era», que el col·lectiu Nyamnyam organitza a la localitat garrotxina de Mieres; la iniciativa Pobles de Circ, que va programar 45 espectacles a petites poblacions de Catalunya, o la imprescindible Quinzena de Dansa Metropolitana.

GIRONA, AL MAPA EUROPEU

De tots els festivals d'arts escèniques del territori, el més emblemàtic quant a ambició de les propostes i tradició és Temporada Alta. Aquest festival ha arribat a la seva 21ena edició convertit en un referent europeu, en punt de trobada de les arts escèniques de mig món, gràcies en part a la connexió iberoamericana que fa anys que lideren.

S'hi va poder veure *Otelas*, de William Shakespeare, dirigida pel lituà Oskaras Koršunovas; *Amor*, de l'italià Pippo Delbono; *Temple du présent*, de Stefan Kaegi i Rimini Protokoll; *La vida es sueño*, dirigida per Declan Donnellan; la magnífica *Opening night*, de la companyia de dansa La Veronal, que ja es va poder veure al Grec 2021; *Petróleo*, dels argentins Piel de Lava; la darrera creació d'Angélica Liddell (una convidada habitual —i no per això menys impactant— de Temporada Alta), o *Il Terzo Reich*, de Romeo Castellucci, una de les propostes més aclamades de la temporada.

Temporada Alta també és un referent en l'àmbit de les coproduccions i acompanya artistes i companyies per aixecar diversos espectacles. El 2022 el festival dirigit per Salvador Sunyer va produir o coproduir 21 espectacles d'artistes tan diversos com Julio Manrique, Mario Gas, la mateixa Angélica Liddell, Jordi Casanovas, Juana Dolores, Cabosanroque i Mal Pelo.

AUTOFICCIÓ PER REPENSAR LA VIDA

Durant els mesos de pandèmia, el mirall del qual parla Stoppard s'havia tornat còncau i reflectia una realitat estranya, poc comuna, desdibuixada i petita; un reflex d'una vida alterada. Amb la fi de les restriccions, els artistes han tornat a posar la mirada dins seu i busquen repensar la condició humana i la seva pròpia història.

A *El gegant del Pi* (que va néixer al Teatre Lliure com a proposta de ràdio teatre, però que després de la pandèmia va saltar merescudament a sales com el Tantarantana), Pau Vinyals rememora la història de la seva família, els silencis, les paraules no dites i el passat franquista del seu avi. Una obra lluminosa que fa que el públic es pregunti si realment coneix el passat familiar i si la memòria col·lectiva ens enganya.

En un altre to més irònic i transgressor, amb *Grandissima Illusione*, que vam poder veure al Grec, Cris Blanco també reflexiona sobre la seva pròpia història i la seva trajectòria com a artista. De manera divertida i amb una escenografia senzillíssima, es pregunta per la creació artística i com aconseguir finançament per tirar endavant una gran obra, amb un cos de ball, un munt d'actors i actrius, una gran orquestra i una escenografia tan gran com la de les òperes del Liceu. Davant de tots aquests anhels, la veiem lluitar contra la precarietat del sector i sobreviure com a artista amb una gran dosi d'humor i talent.

Al Teatre Lliure, la companyia José y sus Hermanas es pregunten, amb un to també divertit i juganer, com assolir l'èxit i fer-se una carrera teatral en el món precari que els envolta. A *Concurso de malos talentos* els veiem desfilar mostrant les seves bondats i preguntar-se si val la pena viure en un món que et fa córrer endavant, perseguir l'èxit, crear sense parar i no aturar-te.

Una proposta més que repensa els conceptes de l'èxit i el fracàs és *Lacrimosa* (Sala Atrium, Temporada Alta), on Bàrbara Mestanza i Francesc Cuéllar presenten dos monòlegs sobre el concepte de l'èxit en un context de crisi econòmica. Es tracta d'una autoficció per parlar de les frustracions de tota una generació que va créixer amb promeses de progrés i abundància i que xoca amb una realitat dura i manca d'esperança.

Aquesta frustració generacional també està present en algunes peces de dansa que s'han vist el 2022 i que, a partir del cos i el moviment, investiguen el desencantament cap al futur. Amb *Likes*, la coreògrafa Núria Guiu traça un discurs sobre el valor dels *m'agrada* a la nostra societat digital, mentre que Laia Santanach repensa la tradició a la llum de la contemporaneïtat a *Tradere*. Totes dues es van poder veure al Mercat de les Flors i són bons exemples de com el món de la dansa fixa la mirada en els individus, les seves pors i obsessions, i els reptes que presenta el món contemporani.

UNA QÜESTIÓ DE SUPERVIVÈNCIA

Aquest mirar cap a dins també implica, de vegades, parlar de la vida i de la mort. L'espectacle *Harakiri* de Les Impuxibles, estrenat al TNC, n'és un bon exemple, ja que aborda el tema del suïcidi des d'un punt de vista multidisciplinari amb circ, dansa, text i música. Som davant d'un espectacle força únic, que indaga en el dolor sense recrear-s'hi.

I si parlem de la vida i la mort, cal esmentar *Aquellas que no deben morir*, del col·lectiu Las Huecas, que, tot i que es va estrenar el 2021, ha tingut un llarg recorregut durant els mesos següents. Aquest projecte, coproduït per l'Antic Teatre, La Infinita de l'Hospitalet i el Festival TNT de Terrassa, i que ha arrasat allà on ha passat, indaga en la gestió material i econòmica de la mort. Es tracta d'una proposta colpidora que, per moments, ens fa mig somriure, i que ha posat Las Huecas en el punt de mira de totes les programacions del país.

La pulsio de la vida, la proximitat de la mort i la supervivència també estan presents a *Animal negre tristesa*, dirigida per Julio Manrique, a la Sala Beckett. Aquesta obra, que ha rebut diversos premis, explica la història d'un grup d'amics burgesos que s'enfronten a la natura desfermada i a un incendi que posarà en joc la seva vida i les seves creences.

Aquesta mirada al «jo» i a les singularitats dels individus pren un especial interès amb l'obertura d'espais com Periferia Cimarronas, un nou teatre al barri de Sants amb una programació centrada en la cultura negra, afrodescendent, diaspòrica i racialitzada. Aquest espai dona cabuda a propostes com *Tituba. Bruixa, negra i ramera*, una adaptació de *Les bruixes de Salem*, protagonitzada per Kathy Sey i dirigida i escrita per Denise Duncan, que va ser tot un fenomen a la cartellera barcelonina a la tardor.

El 2022 serà recordat com l'any que, per fi, actors i actrius racialitzats van poder saltar a la primera plana de les arts escèniques catalanes. A més del seu èxit a *Tituba*, Kathy Sey és una de les protagonistes del *Terra baixa* que Carme Portaceli dirigeix al TNC, mentre que Moha Amazian i Neus Ballbé van colpir el públic del Nacional amb *Bonobo*, una valenta peça de Josep Julien sobre el terrorisme islàmic. Per la seva banda, Tamara Ndong ens enfronta amb el passat colonialista del país amb *l'Amèrica* que Julio Manrique dirigeix a La Villarroel.

LA POLÍTICA TORNA A ESCENA

Si bé és cert que en els darrers anys la mirada creativa s'ha dirigit a l'interior i els temes polítics han deixat pas a uns formats més introspectius, encara hi ha peces que aborden els reptes actuals i l'impacte polític en l'economia, l'ecologia i la vida de les persones.

Dues peces que ja s'havien estrenat en anys anteriors però que el 2022 han tornat als nostres escenaris són *Europa Bull* (Premi Quim Masó 2018, TNC 2019, Grec 2022), on Jordi Oriol indaga sobre la identitat d'Europa, el fracàs de la fraternitat entre països i les contradiccions de l'anomenada «política comuna», i *De què parlem mentre no parlem de tota aquesta merda* (TNC 2021, Poliorama 2022), en què la companyia

La Calòrica riu (per no plorar) de la situació de crisi climàtica i els poders que s'amaguen darrere la suposada transició ecològica.

La jove companyia Monte Isla també ha reflexionat sobre la tensió entre natura i ciutat, des d'una perspectiva poètica i poc convencional. A partir d'artefactes escènics (en molts casos, sense actors ni actrius), de llums, telons i elements de la tramoia, ens fan imaginar paisatges distòpics, mons estranys. El 2022 els hi hem vist dues peces per emmarcar: *Donde empieza el bosque acaba el pueblo*, al festival TNT de Terrassa, i *Allí donde no estamos*, al Centre de les Arts Lliures/Escenari Brossa.

També en l'àmbit de la crisi climàtica, a *Eufòria* (Sala Beckett), Lara Díez Quintanilla porta al límit un grup d'amics que fa poc que han arribat a la vintena i es pensen que seran joves i feliços per sempre. La seva ingenuïtat i els desitjos es contraposen amb un futur distòpic (o ja no tant), ple de fracassos, i un món que comença a col·lapsar.

Amb un to encara més *punky*, Agnès Mateus i Quim Tarrida van arribar a la sala Tallers del Teatre Nacional amb una bandera franquista de 20 metres quadrats. Lluny de voler lloar la tasca del dictador, *Patatas fritas falsas* és una obra antifeixista i militant, que treu les vergonyes d'alguns sectors de la política actual. És un magnífic exemple, per cert, de la nova direcció de Carme Portaceli al capdavant del TNC, que acull algunes propostes menys *mainstream* que exploren els marges de l'anomenada escena híbrida i que fan del teatre un espai més inclusiu i variat.

Des del món del circ, Los Galindos també reflexionen sobre el sistema actual. A *MDR - Mort de riure* (TNC), tres pallassos s'enfronten a cop de riallades a la justícia i la violència institucionalitzada.

TORNAR ALS CLÀSSICS

En temps de crisi, la condició humana ens fa mirar endins, com hem vist, i enrere: tornar als clàssics i repensar-los. Ha estat un any ple de revisions i d'autors i autores que han aportat el seu punt de vista singular a obres que ja coneixem.

Comencem per Lorca, ja que aquest 2022 hem vist diverses adaptacions dels seus textos. Juan Carlos Martel va dirigir al Teatre Lliure la seva versió de *Yerma*. Abraçada per l'escenografia de Frederic Amat i protagonitzada per María Hervás, ens presenta una versió colpidora i poc allunyada del clàssic. En canvi, a *La casa sin Bernarda* Paula Errando vesteix les germanes Angustias, Magdalena, Amelia, Martirio i Adela amb *shorts* i sabates d'esport, fa que escoltin música actual i que beguin batuts. L'escena és pop, cert, però l'angoixa per la llibertat i el rebuig al codi moral imposat és talment lorquiana. També el col·lectiu Desasosiego, com ja s'ha comentat, fa una adaptació lorquiana remarcable. Unes taules al pati, una copeta de conyac i unes estovalles ben blanques són els acompanyants perfectes del seu *Un segundo bajo la arena* (Fira Tàrrrega 2022, Maldà 2023), una adaptació lliure i inspiradora de *Bodas de sangre*. I no podem acabar el repàs lorquià sense esmentar un dels grans èxits dels darrers anys a l'Estat espanyol, *Una noche sin luna*, que va passar pel TNC pels volts de Nadal i va exhaurir les entrades a una velocitat poc comuna. Juan Diego Botto encarna el poeta de Granada amb una sensibilitat inigualable i és el culpable d'aquest èxit sense precedents.

Hem vist, també, dues adaptacions del *Terra baixa* d'Àngel Guimerà. Primer, al Lliure de Gràcia vam assistir a l'artefacte escènic ideat per Roger Bernat per homenatjar la versió de Fabià Puigserver de 1990, una versió que va aixecar polèmica i que va fascinar alguns espectadors mentre que va indignar d'altres. Pur estil Roger Bernat. La versió de Portaceli al TNC ha estat menys polèmica, però no menys atrevida, ja que ha convertit la peça en una mena de *true crime* detectivesc poc convencional.

Més íntima ha estat l'aposta d'Àlex Rigola, que ha tancat en una caixa de fusta Nausicaa Bonnín, Miranda Gas, Pol López, Marc Rodríguez i Joan Solé per interpretar el seu *Hedda Galber* (Teatre Lliure), de Henrik Ibsen; una versió a mitja veu on les grans protagonistes són les mirades i el magnetisme entre actors. «Sold-out» merescut.

PREMIS I RECONeixEMENTS

No podem acabar aquest repàs anual sense mencionar els premis que han reconegut la trajectòria de diversos artistes del país. Comencem pels Premis Nacionals de Cultura atorgats pel CoNCA, que, en l'àmbit de les arts escèniques, van premiar el dramaturg Jordi Casanovas per la seva proposta de teatre documental i l'exercici de deconstrucció de la societat catalana, i la ballarina i coreògrafa Núria Guiu, de qui van destacar la capacitat d'indagar en la relació entre la dansa i l'entorn digital, així com la seva mirada socioantropològica.

El febrer de 2022 es va entregar el Premi Ciutat de Barcelona corresponent a l'any 2021. En va resultar guanyadora la companyia La Veronal, dirigida per Marcos Morau. El jurat va destacar el valor dels espectacles *Sonoma* i *Opening night*, així com la seva singularitat i potència visual, interpretativa i conceptual. Així mateix, el febrer de 2023 es va lliurar el premi de 2022 a Los Galindos per *MDR - Mort de riure*, un espectacle que el jurat va definir com de circ radical i imaginatiu que reivindica el carrer i els espais no convencionals com a escenaris que cal reconquerir.

En l'àmbit espanyol, podem destacar el Premi Nacional de Dansa, que va recollir la ballaora Ana Morales. Per la seva banda, Pepa Plana va ser reconeguda amb el Premi Nacional de Circ per ser una dona pionera en la creació de circ, així com per haver fet una gran aportació en la innovació del llenguatge del *clown*.

Una altra fita del 2022 ha estat el retorn del Premi Delfí Colomé, que es convoca en el marc de la Fira Mediterrània i que té com a objectiu promoure noves propostes que parteixin de la tradició i del llenguatge de la dansa d'arrel tradicional.

LES ANOTACIONS PER AL 2023

El 2022 ha estat un any de recuperació física i mental per al sector de les arts escèniques. Un any de tornada a la normalitat, de tornar a agafar aire i de recuperar-se (una mica) de les estretors econòmiques pandèmiques. Si és cert que l'any va començar amb una crisi de públic esfereïdora, les platees tornen a estar plenes i hi ha obres que pengen el cartell de «sold-out» cada nit, com ara *La Trena*, de Clara Segura (Teatre Goya); *L'oreneta*, de Guillem Clua (La Villarroel); la *Hedda Gabler* que ja hem anomenat, o *El llop*, que va portar a grans escenaris catalans un grup d'actors i actrius amateurs dirigits per Àngel Llàcer.

Tot i l'èxit d'algunes produccions, el sector se sent vulnerable i ha reclamat més ajudes públiques, ha fet palesa la necessitat de crear per fi un estatut de l'artista i de construir nous públics, sense deixar de banda els més joves. Els i les artistes volen crear amb llibertat, estar programats més de tres dies seguits, poder fer actuacions en diversos festivals o espais de diferents localitats de Catalunya, que els programadors tinguin la mirada àmplia per donar cabuda a propostes no convencionals, que les sales públiques apostin per la creació contemporània... Una vida, a la fi, digna i allunyada de la precarietat.

El que volen veure reflectit al mirall és un país on les companyies no desapareguin per falta de recursos, on els i les professionals del sector no hagin de tenir quatre feines per sobreviure, on les sales petites no desapareguin engolides per la cruesa del mercat immobiliari i on hi hagi veritable cura per la creació contemporània. Esperem que el mirall de Stoppard els torni un reflex ple de dignitat.

Arts visuals

Un any de represa

Albert Mercadé

Historiador, crític d'art i comissari independent

2022 ha sigut un any de lenta represa per al sector de les arts visuals. La pandèmia no només va suposar un sostrac que va alterar les economies i les dinàmiques de tots els àmbits de la cadena de valor del sistema artístic (els museus, els visitants, el col·leccionisme, artistes i comissaris), sinó que va evidenciar les mancances d'un sector que feia anys que arrossegava deficiències estructurals de base. Si 2020 i 2021 van ser uns anys de resistència i presa de consciència d'allà on érem i d'allà on es podia incidir, 2022 ha sigut un any en què s'han començat a visibilitzar accions revitalitzadores, les quals han anat acompanyades d'algunes bones notícies de context. En aquest sentit, en el curs del 2022 s'ha produït una notable recuperació dels visitants als museus, s'han tornat a produir grans exposicions internacionals, s'han ampliat alguns pressupostos de centres d'art, s'han desplegat nous programes de direcció artística, fins i tot en algun cas s'ha produït una certa recuperació de vendes internacionals. Encara que no n'hi ha per tirar coets: els índexs de precarietat, sobretot dels treballadors culturals (principalment artistes i comissaris), segueixen sent alarmants. I la inflació i les possibles perspectives de contenció pressupostària podrien interrompre aquesta línia ascendent que s'ha palpat durant l'any 2022.

POLÍTICA CULTURAL I ACCIONS DE LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES

Des del punt de vista pressupostari, la Generalitat de Catalunya, a través de la seva consellera de cultura, Natàlia Garriga, està complint el seu compromís d'augmentar progressivament el pressupost destinat a cultura al llarg de la legislatura fins a assolir el 2 % dels pressupostos generals. Si el 2021 s'hi van destinar 298 milions d'euros, el 2022 aquesta xifra va augmentar fins a 389 —4 milions d'euros més (un increment del 28,3 %)—, cosa que representa un 1,3 % del pressupost global. En matèria d'arts visuals, aquesta dinàmica ascendent ha servit per consolidar diferents accions dedicades a pal·liar la precarietat estructural que afecta el sector, així com iniciatives recollides en el Pla integral d'arts visuals. Així, s'han destinat 515.000 euros a les adquisicions per a la Col·lecció Nacional d'Art Contemporani i s'han mantingut els 1,3 milions d'euros per consolidar els pressupostos dels centres territorials d'arts visuals. En aquesta línia, s'ha seguit donant forma al Pla Impuls que marca el Pla Integral, un conjunt d'iniciatives consensuades amb les diferents associacions d'arts visuals del país que han d'ajudar en els propers anys a donar resposta a les necessitats del sector. Per la seva banda, l'OSIC ha augmentat moltes de les partides destinades a subvencions i ajuts a les arts visuals —per exemple, un 25 % en programacions estables o un 40 % per a activitats dels centres de creació i producció—, mentre que l'ICEC ha incrementat un 180 % les subvencions destinades a adquisició i millora d'equipaments de galeries d'art, un 47 % les ajudes a la internacionalització de galeries d'art i un 58 % les ajudes a projectes de desenvolupament de públics per a les arts visuals. En aquest context, el Departament de Cultura i el CoNCA han seguit impulsant el Cens d'artistes de Catalunya i n'han ampliat l'abast: a més d'artistes i creadors, aviat s'hi podran donar d'alta també agents professionals tècnics i gestors culturals.

Per la seva banda, l'ICUB ha donat continuïtat al programa de beques per a la creació, les beques Barcelona Crea —30 beques amb un import de 6.000 euros cadascuna— i la convocatòria per a projectes puntuals. També ha obert una convocatòria per optar a la participació en el cicle «Temporals», d'exposicions artístiques itinerants als centres cívics de Barcelona. Aquest cicle és un exemple paradigmàtic del Pla de drets culturals impulsat per l'Ajuntament de Barcelona per democratitzar l'accés a la cultura i la producció cultural. Iniciat el 2021 en format pilot, aquest nou programa converteix els centres cívics en mediadors entre l'art contemporani i la ciutadania. El 2022 el cicle «Temporals» comptà amb deu exposicions itinerants en tretze centres cívics de nou districtes de la ciutat. Des de l'àmbit municipal, cal destacar les reunions que s'han dut a terme amb el sector per treballar el projecte de la biennal Manifesta 2024, les quals, si bé encara de manera incipient, han de posar la llavor amb vista a organitzar un esdeveniment que compti amb la màxima complicitat dels agents artístics del país. En aquest context de ciutat, la Fundació MACBA ha impulsat la segona edició de les beques BKFMACBA (amb un import de 30.000 euros), dedicades a la investigació sobre la col·lecció del museu i dels programes educatius.

En l'àmbit estatal, s'han fet efectives les aportacions estructurals del Ministeri de Cultura a diferents institucions artístiques catalanes: 1,8 milions al MNAC, 600.000 euros a la Fundació Tàpies i 500.000 a la Fundació Miró. Malgrat que les aportacions han sigut ben rebudes, el sector continua tenint la impressió que són millorables, tenint en compte els pressupostos dels grans museus madrilenys o les xifres destinades a fer grans adquisicions, com la compra de l'Arxiu Lafuente per al Centre d'Art Reina Sofia, una col·lecció que custodia les grans obres de l'*underground* barceloní que es va adquirir l'any passat per 30 milions d'euros. En l'àmbit ministerial, també s'ha seguit avançant en l'articulació de l'Estatut de l'artista, una de les reformes més llargament reivindicades pel sector cultural i que el ministre Miquel Iceta s'ha compromès a abordar a través de la creació d'una Comissió Interministerial i la reforma de 58 lleis dedicades a pal·liar la precarietat estructural del sector artístic i cultural, de les quals s'han iniciat 46.

2022 ha sigut un any de recuperació pel que fa als visitants als museus, que van patir una forta davallada durant la pandèmia que va afectar de manera fatal les partides pressupostàries. Així, a tall d'exemple, segons l'Observatori de Dades Culturals de l'Ajuntament de Barcelona, en els museus barcelonins s'han produït augments de més del 20 % en relació amb el 2021; no s'hi ha arribat encara a les xifres pre-pandèmiques, però s'hi han aprofitat molt.

NOMENAMENTS I NOVA EMPENTA ALS CENTRES D'ART AMB LES NOVES DIRECCIONS

Si el 2021 va ser l'any de l'arribada de noves direccions als centres d'art del país (Bòlit, La Capella, MACBA, Santa Mònica, Mèdol), el 2022 ha sigut l'any del desplegament de les activitats promogudes per les esmentades noves direccions. La Capella, a través de la iniciativa de David Armengol, ha obert dos nous espais d'exposició: Concèntric, un espai que dona veu a artistes i col·lectius de la ciutat a través d'un programa públic d'activitat (Bar o A*DESK), i l'Espai Rampa, per donar veu a exposicions de més petita escala. A banda de la consolidació del programa de Barcelona Producció, també cal destacar el programa de Mediació, dedicat a vincular programes artístics d'autor amb l'anella del Raval. Per la seva banda, el Bòlit de Girona, sota la direcció d'Ingrid Guardiola, ha fet passos de gegant: s'ha expandit, estructurat i fins i tot deslocalitzat el programa, com en l'exposició «Parar taula», d'Isabel Banal i Tura Sanglas, a Santa Maria de Vilabertran. L'arribada de Vicent Fibla al capdavant del Mèdol també ha revolucionat el centre d'art, amb una proposta transversal, experimental i atenta a l'art emergent i del territori. 2022 ha sigut l'any en què s'han començat a evidenciar les transformacions radicals que la flamant directora del Macba, Elvira Dyangani, s'havia compromès a dur a terme en arribar al càrrec el 2021. La programació del 2022 no ha decebut gens, amb accions que han donat protagonisme al context artístic local, com ara la presentació de l'exposició «Col·lecció MACBA. Preludi. Intenció poètica». Així mateix, cal destacar la programació de l'Arts Santa Mònica, dirigida

per Enric Puig, amb una mirada radical cap a la creació contemporània, alhora que compromesa i permeable al teixit social.

Pel que fa als nomenaments, el 2022 s'ha presentat el concurs de direcció de La Panera de Lleida, que s'ha adjudicat al comissari i investigador Christian Alonso, el qual ha substituït en el càrrec Cèlia del Diego. Així mateix, s'ha convocat el concurs de direcció de la Fundació Fenosa del Vendrell, que ha guanyat Nekane Aramburu, i s'ha donat per acabada l'etapa de Josep Miquel Garcia al capdavant del centre durant els darrers vint anys. Finalment, després de dos anys, s'ha convocat el concurs internacional de direcció de la Fundació Tàpies, el veredict del qual s'anuncia per al 2023. Cal destacar, per acabar, el nomenament de la nova junta de l'ACCA (Associació Catalana de Crítica d'Art), amb Albert Mercadé (presidència), Miquel-Àngel Codes, Joan Vila, Caterina Almirall, Mariona Seguranyes, Zaida Trallero, Pau Minguet i Felip González. També al final d'any s'han convocat eleccions a la PAAC (Plataforma Assembleària d'Artistes Catalunya), que han clos l'etapa presidida per Montserrat Moliner.

EXPOSICIONS DESTACADES

Malgrat que en els darrers anys s'havia fet palesa a la ciutat de Barcelona i en el conjunt del territori català la manca de grans exposicions de caràcter internacional, el 2022 s'ha corregit parcialment aquesta dinàmica. Han sigut especialment destacades les exposicions dedicades a grans noms de la modernitat artística, com ara «Paul Klee i els secrets de la natura» a la Fundació Miró, «La Màquina Magritte» al CaixaForum de Barcelona, «Morandi. Ressonància infinita» i «Els camins de l'abstracció» a La Pedrera, o «Daniel-Henry Kahnwiller: marxant i editor» al Museu Picasso. Per la seva banda, el MNAC ha organitzat una gran exposició dedicada a William Turner, al costat de grans retrospectives dedicades a recuperar figures centrals de la modernitat artística catalana, com l'exposició sobre Feliu Elias, comissariada per Mariona Seguranyes. En aquest àmbit de revisió de figures del país, cal destacar també l'exposició sobre la figura del psiquiatra dissident Francesc Tosquelles al CCCB, a cura de Joana Masó i Carles Guerra, o les exposicions dedicades a revisar la figura del pintor Luis Claramunt i l'escultor Josep Maria Subirachs (totes dues a la Fundació Vila Casas). Com a exposició dedicada a revisar una figura cabdal de la crítica d'art, destaquem «L'aposta per l'art nou. Itineraris de l'avantguarda a Catalunya a través del fons Rafael i María Teresa Santos Torroella», a cura de Rosa Gutiérrez Herranz i Jaume Vidal Oliveras (Museu de Girona), que tracta sobre la col·lecció i la figura del crític Rafael Santos Torroella.

La temporada també ha estat caracteritzada per la recuperació i reivindicació de figures femenines, amb exposicions com «Feresa de silenci. Les artistes a la revista Feminal (1907-1917)», al Museu d'Art de Girona; «Mrs. Death», sobre Amèlia Riera; «Marguerite Duras», o «Escrit en l'aigua», d'Èlia Llach, totes tres a la Virreina Centre de La Imatge; «Si jo pogués. Anna Manel·la (1950-2019)», al Museu de la Garrotxa; «Cint-hia Marcelle. Una conjunció de factors», «Teresa Lanceta. Teixir com a codi obert» i «Maria Teresa Hincapié. Si aquest fos un principi d'infinít», al MACBA; «Carrie Mae Weems. Un gran gir dins del possible», sobre aquesta fotògrafa i activista afroamericana, al centre KBr; «Lola Ruiz Picasso», al Museu Picasso; «Mey Rahola. Desig d'horitzons», al Museu de l'Empordà, o «Maternasis», al MNAC, dedicada a la recuperació de figures femenines de postguerra. En la mateixa línia, galeries com Marc Domènech o Mayoral han apostat per la revisió de figures com Ana Peters, Mari Chordà o Eulàlia Grau.

Cal destacar el conjunt d'exposicions que han tingut lloc a l'Hospitalet de Llobregat, on darrerament s'ha fet un aposta notable en l'àmbit de les arts visuals en el context del projecte Districte Cultural, i en el seu pol principal d'acció, el Centre d'Art Tecla Sala. En aquest marc destaquem les exposicions dedicades a Alberto Peral (Centre d'Art Tecla Sala - CATS), a la fàbrica Tipel d'Arranz-Bravo i Bartolozzi (Fundació Arranz-Bravo) i a Ferran Garcia Sevilla (CATS). Aquesta darrera gran exposició, feta en col·laboració amb el MNAC i comissariada per Àlex Mitrani, és una iniciativa que neix de la donació al museu català d'un fons artístic format per més de cinquanta peces dels anys seixanta i setanta i 45 fotografies intervingudes de Garcia Sevilla. El MNAC també anuncià a finals d'any la donació de l'Arxiu Jujol al centre.

En l'àmbit internacional cal destacar tres projectes: l'exposició «Llim», de l'artista mallorquina Lara Fluxà, comissariada per Oriol Fontdevila, al Pavelló Català de la Biennal de Venècia; «Corrección», d'Ignasi Aballí, que es va exposar paral·lelament al Pavelló espanyol, i la itinerància de l'exposició sobre Gaudí al Museu d'Orsay de París, que es va acabar al mes de juliol amb més de 550.000 visitants (la quarta exposició amb més visitants de tota la història del museu francès).

PROJECTES, ESDEVENIMENTS I INICIATIVES SINGULARS

Una part notable de l'acció de les arts visuals de Catalunya es duu a terme fora dels àmbits museístics, a través de projectes singulars en què s'enllacen el teixit artístic i el territori. Del 2022 cal destacar el projecte «Passat / Present», a cura de Frederic Montornès, amb 4 intervencions artístiques a 4 espais patrimonials de Catalunya: la Roca dels Moros (el Cogul) (Laia Estruch), el monestir de Santes Creus (Dora García), Empúries (Irene Solà) i el MNACTEC (Mònica Planas). Per la seva banda, a principis d'any el MAC de Mataró va inaugurar la seva nova seu expositiva a la Presó de Mataró, edifici històric de 1863, que s'activà amb l'exposició «22 finestres».

El darrer cap de setmana de novembre el Districte Cultural de l'Hospitalet va inaugurar el projecte CREA, en una versió renovada comissariada per una taula curatorial formada per Zaida Trallero, Caterina Almirall, Jordi Garrido, Carolina Olivares i Núria Gómez Gabriel, que va comptar amb la participació d'artistes i col·lectius del territori com La Infinita, Trama34, Salamina, Sociedad O, Edifici Freixas o Dràcul·la, en diferents espais artístics i patrimonials de la ciutat.

En les comarques tarragonines cal destacar el treball que s'hi ha endegat per posar en relació la natura i la memòria històrica, com ara el realitzat en festivals com Els Ports. Natura i Art, a Horta de Sant Joan, i Cabanades, a Belltall, que s'afegeixen a la programació habitual de La Grey de Tarragona i l'Addend de la Morera de Montsant. Així mateix, cal remarcar el treball de col·lectius d'artistes com Km0 de Tarragona o 398 m3 de Valls i l'espai aldTU de Reus, gestionat per l'artista Aureli Ruiz.

Com a iniciativa de comunicació artística singular destaquem El Vernissatge, un projecte digital de Mercè Vila, Diana Juanpere, Gemma Peiró i Cesc Maymó en què el ritual d'obertura d'un esdeveniment artístic s'ha traslladat a l'espai virtual amb convidats de perfils diversos (de Jordi Vernis a Martí Sales) que acompanyen a creadors entrevistats a través d'un ambient lúdic i distès (Isabel Banal, Ignasi Aballí).

POLÈMIQUES

L'any 2022 va començar amb l'anunci de la fi de les negociacions entre la ciutat de Barcelona i el Museu de l'Hermitage, després de més de deu anys de litigis per mirar d'erigir el Museu Hermitage Barcelona en uns terrenys de Port de Barcelona. L'Hermitage havia promès una inversió de 50 milions d'euros i l'atracció de 800.000 visitants l'any, però el consistori barceloní, especialment en la darrera etapa, no va veure amb bons ulls una iniciativa que prioritzava la vessant especulativa i massificadora de la cultura. A la tardor, un dels grups promotors de la iniciativa Hermitage Barcelona anunciava un preacord amb l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat per rehabilitar la fàbrica modernista Godó i Trias i obrir un centre d'art immersiu: The Factory Museum.

L'any 2022 també va començar amb la polèmica de l'Any Guillem Viladot, figura cabdal de la poesia visual i cultural de les terres lleidatanes. La Generalitat de Catalunya va comunicar que el centenari no comptaria com a commemoració oficial de la institució. La polèmica es va esmenar amb l'organització per part del centre Lo Pardal d'Agramunt i el seu director, Pau Minguet, d'un centenari farcit d'exposicions i activitats arreu del territori català, amb la col·laboració de diverses administracions i institucions culturals del país, entre les quals finalment també hi va haver la Generalitat.

La primavera va estar protagonitzada pel manifest dels col·lectius d'artistes i crítics de Sabadell, amb el suport de l'ACCA, l'AMC i la PAAC, per exigir un canvi en la política museística general a la ciutat de Sabadell, en concret al seu museu de capçalera, el MAS, amb una aposta insuficient pel que fa a l'art contemporani. Una altra

notícia que va fer córrer tinta va ser la inauguració el mes de setembre de les portes de l'exterior del Liceu, encarregades a l'escultor Jaume Plensa. La polèmica esclatà quan el director del Liceu, Víctor García de Gomar, va afirmar que aquelles arcades havien sigut un cau de vagabunds, prostitutes i drogoaddictes, unes declaracions que va haver d'esmenar el dia següent.

BIENNALS, FIRES I FESTIVALS

Després de dos anys marcats pels estralls de la pandèmia, el 2022 ha sigut un any de tornada a la normalitat pel que fa a l'organització dels grans esdeveniments artístics a Barcelona i del retorn al format presencial. Al llarg del 2022 s'han celebrat les fires Ars Libris, especialitzada en llibres i publicacions d'artistes, a l'Espai Fossat del Mercat de Sant Antoni; Swab, al Pavelló Italià de la Fira de Barcelona, i Loop, el festival de vídeoart que en la vintena edició va retornar a la ubicació original, l'hotel Almanac de Barcelona. Així mateix, la ciutat de Barcelona ha seguit sent la seu dels grans festivals d'arts visuals: Art Nou, aquest any celebrat també a l'Hospitalet, i Gallery Weekend, que com a element singular presentà una nova ruta amb comissàries per les galeries de la ciutat.

Al llarg del territori català, cal destacar l'onzena edició d'Eufònic, el festival d'arts sonores a les Terres de l'Ebre, que presentà nous recorreguts a la Ràpita, Amposta o Tortosa; i el Festival Panoràmic Granollers, a partir de la idea del «Quart paisatge» i amb la presència de l'artista Ursula Biemann, a la Fàbrica Roca Umbert.

PREMIS

Els premis ACCA 2021 han estat atorgats a ADDEND (apartat d'espais i iniciatives); Art i Escola. Equip d'ACVIC Centres d'Arts Contemporànies (educació); *Tosquelles. Curar les institucions* (recerca); Daniel Gasol (crítica d'art); David Bestué (comissariat), per l'exposició «El sentit de l'escultura», i Perejaume (projecte artístic), pel projecte «Guardar a fora».

Els premis GAC, organitzats per Galeries d'Art Catalunya (GAC) i Art Barcelona, van atorgar el premi al col·leccionisme a Tatxo Benet; a la millor exposició històrica en galeria a «Univers Calsina», de la Sala Parés; a la millor programació en galeria a la Galeria Esther Montoriol; al comissariat a Pepe Ribas, per l'exposició «Underground i contracultura a la Catalunya dels 70»; a l'artista per la millor exposició en galeria a Mari Chordà, per la seva exposició «Una artista feminista pionera», que es va poder visitar a la galeria Mayoral, i a l'artista de mitja carrera per la millor exposició en galeria a Guillermo Pfaff, per l'exposició «Over Easy», que es va poder veure a la galeria Carles Taché. El premi DKV a l'artista emergent per la millor exposició en galeria es va lliurar a Claudia Pagès, per «dis- des- duress. tris- tras, giro, fallo», que es va dur a terme a la Galeria Àngels Barcelona; el premi a la crítica es va atorgar a Conxita Oliver, i premi al millor mitjà de comunicació, a la revista *Bonart*.

L'artista visual Alex Reynolds ha estat la guanyadora de la 8a Edició del Premi de Videocreació, coproduït pels Centres Territorials del Sistema Públic d'Equipaments d'Arts Visuals de Catalunya, Santa Mònica, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i LOOP Barcelona. El projecte guardonat porta per títol «Estava dret, i de cop soc a terra» i analitza el concepte de ficció com a tècnica per generar retrats. L'obra es presentà en el marc del Festival LOOP 2022.

Finalment cal destacar el Premi Ciutat de Barcelona atorgat al col·lectiu de dissenyadors Sociedad 0 pel disseny de l'exposició «Our Garden Needs Its flowers», al Centre Art Tecla Sala (CATS), sota la curadoria de David Armengol i Albert Mercadé. També es va premiar l'artista Laia Estruch per la peça *Ganivet*, a la Fundació Joan Brossa Centre de les Arts Lliures.

PUBLICACIONS DESTACADES

Durant la tardor, el grup Enciclopèdia Catalana, a través del seu segell Art Univers, va publicar dos assaigs que cal fer ressaltar. En primer lloc, *102 dones artistes*, d'Elina Norandi, un dels llibres més destacats publicats fins al moment dedicat a l'art català

modern i contemporani femení. I en segon lloc, *Art emergent: la collita i el viatge*, de David Armengol, el primer assaig genealògic de l'art emergent català sorgit en els darrers vint anys, i que consolida l'editorial com una de les més notables en la divulgació de les arts visuals a Catalunya. Entre les publicacions de l'any 2022, en sobresurten un bon nombre d'escriures per artistes visuals: Perejaume va publicar *El sol i les fogueres*, coincidint amb una exposició que es va poder visitar a la galeria Joan Prats; Francesc Torres, *Campana hermètica*, el llibre de les seves memòries, i Antonio Ortega, *La lección de Johanna van Gogh*, publicat per Como Ediciones (2022). Entre les publicacions de l'any destaquem l'assaig *Anna Adell - De paseo por los limbos* (Wunderkammer, 2022).

En l'àmbit institucional, de la Virreina Centre de La Imatge destaquem les publicacions *Canción de Pedro Costa*, de Javier Codesal, i *Ça-a-eté? Contra Barthes*, de Joan Fontcuberta; del MACBA, *Passió i cartografia per a un incendi dels ulls*, de Gabriel Ventura, la qual es planteja com el colofó de l'exposició col·lectiva «Apunts per a un incendi dels ulls», i del MNAC, una nova entrega de les monografies d'El MNAC, enguany dedicada a la figura de Feliu Elias.

NECROLÒGIQUES I COMMEMORACIONS

Durant el 2022 van traspasar dos creadors vinculats al temple de la Sagrada Família: l'arquitecte Jordi Bonet i el vitrallista Joan Vila-Grau. De l'esfera internacional, va tenir ressò la mort del fotògraf William Klein, a qui La Pedrera va dedicar una exposició retrospectiva en plena pandèmia. L'any 2022 també es va recordar la figura d'Arnau Puig, un dels grans crítics d'art del país, mort durant la Pandèmia i que no havia tingut l'homenatge merescut; la Generalitat de Catalunya li dedicà un homenatge al Col·legi d'Arquitectes. La Fílmoteca de Catalunya presentà a la tardor el film *Set de Dau*, de Joan Vall i Laia Requesens.

Per tot el país es dugué a terme, com s'havia anunciat, la commemoració del centenari del poeta Guillem Viladot (Agramunt, 1922 – Barcelona, 1999), mitjançant desenes d'activitats i exposicions al llarg de tot el territori català; així com el centenari del naixement del fotògraf vallenc Francesc Català-Roca (Valls, 1922 - Barcelona, 1998), que se l'homenatjà a través de diverses activitats.

Així mateix, el 2022 l'Espai Subirachs va celebrar el cinquè aniversari de l'obertura del seu centre al barri del Poblenou i es va commemorar el centenari de la creació del quadre *La Masia* de Joan Miró amb un extens programa d'activitats promogut per la Fundació Mas Miró i l'Ajuntament de Mont-roig.

Audiovisual i multimèdia

Catalunya busca un canvi de tauler

Àlex Gutiérrez

Cap de Mèdia del diari ARA

A mesura que la pandèmia va quedant enrere, el sector de l'audiovisual va recuperant la iniciativa i abandona les mesures merament pal·liatives en favor d'altres que li permeten començar a dibuixar el seu futur. Aquest és un món que evoluciona amb rapidesa i, des de diferents àmbits, el 2022 s'ha distingit per ser un any en què es volen posar les bases de nous projectes ambiciosos, com el hub audiovisual de Catalunya Media City, alhora que es repensen alguns dels veterans, com ara la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA). Tot això en un exercici marcat, en el cinema, per l'espectacular èxit d'Alcarràs.

TV3 LIDERA (PERÒ EN MINORIA)

El consum televisiu de l'any va estar presidit per un nou domini de TV3. Són ja tretze anys consecutius com a canal més vist pels catalans, una fita mai aconseguida fins aleshores. Ara bé, la quota de pantalla, tot i pujar dues dècimes, és de tan sols un 14,1 %, fruit de la fragmentació d'audiències que va portar la TDT i l'aclaparadora oferta de canals en castellà al dial. Com que la resta de cadenes en català tenen audiències entre petites i residuals, la televisió segueix sent un àmbit on la preponderància del castellà és desproporcionada respecte del pes lingüístic d'aquesta llengua al país.

En concret, 8TV va assolir un 0,8 % de *share* tot i l'aposta dels nous propietaris per reforçar la graella, la qual cosa suggereix que és intrínsecament impossible tenir una televisió generalista privada a Catalunya que sigui viable. Els canals secundaris de la Corporació no passen tampoc pel seu millor moment: 1,4 % per al 3/24, 0,7 % a l'Esport3 i un mínim històric del 0,4 % per al 33 i la seva programació infantil i cultural. En total, l'oferta en català suma tot just un 17,4 %. Tenint en compte que aproximadament un 40 % dels ciutadans del país declaren tenir com a primera llengua el català, es fa evident un any més la seva infrarepresentació en el mitjà televisiu.

Entre les bones notícies de l'àmbit televisiu destaca el fet que la pel·lícula més vista a TV3 enguany hagi estat la catalana *El metralla*, dirigida per Jordi Roigé, que va registrar una mitjana de 352.000 espectadors i una quota de pantalla del 18,3 %. És una mostra del paper dinamitzador essencial de la CCMA, pel que fa a l'audiovisual. També és ressenyable que, més enllà de les dades quantitatives, la pública lidera així mateix en l'índex de qualitat que elabora la consultora internacional GfK a partir d'un panel d'espectadors. Els *Telenotícies*, per part seva, aconseguixen un 8,5 de valoració i segueixen doblant els resultats de la competència.

Cal tenir en compte, a més, que el públic de la televisió lineal es desplaça cada cop amb més decisió cap als consums digitals, que queden fora del radar dels audímetres: un 14,1 % del 2023 són moltes menys persones que un 14,1 % del 2013. L'èxode és més pronunciat entre els grups d'edat més joves, de manera que els canals televisius estan envellint la seva audiència. Això és especialment significatiu a TV3, en què aquest 2022 més de la meitat dels seus espectadors a través del televisor superaven els 65 anys.

REFUNDAR LA CORPORACIÓ CATALANA DE MITJANS AUDIOVISUALS

La necessitat d'adequar la principal empresa audiovisual del català a la nova era digital és una assignatura llargament posposada, en bona part per les batusses polítiques, que van bloquejar la renovació del Consell de Govern de la CCMA. Finalment, el 2022 ha estat l'any en què s'ha pogut nomenar un nou equip gestor, ja amb la legitimitat de pensar a llarg termini. Es posava així fi a una situació d'interinitat que feia més de quatre anys que s'arrossegava, des que van caducar els mandats dels anteriors directius, alguns dels quals havien abandonat ja l'ens públic. L'acord es va signar a tres bandes entre el PSC, ERC i Junts, després que les dues forces independentistes acceptessin assumir bona part dels preceptes que els socialistes havien deixat plasmat en el seu document *Refundar la CCMA*.

La composició del Consell queda de la següent manera: tres membres proposats pel PSC (Lluís Garriga, Gemma Ribas i Carme Figueras), dos per ERC (Lluís Noguera i Rosa Romà, nomenada presidenta) i dos més per Junts (Pep Riera i Àngels Ponsa). La negociació entre els tres partits es va fer conjunta, dins d'un paquet que incloïa fins a cinc organismes més, comptant-hi la Sindicatura de Greuges i el Consell de l'Audiovisual de Catalunya, la qual cosa va generar crítiques del Col·legi de Periodistes, del comitè d'empresa de TV3 i del Sindicat de Periodistes de Catalunya, que lamentaven la politització que encara presideix la renovació dels òrgans de govern dels mitjans públics. A més, sis dels set candidats havien tingut altes responsabilitats polítiques i havien exercit com a diputats, consellers, secretaris generals o caps de premsa de màximes figures institucionals. En tot cas, el ple del Parlament del 9 de març va avalar els candidats, després de rebre 93 vots favorables, que representaven el 68,9 % de la cambra. Es complia així l'obligació marcada per la llei de la CCMA de comptar amb el suport d'un mínim de tres grups parlamentaris i de dos terços dels sufragis.

El procés posterior d'elecció de nous directors per a la ràdio i la televisió no ha estat tampoc exempt de polèmica. La decisió del Consell –després d'haver rebut una dotzena de projectes tant per a la ràdio com per a la televisió– va ser elevar a directors els qui havien estat números 2 de l'etapa anterior, Sigfrid Gras i Jordi Borda, per a TV3 i Catalunya Ràdio, respectivament.

Entre les prioritats d'aquesta refundació que assumeix el nou equip gestor hi ha la recuperació del públic infantil i juvenil, i la posada en marxa d'una plataforma en *streaming* de país, coneguda informalment com la Netflix en català, que aplegui el gruix d'audiovisual generat pel país. Però la forja del consens polític no és suficient: falta concretar-ne el pressupost. Romà va anunciar que demanava 100 milions addicionals per poder emprendre i consolidar totes aquestes accions. Ja en el 2023, l'acord de pressupostos a la Generalitat amb el PSC va determinar que, de moment, l'ampliació seria de 32 milions d'euros.

A l'octubre de 2022 la Corporació va presentar el primer fruit del seu pla: el canal Super3 va ser refundat i va adoptar la marca SX3. No va ser només un canvi de nom, sinó que es va triplicar el pressupost dedicat a continguts infantils i juvenils, i a més disposa d'una aplicació de mòbil pròpia, que hauria de marcar el camí cap a la renovació també de la plataforma de continguts a la carta de TV3. Romà es va comprometre a tornar a triplicar el pressupost de programació infantil de cara al 2023. Es vol així recuperar el públic jove que s'ha anat perdent els últims anys per l'èxode cap a les plataformes digitals (i pel fet que salvar el *share* de TV3 en època de pressupostos retallats va comportar sacrificar els canals temàtics com el Super3/33, l'Esport3 i el 3/24).

EL LABERINT DE LA LLEI DE L'AUDIOVISUAL

Un dels debats legislatius més complexos de l'any, viscut amb especial intensitat des de Catalunya, ha estat el de la Llei audiovisual espanyola, que transposava la directiva europea del ram. Els partits polítics catalanistes i el Govern aspiraven a aconseguir dos reconeixements: d'una banda, la garantia d'una quota per al català pel que fa als diners que les plataformes estiguin obligades a invertir en audiovisual espanyol; de l'altra, l'obligatorietat d'incorporar als seus catàlegs les versions doblades o subtítolades en català que estiguin disponibles. La Generalitat i TV3 ofereixen

de franc a les plataformes els doblatges que han finançat, però la tendència habitual ha estat resistir-se a adoptar-los, argüint problemes administratius o tècnics.

Després de la tramitació, el resultat és d'ampolla mig plena o buida. El text final de la Llei dicta que el 5 % dels ingressos dels operadors que facturin més de deu milions d'euros anuals a Espanya s'han de reservar per produir obra europea. D'aquests diners, el 70 % s'ha de destinar a producte rodat en qualsevol de les llengües de l'Estat. I, dins d'aquesta partida específica, el 15 % s'ha de reservar per al català, gallec o basc. Prenent les dades del 2020 com a referència, això pot representar uns quinze milions d'euros, equivalents al 0,525 % dels ingressos de les operadores, a repartir entre les tres llengües. El català, per volum, pot aspirar a més d'un terç d'aquesta quantitat. En tot cas, la Llei determina que cadascuna de les tres llengües cooficials rebrà un mínim del 10 % d'aquests diners.

Una aspiració no satisfeta és la demanda catalana d'elevat el llindar del 5 % exigint sobre el total d'ingressos, ja que això apujaria de retruc la inversió en català. Al capdavall, aquesta obligatorietat és del 12,5 % a Itàlia o del 20 % a França. Però aquesta pretensió topava amb la voluntat de l'Estat de convertir Madrid —per la via de les taxes toves— en un pol d'atracció per als gegants de l'*streaming*.

Pel que fa al doblatge, els informes jurídics esgrimits pel Govern central asseguraven que no es pot obligar les plataformes amb seu central fora d'Espanya a assumir quotes de doblatge. Per mirar de trobar un viarany amb el qual esquivar aquest impediment, ERC va pactar amb el PSOE la creació d'un fons per al doblatge, de manera que es doblin sèries i pel·lícules que s'oferiran a les plataformes. La Llei insta les grans empreses a incorporar aquestes versions doblades i subtitulades finançades per l'Estat, però tot plegat queda subjecte a la bona voluntat de les plataformes perquè sigui així.

Finalment, la Llei es tanca amb un greuge comparatiu amb TV3, ja que es determina que RTVE rebi un finançament de les operadores de *streaming*, com a via per obligar-les a contribuir al servei públic. Tanmateix, les televisions de les comunitats autòniques —que també proporcionen un servei públic— no rebran cap percentatge d'aquests diners. Així mateix, els partits catalans van intentar que la Llei reconegués el dret de TV3 (i la resta d'autòniques) de desgravar-se l'IVA, però Hisenda va bloquejar aquesta possibilitat i va vetar l'esmena que ho reclamava minuts abans de la sessió de la comissió parlamentària que l'havia de discutir. La Corporació i l'Agència Tributària tenen un conflicte obert i judicialitzat sobre la interpretació de l'IVA que pot suposar un cost d'uns vint milions d'euros l'any.

Més enllà dels intents frustrats de regular per llei la presència del català a les plataformes, la Secretaria de Política Lingüística ha intentat negociar directament amb els grans actors globals del sector. Amazon Prime Video, Netflix i Disney+ han augmentat significativament la seva presència de versions doblades o subtitulades en català als respectius catàlegs, tot i que això representa encara un percentatge petit respecte de tots els títols disponibles.

EL 'HUB AUDIOVISUAL' ES PRECONFIGURA

La Llei de l'audiovisual s'ha interpretat políticament com l'intent del Govern central d'afavorir que Madrid —seu de les televisions estatals i dels principals centres productius de les plataformes a Espanya— es converteixi en la capital audiovisual del sud d'Europa, un títol al qual aspira també Istanbul. Catalunya té una llarga tradició, sobretot en l'àmbit tècnic i especialitzat —per exemple: els videojocs—, així que també pretén convertir-se en pol de referència. I, a manca de biaix legislatiu, la seva aposta és sobretot de caràcter industrial i s'ha començat a concretar el 2022, amb la presentació del projecte del Catalunya Media City, un *hub* audiovisual, que s'ubicarà al recinte de les Tres Xemeneies, a cavall de Sant Adrià de Besòs i Badalona.

En total, seran 50.000 metres quadrats d'instal·lacions en uns barris vulnerables que busquen no només articular el sector, sinó també afavorir la millora social de l'entorn. Es preveu que s'hi inverteixin entre 400 i 450 milions d'euros, aportats a terços per l'Administració catalana, l'espanyola (amb fons europeus) i l'oferta privada.

El projecte concret s'ha d'acabar d'elaborar i, per fer-ho, caldrà decidir si s'aposta per fer un espai fonamentalment de platós i espais de filmació, que és la via preferida

dels petits i mitjans productors, o bé es posa l'èmfasi en la innovació i la formació, tal com seria la preferència de MediaPro. No es tracta de propostes excloents, però caldrà decidir en quines proporcions se satisfan. Un altre dilema que s'haurà de resoldre és el de la tensió entre l'àmbit local i global, amb el català en joc. És a dir, si es vol que el *hub* sigui una eina per enfortir la capacitat de producció pròpia i impulsar projectes més ambiciosos o bé es planteja com una eina per captar l'atenció de les grans corporacions internacionals, seguint el model de taller especialitzat. Aquesta operació industrial i urbanística està previst que s'enllesteixi el 2030.

L'AUTOESTIMA D'ALCARRÀS

En cinema, la protagonista té nom de municipi del Segrià. *Alcarràs* s'ha convertit en una de les pel·lícules que han fet història. Per començar, com a primer film català guanyador de l'Os d'Or al Festival de Berlín. Després, com a pel·lícula seleccionada per l'Acadèmia de les Arts i les Ciències Cinematogràfiques d'Espanya per competir en la cursa pels Oscar com a millor film de parla no anglesa (per bé que no va passar el tall per arribar a ser nominada per Hollywood). També va ser la primera pel·lícula en català candidata als Premis del Cinema Europeu. Tot això mentre aconseguia una recaptació històrica —2,3 milions d'euros i 390.000 espectadors— i triomfava als Premis Gaudí. Als Goya, en canvi, i a pesar de les onze nominacions rebudes, se li va malmetre la collita de guardons i va marxar de buit. Un altre film menyspreat als Goya va ser *Pacifiction*, d'Albert Serra, amb producció eminentment francesa, que es va cobrar la seva revenja als Premis César, en emportar-se els guardons a millor interpretació protagonista i millor cinematografia, a banda d'un reguitzell d'altres distincions a diversos festivals europeus. També va rebre dos premis Gaudí.

A banda de l'èxit d'*Alcarràs*, que va aconseguir ajuntar l'aplaudiment de la crítica, prestigi al circuit de festivals i unes xifres de públic òptimes, el cinema en català va aconseguir tancar un exercici amb 26 projectes filmats, que són tants com els de l'últim any abans de la covid, el 2019, després de pujar respecte del 2020 (12 projectes) i el 2021 (15 projectes). Això sí, la majoria de rodatges ho són encara en llengua espanyola, ja que a Catalunya es van rodar fins a 91 pel·lícules aquest 2022 (una millora notable respecte de les 81 de l'any anterior).

Pel que fa al pressupost mitjà d'aquests films produïts a Catalunya, es va aconseguir superar la mitjana del 2021 (2.379.625,16 euros) per deixar-la en 2.485.020,01 euros. L'Institut Català de les Empreses Culturals va emprendre canvis en la seva política d'ajuts per tal de propiciar la producció de llargmetratges amb més pressupost, de manera que aquells films que superin els 2,7 milions tenen accés a una modalitat específica de subvenció. L'any anterior el mínim exigít per ser qualificat de projecte amb vocació de mercat era de 2,5 milions. També s'apuja la categoria mitjana: anteriorment era a partir d'1,2 milions d'euros i el 2022 és d'1,5 milions. Els films per sota d'aquest pressupost poden optar a ajuts en tant que siguin d'alt interès cultural o òperes primes, o segons llargmetratges d'un nou realitzador. L'altre canvi substancial és la dotació final. El 2021 aquest organisme dependent del Departament de Cultura va destinar 10,5 milions d'euros a la promoció de llargmetratges, mentre que el 2022 la xifra es va incrementar fins als 14,2 milions d'euros.

Els ajuts, a més, s'estenen també a l'àmbit de les sèries. Cultura ha atorgat 7,5 milions d'euros a cinc sèries de producció catalana i en català. Es tracta d'*El mal*, *Ravalejar*, *Pubertat*, *Això no és Suècia* i *El fill del xofer*, pendants d'estrenar el 2023. La novetat és doble: per primera vegada, les subvencions s'atorguen exclusivament a sèries en versió original catalana i també per primera vegada una sèrie en català supera els quatre milions d'euros de pressupost. En total, el suport del Departament a l'audiovisual s'estima en 40,8 milions d'euros, una xifra que millora notablement els 34,9 de l'any anterior i els 23,3 del 2020.

PUNT DE PARTIDA

L'agència ACCIÓ de la Generalitat va publicar al maig la seva radiografia sobre el sector audiovisual. Segons el seu recompte —que inclou l'entreteniment audiovisual, la comunicació, la publicitat, els mitjans i l'organització d'esdeveniments—, el sector

estava format a Catalunya per 3.609 empreses, 1.214 de les quals es dediquen a l'entreteniment audiovisual. La facturació global és de 6.703 milions, dels quals 3.455 són entreteniment audiovisual. 31.000 persones treballen al sector i un terç, aproximadament, ho fan produint programes de televisió, cinema o vídeo (12.119).

Aquest és el punt de partida d'un sector que el 2022 va voler marcar un canvi d'etapa. TV3 vol deixar de ser una antena per posar al centre la producció de continguts, que es puguin explotar a múltiples finestres. El Catalunya Media City es conjura per subvertir l'èxode de talent artístic i tècnic cap a Madrid. I el cinema català busca el seu estiu, més enllà de la flor d'Alcarràs. Plantejades les peces en el nou tauler, caldrà veure com evoluciona la partida.

Cultura digital

Barcelona es consolida com a hub europeu del videojoc en un any que ha desbordat d'art digital

Carles Sora

Professor i investigador de mitjans digitals, director del Centre de la Imatge i la Tecnologia Multimèdia de la UPC

Barcelona s'ha consolidat com a hub europeu del videojoc. Les dades que s'han pogut recollir són incontestables: el sector del videojoc ha concentrat la captació del major nombre de hubs tecnològics de la ciutat, així com de la inversió internacional en videojocs a Europa. La intersecció d'art i ciència ha generat i acollit diversos projectes i exposicions. Aquesta dimensió de projecció internacional de l'àmbit de la cultura digital ha estat àmpliament recollida pels mitjans generalistes, cosa que ha facilitat l'acostament del públic general a formats, gèneres i autors menys coneguts.

EL SECTOR DELS VIDEOJOC S'ENLAIRA

El 2022 ha estat un any molt especial per al sector dels videojocs a Catalunya. Barcelona s'ha consolidat com un dels *hubs* europeus d'aquesta indústria acollint diverses empreses internacionals. Durant aquest any la ciutat ha liderat la captació d'inversió estrangera en videojocs en l'àmbit europeu, així com de grans produccions internacionals (AAA). Diversos estudis internacionals, com IO Interactive, Hexworks, Fun Plus o Rovio (Angry Birds), entre d'altres, han anunciat la seva arribada a Barcelona i s'hi han instal·lat, i han comportat la creació de centenars de llocs de treball. Així mateix, s'han produït diverses col·laboracions amb grans editors internacionals com Private Division o participacions d'accionariat en estudis locals, com la multinacional Tencent a l'estudi català Novarama. L'ecosistema del videojoc forma part de l'atractiu que té la ciutat de la capital catalana en el context de la nova indústria digital, que té ara tots els ingredients necessaris per esdevenir un referent internacional.

A banda de les operacions d'àmbit internacional, l'entorn català, que destacava fins ara principalment pels videojocs per a plataformes mòbils, segueix impulsant diversos projectes d'estudis independents que cada vegada són més ben acollits per la crítica. Els videojocs independents fan referència a un tipus de joc desenvolupat en el context de productores petites sense vinculació amb grans productores, que acostumen a ser formalment i artísticament molt innovadors. Semblaria, doncs, que la capital catalana podria assolir un equilibri molt interessant a mig camí entre la producció de grans projectes internacionals amb equips molt grans i el foment de projectes més experimentals i independents que permeten generar un tipus d'aproximació molt innovadora i creativa amb un determinat «segell d'autor».

Pel que fa la presència de les produccions locals en l'àmbit internacional, cal destacar les diverses nominacions i premis que ha obtingut el videojoc *Endling – Extinction is Forever*, de l'estudi català Herobeat Studios, destacant un premi Bafta, o un premi Apple Design d'impacte social; així com la presentació de dues produccions catalanes que veuran la llum l'any 2023: *Lords of the Fallen 2*, de Hexworks, i *After Us*, de Piccolo Studio.

POLÍTiques PER A UN ÀMBIT DE PROJECCIÓ

És conegut que el sector dels videojocs fa anys que supera en facturació mundial les indústries del cinema i la música juntes, però fins fa poc la producció estava localitzada en entorns molt concrets. De manera natural, impulsats per la voluntat dels autors i les empreses per participar d'aquest nou mercat, són molts els països que han anat agafant rellevància. En aquest aspecte, l'Administració catalana ha estat capaç de llegir el que estava passant al seu voltant. L'actual Departament de Cultura, sota la direcció de la consellera Natàlia Garriga, ha creat la nova Direcció General d'Innovació i Cultura Digital, consolidant el Departament de Cultura Digital que l'ICEC va adoptar per fomentar la cultura digital i el sector dels videojocs. Aquest és un pas en ferm i definitiu per poder activar amb una dotació possibilista projectes de creació i foment del sector del videojoc i l'art digital a Catalunya. L'interès, doncs, de les noves —i no tan noves— generacions per desenvolupar-se professionalment en aquest sector té ara, per fi, una escolta atenta a l'Administració a l'alçada de l'oportunitat que representa.

En l'entorn d'aquesta Direcció General s'ha consolidat la incubadora de videojocs professionals Game Bcn, amb seu actualment al centre Palo Alto de Barcelona. Amb convocatòria anual, aquest tipus d'espais de residència per al desenvolupament professional de videojocs independents ha resultat un model d'èxit, d'on han sortit projectes que han acabat en distribució internacional i han obtingut diversos reconeixements, com ara el joc Aragami, de Lince Works, o Endling - Extinction is Forever. Les incubadores representen també un bon espai de foment del talent. En l'edició d'enguany podem trobar en desenvolupament el videojoc ANTRO, impulsat per graduats en videojoc de la Universitat Politècnica de Catalunya. Aquest model, a més, ha estat d'inspiració per a la nova incubadora de videojocs Game Gi, impulsada per l'Ajuntament de Girona amb la col·laboració del Departament de Cultura que s'ha posat en marxa a finals d'any amb dos projectes incubats.

Fruit d'aquesta constant interpel·lació entre la indústria, l'acadèmia i l'Administració en el sector de la cultura digital, els Premis Ciutat de Barcelona van incorporar fa dos anys l'àmbit de cultura digital dins de la categoria d'audiovisuals i cultura digital. En l'edició de 2022 d'aquest premi, per primera vegada en la seva història, el guanyador d'aquesta categoria ha estat el videojoc Endling - Extinction is Forever.

Com a conseqüència de la visibilitat dels premis, durant el 2022 hem pogut veure una major presència en mitjans de l'artista Mònica Rikió Fusté, Premi Nacional de Cultura del 2021, així com d'altres artistes catalans que es dediquen a l'art digital. L'aposta, doncs, de les administracions catalanes per visibilitzar la cultura digital amb premis és una estratègia de legitimació d'aquest àmbit, necessària també per poder crear noves vocacions. Seria positiu veure com el sector promou conjuntament amb l'Administració uns premis a la creació de projectes de cultura digital, a l'alçada de l'activitat del sector.

És important mencionar que el Departament de Cultura està liderant un gran projecte estratègic per a la indústria de l'audiovisual i dels videojocs, una «ciutat de les arts audiovisuals i del videojoc» que tindrà el seu emplaçament a les Tres Xemeneies del Besòs, l'anomenat Catalunya Media City. Aquest futur *hub* vol ser un gran pol d'atracció i un espai promotor de la indústria de l'audiovisual i dels nous sectors digitals. Més enllà de les actuals i futures necessitats d'ampliació de platós i recursos tècnics per a la producció audiovisual a l'alçada dels nous reptes i dinàmiques actuals vinculats a les plataformes, aquest «media city» té l'oportunitat de representar un espai integrador entre la producció audiovisual i el sector de la cultura digital emergent: videojocs, e-sports i formats audiovisuals digitals com la realitat virtual, entre d'altres. En l'actualitat, més enllà d'iniciatives puntuals com les que lidera el Clúster Audiovisual de Catalunya, hi ha pocs espais de trobada entre dues indústries amb molt de potencial per a l'entorn català que tinguin una forta implantació professional i de formació de talent. Aquestes noves infraestructures haurien de donar servei a les necessitats actuals de l'audiovisual, però molt especialment al foment de les noves indústries de l'entorn de la cultura digital com els videojocs, a través de les tecnologies i la innovació en l'àmbit de l'audiovisual digital.

Pel que fa a l'entorn de les polítiques europees per al foment de les indústries creatives i la cultura digital, amb interacció amb l'entorn català, cal destacar la nova creació de l'EIT Culture & Creativity. És una comunitat de coneixement i innovació de l'Institut Europeu de Tecnologia que a partir del 2023 durant set anys finançarà i impulsarà diversos projectes europeus amb la voluntat de promoure la innovació i la tecnologia en l'ecosistema de les indústries creatives. El consorci reuneix universitats, institucions de recerca, empreses, inversors i associacions rellevants per a tots els subsectors culturals i creatius. El centre tecnològic català Eurecat coordina el node subeuropeu. És una gran oportunitat perquè el sector català de la cultura digital pugui potenciar el seu recorregut a través d'aquesta comunitat.

PRESENCIA LIMITADA DEL CATALÀ EN ELS VIDEOJOCOS

Durant aquest 2022 s'ha debatut molt sobre la presència del català en els videojocs. Els estudis catalans inclouen el català en més d'un 50 % de les seves produccions, una xifra relativa si tenim en compte que és inferior respecte de llengües com l'italià o el portuguès, per no esmentar l'anglès o el castellà, que són les majoritàries. L'adaptació dels videojocs al català no té cap impediment tècnic significatiu (és una llengua més de les moltes que ofereixen els videojocs), i alhora representa poder oferir els videojocs a un mercat potencial de deu milions de parlants. Aquest debat ha estat força present a les xarxes i gràcies a això alguns *streamers* de videojocs en català han pogut agafar més visibilitat en mitjans generalistes. L'organització Plataforma per la Llengua porta un temps posant l'accent en aquesta qüestió i aquest any ha promogut l'esdeveniment SAGA per visibilitzar els videojocs, les competicions i les retransmissions d'esports electrònics en català. En aquest context, també ha estat l'any que la coneguda plataforma de videojocs Steam ha inclòs el català dins del seu catàleg, fet que ha permès als usuaris cercar els videojocs que ofereixen el contingut en aquesta llengua.

En un mercat internacional com el dels videojocs és evident que l'anglès i el castellà han de tenir un paper estratègic, però les produccions catalanes, més encara aquelles que reben finançament públic o algun tipus de suport institucional, han de publicar també els seus jocs en català. Normalitzar aquesta llengua en els videojocs és una assignatura pendent.

EXPLORACIONS ENTRE ARTS I CIÈNCIA

Barcelona té una dilatada i diversificada experiència a explorar les relacions i filiacions entre l'art, la tecnologia i la ciència; en l'àmbit artístic, fonamentalment a l'entorn del centre de creació Hangar, i en els àmbits científics, de manera menys regular en les universitats i els centres de recerca. Són diversos els agents culturals que desenvolupen activitat en entorns internacionals al voltant d'art i ciència, així com els programes pel foment d'aquesta necessària interacció interdisciplinària. Tota aquesta energia i aquest llegat s'han vist aquest any consolidats per la creació d'Hac Te (Hub d'Art, Ciència i Tecnologia). Sota la direcció de la UOC i amb l'estreta col·laboració amb entitats universitàries i de recerca (ICFO, BIST, UPC, EINA, MNAC, Fira de Barcelona i Hangar, entre d'altres), vol ser una finestra integradora de l'ecosistema d'art i ciència català.

Durant el 2022 hem pogut saber que Barcelona ha acollit dos nous projectes europeus del programa europeu S+T+ARTS pel foment de les relacions entre la ciència i les arts. Durant els anys 2021 i 2022 el festival Sónar, el CCCB i la UPC van liderar dos projectes europeus en aquest àmbit. Les obres experimentals creades en el context del festival laboratori AI&Music han estat presentades en diversos esdeveniments durant el 2022, i en destaquen *Piano&AI*, del pianista Marco Mezquida, que improvisa amb un sistema d'intel·ligència artificial desenvolupat a la UPC, així com l'obra d'art sonor *Interpreting Quantum Randomness*, de l'artista Reiko Yamada en col·laboració amb el científic de l'ICFO Maciej Lewenstein. Durant aquest mateix any, l'UB i Hac Te han estat també receptores de dos ajuts més del mateix programa marc. Els projectes liderats per aquestes institucions i d'altres de l'ecosistema de recerca i artístic consoliden aquesta aposta per explorar els límits i les interrelacions entre les arts i les ciències.

Dins d'aquest mateix àmbit, l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona ha conclòs un programa de jornades sobre art i ciència, el resultat del qual s'ha publicat en format d'informe que recull exemples de bones de pràctiques: *Col·lisions Art-Ciència*.

FESTIVALS I LABORATORIS D'INNOVACIÓ

La responsabilitat en l'impacte de l'activitat acadèmica i la cerca de nous públics i formats dels grans esdeveniments culturals és una constant per a congressos, fires i festivals. Durant el 2022 Barcelona ha acollit el congrés acadèmic internacional ISEA 2022, pioner en l'àmbit de l'art digital amb més de trenta anys d'història. Com és habitual en aquest esdeveniment, la ciutat que l'acull acompanya el congrés amb exposicions d'art digital, així com una programació paral·lela. Barcelona ha sabut capitalitzar aquesta proposta amb la programació de dues grans exposicions, una de les quals es va situar al recinte modernista de Sant Pau de Barcelona i l'altra a l'Arts Santa Mònica.

Un altre bon exemple de noves aproximacions als festivals ha estat la convocatòria d'obres d'art digital promoguda per l'Institut Ramon Llull, la col·lecció de New Art Foundation i HacTe. El resultat han estat sis obres, que es van presentar a l'Ars Electronica, el festival que ha estat durant dècades la referència de l'art digital a escala europea. La idea que les mostres i els festivals no tan sols siguin espais de programació puntuals sinó també recorreguts amb major impacte al llarg del temps on desenvolupar obra, dins d'un ecosistema relacional d'oportunitats, es consolida. Fruit d'aquesta voluntat sorgeix el *hub* Bcn Music Lab, com a espai on innovar i relacionar l'ecosistema musical de la ciutat de Barcelona que vincula tecnologia digital, gestió cultural i arts.

El festival Sonar ha seguit explorant l'àmbit de l'art digital amb la recuperació durant l'edició del 2022 de l'espai expositiu Sónar+D. Així mateix, s'han seguit consolidant les mostres MIRA - Digital Arts Festival, Eufònic, el festival Llum Bcn o el festival de disseny OFFF, de gran trajectòria internacional.

ELS LÍMITS DE LA CREACIÓ I LA TECNOLOGIA SOBREPASSATS

El 2022 serà recordat en l'àmbit de les TIC per la publicació dels nous models d'intel·ligència artificial que, a partir d'una entrada de text, generen imatges fascinants. Aquests models representen un canvi inabastable en la concepció, la creació i el consum de les imatges en l'era de la postfotografia digital. Des de l'agost de 2022 s'ha donat accés al públic a diversos d'aquests models, com Stable Diffusion, DALL-E i Midjourney, i s'ha generat un important debat al voltant de la visió ontològica de la creació d'imatges digitals i dels drets dels autors que han alimentat aquests models amb la seva obra a partir de les imatges que omplen internet, així com de moltes altres projeccions sobre els perfils professionals en l'edició d'imatges i llocs de treball. És important remarcar que l'impacte que pot arribar a tenir aquesta tecnologia és comparable a l'arribada dels editors d'imatge digital dels anys noranta.

Segurament el segon concepte tecnològic més utilitzat durant el 2022 ha estat el metavers. A l'entorn català trobem també diversos projectes que estan liderant propostes i productes culturals pel metavers, com les productores Futura Space, Ready Venture One —que sorgeix de la productora Vysion, comprada per Mediapro—, o Union Avatars, una *start-up* dedicada a la generació d'avatars digitals per als entorns dels metaversos. Fins i tot l'Administració ha creat CatVers, un entorn basat en una tecnologia existent per crear sales de metavers, com la de l'Ateneu Barcelonès.

CENTRES PER A LA CREATIVITAT DIGITAL

El 2022 el centre IDEAL, Centre d'Arts Digitals de Barcelona, ha consolidat la seva implantació amb visites que han superat els 100.000 espectadors; una xifra que cal destacar. L'IDEAL representa un espai privilegiat d'innovació en la cultura digital. El 2022 hem pogut veure dins de l'exposició «Dalí Cibernètic» una experiència de realitat virtual col·lectiva. Aquestes experiències són molt rellevants pel valor que tenen

quant a innovació, però també per acostar al públic general el potencial de la realitat virtual en l'àmbit cultural. L'IDEAL representa, a més, un èxit exportador de talent i d'estratègia, ja que els seus promotors han portat internacionalment per desenes de ciutats les produccions creades pel centre i també han inaugurat noves seus, com el centre Madrid Artes Digitales a Matadero, a Madrid.

La ciutat de Girona ha renovat l'antic cinema Modern, que podria ser un catalitzador de la cultura digital, amb un projecte de centre dedicat a les arts audiovisuals i digitals on els videojocs tindran un pes molt rellevant. El Modern tindrà programes formatius, divulgatius i d'exhibició de les arts digitals. Posar a disposició de la ciutadania espais oberts on es puguin mostrar creacions digitals, algunes de les quals considerem part de la nostra cultura popular, i debatre-hi és un deure de l'Administració pública.

És paradoxal i alhora aclaridor que aquests dos centres s'hagin establert en antigues sales de cinema transformades ara en nous espais de divulgació del nou audiovisual digital. A banda de les programacions puntuals presents en festivals i centres culturals, segueix mancant la centralitat d'un espai de referència amb programació anual que ajudi a divulgar els àmbits de la cultura digital i la creació catalana amb la profunditat que requereix aquest àmbit. Vivim una gran problemàtica de divergència entre les polítiques del sector de l'audiovisual i el consum d'aquest audiovisual en les noves generacions, que es desplacen de manera inexorable cap a noves pantalles i formats del sector digital.

Finalment, aquest curs 2022 s'ha començat a desenvolupar el futur espai del laboratori d'indústries creatives del centre Palo Alto de la ciutat de Barcelona, promogut per l'Ajuntament de Barcelona. El nou laboratori tindrà l'objectiu d'impulsar el creixement de les empreses del sector, especialment les vinculades a l'audiovisual i les noves tecnologies de llum i so.

NOUS ARTISTES REFERENTS

La creació d'avantguarda en arts digitals té una gran trajectòria a Catalunya, no sempre ben identificada en el context divulgatiu però amb un recorregut internacional rellevant. Durant els últims anys hem pogut seguir el reconeixement internacional d'artistes digitals com Joana Moll, amb obres que s'han presentat durant el 2022 a Ljubljana, Zuric, Budapest o Barcelona (CCCB), i que aquest any ha rebut una menció honorífica dels STARTS Prize. També ha estat un any molt rellevant per a l'artista Anna Carreras, experta en art generatiu que ha captat l'atenció dels mitjans nacionals per formar part de l'eclosió dels mercats internacionals de NFT, els *non-fungible tokens*. Aquest nou format de distribució i venda d'art digital ha generat l'interès del sector de l'art i les galeries. Aquesta tecnologia permet vincular un arxiu digital amb un registre únic no modificable en les cadenes de blocs de les criptomonedes i retornar, doncs, el valor d'una obra física i la seva autoria a les obres digitals. Amb certs dubtes sobre el futur de les criptomonedes, és, efectivament, una de les grans transformacions del sector cultural a les quals caldrà prestar molta atenció.

Així mateix, ha estat remarcable la projecció de la parella artística Mar Canet i Varvara Guljajeva. Amb seu a Barcelona i Tallinn, exposen i treballen en projectes, fires i centres internacionals. Recentment han centrat la seva recerca artística en la intel·ligència artificial o la robòtica, i només durant el 2022 han exposat a Malmö, Lisboa o Barcelona, entre d'altres, i han rebut diversos premis.

Malgrat aquests recorreguts internacionals, el treball de tots aquests artistes —aquí n'esmentem només alguns—, que es desenvolupa a la frontera de la recerca artística de les tecnologies emergents, el disseny, les arts visuals i la visió crítica dels mitjans, és encara poc conegut pel públic general.

Cultura popular i associacionisme

Retorn espectacular de la cultura popular

Guillem Carreras

Periodista cultural

Els carrers i les places de Catalunya s'han omplert de cultura popular. S'ha esvaït el dubte (raonable) sobre l'impacte que tindria la pandèmia en l'assistència a actes massius. La participació en les festes majors ha estat multitudinària. El volum d'activitats organitzades per les entitats també ha estat ingent, molt esperançador. A diferència d'altres àmbits culturals, la cultura popular i l'associacionisme han recuperat el seu vigor de manera gairebé immediata.

CAP A UNA NOVA ARQUITECTURA LEGISLATIVA?

El 2023 es compleixen trenta anys de l'aprovació de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i dues dècades des que va aprovar-se la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat. Hi ha un consens generalitzat, pràcticament unànim, que la normativa vigent és obsoleta.

La voluntat inicial de la conselleria era avançar en la tramitació de la Llei del patrimoni cultural immaterial i de l'associacionisme cultural, que es trobava en estat d'hivernació des de la suspensió de l'autonomia (2017). En la reunió del Consell de l'Associacionisme Cultural celebrada el 26 de novembre, la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural va anunciar que les noves intencions del Departament passen per no encabir el patrimoni immaterial i l'associacionisme cultural en la mateixa llei. La Generalitat preveu que la Llei del foment de l'associacionisme, impulsada pel Departament de Drets Socials, inclogui la regulació de l'associacionisme cultural. En paral·lel, es preveu tramitar la Llei del patrimoni cultural etnològic i immaterial, si bé també és possible que s'acabi regulant tot el patrimoni —material i immaterial— en un sol text.

El futur és més incert que fa un any. Queda pendent de concretar com s'articularan l'associacionisme i la cultura popular en la nova arquitectura jurídica. I com quedaran reflectits aquests dos àmbits a la Llei de drets culturals, que va començar a tramitar-se a mitjans d'any.

CAP ON AVANÇA L'ASSOCIACIONISME CULTURAL?

L'informe de l'any passat reflexionava entorn de quatre debats emergents que estan marcant l'evolució de l'associacionisme cultural: la capacitat adquisitiva, la digitalització, el sentit de la tradició i el mercantilisme associatiu. Enguany m'agradaria posar l'accent en sis altres àmbits. En alguns casos, he escollit reflexions publicades en el transcurs del 2022 que m'han semblat especialment interessants i que considero que jo no podria exposar millor.

Joventut. El politòleg David Nàcher ha elaborat l'estudi *Joventut, canvi generacional i relleu de l'associacionisme cultural català*. La monografia ha estat finançada per la V Beca d'Estudi de l'Associacionisme Cultural i serà publicada en el número 25 de la revista *Canemàs*. En aquest debat, sobre el relleu en els càrrecs directius de les entitats,

segurament hem pecat d'una visió massa kennedyana de la vida: hem desitjat atraure joves per al benefici de l'entitat, en lloc de plantejar-nos què podíem fer les entitats per ells —o, més ben dit, què poden fer ells mateixos a través de l'entitat. És un error buscar en els joves un instrument, no pas la mateixa finalitat. Sobretot en la mesura que l'associacionisme ha perdut el monopoli que tenia de la participació ciutadana.

Estructura associativa. S'ha incidit que la dependència econòmica de les entitats respecte de les subvencions públiques en condiciona l'autonomia «política». Hem posat menys l'accent a saber quins efectes té aquesta situació en la regeneració del mateix model associatiu. La dependència administrativa també provoca que s'hagi d'invertir més temps en la gestió interna de l'entitat, una circumstància que repel·leix els socis que es plantegen assumir càrrecs directius. Quins efectes té aquest fenomen? Quina evolució del teixit cultural es pot preveure? Fem una mica de prospectiva; albirem per l'ull de bou que és el futur quins escenaris ens podem trobar:

- **Autogestió.** Les administracions perden capacitat de control. S'aproven mesures que afavoreixen les sobiranes de les entitats: financera (desgravacions fiscals, lleis de mecenatge), logística (incentius a la propietat associativa) i organitzativa (professionalització de les federacions com a eina de suport administratiu, formador i comunicatiu de les entitats de base).
- **Unió.** Tendència de les associacions de base a agrupar-se en coordinadores locals o comarcals, amb l'objectiu de reduir el volum de gestió. Es reverteix l'actual model basat en el «microassociacionisme» —entitats petites amb interessos específics i sense gaire múscul social.
- **Cooptació.** Les entitats es converteixen en proveïdores de serveis de les administracions i, emmirallades en el model de les ONG, adopten dinàmiques empresarials; s'avança en els partenariats publicosocials, en els quals les administracions aporten els diners i la gestió, i les entitats esdevenen braços executors.
- **Exclusió.** L'activisme cultural es canalitza a través de grups informals, no registrats jurídicament, que s'organitzen i actuen al marge de l'associacionisme.

Quatre camins possibles, dos que suposen l'enfortiment o reformulació de l'associacionisme i dos altres que derivarien en la seva neutralització o fins i tot liquidació. Cal estar atent per saber cap on avança la societat i actuar en conseqüència.

Transmissió de coneixements: commemoracions, càtedres i museologia. L'any que ve es commemorarà el 200 aniversari del naixement de Josep Anselm Clavé i els 150 anys de la seva defunció. Un bon moment per plantejar-nos com estem aplicant les polítiques de memòria associativa. ¿Anem a recer de les commemoracions i efemèrides que se celebren cada any, o bé disposem d'un pla integral per fomentar el coneixement de la història del moviment associatiu? La sèrie d'entrevistes *Venim de lluny* del Departament de Cultura és una bona iniciativa; probablement en falten d'altres, com un cens accessible de llibres sobre associacionisme, una col·lecció editorial enciclopèdica, o bé un Museu de la Cultura Popular que tingui ambició nacional.

Enguany va concloure el projecte Prometeus, liderat per la Càtedra d'Educació i Patrimoni Immaterial dels Pirineus de la Universitat de Lleida. És un bon exemple del potencial innovador que tenen les universitats per salvaguardar el patrimoni cultural immaterial d'una comunitat: entre les principals aportacions, un museu virtual, una maleta de recursos pedagògics i la publicació de jornades de reflexió.

A diferents ritmes, els museus etnològics també estan virant el seu discurs, no centrat en la mera descripció romàntica de les societats preindustrials. El Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí és un bon exemple d'institució que, sense renunciar a la descripció d'un llegat ancestral, reflexiona sobre qüestions de màxima actualitat i transcendència. També seria desitjable emmirallar-se en les bones pràctiques del Museu Valencià d'Etnologia.

Drets culturals i diversitat. Josep Fornés va pronunciar el discurs de l'acte central del Dia de l'Associacionisme Cultural 2022. El mestre i antropòleg va advertir que «la defensa dels drets culturals comença pel respecte a les minories. La cultura catalana és una cultura minoritària, i minoritzada, que cal defensar. La regulació dels drets culturals ha de ser sensible a la riquesa de la diversitat cultural sense oblidar mai la defensa i la protecció de la cultura pròpia i del país, perquè es troba en un alt risc d'exclusió. Sense identitats no hi ha diversitat».

A «El dret a la cultura i la lliure diversitat» (*Canemàs*, 24), Fornés incideix en la mateixa idea: «La salut d'una cultura es mesura per la seva generosa capacitat d'inclusió, no d'assimilació. Una política cultural assimiladora és tòxica, perquè exclou la diversitat, perquè minora les cultures pròpies fins a ofegar-les (...). El canvi cultural per contacte i la imposició d'una altra cultura dominant no aporta diversitat, sinó aculturació». La confecció d'inventaris de patrimoni cultural immaterial ha quedat una mica encallada, així com l'estudi de la seva aplicabilitat social. Pot ser una bona eina per lluitar contra la globalització cultural.

Comunicació. Guillermo Soler va compartir aquests pensaments a l'article «A voltes amb la cultura popular als mitjans de comunicació»: «Al marge de gèneres i formats, el que la cultura popular pot oferir als mitjans va en aquesta línia: històries, relats, experiències i sentiments. Tot això és valuósíssim, si se sap explicar (...) En aquest sentit, una idea —potser— provocadora: la informació sobre cultura popular avui en dia segurament té més cabuda en les seccions de Societat que en la de Cultura. Cosa que no hauria de suposar cap drama, ben al contrari, ja que al capdavant som la cultura de la gent, de la societat.» (*Tornaveu*, 11 d'agost).

La comunicadora Anna Aurich fa unes reflexions semblants en el número 24 de la revista *Canemàs*. La idea de fons és que la cultura popular no atraurà nous públics per reivindicar la seva pàtina d'antiguitat ni per explicar la bellesa i solemnitat de les seves expressions. Hem de rascar més la paella, exposar els centenars d'històries que es viuen en les entitats. Els darrers programes emesos per la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (*Obrint plaça*, *Històries gegants*, *El Llop*) avançem en aquesta direcció.

El sentit comunitari. Berga Residencial va denunciar els concerts que s'havien de celebrar a la plaça Cim d'Estela, en el marc de la Patum. Cada vegada és més habitual sentir aquest rum-rum de fons, sobre l'excessiu «soroll» d'algunes celebracions —Sant Joan possiblement és la més assenyalada. D'aquesta manera, es nega la potestat que tenen les festes per trencar l'espai-temps quotidià; es rebutja la màxima, acceptada fins ara, que les celebracions impliquen prioritzar el gaudi de la comunitat sobre l'interès de individu. Arià Paco ho va retratar a l'article «Festa o barbàrie», publicat a *Núvol* el 22 de juliol, amb aquestes paraules:

«En tota aquesta veïnada que vol acabar amb les excepcions, la idea de fons és la de regularitat: dies fungibles, llocs fungibles, és a dir consumibles sense particularitats, indistingibles. (...) El debat no té per què aturar-se aquí, un cop conquerit el soroll: al cap i a la fi, per què tallar carrers i entorpir el desplaçament de persones? No podríeu celebrar-ho tot en algun pavelló municipal que no molesti als qui surten a fer un gelat? Un cop l'individualisme renuncia a la idea que la comunitat demana algun sacrifici, la cosa s'accelera i pren rumb desconegut.»

Caldrà seguir insistint en la idea que els carrers i les places són de tothom, no pas de ningú; que habitualment només serveixen per ser transitats, però que també s'han de poder omplir i ocupar. Ens hi estem jugant la vida comunitària, no només el ser o no ser de les festes.

RESUM DEL 2022

Associacionisme. L'*Informe anual del CoNCA 2021* denuncia que no es podien fer anàlisis amb profunditat sobre l'associacionisme cultural perquè les últimes dades de què es disposen es remunten a 2017, i entremig hem sofert una pandèmia.

L'Ens de l'Associacionisme Cultural Català ha continuat traslladant les reivindicacions de les entitats a les administracions i formacions polítiques. Entre les mesures exigides, hi ha el compromís que es destini almenys un 5 % del pressupost de Departament de Cultura a polítiques d'enfortiment de la cultura popular i l'associacionisme, així com avançar cap a la professionalització de les federacions.

Ateneus. La Llei de memòria democràtica aprovada pel Congrés espanyol no satisfà plenament la Federació d'Ateneus de Catalunya (FAC), atès que no hi ha una menció explícita a la restitució pel franquisme als ateneus i cooperatives, i tampoc es contemplan indemnitzacions per aquells béns que no poden ser retornats.

La FAC i l'Ateneu Barcelonès —que enguany ha celebrat el 150è aniversari— han impulsat «Actuem ja! Els Ateneus de Catalunya diem prou al retrocés del català»,

un manifest que demana que s'inverteixi el 0,5 % del pressupost de la Generalitat al foment de la llengua. En paral·lel, la federació ha convocat el I Premi Tribuna Atenea per promoure la realització d'un estudi sobre associacionisme i llengua. El treball serà realitzat per la sociòloga Marta Rovira-Martínez.

Bestiari festiu. L'Agrupació del Bestiari Festiu i Popular de Catalunya continua apostant per projectes innovadors. A mitjan juny va estrenar el videojoc Carrera Bestial i pocs mesos més tard va rebre un premi de la convocatòria Impuls pel Territori pel projecte *Una plaça bestial!*, que permet ubicar l'usuari en les places més emblemàtiques de Vilafranca del Penedès amb l'objectiu de donar a conèixer les seves figures d'imatgeria festiva. Una de les finalitats del projecte és apropar la cultura popular a les persones amb minusvalideses.

A instàncies de l'ambaixador festiu Jordi Cubillos, l'Agrupació ha activat els Consolats del Bestiari Festiu, que ja s'han inaugurat a la Vila de Gràcia, Sitges i Tortosa.

Castells. S'han superat totes les expectatives d'una temporada que quedarà marcada pel pilar de 9 amb folre, manilles i puntals carregat pels Castellers de Vilafranca (1 de novembre) a la plaça de la Vila. Prèviament, els Verds van imposar-se en el XXVII Concurs de Castells de Tarragona (2 d'octubre).

Segons l'*Informe de paritat* elaborat per la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya, el percentatge de dones que són caps de colles ha augmentat del 4 % al 25 % en el període 2013-2022.

Catifaies. La Federació Catalana de Catifaies va organitzar una Trobada Internacional de Catifaies (Salou, 17 de setembre) en el marc del simposi internacional Patrimoni Immaterial 2022, que va comptar amb ponents de Mèxic, Malta, Catalunya i Espanya.

Centres d'estudis. La Jonquera va acollir el XIII Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, dedicat als exilis polítics a l'època contemporània (4 i 5 de novembre). Quinze dies més tard (19 de novembre), Tarragona va albergar la primera jornada «Conscienciació i identitat», que tindrà una periodicitat bianual i reflexionarà sobre la importància que té el patrimoni en la cohesió social.

Commemoracions. L'Any Obra del Cançoner Popular ha servit per reivindicar aquest projecte de recopilació únic a Europa. Malauradament ha coincidit amb la mort de Josep Massot i Muntaner (24 d'abril), màxim divulgador de les 66 missions de recerca que es van fer entre 1922 i 1936.

En el centenari del seu naixement, l'Agrupament d'Esbarts Dansaires i la Confederació Sardanista de Catalunya han reivindicat l'obra del compositor valencià Manuel Oltra.

Corals. Hi ha motius per ser optimista sobre la renovació dels grups corals a Catalunya. El Cor Jove Nacional de Catalunya ha celebrat els deu primers anys de vida amb un circuit de concerts a Vic, Barcelona, Torroella de Montgrí, Cervera i Vilanova i la Geltrú. Des de la Federació Cors de Clavé també s'han promogut iniciatives interessants, com l'espectacle *Clavéjove*, o la producció *Clavé Rock!*, que a finals de juliol va ser estrenada a Cubelles i al monestir de Sant Pere de Camprodon.

Diables i dimonis. Els Carranquers de Cervera van guanyar el 3r Concurs d'Enceses celebrat a Sant Pere de Ribes (14 de maig). El podi va ser completat pel Ball de Diables de Caldes de Montbui i els Diables de l'Espluga de Francolí. Poques setmanes més tard, la Mostra de Balls de Diables de Catalunya va reunir més de 500 banyuts (Igualada, 11 de juny).

Esbarts. L'Agrupament d'Esbarts Dansaires, en col·laboració amb el Departament d'Educació, ha creat una comissió per crear el títol de grau mitjà en Animació de Dansa Tradicional. L'11 de juny va celebrar-se un acte d'homenatge al mestre Jordi Núñez a Barcelona, amb la participació de 22 esbarts.

Gegants. Tordera va acollir la XIV Fira del Món Geganter (9 i 10 d'abril), que un any més va comptar amb un extens programa: debats, jocs i tallers infantils, concerts, formació, mostres de ball, conferències, etcètera. L'epicentre geganter es va traslladar a Sant Boi de Llobregat amb motiu de la 34a Ciutat Geganter (13-15 de maig).

Internacionalització. L'Associació per a la Difusió del Folklore (Adifolk) ha celebrat cinquanta anys amb un extens programa d'activitats. Els plats forts han estat les Jornades Internacionals Folklòriques (2-10 de setembre) i el 34è Aplec Internacional, celebrat entre el 26 i el 28 d'agost a Elvas (Portugal).

Jocs tradicionals. Les entitats associades a la Federació de Jocs, Esports i esports Tradicionals de Catalunya han estat molt actives: activitats escolars, lligues i campionats, festes majors, parcs de Nadal... S'està avançant cap a la normalització del joc tradicional com a expressió cultural. Aquest va ser un dels motius de debat del III Congrés Els Jocs en la Història, celebrat a Vic del 25 al 27 de març.

Passions. La 40a edició de l'Europassion (Esparreguera, 3-6 març) va comptar amb la participació de més de 200 persones provinents de catorze països. Va ser el preludi de les 45 representacions que es van celebrar, del 3 de març a l'1 de maig, en una vintena de municipis catalans.

Pastorets. El IV Congrés de Pastorets de Catalunya (Espluga de Francolí, 10-12 de març) va servir per plantejar reptes ambiciosos per als elencs. La temporada 2022 s'ha tancat amb una assistència de 58.500 espectadors en les 230 representacions que han celebrat 59 grups d'arreu de Catalunya. Xifres pràcticament idèntiques a les que es vivien abans de la pandèmia.

Pessebres vivents. La 8a Trobada de Pessebres Vivents de Catalunya va tenir lloc a Bunyola (3 de novembre). La Federació de Pessebres Vivents de Catalunya ha establert acords de col·laboració amb el Super3 i *Cavall Fort* per apropar la tradició als més petits. Les xifres de la temporada nadalenca són positives: s'han fet representacions a 43 municipis, que han comptat amb més de 100.000 espectadors.

Pessebrisme. El 14 de juny el Ministeri de Cultura va inscriure el pessebrisme com a Manifestació Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de l'Estat espanyol. La 50a Trobada de Pessebristes de Catalunya i Balears va celebrar-se a Terrassa el 2 d'octubre. Durant la temporada nadalenca es van poder visitar més de 120 exposicions pessebristes, organitzades per 66 entitats. En el transcurs de l'any, la Federació Catalana de Pessebristes (FCP) ha col·laborat en la preparació del 800è aniversari del pessebrisme (1223-2023). La retirada del pessebre del Parlament de Catalunya, criticada per la FCP, va ser motiu de polèmica entre les forces polítiques.

Puntaires. Més de 500 puntaires van donar vida a la 34a Diada de la Puntaire (Platja d'Aro, 1-3 d'octubre). És una xifra encara allunyada de la participació habitual, però que va suposar el retrobament de les puntaires amb la gran cita anual. S'ha de destacar l'esforç de l'Associació Catalana de Puntaires per teixir esforços amb altres col·lectius de cultura popular. A Platja d'Aro es va gaudir de la reestrena de la sardana *A la puntaire*, composta per Martí Deprius l'any 1927.

Reconeixements. El Govern va declarar La Festa i Romeria dels Fanalets de Sant Jaume de Lleida com a Festa Patrimonial d'Interès Nacional (27 de novembre). En l'àmbit internacional, el 17è Comitè Intergovernamental de la UNESCO (Rabat, 30 de novembre - 3 de desembre) va aprovar la inscripció de tres elements dels Països Catalans a la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial: el toc de campaners manual, els raïers i les festes de l'os dels Pirineus.

En els Premis Nacionals de Cultura 2022, el CoNCA va reconèixer el projecte Càntut per la difusió de les cançons populars de les comarques gironines «amb una clara vocació intergeneracional i de donar valor a la tradició apropant-la a l'actualitat». D'altra banda, l'Esbart Ciutat Comtal ha estat reconegut amb el Premi Ciutat de Barcelona, en la modalitat cultures populars i comunitàries, per l'espectacle EN5D.

Sardanisme. A finals de març, Balaguer va ser proclamada Capital de la Sardana, una iniciativa que ja ha arribat a la novena edició.

El 18 de maig va ser un dia trist per al món sardanista: van morir dos referents de la talla del compositor Jesús Ventura i l'impulsor de La Sardana de l'Any, Jordi Puerto. La final del certamen (28 de maig, Sabadell) va guardonar *La Mola de Matadepera*, de Jordi León, com a millor composició dels anys 2020 i 2021.

Societats musicals. És un moment dolç per a les composicions per a bandes. El dossier central del número 23 de *Canemàs*, dirigit per Elvira Asensi, reflexiona sobre la importància que tenen les societats musicals arreu dels Països Catalans. El XXI Festival de Bandes de Música (Auditori de Barcelona, 17 de juliol) va comptar amb interpretacions de la Banda de Música d'Ulldecona, l'Agrupació Musical Rapi-tenca i l'Agrupació Musical Senienca. També en col·laboració amb l'Auditori, la Federació Catalana de Societats Musicals va organitzar el II Curs de Direcció per a Banda. És una excel·lent notícia que es consolidi aquesta oferta formativa.

Sopes històriques. La Federació d'Escudelles, Ranxos i Sopes Històriques de Catalunya (FERSHC) aglutina els municipis que tenen documentades menges col·lectives: Verges, Capmany, Ponts, Vidreres, Gelida, Montmaneu, Castellterçol, la Seu d'Urgell. Durant la IX Trobada (Montmaneu, 13 de novembre) es van repartir més de 5.500 tastets als assistents. La consolidació de la FERSHC invita a obrir un vell debat: la cuina tradicional ha de ser regulada per Turisme (com fins ara) o per Cultura?

Teatre. 2022 ha estat un any fructífer per al teatre associatiu. La Mostra Nacional de Teatre Amateur va retornar al seu escenari habitual, a Pineda de Mar; s'han consolidat les Jornades de Teatre Breu, impulsades durant la pandèmia; s'ha celebrat la XXX Trobada de Grups Amateurs de Teatre (1 d'octubre, Montserrat), i també, fet molt important, la Federació de Grups Amateurs de Teatre ha aconseguit salvar el Premi Margarida Xirgu, que en la 48a edició va lliurar-se a l'actriu Míriam Iscla.

Trabucaires. L'any 2007 només hi havia una trentena de dones associades a les entitats de la Coordinadora de Trabucaires de Catalunya. Aquell any va crear-se la Diada de la Dona Trabucaire, que ha estat un revulsiu per fomentar la participació femenina en les galejades. La 13a edició (6 de març, el Prat de Llobregat) va comptar amb la presència de 130 de les 150 dones trabucaires.

La Coordinadora també va organitzar la 40a Trobada Nacional de Trabucaires a Albera (5 de juny), coincidint amb el trentè aniversari de la colla local.

Tres Tombs. El 2022 ha estat un any de celebració per a la Federació Catalana de Tres Tombs (FCTT), que ha complert els primers 25 anys de vida. L'aniversari ha coincidit amb el bicentenari de l'Antic Gremi de Traginers d'Igualada, l'entitat més antiga de Tres Tombs registrada a Catalunya. La capital de l'Anoia va acollir la XXV Trobada Nacional, que va comptar amb la participació de 54 pobles associats i més de 400 traginers. La FCTT ha acabat de redactar el Reglament del Benestar Animal, que ha enviat a tots els ajuntaments que fan passades, i n'ha comprovat l'aplicació.

Com l'any passat, vull expressar el meu agraïment a totes les federacions que m'han aportat informació per fer aquesta memòria.

Edició i creació literària

Normalitat represa, productivitat heterogènia i entrebancs

Pere Antoni Pons

Periodista i escriptor

En el sector editorial i en el camp de la literatura, l'any 2022 ha estat el de la represa de la normalitat després dels dos anys condicionats per l'impacte de la pandèmia de covid. S'ha celebrat el centenari de dos autors clau de la literatura catalana moderna, com són Joan Fuster i Gabriel Ferrater, i s'han continuat editant llibres en tots els gèneres i escrits per tota mena d'autors. Només la crisi provocada per la fusió de dues distribuïdores, Àgora i Les Punxes, que han creat una nova empresa anomenada Entredos, ha estat a punt de provocar un greu daltabaix.

Més enllà d'allò que succeeix cada any, és a dir, més enllà de l'aparició de noves veus literàries i de la consolidació de veteranes, de les polèmiques i els debats; més enllà dels fitxatges d'autors per part d'editorials, i més enllà dels títols que per sorpresa s'enfilen fins dalt de les llistes de més venuts i dels que no funcionen tan bé com s'esperava, i dels que es guanyen el cor i el cervell dels lectors sense fer gaire soroll, el 2022 va ser un any marcat per la recuperació de la plena normalitat literària després de la terrible crisi provocada per la pandèmia de la covid.

Després d'un parell d'anys en què l'anormalitat, la inquietud, la incertesa i el desconcert imperaren, aquest 2022 per fi s'han pogut tornar a celebrar amb plenitud i sense restriccions tant la Diada de Sant Jordi, a l'abril, com la Setmana del Llibre en Català, al setembre, dos dels esdeveniments de l'any en què el negoci del llibre en català més optimista es mostra i més ingressos factura.

UN CONTRAPUNT NEGATIU: LA CRISI DE LES DISTRIBUÏDORES

El contrapunt negatiu a la bona notícia de la normalitat recuperada va ser la crisi de distribució que, a partir del mes de setembre, va afectar greument el sector. La unió de dues distribuïdores cabdals i amb un volum de negoci considerable, Les Punxes i Àgora, que es fusionaren en la creació d'una nova empresa, Entredos, va provocar, per una mescla de mala planificació i de poca previsió, que els estocs de nous llibres no arribessin amb normalitat i en les quantitats requerides a les llibreries. Un cop salvat aquest primer contratemps relacionat amb l'arribada de les novetats als punts de venda, en va sorgir un altre relacionat amb la recuperació dels fons de llibres que eren tant novetat estricta com no tan recents: les llibreries en volien i en demanaven, però la distribució no els en feia arribar. Tot plegat ha afectat de manera molt greu tant llibreries com editorials, perquè ha perjudicat molt severament les vendes de nombrosos títols apareguts tant al mes de setembre del 2022, un dels moments forts de l'any quant a publicació de novetats, com durant tot el quadrimestre posterior. Ja ben entrats en el 2023, encara es discuteix com es repararan les pèrdues patides pel sector, les quals han posat en risc, o fins i tot al caire de la supervivència, no poques editorials mitjanes i petites, algunes de les quals han optat fins i tot per canviar de distribuïdora.

ELS CENTENARIS DE DOS GEGANTS

Dos centenaris que s'han celebrat amb tots els ets i uts, i que han marcat amb tota mena d'actes, publicacions i esdeveniments el 2022 de principi a fi, han estat el del poeta i traductor de Reus Gabriel Ferrater (1922–1972), de qui també es commemorava el mig segle de la seva mort, i el de l'assagista valencià Joan Fuster (1922–1992). Nombroses publicacions, tant inèdites com reedicions d'obres sovint descatalogades o introbables, han posat el focus sobre els dos escriptors, uns dels més rellevants, respectivament, de la poesia i l'assagisme català del segle xx.

Sobre Ferrater, han destacat els llibres *Vèncer la por. Vida de Gabriel Ferrater*, una biografia escrita per l'estudiós Jordi Amat i publicada per Edicions 62, i *Donar nous als nens*, una suculentia antologia de textos ferraterians que compta amb un pròleg extens de Marina Porràs i que ha estat editada per Comanegra. Quant a Fuster, cal destacar les reedicions d'alguns dels seus títols més significatius: *Diari 1952–1960* i *Causar-se d'esperar*, entre altres, tots dos apareguts a Tres i Quatre. I també el gruixut volum *De viva veu* (Editorial Afers), que aplega totes les entrevistes que li feren.

En el cas del centenari de Fuster, és remarcable el fet històric des del punt de vista de la política cultural del país que, per tal de commemorar-lo amb tota la magnitud i tenint en compte el paper del suecà com a ideòleg dels Països Catalans i com a connector entre escriptors i iniciatives d'arreu del nostre domini lingüístic, per primer cop les institucions de Catalunya, del País Valencià i de les Illes Balears han coincidit en la commemoració institucional d'un mateix escriptor. Això ha fet que s'hagin celebrat actes d'homenatge i d'estudi arreu del país i que l'Any Fuster hagi estat una efemèride nacionalment plena.

A banda dels centenaris dels escriptors Ferrater i Fuster, se n'ha celebrat un tercer amb bombo i platerets: el del farmacèutic, escriptor polifacètic i artista visual experimental Guillem Viladot (Agramunt, 1922 - Barcelona, 1999), de qui també s'han reeditat obres i se n'han recuperat d'inèdites (la novel·la *Somni d'un apotecari d'estiu*, a Comanegra) i a qui es va dedicar una potent exposició, per tal de mostrar part de la seva obra plàstica, als Espais Volart de la Fundació Vila Casas de Barcelona. En canvi, un centenari que va passar sorprenentment desapercbut i que gairebé ni es va celebrar és el del periodista i narrador Nèstor Luján, que en vida va gaudir d'una popularitat notòria, però l'obra del qual ha caigut en un cert oblit.

El 2022, en qualsevol cas, no només va ser un any de celebracions de centenaris de naixements; també va ser l'any del centenari de la mort del poeta mallorquí Miquel Costa i Llobera (Pollença, 1854 - Palma, 1922), un dels poetes que més van contribuir entre la Renaixença i el Noucentisme a afinar la llengua catalana com a instrument literari modern.

PREMIS, RECONeixEMENTS

Com cada any, el 2022 literari català ha estat travessat per la concessió de tota una galàxia de premis, molts d'ells a obra inèdita, uns altres a obra ja publicada i encara uns altres a una obra global i a tota una trajectòria. Entre els premis diguem-ne culminants, destaquen el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, que aquest 2022 ha reconegut la figura de la narradora i poeta mallorquina Antònia Vicens (Santanyí, 1941), la qual cosa ha reforçat la tendència que aquests últims anys ha seguit el màxim guardó de la literatura catalana de premiar més autores, i el Premi Trajectòria, concedit per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC), i que enguany ha reconegut la tasca polifacètica i riquíssima del novel·lista, assagista, articulista i traductor Joan Francesc Mira (València, 1939).

Entre els premis més prestigiosos, o bé entre els econòmicament més ben dotats, a obra inèdita la collita ha estat considerable. El Premi Josep Pla 2022 ha guardonat el llibre d'un rostre mediàtic i popular, el del periodista i presentador del TN Toni Cruanyes, autor de *La vall de la llum* (Edicions Destino). El Premi Ramon Llull, el de més quantia de la literatura catalana, ha anat a parar també a mans d'una escriptora molt present als mitjans de comunicació públics del país, Empar Moliner, que així mateix compta amb una sòlida producció literària: la novel·la amb què la narradora i comunicadora s'ha endut el premi, *Benvolguda* (Columna), ha estat la més venuda en català de tot el 2022.

Altres premis de narrativa destacats han estat els següents: *De tots els verins, el seu secret et donaré* (Nova Editorial Moll), de Toni Arencón Arias, Premi Ciutat de Palma; *Un afer europeu* (Edicions 62), de Jordi Sebastià, Premi Joanot Martorell de Gandia; *Distòcia* (L'Altra Editorial), de la debutant Pilar Codony, Premi Documenta; *Amor* (Angle Editorial), de Manel Castromil Pérez, Premi Pin i Soler Ciutat de Tarragona; *Partint de Zadar* (Lleonard Muntaner, Editor), d'Artur Garcia Fuster, Premi Pare Colom de Narrativa Ciutat d'Inca; *Mater* (Proa), de Martí Domínguez, Premi Proa; *Només se salvaran els llamps* (3i4), d'Antoni Mas Busquets, Premi Andròmina dels Premis Octubre; *Les nostres mares* (Proa), de Gemma Ruiz, Premi Sant Jordi... Aquests últims dos títols no es publiquen fins al 2023.

En un panorama de guardons i reconeixements tan farcit, es dona la paradoxa que sovint acaba sent més noticable aquell premi que es declara desert que no pas aquell que es concedeix. Enguany, dos dels premis grossos de narrativa en català han estat declarats deserts perquè els jurats han considerat que cap de les obres presentades assolía uns mínims de qualitat: el Sant Joan, i això que hi concorrien 113 obres, i l'Anagrama.

D'entre els premis de poesia de més renom, es poden destacar el Gabriel Ferrater de Sant Cugat, que es va endur Carles Rebassa per *El caire de Formentera* (Edicions 62); l'Ausiàs March de Gandia, que va guanyar Xavier Mas Craviotto amb *La llum subterrània* (Edicions 62); el Miquel de Palol de Tarragona, que va ser per a Anna Gual amb *Les ocultacions* (Edicions Proa), o el Carles Riba, que es va lliurar a Jordi Llavina per *Un llum que crema* (Proa). Més premis amb prou ressò van ser el Pare Colom d'Inca en la categoria de poesia, que va ser atorgat a Àngel Terron per *El jardí de les mèrteres* (Lleonard Muntaner); el Màrius Torres de Lleida, que va premiar Marina Miralles per l'obra *Llavors*; el Vicent Andrés Estellés dels Premis Octubre, que va destacar la poetessa Laia Llobera per l'obra *Paradísia*...

El gènere de l'assaig ha estat sovint menystingut dins el panorama literari català, però cada cop hi ha més escriptors que el cultiven i cada cop també s'hi intenta donar més centralitat dins el sistema literari. Tot i que, en comparació amb el nombre de premis de novel·la i de poesia que s'atorguen avui dia, encara hi ha pocs premis d'assaig, cada cop n'hi ha més i s'hi dona més importància mediàtica i de prestigi. La nòmina de títols guardonats en els diversos premis d'assaig que es concediren durant el 2022 per força ha d'incloure *Josep Fornas, el solucionador*, de Joan Esculies (Premi Carles Rahola); *La serp i la poma: al voltant del llenguatge poètic*, de Josep Maria Sala-Valldaura (Premi Josep Vallverdú), i *Moros i cristians*, de Gabriel Ensenyat (Premi Mallorca).

Per una d'aquelles caramboles desafortunades que de tant en tant es produeixen, el que podria ser considerat el premi d'assaig per excel·lència de la literatura catalana, el Joan Fuster dels Premis Octubre, enguany ha quedat desert, precisament quan s'ha commemorat el centenari del naixement de l'autor de Sueca, un dels pares de l'assagisme modern en català. Contràriament, però, i en aquest cas per una d'aquelles caramboles afortunades que de tant en tant també es donen, un dels títols assagístics d'aquest 2022 ha estat el que va guanyar el Premi Joan Fuster d'Assaig 2021, obra de l'anteriorment esmentat professor de la Universitat de les Illes Balears Gabriel Ensenyat, titulat *Fuster i els mallorquins. El debat identitari a la Mallorca tardofranquista* (Edicions 3i4).

En un panorama literari tan saturat de guardons a obra inèdita, el 2022 han acaparat una important atenció, com ja va sent habitual, la mitja dotzena de premis que es donen a una obra ja publicada. La llista dels premiats és considerable tant per la diversitat com per l'envergadura de les obres: el Premi Crexells a la millor novel·la del 2021 va ser per a *Junil a les terres dels bàrbars* (Club Editor), del nord-català Joan-Lluís Lluís, que tot just a principi d'any també havia guanyat el Premi Òmnium a millor novel·la del 2021 i, per tant, va fer un doblet espectacular; el Lletra d'Or —obert a qualsevol gènere— va reivindicar Neus Canyelles i el seu híbrid de ficció íntima i de memòries disfressades titulat *Autobiografia autoritzada* (Empúries); el Premi Finestres va ser per a un altre llibre *sui generis*, mescla d'assaig i de narració, de reconstrucció històrica i biografia, titulat *La verda és porta. Vida i opinions de Joaquim Soler i Ferret* (Godall), l'autor del qual és Joan Todó; el Ciutat de Barcelona, també concedit el 2022 però per al millor llibre del 2021, va ser per *Els desperfectes* (L'Altra Editorial), d'Irene Pujadas...

Dos altres guardons rellevants a obra publicada són els històrics Serra d'Or i el força més recent Llibreter. El Serra d'Or va premiar, entre altres, Víctor García Tur per *L'aigua que vols* (Enciclopèdia Catalana) en la categoria de novel·la, Carles Dachss per *Vent a la mà* (Edicions 62) en poesia, Joana Masó per *Tosquelles. Curar les institucions* (Arcàdia) i Josep M. Jaumà per la traducció de la *Poesia completa de T.S. Eliot* (Edicions de 1984). El Llibreter, per la seva banda, va presentar aquest 2022 un palmarès copat absolutament per autores, entre les quals destaca Glòria de Castro per la novel·la *L'instant abans de l'impacte* (Edicions del Periscopi).

UNA ALLAU HETEROGÈNIA I ESTIMULANT DE NOVETATS

El 2022, l'allau de novetats literàries en català ha estat tan abundosa i diversa com ho és des de fa anys. Tots els gèneres, tots els estils, totes les veus, tots els temes hi tenen cabuda. Destaquen, per la seva qualitat, per l'impacte que han tingut o per la singularitat que les ha distingit, les novel·les d'autors ja veterans com *Ràbia* (Proa), de Sebastià Alzamora; *Guilleries* (Les Males Herbes), de Ferran Garcia; *El dit de Déu* (Proa), de Raquel Ricart; *Al llac* (Columna), de Maria Barbal; *Tots els mecanismes* (Proa), de Melcior Comes; *El meu Amic* (Angle), d'Esteve Miralles; *La malaltia del cor* (Univers Llibres), de Joan Pons; *La mentida més bonica* (Proa), de Francesc Serés; *Temps enrere* (Proa), de Ramon Solsona, o el retorn als prestatges de les llibreries d'un dels grans supervendes de la literatura catalana del segle XXI, Albert Sánchez Piñol, autor d'*El monstre de Santa Helena* (La Campana). També val la pena remarcar les novel·les de debut de Roser Cabré-Verdiell (*Aioua*, a Les Males Herbes), de Maria Canelles (*Contra la nostàlgia*, a Angle), de Cristina Garcia Molina (*Els irredempts*, a Labreu) i d'Antoni Veciana (*Nicolau*, a La Segona Perifèria), així com les obres de joves com Laura Gost, que ha tornat després del petit èxit de *La cosina gran* amb *El món es torna senzill* (Empúries), i les d'autors que fins ara s'havien consagrat a altres gèneres, per exemple el perfil o retrat biogràfic, com és el cas de Xavier Serra, que ha publicat *El vicecònsol* a Afers.

En el camp de la prosa de narrativa de no-ficció, han destacat *El conte de l'alfabet* (L'Avenç), de la russa Xènia Dyakonova; *Les hores noves* (Anagrama), del crític Julià Guillamon, i el nou dietari de Francesc Parcerisas titulat *La tardor em sobta* (Quaderns Crema), entre altres. D'assaig ja se n'ha parlat, però un repàs mínimament complet als apareguts el 2022 fa necessari incloure, entre els destacats del gènere —tant en el vessant de l'assagisme de caràcter literari i cultural com en el de l'assagisme periodístic o de naturalesa més aviat historicopolítica—, *El teatre de Shakespeare en el seu context* (Edicions de 1984), de Jordi Coca; *Irreductibles. Una història de la llengua i la literatura dels valencians* (Llibres de la Drassana), de Carles Fenollosa; la reedició de *Retrat de Mercè Rodoreda* (Empúries), de Mercè Ibarz; *Valencianisme líquid* (Tres i Quatre), d'Antoni Rubio; *I sí. Especulacions sobre llenguatge i literatura* (Arcàdia), d'Adrià Pujol; *Periodisme de contacte* (La Segona Perifèria), de Miquel Bonet, i *El temps que vius. Elements per a una crítica del present* (Lletra impresa), de Gustau Muñoz.

En poesia han conviscut nous títols d'autors veterans i consagrats com Narcís Comadira (*Els moviments humans*, Edicions 62) i Antoni Clapés (*No cal repetir aquest instant. Obra reunida II. 1982-1997*, Llibres del Segle) amb novetats de poetes de mitjana edat ja amb una trajectòria considerable, com és el cas de Manuel Forcano (*Arabesc*, Proa), de Miquel Àngel Llauger (*Llum de cançó*, Edicions 62) i de Lluís Calvo (*Cor pirinenc*, Lleonard Muntaner); amb poetes ja en la trentena llarga o en la quarantena curta però amb una obra molt sòlida, com Ramon Boixeda (*El cel dins un pou*, Labreu), Àngels Marzo (*El rastre nival*, Pagès Editors), Josep Pedrals (*Confessió del goliard*, Vibop), Esteve Plantada (*Rastre quimera*, Llibres del segle), Jaume C. Pons Alorda (*Mil súmmums*, Adia) i Ivette Nadal (*Camí del text*, Poncianes), i també amb debutants joves com Carla Marco, autora d'*Oculto mel* (Viena). A més, hi ha hagut recuperacions de clàssics tant moderns com antics. És el cas de la *Poesia completa de Bartomeu Rosselló-Pòrcel* i de les adaptacions de Jordi de Sant Jordi al català modern fetes per Carles Duarte, tots dos llibres publicats per Barcino.

També en el camp de les traduccions l'allau de títols aquest 2022 ha estat heterogènia i riquíssima, i sovint d'una alta qualitat. Per dir-ne uns pocs, destacarem les

traduccions d'obres poètiques clàssiques que es poden considerar genesiaques o fundacionals, com són el *Poema de Gilgamesh* (en traducció de Lluís Feliu i Adelina Millet, a Adesiara), que és l'epopeia més important llegada per les civilitzacions sumèria i babilònica, i *desitjo i cremo*, de la poetessa grega Safo (en traducció d'Eloi Creus, a Proa). També en poesia, però moderna, hi ha hagut *El poema en forma de rosa*, de Pier Paolo Pasolini (traduït per Xavier Valls Guinovart, a Poncianes), i la poesia completa de la nord-americana Emily Dickinson (en traducció de Carme Manuel, a Alfons el Magnànim), entre d'altres. De prosa, tres títols destacats han estat *El color porpra*, d'Alice Walker (traduït per Josefina Caball, a Proa); *Cap al far*, de Virginia Woolf (traduït per Xavier Pàmies a La Casa dels Clàssics), i els *Seixanta contes*, de Donald Barthelme (traduïts per Ferran Ràfols Gesa a Extinció Edicions).

FETS, FUNDACIONS, ESDEVENIMENTS, BIBLIOTEQUES, CELEBRACIONS

El 2022 també han passat moltes coses en el sector editorial. Ha estat l'any en què s'ha fundat una nova editorial, La Segona Perifèria, que ha tingut una arrencada reeixida amb títols com *Divorci i aventura*, de Leticia Asenjo. També ha estat l'any en què s'ha relançat La Magrana, després d'anys de letargia, i ha reaparegut Navona. Com que els projectes que tenen continuïtat i que es consoliden són tan importants o més que les fundacions i les repeses, cal destacar que el 2022 també ha estat l'any en què tres editorials independents, nascudes en circumstàncies complicades, han celebrat el seu desè aniversari amb una personalitat editorial pròpia i una visió atrevida i enriquidora de la literatura: ens referim a Periscopi, Raig Verd i Les Males Herbes.

Aquest 2022 també s'ha celebrat la quarta edició de la Fira Indilletres, la fira del llibre de la Bisbal de l'Empordà. En el camp de les fires internacionals, destaca a la Fira de Londres, en una secció anomenada Spotlight, la presència de la cultura catalana, que va implicar portar-hi diversos autors a parlar-hi i a dialogar amb autors estrangers. També amb la mirada posada cap enfora, cal assenyalar que la novel·la *Canto jo i la muntanya balla* (Anagrama, 2019), d'Irene Solà, continua la seva imparable projecció internacional: al llarg del 2022, ha estat valorada — la seva traducció a l'anglès, feta per Mara Faye Lethem—, com una de les millors novel·les de l'any pel diari anglès *The Guardian* i pel nord-americà *New York Times*.

Quant a la xarxa de biblioteques del país, cal destacar dos fets rellevants. El primer és que ja està tot a punt perquè es dugui a terme la demolició i l'adaptació arquitectònica de la Biblioteca Provincial, amb un nou projecte que es començarà a construir al llarg del 2023. Aquest projecte, amb una participació per part de la Generalitat de Catalunya, el Govern de l'Estat i l'Ajuntament de Barcelona, comptarà amb una inversió de 55 milions d'euros, tindrà una superfície de 16.000 m² útils i podrà acollir fins a 600.000 volums. El segon fet és que el Departament de Cultura de la Generalitat ha anunciat que invertirà 22,8 milions d'euros en la construcció i millora de les biblioteques públiques del país.

En el camp de les polèmiques espinoses i els debats encesos, un dels temes candents ha estat la pugna pels drets d'algunes novel·les de Jordi Cussà, inicialment publicades per Labreu i que ara han passat a Comanegra. També com cada any, la literatura catalana ha patit el 2022 algunes pèrdues significatives i tristes. Cal assenyalar, en aquest sentit, les defuncions del músic i poeta Pau Riba, de l'historiador i monjo de Montserrat Josep Massot i Muntaner, i del narrador i crític literari Vicenç Pagès Jordà.

Museus, patrimoni i arxius

Recuperació de públics i esforç institucional

Josep Playà Maset

Periodista de l'àmbit cultural

L'any 2022 ha estat el de la recuperació de la normalitat després de la pandèmia, marcat per l'esforç tant de les administracions, des del punt de vista pressupostari, com de les institucions i la iniciativa privada, per recuperar el terreny perdut. No ha estat un any fàcil; els registres als museus encara no han assolit les xifres del 2019 i alguns grans projectes, com l'ampliació del MNAC o del MACBA, tampoc han avançat. Però s'han donat fites remarcables, amb exposicions artístiques rellevants, un paper important dels espais dedicats a la fotografia i mostres també en museus de fora de Barcelona, com la dedicada al fons Rafael Santos Torroella a Girona. Ha estat un any de represa que ha tingut notables aportacions a la Col·lecció Nacional de la Generalitat i als arxius, i que s'ha caracteritzat per troballes arqueològiques de gran interès.

EL RETORN DEL PÚBLIC

Els museus catalans han recuperat bona part del públic que havia deixat d'anar-hi arran de la pandèmia. Tot i així, les xifres globals encara estan per sota de les del 2019, ja que una part del turisme no ha tornat (especialment el rus, però també l'asiàtic i el nord-americà) i entre la població autòctona hi ha hagut certa resistència a reprendre determinats hàbits culturals. Els museus i les exposicions municipals de Barcelona han arribat als 3,7 milions, lluny encara dels 4,8 milions del 2019; així doncs, s'ha recuperat només el 77 % del públic.

El museu català que rep més visitants torna a ser el Picasso, amb 794.806, per sota, però, del milió i escaig que havia rebut tres anys abans. Una tendència similar han registrat altres museus: el MNAC ha tingut 550.000 visitants; la Fundació Miró, 288.984; el Macba, 249.565, i el Museu del Disseny, 129.400. Pel que fa als espais monumentals, la Sagrada Família s'ha situat en xifres prepandèmia, prop dels 3,4 milions de visitants. La segueixen, a molta distància, el Born Centre de Cultura i Memòria, amb 728.800, i el Castell de Montjuïc, amb 689.200. Fora de Barcelona, els museus Dalí han assolit el 70 % de les xifres anteriors, amb un total de 817.000 visitants (601.000 al Teatre-Museu de Figueres i la resta a les cases de Portlligat i Púbol).

Una altra demostració d'aquesta revifada és la celebració del Dia Internacional dels Museus. S'hi van afegir quasi tots els centres, amb 230 activitats presencials. Només a Barcelona, la Nit dels Museus, celebrada el 14 de maig, va aplegar 102.000 persones.

La notícia negativa van ser les ampliacions dels dos grans museus del país, que avancen molt lentament. No hi ha una data ni per a l'obertura del pavelló Victòria Eugènia de Montjuïc, com a apèndix del MNAC, ni per al projecte d'ampliació del MACBA, presentat a bombo i platerets, un cop resolt el conflicte d'espais amb el CAP. Ara, els veïns del Raval es queixen per la pèrdua d'espai públic, un fet que, unit al sobrecost de les obres, ha obligat a replantejar el projecte. I la incertesa torna a planar sobre aquest espai.

Un projecte de futur és el *hub* digital de l'audiovisual i el videojoc de Catalunya, anunciat a l'estiu, que s'ubicarà a l'àrea de les Tres Xemeneies del Besòs. Aquest nou parc tecnològic i formatiu, amb un centre de recerca, està pilotat pels departaments de Polítiques Digitals i Territori i de Cultura i vol ser un centre referent en el sector a escala mundial.

LA INICIATIVA PRIVADA MARCA TERRENY

Tot i que amb l'esclat de la guerra a Ucraïna es va esvaïr definitivament la possibilitat d'establir una franquícia de l'Hermitage a Barcelona, es van produir altres moviments des de la iniciativa privada. Va reobrir el Palau Martorell, al carrer Ample de Barcelona, abans ocupat per l'escola Elisava. És una iniciativa impulsada per Evolucionarte —empresa que l'any abans va dur una mostra de l'holandès MC Escher al Museu Marítim— i el Reial Cercle Artístic de Barcelona, que té per objectiu portar mostres *blockbuster*. Va obrir el desembre amb una exposició de 193 olis de Joaquim Sorolla, de petit format, i s'anuncien noms com els de Chagall, Calder, Basquiat o Tamara de Lempicka.

Aquest any ha suposat la consolidació del Moco Museum, al Palau Cervelló. Segons els seus promotors, els col·leccionistes holandesos Lionel i Kim Logchies, hauria superat la xifra de 450.000 visitants. I avancen a bon ritme les obres a l'antiga Casa Garriga Nogués, espai en el qual el col·leccionista Tatxo Benet vol inaugurar el museu de l'art prohibit.

Aquestes propostes s'afegeixen a les de la Fundació Sorigué, amb el projecte Planta, a Balaguer, que va renovar l'oferta educativa amb dues línies de treball a partir d'una videoinstal·lació de William Kentridge i una obra de Juan Muñoz. I a la de la Fundació Vila Casas, que manté a ple rendiment els seus quatre espais expositius (espais Volart i Can Framis, a Barcelona; Can Mario, a Palafrugell, i Palau Solterra, a Torroella de Montgrí) i ha presentat exposicions itinerants a l'Espai Art Abadia de Sant Joan de les Abadesses i al Castell de Vila-seca. Vila Casas realitza en ocasions un paper de suplència dels museus, com en l'exposició homenatge a Guillem Viladot, en el centenari del naixement, o en les dedicades a Marsans i Oscar Tusquets, dos creadors que van apostar per la figuració i no sempre han tingut acollida en altres institucions.

L'IDEAL, Centre d'Arts Digitals, del Poblenou, va començar l'any amb un projecte immersiu sobre Frida Kahlo i des del setembre amb un reclam d'èxit, «Dalí cibernètic», que s'atreveix amb una primera aproximació al que podria ser el metavers museístic. Tant l'IDEAL como el Moco han sabut captar un visitant jove i menys habitual dels museus; un nou públic que es va acostar també a temàtiques com els videojocs, el còmic o els tatuatges, objecte d'exposicions al CaixaForum, trencant amb propostes artístiques més clàssiques.

LES GRANS EXPOSICIONS

D'entre les exposicions més ben valorades de l'any hi ha la dedicada a «Daniel-Henry Kahnweiler. Marxant i editor», organitzada pel Museu Picasso, oberta al desembre, un primer tast de les commemoracions del cinquantenari de la mort de l'artista del 2023. Ha compartit els honors, per la bona acollida de premsa i públic, amb les de «Turner. La llum és color», al MNAC; «Paul Klee i els secrets de la natura», a la Fundació Miró; i «La màquina Magritte», al CaixaForum.

Ha estat un any reivindicatiu de personatges que no acostumen a estar a primera línia. L'exposició del CCCB «Francesc Tosquelles. Com una màquina de cosir en un camp de blat» va treure de l'oblit aquest psiquiatre exiliat el 1939, que fins ara havia obtingut més reconeixement a França. També amb motiu de l'atorgament al cineasta Pere Portabella de l'honoris causa a la Universitat de Girona es van organitzar tres exposicions: «Acció Santos. El pensament musical al cinema de Pere Portabella», vinculada al treball de Carlos Santos, i «Gosar poder», una instal·lació en la qual Isaki Lacuesta reinterpreta la pel·lícula *Poetes catalans*, rodada al festival del Price del 1970, ambdues al Bòlit Centre d'Art Contemporani de Girona, i «Pere Portabella. Art i vida», al Museu de l'Empordà, de Figueres.

El Museu d'Història de Girona va programar l'esperada exposició sobre el llegat de l'historiador i crític Rafael Santos Torroella, en espera de les obres del futur museu que s'ha d'instal·lar a l'antiga Casa Pastors, les quals malauradament s'han retardat. «L'aposta per l'art nou. Itineraris de l'avantguarda a Catalunya a través del fons Rafael i Maria Teresa Santos Torroella» va reunir 150 obres que confirmen la vàlua de la col·lecció i ajuden a esborrar la polèmica de la seva compra. Un altre gran crític d'art, Arnau Puig, que va morir el 2020 als 94 anys, va ser objecte d'un acte d'homenatge per part del Departament de Cultura i la UPC, amb la presència de diversos experts i presidit per la consellera de Cultura, Natàlia Garriga.

La Xarxa de Museus d'Art de Catalunya va mostrar també el seu dinamisme. El Museu d'Art de Girona va oferir tres exposicions rellevants: «Celso Lagar i Horensia Begué. Els anys catalans (1915-18)», «Postectura. La construcció del demà» i «Feresa de silenci. Les artistes a la revista Feminal, 1907-1917». El Museu de Valls va presentar la seva nova col·lecció permanent i una imatge renovada. També va estrenar nom i imatge el Morera. Museu d'Art Modern i Contemporani de Lleida, que s'ha d'inaugurar el 2023. El Museu de l'Empordà de Figueres va reobrir, després d'obres de reforma, amb l'exposició «Made in Figueres. La ciutat de la locomoció» i el Museu de Mataró amb l'exposició «Volaverunt. Els Gravats de Goya» va mostrar el camí de conjuminar una obra rellevant dels seus fons amb intervencions d'artistes contemporanis.

La major part dels museus van reforçar la seva presència a la xarxa, un procés accelerat amb la pandèmia. El Museu de Vic va obrir un nou espai immersiu que suposa una important aposta per la digitalització de l'art medieval. I el Museu d'Arqueologia de Catalunya va presentar el projecte Tànit. Col·lecció Nacional d'Arqueologia, una base de dades adreçada a la difusió del patrimoni arqueològic que comença amb 752 objectes.

LA FOTOGRAFIA GUANYA ESPAI

La possibilitat de crear un Museu de la Fotografia s'ha esvaït de moment, però avui Barcelona compta amb tres importants espais d'exposició especialitzada: La Virreina Centre de la Imatge, que depèn de l'Ajuntament; el KBr, de la Fundació Mapfre; i Foto Colectania. I aquest any s'hi ha afegit un altre espai, FotoNostrum, una galeria privada situada a l'esquerra de l'Eixample que va obrir formalment amb una exposició dedicada al nord-americà Steve McCurry.

Les propostes de la fundació Photographic Social Vision, amb l'exposició anual de World Press Photo; el festival Panoramic, de Barcelona i Granollers; la XII edició de la Biennial de Fotografia Xavier Miserachs, a Palafrugell; o el Lumínic de Sant Cugat s'afegeixen a les exposicions de l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona i al paper de galeries especialitzades com la de Juan Naranjo. No és estrany que la premsa hagi esmentat Barcelona com una gran capital europea de la fotografia, al costat de París.

Pel que fa a les exposicions, KBr i Foto Colectania van aliar-se per presentar una retrospectiva de Carrie Mae Weems, amb una extensió al MACBA. El Museu d'Història de Catalunya va homenatjar la nissaga dels Català en el centenari del naixement de Francesc Català-Roca. El Museu Marítim va dedicar una exposició a la fotografia pictoralista de Joaquim Pla Janini i El Born va presentar fotografies de gran format de Primo Levi. El MNAC va recuperar Antoni Campaña i Mey Rahola. Aquesta darrera és una fotografia d'arrels cadaquesenques, pràcticament desconeguda (presentada simultàniament amb una altra mostra al Museu de l'Empordà).

LA COL·LECCIÓ NACIONAL CREIX

El Departament de Cultura ha destinat 2,39 milions d'euros a l'adquisició d'art contemporani, fotografia, còmic i il·lustració i béns culturals mobles per ampliar la Col·lecció Nacional de la Generalitat. És la xifra més gran dels últims anys i ha permès dotar-se de 974 peces, de 122 artistes.

En el marc del Pla integral de les arts visuals es van comprar 43 obres per valor d'uns 600.000 euros, un 17 % més que l'any anterior. Eren de 18 artistes dones i 25 artistes homes, la majoria vius i en actiu. Hi predominaven les produccions d'artistes nascuts entre 1971 i 1985. Les obres seran dipositades en 15 museus de Catalunya i

hi destaquen les que aborden qüestions polítiques com el feminisme i les identitats dissidents o els camps de treball franquistes. Entre les obres singulars, des del Departament de Cultura es destaca l'edició d'ampolles de vi del projecte Difesa della Natura (1983), de Joseph Beuys, que anirà al Vinseum, de Vilafranca del Penedès; REALtime (2021), una instal·lació informàtica d'Antoni Abad dipositada al Museu de Mataró; la sèrie de 150 polaroids d'Àngel Jové, i una instal·lació escultòrica de Marga Ximénez, per al Morera. Museu d'Art Modern i Contemporani de Lleida. La Col·lecció Nacional s'enriqueix també amb obres d'artistes poc representats, com Mari Chordà, Joan Rabascall, Javier Vilató o Carme Aguadé, i amb obres de contingut més crític, com les de Domènec, Daniel Gasol i Dora García.

El Pla nacional de fotografia va comprar 537 fotografies de 36 autors i autores per 350.000 euros. El criteri de la perspectiva de gènere, per donar visibilitat al conjunt de dones que s'han dedicat a la producció fotogràfica, explica la presència d'obres de la lleidatana Maria Esther Remacha i la seva sèrie «Lluitadores de la terra», de Carme Masià i d'artistes emergents com Laia Moreto i Sara Sánchez. Seguint amb la idea d'impulsar una col·lecció nacional del còmic, es van adquirir 104 originals de 43 autors i autores, per 126.000 euros, amb peces de Carme Barbarà, Trini Tinturé, Purita Campos, Carlos Giménez i autors clàssics com Josep Coll i Ceesepe.

En l'àmbit de la recuperació de béns mobles amb un valor historicoartístic, el Departament va adquirir 290 objectes per 1,3 milions euros. Entre les peces, destaquen dues taules del XVI català, un sant guerrer del mestre Joan de Borgonya i una procedent del Retaule de Santa Úrsula de Jaume Forner, del monestir de Santes Creus, que tornarà al seu emplaçament; obres del barroc, la majoria de les quals nodriran el futur Museu del Barroc de Catalunya a Manresa; la talla romànica de la Mare de Déu amb el Nen, que es va incorporar al Museu Diocesà de Solsona; i quatre fragments escultòrics del Mestre de Cabestany, de la portalada romànica del monestir de Sant Pere de Rodes, adquirits per 250.000 euros, amb el MNAC com a destinatari.

LA IMPORTÀNCIA DELS ARXIUS

La Biblioteca de Catalunya va ingressar el fons personal de l'escriptor Paco Candel, format per 220 carpetes, un recull de la seva producció literària i periodística, fotografies, documentació diversa i més de cinc mil cartes, algunes de destacades personalitats com Miguel Delibes, Ana María Matute, Teresa Pàmies, Jordi Pujol o Josep Tarradellas. El fons inclou el dietari personal de Candel, manuscrit, que abraça des de finals dels anys quaranta fins al 2003, i els originals de les seves obres, entre les quals cal destacar *Els altres catalans*.

L'Arxiu Nacional de Catalunya va comprar, per 24.700 euros, 35 imatges de la fotografia surrealista Dora Maar relacionades amb un viatge a Barcelona i Tossa de Mar l'any 1933. Les imatges eren propietat dels hereus i van sortir a subhasta a la sala Artcurial de París. L'Arxiu va recuperar també part de l'arxiu Heribert Barrera, posat a la venda al mercat de segona mà, i va ingressar fons personals del crític d'art Daniel Giralt-Miracle, el periodista Manuel Ibáñez Escofet, el geògraf Martí Boada i el dramaturg Ricard Salvat. També s'hi van afegir les cartes rebudes a la presó pels polítics Jordi Sánchez i Jordi Turull i la documentació institucional de l'expresident de la Generalitat Joaquim Torra.

L'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, del monestir de Poblet, va ingressar el fons del polític i editor Josep Fornas, amb nombrosa correspondència de l'etapa com a col·laborador del president Tarradellas i de l'editorial Pòrtic, de la qual n'era fundador. L'Arxiu fotogràfic de Barcelona va rebre al llarg de l'any la donació de 55.816 fotografies i la cessió en comodat de 1.182 del fotògraf Joan Andreu Puig Farran. Aquest arxiu consta actualment de 3.541.244 fotografies.

En aquest àmbit va ser notícia també la jubilació de Joan Boadas i Raset, després de 32 anys com a cap del Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions de l'Ajuntament de Girona. Boadas va rebre aquest any a Roma dos premis, el Fellow of the International Council on Archives i l'Emmett Leahy Award, considerades les dues màximes distincions internacionals en arxivística.

INVERSIONS PATRIMONIALS

La recuperació del ritme de visitants a la Sagrada Família va permetre relançar de nou les obres del temple. Va ser visitat per 3.781.845 persones, un 80 % de les xifres pre-pandèmia, amb uns ingressos que superen els cent milions d'euros. La gran majoria de les entrades corresponen a turistes estrangers i destaca el fet que la primera nacionalitat sigui la nord-americana (13,8 % del total). A finals d'any, es van il·luminar per primer cop els terminals de les torres dels evangelistes Lluç i Marc, de manera que així finalitzava la seva construcció. Es van col·locar a la part superior les escultures del bou i del lleó, obra de Xavier Medina Campeny. La previsió és acabar l'any 2023 les torres de Mateu i Joan, i ja només quedaria culminar la de Jesús, la més alta, i la façana banda sud.

El Departament de Cultura va comprometre dues inversions importants en matèria de patrimoni: 1,5 milions per al Castell de Cardona, en el marc dels fons Next Generation, i 1,7 per a la restauració del Castell de Miravet, i va aprovar la declaració de Bé Cultural d'Interès Nacional, en la categoria de Monument Històric, la Casa Bojarull, als Pallaresos (Tarragonès), construïda al segle XIV i reformada per l'arquitecte Josep Maria Jujol. La Generalitat va signar també un acord amb la Fundació la Caixa, entitat que invertirà 6,34 milions d'euros en la recuperació d'onze monuments del gòtic català.

UN ANY IMPORTANT PER A L'ARQUEOLOGIA

L'any 2022 ha estat remarcable per a l'arqueologia, tant per les noves troballes en excavacions com per les recerques. Entre aquestes darreres, destaca la identificació per un equip de la UAB de la representació d'una seqüència de moviment d'un animal i de l'hipotètic paisatge que envolta la Cova Gran de Santa Linya (la Noguera) en una plaqueta de roca margocalcària. Aquesta plaqueta, d'11 per 8 centímetres, amb gravats de fa 14.000 anys, és de final del paleolític superior i es considera el primer registre arqueològic d'aquestes característiques en un jaciment del Prepirineu català. També van ser conegudes noves revelacions sobre la mandíbula de Banyoles, en un estudi publicat al *Journal of Human Evolution* per científics dels EUA i Espanya. Aquesta mandíbula seria d'un *Homo sapiens* que hauria viscut fa entre 45.000 i 65.000 anys, i podria tractar-se de les restes òssies més antigues d'Europa atribuïdes a un humà, que fins ara es creia que procedien d'un fòssil localitzat a Romania.

La darrera campanya d'excavacions a l'antiga ciutat grega d'Empúries va deixar al descobert un santuari del segle VI aC. Dedicat a Demèter, deessa de l'agricultura, està situat entre la ciutat i el port, i permetrà conèixer millor l'evolució de l'urbanisme. A Olèrdola es va trobar un nou crani humà d'època ibèrica, que se suma als coneguts cranis enclavats d'Ullastret i de Santa Coloma de Gramenet. El nou crani d'Olèrdola és el més meridional identificat fins ara a Catalunya.

Una altra troballa important es va localitzar al nivell Rb de l'Abric Romaní, de Capellades, coincidint amb la celebració del 40 aniversari de les excavacions en aquest jaciment. La investigació, liderada per Eudald Carbonell, va recuperar una sèrie de restes òssies que correspondrien a un crani parcial de neandertal de 60.000 anys d'antiguitat. Eudald Carbonell, un dels tres codirectors de les excavacions d'Atapuerca, va anunciar la troballa de part d'un rostre pertanyent a un fòssil humà que pot tenir 1,4 milions d'anys. Va ser en una roda de premsa, en la qual va anunciar que es jubila el 2024 i que ja ha estat rellevat com a investigador principal d'aquest projecte científic.

El Govern, a proposta del Departament de Cultura, va declarar Bé Cultural d'Interès Nacional, en la categoria de Zona Arqueològica, la vila romana de Can Ring, a Besalú (Garrotxa).

Música

Tornada a la normalitat. Quina normalitat?

Esteve Molero

Compositor i periodista

El 2022 és l'any de la tornada a la normalitat. Però a quina normalitat? El món musical català presenta greus problemàtiques estructurals que iniciatives com l'Estatut de l'Artista i l'augment en els dotacions pressupostàries podrien corregir. Calen polítiques culturals ben definides per al sector. El 2022 també ha estat any de commemoracions i de llançament d'artistes joves als mercats internacionals. Alguns esdeveniments, transversals i socials, apunten a un camí equilibrador en un avenir sociomusical del segle XXI altament digitalitzat.

Potser no ho recordem, però l'any 2022 va començar amb mesures sanitàries que limitaven els aforaments (70 %) i l'hora de finalització (00.30 h) dels espectacles, imposaven la mascareta i prohibien ballar. De mica en mica, amb el relaxament de les restriccions, tot va anar tornant a la normalitat. Però a quina normalitat? Una normalitat que assumim com a bona perquè no se surt de la norma; d'aquí el nom. Però és que la norma, d'aquí els mals endèmics del sector, no existeix. Tot i això, el 2022 s'ha avançat molt per a la implementació de l'anomenat Estatut de l'Artista, un procés reclamat històricament, iniciat el 2018 i que la crisi de la covid-19 possiblement ha accelerat. Els anys de pandèmia han estat tan durs per al sector cultural que l'evidència de la seva fragilitat s'ha fet manifesta.

LES DADES SÓN DADES

Les dades, les estadístiques, les xifres relatives al sector musical el 2022 són, més que mai, enganyoses. Cal comparar-les amb les informacions d'abans de l'arribada de la pandèmia, el 2019: així, l'Anuari de la Música de 2022, publicat pel Grup Enderrock i l'Associació de Representants, Promotors i Mànagers de Catalunya, ens diu que els 14.098 concerts a Catalunya representen un 74 % més d'activitat que l'any anterior, però un 35 % menys que el 2019; i que la indústria discogràfica va créixer un 13 % respecte de l'any anterior, però va decreixer un 3 % en comparació amb 2019. De l'anuari de 2022 de l'SGAE (després d'una introducció titulada precisament «El largo camino hacia la normalidad», aquest últim mot en cursiva) citem: «Vuelven a ser Madrid y Cataluña las CCAA que concentraron mayores porcentajes de representaciones y espectadores de artes escénicas, aglutinando, de nuevo, más del 50 % del total de España en ambos indicadores (...) Cataluña, por su parte, concentró el 22,3 % de las representaciones, 8.161, y el 19,6 % de los espectadores, 1.121.080. (...) Cataluña ingresó por este concepto [venta d'entrades] un total de 25.961.304 euros, el 24,3 %». Són dades que es poden interpretar de moltes maneres, fins i tot al gust del consumidor. Però en voldríem aportar una d'objectiva sobre els pressupostos del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, facilitada per la seva consellera, Natàlia Garriga: «El 2022 ja hem passat de l'1,1 a l'1,3 %, que encara és poc, però és una xifra molt important, de 298 a 389 milions d'euros. El sector ja els està rebent: hem creat línies d'ajuts, les hem dotat millor, s'ha donat prioritat als equipaments, etc. Si ho fem els propers tres anys, arribarem gairebé a duplicar el pressupost, que és l'objectiu que ens hem marcat [2 %]. És un acord de país, perquè tots els grups parlamentaris hi estan d'acord». L'altre gran tema, paral·lel al pressupostari, és l'arti-

culació d'unes polítiques culturals ben orientades i estratègicament definides. D'això darrer, almenys en l'àmbit musical, no se'n diu gran cosa.

HERÈNCIES, COM LA DE PEDRELL

«Arrenca la gira de les orquestres nacionals de L'Auditori i el Gran Teatre del Liceu per Catalunya» és una de les primeres notícies de l'any relacionades amb el simfonisme, un projecte que porta aquestes grans orquestres pel territori català per tercera vegada. Entre els autors programats hi havia el català Robert Gerhard (deixeble de Pedrell). Un altre esdeveniment important d'àmbit institucional va ser la celebració del centenari de la iniciativa Obra del Cançoner Popular de Catalunya (inflüida en els seus orígens per Pedrell), que va anar acompanyada, entre altres activitats, d'una exposició itinerant i uns concerts arreu de Catalunya a càrrec del Cor de Cambra del Palau de la Música, amb creacions sobre melodies del cançoner elaborades per compositors actuals. Dins de l'apartat «Altres commemoracions del Departament de Cultura», hi ha hagut la celebració dels 450 anys del naixement de l'humanista Joan Carles i Amat (una figura estudiada a fons per Pedrell), coordinada per l'associació que porta el seu nom i que l'ha valorat molt positivament: «Si en el primer semestre van tenir un paper significatiu les activitats educatives i divulgatives (en l'àmbit escolar i per al públic en general), el segon ha estat dominat per les activitats en l'àmbit universitari i els concerts [amb el concert de Hopkinson Smith i Sílvia Bel com a punt àlgid i acte central de la commemoració]. Aquest balanç positiu es concreta en l'excel·lència dels intèrprets participants; l'alt nivell dels conferenciantes; la resposta entusiasta del públic; la bona difusió, i el paper receptiu dels mitjans».

En canvi, els actes oficials relacionats amb el centenari de la mort de Felip Pedrell i Sabaté (1841-1922), figura cabdal en l'evolució de la música i la musicologia tant catalana com espanyola, no han estat a l'altura del personatge. S'han organitzat diverses activitats, però fa la sensació que s'hi ha passat de puntetes. Les efemèrides relacionades amb personalitats tan importants, centrals, haurien de servir com a revulsius per recuperar el seu pensament i la seva actitud artística. En aquest sentit, el 2022 van morir tres artistes que s'han apropat a la música catalana des de tres angles molt diferents, amb aportacions molt personals i complementàries: Pau Riba (*1948, artista músic i escriptor, fundador a finals dels anys seixanta del Grup de Folk), Núria Feliu (*1941, cantant vinculada a la Nova Cançó, intèrpret en català de la música jazzística americana) i Jesús Ventura (*1960, compositor i director de cobla, informador sardanista i promotor de la cultura catalana). Esperem no menystenir l'herència cultural que ens deixen...

FESTIVALS QUE TORNEN, ARTISTES QUE SE'N VAN

La majoria dels grans festivals de música, com que són esdeveniments amb gran aflluència de públic, van cessar o reduir l'activitat els anys 2020 i 2021. En el 2022 tornen els concerts multitudinaris: al Palau Sant Jordi, al Primavera Sound, al Sónar... Al voltant d'aquest darrer festival ja fa uns anys que es presenta el Sónar+D, un congrés organitzat per Advanced Music i el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, amb el suport de l'Institut Català de les Empreses Culturals del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya a través de la marca Catalan Arts. La tasca de Catalan Arts («promovem la presència de les empreses catalanes i els seus projectes artístics a fires i als principals esdeveniments professionals») ha facilitat que artistes com Carola Ortiz, Marta Knight i Santa Salut hagin pogut participar (*online*, perquè va ser al gener, quan encara hi havia restriccions) al prestigiós Eurosonic Noorderslag neerlandès. Els seus noms són els d'artistes catalanes amb projecció, com la que ja han aconseguit Julieta, Queralt Lahoz o Alba Morena. Més enllà hi ha els fenòmens Bad Gyal, que el 2022 actua i enregistra als Estats Units d'Amèrica, i Rigoberta Bandini, que el 2022 presenta el primer àlbum d'estudi (*La emperatriz*), i encara més enllà, Rosalía, amb l'àlbum *Motomami*, escollit com un dels primers de la selecció internacional que va fer la revista *Rolling Stone* el 2022.

Hi ha diversos festivals que han estat d'aniversari. La Schubertíada ha arribat a la trentena edició amb un rècord d'espectadors (4.600), amb 22 recitals i 38 con-

certs. És un èxit aclaparador si es té en compte que es tracta d'un certamen de lied i música de cambra. El festival va estrenar una obra d'un dels grans músics del país: Antoni Ros-Marbà. El jove quartet de corda Atenea (guanyador, sigui dit de passada, del premi El Primer Palau i el de Joventuts Musicals d'Espanya) va fer la primera interpretació pública del seu *Quartet tardoral*. El festival de Sant Feliu de Guíxols dobla l'edat al de Vilabertran. «Quan el 13 d'agost de 1958 van sentir-se les primeres notes de la Missa de Coronació de W. A. Mozart, amb L'Orquestra i Cors de la Filharmònica del Sud d'Alemanya, en el que seria el primer Festival de la Porta Ferrada, pocs es podien imaginar que l'any 2022 celebrariem la seva seixantena edició», llegim al seu lloc web. El Black Music Festival, el festival de música negra de Girona, ha arribat a la vintena edició. I hi ha un festival que tot just arriba a la seva segona edició, el Festival Jordi Savall, que «té lloc en diverses dates de juliol i d'agost en espais patrimonials que formen part de la Ruta del Cister, en concret a Montblanc, al Reial Monestir de Santa Maria de Poblet i al Reial Monestir de Santes Creus. L'esdeveniment es va crear l'agost del 2021, coincidint amb el 80è aniversari del Mestre Savall, per reivindicar la importància de la recuperació del patrimoni cultural i musical al segle XXI, tot promovent el reconeixement i la difusió del llegat musical de Jordi Savall en els més de cinquanta anys que ha dedicat a la recerca, la investigació, la pedagogia, la interpretació i la difusió del patrimoni musical».

El 23 de desembre Joan Manuel Serrat es va acomiadar dels escenaris, després de gairebé seixanta anys en actiu i després d'una darrera gira de setanta concerts arreu del món. Malgrat que la música de Serrat perviurà, la seva marxa representa també l'extinció d'una generació de músics que els anglosaxons anomenen *sideman*. A l'escenari del Palau Sant Jordi, prop del noi del Poble-sec, hi havia el pianista Josep Mas "Kitflus" i, amb paraules de Serrat, «al control de la nau, el capità: Ricard Miralles». Han estat arranjadors, directors musicals, productors..., un tipus d'ofici que també va desaparèixer. Ells, malgrat no sortir ni als titulars ni a les estadístiques, se'n van per la porta gran. No és el cas de tots aquells intèrprets (que tampoc surten als titulars ni a les estadístiques) que arran de la pandèmia han abandonat l'ofici i s'han reconvergit en professors de música en instituts d'ensenyament secundari.

PREMIS (I OBSEQUIS)

Continua la proliferació de premis en el sector musical. A vegades ens recorda la sàtira *Els Jocs Florals de Canprosa*, en què fa més de cent anys Santiago Rusiñol ens deia entre línies que el nivell d'un concurs no el marquen les obres, sinó el jurat. En tot cas, resumim alguns dels més mediàtics: Enderrock ha premiat Zoo, Oques Grasses, Joan Dausà, Maria Arnal i Marcel Bagés, Rita Payés i Elisabeth Roma, Ginestà, El Pot Petit, La Ludwig Band, Caïm Riba, Joana Serrat, Maria Hein... Alguns dels premis Alícia han anat a parar a Héctor Parra i Arnau Pons, Maria Arnal i Marcel Bagés, l'Orquestra de Músiques d'Arrel de Catalunya, *Cantània* o Rosalía (que el 2022 ha guanyat, ni més ni menys, quatre premis Grammy!). Un dels Premis Nacionals de Cultura de 2022 ha reconegut la tasca de Càntut, cançons de tradició oral, «un projecte que aplega i dinamitza el patrimoni musical de transmissió oral de les comarques gironines».

Dos certàmens d'àmbit estatal van premiar artistes catalans: Sílvia Pérez Cruz (Premi Nacional de les Músiques Actuals del Ministeri de Cultura i Esports) i Víctor Carrascosa (Juventudes Musicales de España, en la categoria jazz). Per acabar aquest apartat, esmentem un certamen que no apareix mai als mitjans de comunicació de masses, però que ja suma divuit edicions i que el 2022 va reconèixer una tasca invisible associada al món de la música: el Premi Agustí Borgunyó de l'entitat Sabadell Més Música (que porta el nom d'aquest fecund compositor vallesà que va ser director de la NBC Symphony Orchestra i professor d'orquestració a la Juilliard School, a Nova York) va ser per a l'enginyer de so David Casamitjana.

ESDEVENIMENTS TRANSVERSALS I SOCIALS

Els més de 14.000 concerts i totes les activitats que hi ha al seu voltant (enregistraments, presència en els mitjans, activitats pedagògiques, celebracions, publicacions

editorials, premis...) són impossibles de resumir en aquestes línies. És per això que n'hem volgut destacar dos per la seva transversalitat i implicació social.

Per una banda, ha tingut lloc l'estrena de l'òpera *La gata perduda*, amb música d'Arnau Tordera i llibret de Victoria Szpunberg, estrenada a l'octubre. Ha estat una producció del programa social LiceuApropa, que al llarg de quatre anys ha aprofitat el Gran Teatre del Liceu al barri del Raval, a través de la creació comuna. El programa respon a la voluntat d'utilitzar l'art com a pilar per a la transformació social, amb voluntat d'inclusió social mitjançant la cultura. La iniciativa ha comptat amb la intervenció de més de mil persones (entre particulars, entitats i organitzacions) que mai s'havien aprofitat al terreny de la creació: «La creació comunitària implica que el barri s'ha inserit en tot el procés de creació artística, des de la dramaturgia, la interpretació musical i coral i la construcció tècnica amb un diàleg permanent amb professionals de les diferents àrees, tot garantint l'excel·lència artística».

D'altra banda, el 30 de març a L'Auditori de Barcelona es va celebrar El Concert per la Pau, una iniciativa de la Fundació Victoria de los Ángeles en suport a les víctimes de la guerra d'Ucraïna. Hi van intervenir de manera desinteressada molts artistes catalans de renom, així com les principals institucions musicals catalanes. L'esdeveniment va demostrar una vegada més que el món musical, malgrat les seves dificultats i problemàtiques estructurals, és solidari. També cal recordar, un any més, les activitats Apropa Cultura, que van néixer precisament a L'Auditori el 2006 i que «obre actualment les portes de més de 130 equipaments culturals d'arreu de Catalunya a les persones en situació de vulnerabilitat o de l'àmbit de la discapacitat ateses per entitats socials. A més dels concerts de L'Auditori de Barcelona, el programa facilita l'assistència a espectacles, visites, tallers i activitats a teatres, auditoris, festivals, museus i espais singulars, així com formacions artístiques Educa amb l'Art a educadors/res socials i formacions artístiques en accessibilitat i diversitat a professionals de l'àmbit cultural».

Aquestes activitats demostren que els grans equipaments musicals de la capital catalana, a més de dedicar-se a la programació d'una oferta cultural de primer nivell, vetllen pel caràcter social de l'art, amb un compromís social destacable. Un exemple més: «La missió de la Fundació Orfeo Català - Palau de la Música Catalana és promoure la música, amb una especial atenció al cant coral, el coneixement i la difusió del patrimoni cultural, i col·laborar en la consolidació de la cohesió social (...). Una entitat oberta, dinàmica i plural, que per mitjà de la seva activitat, concerts i cors promou la pràctica i la formació musical, el coneixement del patrimoni i la difusió de la cultura entre un públic divers, reflex de la societat catalana».

Com a conclusió final, podríem dir que la música a Catalunya ha anat recuperant, al llarg de 2022, la seva presència després de la desfeta de la crisi de la covid-19. No creiem que sigui apropiat dir que ha tornat a la normalitat. Primerament, perquè encara no s'ha arribat a les xifres prepandèmiques, i en segon lloc, perquè abans la situació de la música no era de normalitat. Aquest article també ha intentat exposar que les dades només són dades, i que el realment important és el criteri en la seva recollida i el criteri en la seva interpretació. La informació, els titulars, fins i tot els premis..., es converteixen en anècdotes si no es contextualitzen i s'interpreten correctament. En aquest sentit, creiem que és molt important aconseguir unes dotacions pressupostàries més altes per a la cultura, però és encara més important saber què fer amb els recursos. Això vol dir dissenyar i implementar polítiques culturals ben estructurades. D'altra manera quedarem condemnats, com diria el visionari Ruïñol, a la prosa eterna.

PS. En el moment d'enllestir aquest article (ja el 2023, però en referència al 2021) es publica l'informe *La situació actual de la música clàssica a Catalunya*, que l'Associació Catalana de Música Clàssica va encarregar a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona. És molt aclaridor, amb unes conclusions finals del Dr. Rodríguez Salvà. En reproduïm aquí, només, el primer enunciat: «manca històrica de dades fiables i científiques en tot el sector de la música en general».

Llengua catalana

El català el 2022: entre la tenacitat i les amenaces

Teresa Tort Videllet

Filòloga, dinamitzadora lingüística i col·laboradora en diversos mitjans de comunicació

Amb el retorn total a l'activitat presencial postpandèmica, s'han continuat constantment les dificultats de viure en català sense impediments, especialment en algunes àrees del país i en les comunicacions amb alguns serveis bàsics, com ara el de la sanitat. Alhora, han estat uns mesos marcats pel procés participatiu impulsat pel Govern de cara a redefinir els objectius en matèria de política lingüística enmig d'un context social dinàmic i complex, fruit del model econòmic imperant en els darrers anys que afavoreix fluxos migratoris constants. El balanç final entre els fruits de les accions tenaces a favor dels drets lingüístics de la ciutadania i les traves que es deriven de la força política i social que tenen les llengües hegemòniques presents en el nostre entorn constitueix un veritable collage de contrastos. En tot cas, el 2022 ha estat un any en què la tenacitat s'ha mostrat més clarivident.

UNA FOTO AÈRIA PER COMENÇAR

Enganxarem en aquest àlbum les fotografies més rellevants del que ha concernit la comunitat de parla catalana del Principat de Catalunya durant el 2022. Inevitablement començarem referint-nos a l'ingent projecte que ha impulsat el Departament de Cultura, a través de la Secretaria de Política Lingüística (SPL), per construir un Pacte Nacional per la Llengua (PNL). Simultàniament a l'estat d'opinió popular que el català flaquejava en molts àmbits des de feia temps, una de les accions de govern més visibles just en aquest període ha estat dibuixar amb dades contrastades la presència de la llengua pròpia en la vida social, com a pas previ a l'objectiu final de dissenyar una política lingüística efectiva amb la implicació del màxim nombre possible d'actors.

Així doncs, en l'informe *Un marc sociolingüístic igualitari per a la llengua catalana*, que es va publicar al mes de febrer, diversos experts fan una anàlisi minuciosa dels usos lingüístics en el context actual i, alhora, proposen línies de millora per «arribar al marc sociolingüístic igualitari i just que la llengua catalana —com totes les altres— té el dret d'aconseguir», tal com s'explicita en el mateix document. Aprofitarem en aquestes pàgines aquest bagatge per mostrar el paisatge lingüístic que hem contemplat durant aquest any postpandèmic.

A més, durant els mesos següents els responsables de Política Lingüística han desplegat accions sectorials i actes de presentació en una quinzena de ciutats del país amb l'objectiu de difondre el resultat de l'anàlisi de l'estat de la llengua i d'involar organitzacions i col·lectius disperss en un procés participatiu que es va tancar al mes de setembre amb l'aportació de prop de 3.000 propostes concretes individuals o col·lectives. Encara fent camí per arribar a un PNL, el Govern va presentar a finals de novembre 100 mesures per impulsar el català, recollides en el document *El català, llengua de país*.

Durant tot l'any, el traçat de la política lingüística per als anys a venir ha concorregut amb la gestió ordinària de les institucions públiques que atenen les necessitats lingüístiques de la ciutadania i de les entitats o les empreses del país, és a dir, amb l'execució dels projectes anuals del Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL), del TERMCAT, dels serveis lingüístics universitaris, de l'Institut Ramon Llull —organisme responsable de la projecció internacional de la llengua i la cultura catalanes— o de la Institució de les Lletres Catalanes (ILC), que el 2022 ha impulsat la commemoració de l'Any Gabriel Ferrater i de l'Any Joan Fuster. També té una significació especial l'augment en un 43 % de l'ús del català per part dels advocats del torn d'ofici al llarg de 2022, segons dades del Consell de l'Advocacia Catalana.

En paral·lel, la inquietud per la salut de la llengua i els obstacles pràctics a usar-la en alguns contextos han continuat mobilitzant algunes de les organitzacions més destacades en la defensa del català: Plataforma per la Llengua (PxL), Òmnium Cultural, la Coordinadora d'Associacions per la Llengua (CAL) o la Intersindical-CSC. També s'han mantingut en els dotze mesos del 2022 les iniciatives col·laboratives per a la sostenibilitat lingüística de la llengua catalana, com ara el catàleg en expansió constant de recursos i serveis per escriure en català que crea i sosté Softcatalà —un petit exemple del seu èxit són els 19 milions de visites en aquest període al seu diccionari de sinònims—, o bé el manteniment de la Viquipèdia a càrrec d'Amical Wikimedia i la seva participació en l'organització de la IX Viquimarató de la Llengua Catalana.

Mereix igualment atenció la creació de nous recursos lingüístics per part de l'Institut d'Estudis Catalans, que el 2022 va fer la segona actualització del DIEC; que va presentar l'*Informe sobre la qualitat lingüística en la publicitat radiofònica*, elaborat per l'Observatori de la Qualitat Lingüística, i que al mes de desembre va fer públic el *Nomenclàtor mundial*, que recull 8.500 topònims d'arreu del món.

Per contra, la política lingüística del Govern espanyol ha continuat laminant el potencial comunicatiu de la llengua catalana amb accions orientades a preservar el paper hegemònic del castellà en àmbits estratègics com la intel·ligència artificial, tal com es desprèn del repartiment dels fons europeus del Projecte Estratègic per a la Recuperació i la Transformació Econòmica (PERTE) "Nova Economia de la Llengua", aprovat al mes de març, que assigna 1.070 milions d'euros per al castellà i 30 milions (2,7 %) per a les altres llengües de l'Estat espanyol.

Pel que fa a l'ofensiva judicial contra el català a l'escola a partir de l'intent dels tribunals de justícia d'imposar un 25% de presència curricular del castellà a tot el sistema educatiu, el Govern de la Generalitat va aprovar al maig —gràcies a un acord a quatre bandes— el Decret llei sobre l'ús de les llengües oficials als centres educatius, que avala un sistema escolar basat en criteris exclusivament pedagògics.

Davant de la manca de protecció de les llengües territorials diferents del castellà per part de les instàncies estatals, durant el 2022 s'han mantingut espais de cooperació per optimitzar els recursos destinats a protegir la llengua catalana en particular i la riquesa de les altres llengües minoritzades de l'Estat. Destaca en aquest sentit la cooperació emmarcada en la Declaració de Palma —subscrita pels governs català, valencià i balear—, que en la reunió de desembre va arribar a acords significatius per al doblatge i la subtitulació de pel·lícules i l'impuls del català en l'àmbit digital.

UNA INSTANTÀNIA A L'ARANÈS

Entre les mesures de política lingüística anunciades pel Govern el 2022, n'hi havia de relacionades amb la protecció de l'aranès; en concret, la proposta d'elaboració d'un Pla integral per a l'occità aranès a l'Aran liderat des del mateix territori. En l'àmbit de les noves tecnologies, al mes de desembre es va presentar el projecte Araina, que té l'objectiu de crear el primer corpus de veu en aranès a partir de la participació col·lectiva, imprescindible per desenvolupar tecnologies de la parla.

EL CATALÀ EN L'EDUCACIÓ

- Primària i secundària. Sense cap mena de dubte, un fet que ha tingut ressò en l'opinió pública ha estat la difusió dels resultats recollits al capítol 3 de l'informe *Un marc sociolingüístic igualitari per a la llengua catalana*, que assenyala quin ha

estat el descens de l'ús del català en l'etapa de formació obligatòria. Per posar-ne un exemple, un estudi centrat en l'etapa de 4t d'ESO mostra el retrocés de l'ús del català «sempre o gairebé sempre» entre 2006 i 2021 en el professorat quan s'adreça al grup classe (-16,8 %), en l'alumnat quan s'adreça al professorat (-16,5 %) i en l'alumnat per al treball en grup (-46,2 %). Tal com conclou el document, el bilingüisme social a Catalunya és encara asimètric i aquestes pautes representen el reflex a l'aula del context sociolingüístic de l'entorn.

Davant d'aquesta realitat, el Departament d'Educació anuncia que posarà en marxa el Pla de promoció de l'ús de la llengua catalana a partir del curs 2021-2022. En aquesta línia se situa, d'una banda, el suport dels Serveis Educatius Territorials en la revisió dels projectes lingüístics dels centres educatius amb l'objectiu de millorar amb accions planificades l'ús del català en els contextos escolars. De l'altra, s'anuncia l'impuls a la formació inicial del professorat, tant pel que fa als graus d'Educació Infantil i Primària com al Màster de Professorat de Secundària. Aquest anunci incloïa la previsió de demanar el nivell de català C2 al personal de nova incorporació, cosa que es va traduir en l'increment de les inscripcions en els exàmens oficials de català que convoca la SPL; de 6.510 inscrits el 2021 es va passar a 10.316 inscrits el 2022. Simultàniament, universitats com ara la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Vic —jornada «Les actituds lingüístiques a l'ensenyament: de la consciència a l'ús?»— o institucions com ara el CPNL —deu edicions a diversos centres de primària i de secundària del curs «El multilingüisme dins i fora de l'aula»— van organitzar durant l'any passat formacions orientades a incrementar els coneixements sociolingüístics dels docents.

- Universitats. L'informe del PNL ens ofereix en una pinzellada breu quin és l'origen del balanç actual del català en aquest àmbit: «En el camp de l'educació universitària, la globalització i els processos d'internacionalització i mercantilització del sistema universitari impliquen noves dificultats per a la sostenibilitat del català com a llengua acadèmica». Aquestes dificultats van ser repetidament denunciades a les xarxes socials per part d'estudiants que s'havien inscrit a matèries que oficialment estava previst que s'impartirien en català però que a la pràctica no era així. En aquest context, ha estat activa la campanya «La universitat, en català!» de PxL, que ofereix als estudiants i al personal universitari un mecanisme àgil per denunciar qualsevol discriminació lingüística.

Davant d'aquest estat de les coses, la Junta del Consell Interuniversitari de Catalunya va aprovar el 27 de maig de 2022 el Pla d'enfortiment de la llengua catalana en el sistema universitari i de recerca de Catalunya, que va ser presentat públicament el dia 2 de juny.

Destaquem, finalment, que al mes de novembre va tenir lloc la jornada «Compromís de la universitat amb la llengua catalana: reptes i oportunitats», organitzada per la Càtedra Pompeu Fabra de la Universitat Pompeu Fabra —justament, la universitat pública que presenta un índex més baix d'ús del català com a llengua de docència als graus (42,5 %, al curs 2018/2019) i als màsters (6,1 %, al curs 2018/2019)— i que va contribuir a l'aportació d'idees al voltant d'aquest tema.

- Català per a adults. Durant el 2022, dels 68.333 alumnes inscrits als cursos del CPNL, el 83,2 % eren nats a l'estranger. Això significa, concretament, un total de 56.853 alumnes nous; aquí s'hi inclouen els 5.277 inscrits als 263 cursos de català que assumeix la Secretaria d'Immigració a través dels ajuntaments. A més, els alumnes d'origen estranger que fan cursos de llengua catalana en les etapes de primària o secundària, a les escoles d'adults o en altres equipaments educatius, segons dades del curs anterior, representarien un total de 198.630 aprenents de català més. En conjunt, doncs, aquest any més de 250.000 estudiants d'origen estranger estaven aprenent català a les aules del país.

Per dimensionar el volum d'aprenents de català que tenen un origen forà, hem de tenir en compte que, segons l'Idescat, l'1 de gener de 2022 residien a Catalunya un total d'1.263.135 persones nascudes a l'estranger (el 16,2 % de la població). Al mateix temps, segons dades de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població de 2018 (EULP), el 31,2 % d'aquests ciutadans diuen que han fet un curs de català i un 51,0 % declaren que el saben parlar (més de 600.000 persones).

Ara bé, una amenaça evident és que el nombre tan significatiu de ciutadans d'origen estranger que estan en procés d'aprenentatge del català no ho tenen fàcil per usar-lo en els contextos no lectius, cosa que constitueix un fre notori perquè incorporin el català en els seus usos lingüístics quotidians o laborals.

EL CATALÀ EN LA SALUT

En aquest apartat fem referència a dues dades significatives que remarca l'informe del PNL: entre 2003 i 2018 la davallada del català com a llengua habitual de la població, ja que el seu ús baixa del 46 % al 36,1 %, i en segon lloc, la reculada de l'ús exclusiu de català amb el personal mèdic, del 38,1 % al 26,4 %. El mateix informe raona que aquest retrocés és a causa de «l'arribada massiva de població immigrada durant aquells anys, la contractació de nombrosos metges estrangers i també l'emigració de personal sanitari jove format a Catalunya, en cerca de millors condicions professionals».

Durant el procés participatiu del PNL s'han recollit de part de personal que treballa en aquest àmbit i d'institucions sanitàries propostes diverses per revertir aquesta situació i en el document final presentat al novembre es projecten mesures per incrementar la sensibilització, el coneixement i l'ús del català en el conjunt del sistema sanitari. Cal destacar, en aquest sentit, la iniciativa activa el 2022 del Col·legi de Metges de Barcelona d'oferir cursos de català i parelles lingüístiques del Voluntariat per la Llengua als seus associats. D'altra banda, per encàrrec del Departament de Salut, el CPNL va impartir durant aquest any nou tallers de sensibilització lingüística de quatre hores dissenyats específicament per a personal mèdic i d'infermeria de centres d'atenció primària (CAP), hospitals de l'ICS i també del SEM. Aquesta línia de treball, però, s'haurà d'estendre a gran escala perquè els ciutadans puguin realment exercir el dret d'usar el català en les mateixes condicions en què s'usa el castellà en qualsevol centre sanitari del país.

EL CATALÀ EN EL CONSUM CULTURAL

En el capítol cinquè de l'informe a què ens hem referit repetidament, es tracta l'estat del català en els mitjans de comunicació i les indústries culturals. En síntesi, s'hi assenyalen la feblesa del català en els continguts audiovisuals a demanda per al públic jove, la presència marginal del català en les plataformes que comercialitzen vídeos a petició, la necessitat que la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals actuï com a motor i dinamitzador de tot el sector audiovisual i, finalment, la certesa que calen polítiques de suport, sobretot en el món del cinema i el videojoc, perquè tenen una oferta en català encara altament deficitària. Alhora s'hi identifiquen altres sectors amb una presència més robusta del català: el sector teatral i, en menor mesura, el del llibre i el de la música.

Si hem de destacar actuacions concretes de política lingüística, direm que el 2022 el Departament de Cultura va subvencionar 34 pel·lícules per un import de 14,2 milions d'euros, de les quals 25 eren en versió original catalana —un 73,6 % del total. Al desembre s'anunciava amb un gran desplegament de mitjans l'estrena en català d'*Avatar: El sentit de l'aigua* a 40 sales. Amb aquesta obra de James Cameron distribuïda per Disney, les sales de cinema van estrenar, durant aquest any, 80 pel·lícules doblades o subtitulades en català amb el suport de la Secretaria de Política Lingüística. A més, s'han produït un parell de fets destacables en el sector audiovisual: el naixement al mes de setembre del nou canal de televisió de contingut infantil SX3, el substitut de l'antic canal Super3, i l'emissió de les 16 gales del concurs de TV3 *Eufòria*, que va culminar en un concert dels concursants al Palau Sant Jordi de Barcelona el 16 de juliol.

No tot són iniciatives institucionals, però. Unes de les millors notícies de l'any han estat el lliurament de l'Os d'Or en el 72è Festival Internacional de Cinema de Berlín i el gran èxit de taquilla d'*Alcarràs*, filmada en català, de la directora Carla Simón. A escala més petita, al mes de novembre la Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana (CAL) va celebrar la xx edició dels Premis Nacionals Joan Coromines i

una de les entitats guardonades va ser Pack Màgic, per la difusió de pel·lícules infantils en català que fomenten valors socials i culturals.

D'altra banda, la cultura a peu de carrer es fa difícil d'emmarcar en un mostrari tan petit com el que oferim aquí. De fet, els clubs de lectura a les llibreries i a les biblioteques o el gran ventall d'iniciatives comunitàries al voltant del cant coral, de la música en directe, dels recitals poètics, dels cicles de conferències o dels cursos d'escriptura literària es multipliquen per tots els racons del país amb un dinamisme que només podem percebre si parem atenció a les programacions culturals locals. Pel que fa a la llengua, tenim la impressió que en una part molt significativa d'aquests punts de trobada el català hi té un lloc preeminent. N'esmentarem només alguns casos il·lustratius: el Tingladu de Vilanova i la Geltrú, un festival autogestionat de música i cultura catalana que se celebra des de 2008 a Vilanova i la Geltrú; el Festival Terror Priorat, que d'agost a desembre va oferir diverses actuacions musicals pels petits pobles d'aquesta comarca; la 23a edició del Sona9 —el certamen de música emergent d'arreu dels Països Catalans—, organitzat pel Grup Enderrock amb el suport de diverses institucions públiques; les XVII Jornades de les Lletres Ebrenques, celebrades a l'octubre a Amposta; la 9a edició del festival de poesia Domini Màgic, que va tenir lloc al setembre a Santa Coloma de Farners, o bé el XIII Campionat de Scrabble dels Països Catalans 2022, organitzat per l'associació Scrabble Escolar.

No tancarem aquest apartat sense fer esment de la celebració al mes de setembre de la 40a edició de la Setmana del Llibre en Català, que s'ha consolidat com un dels esdeveniments culturals més importants del país: durant 10 dies hi van participar 206 segells editorials de tot l'àmbit lingüístic i va rebre més de 50.000 visitants.

EL CATALÀ EN LES NOVES TECNOLOGIES

Una de les històries d'èxit que s'han repetit sovint és que la tercera versió de la Viquipèdia després de l'original en anglès va ser la que va aparèixer en català. Aquesta fita va obrir camí a la vitalitat del català a Internet a pesar de la dimensió mitjana de la comunitat lingüística que el sustenta. En tot cas, tal com assenyala l'informe que estem glossant, en el moment actual l'amenaça de la diglòssia digital per a la diversitat lingüística a escala mundial «afecta singularment els parlants bilingües d'una llengua no hegemònica, com el català, i d'una llengua hegemònica, com el castellà». Així doncs, «al català (com a moltes altres llengües no hegemòniques), li està costant agafar el tren de la intel·ligència artificial, demostrat per fets com que cap dels 32 assistents de veu del mercat parla català». A més, aquesta dinàmica perniciosa «realimenta l'hegemonia de les llengües globals».

Com en altres sectors, la perseverança per assegurar l'ús del català en les noves tecnologies es fonamenta en l'esperit col·laboratiu tant de l'Administració com de les organitzacions especialitzades. En aquesta línia s'emmarca, per exemple, la campanya de recollida de veus «La nostra llengua és la teva veu», inscrita en el projecte AINA i presentada al febrer per tal de poder recollir l'enregistrament d'un nombre il·limitat de frases per ajudar les màquines a aprendre com parlem les persones, a través de la plataforma Common Voice de Mozilla.

En canvi, a final d'any usuaris, activistes i experts van denunciar que Google feia mesos que discriminava el català en els resultats de les seves cerques, malgrat tenir el dispositiu i el navegador configurats en català. L'empresa va anunciar que n'investigaria els motius, encara que segons alguns experts aquest problema no se circumscriuria només a Google, sinó que també afectaria altres cercadors. Així doncs, faltaria veure quina serà la política lingüística de les grans empreses tecnològiques durant els pròxims anys; de moment, s'observa que Google manté el traductor en línia en català —només l'ofereix en 129 llengües de les 6.000 que hi ha al món—, però no inclou encara la nostra llengua en els assistents de veu, i tampoc no ho fan Amazon amb Alexa ni Apple amb Siri. En paral·lel a les accions institucionals, els consumidors —com es comença a percebre en l'efecte de les protestes vehiculades en les xarxes socials— probablement seran actius importants per a la inclusió del català en aquestes interfícies.

PREMIS A LA PROACTIVITAT LINGÜÍSTICA

Estem a punt d'arribar al final de l'àlbum i encara ens queda enganxar unes poques imatges rellevants sobre iniciatives a favor del català. N'hem triat alguns exemples que mostren la diversitat de pràctiques que han estat mereixedores de guardons de part de l'Administració o de la societat civil organitzada.

Amb aquest ànim, doncs, ens fem ressò dels premis següents: al novembre, Sotfcatalà va rebre el Premi Joan Coromines 2022 de la CAL; un dels guardons del IX Premi Martí Gasull i Roig de PxL va ser per a Ràdio Arrels, de la Catalunya Nord; en la 9a edició dels premis Pompeu Fabra de la SPL es van distingir, entre altres, Fibracat TV, en la categoria socioeconòmica; Shazra Javed Qureshi, en la categoria d'incorporació a la comunitat lingüística catalana, i Jordi Esteban i Calm, promotor del projecte de converses en català Xerrem Junts, en la categoria de voluntariat lingüístic. Finalment, el Premi de la Societat Catalana de Terminologia, una de les filials de l'IEC, va correspondre a la tesi doctoral de Laia Vidal Sabanés, titulada *La terminologia en els textos mèdics per a pacients: el cas d'una comunitat virtual de dones amb càncer de mama*.

Per acabar, en la línia del reconeixement a les bones pràctiques, destaquem l'encert del projecte Empreses Lingüísticament Responsables (ELR) del Servei de Català d'Olot-la Garrotxa del CPNL, que l'any 2022 va acreditar 11 de les 15 empreses que aspiraven a assolir aquest distintiu.

ELS DISCURSOS SOBRE EL CATALÀ

Farem una llambregada última sobre una qüestió de fons, no resolta encara: l'hàbit social de convergència al castellà i la percepció de falta de legitimitat a l'hora de mantenir el català amb els nous parlants. Per sort, alguns discursos acadèmics estan començant a qüestionar amb força un capteniment lingüicida fins ara inconscient en la major part de la població parlant de català; també té molt de valor el model de conducta lingüística que proposen col·lectius com ara «No em canviïs la llengua» o «Mantinc el català». Així i tot, encara és aviat per pronosticar si algun dia aquesta tenacitat compartida tindrà prou força per revertir una de les amenaces més fortes a la vitalitat del català.

Arts i comunitats

L'exercici dels drets culturals i les tensions que se'n deriven

Senén Roy i Català

Responsable del programa de mediació cultural de Roca Umbert Fàbrica de les Arts

El present document fa un recorregut pels principals esdeveniments del 2022 vinculats a les polítiques de drets culturals, la mediació cultural i les pràctiques culturals comunitàries, així com aquelles qüestions tensionals, que han generat dissens i han emergit en publicacions, espais formatius, jornades i projectes. Aquest 2022 ha estat una bona mostra dels reptes col·lectius que afronta el sector cultural en relació amb la seva funció comunitària, i les possibilitats i dificultats perquè la ciutadania diversa pugui participar plenament de la vida cultural.

PUNT DE PARTIDA

Aquest document pretén recollir experiències, projectes, esdeveniments i conflictes que han estat rellevants el 2022, entorn de la cruïlla que generen dos conceptes polisèmics i tensionals com art i comunitat. Partim d'un impossible, per tant. És inevitable que aquest text tingui múltiples biaixos i, per tal de pal·liar les meves pròpies limitacions de mirada, he convocat el saber de tot un seguit de persones que perfectament haurien pogut rebre aquest mateix encàrrec donada la seva experiència i amplitud de mires. Són part de la meva xarxa de seguretat epistèmica. Dono les gràcies expressives a Francisco Rubio, Daphné Malherbe, Guille Vidal-Ribas, Roser Sanjuan, Eduard Arderiu, Aida Sánchez de Serdio, Antonio Alcàntara, Ricardo Pérez-Hita, Antonio Rosa, Helena Minuesa, Armand Medina, Laia Serra, Héctor Alonso, Youssef Sultan, Nicolás Barbieri i la revista *Polièdrica*. Demano disculpes per totes aquelles experiències que no he encertat a recollir.

CRISIS SISTÈMIQUES

No hi ha espai suficient en aquest text per a ressenyar adequadament el context d'època que ha suposat aquest 2022, però resulta necessari nomenar breument alguns elements que han afectat de manera estructurant les nostres vides. El col·lapse del sistema productivista global s'està evidenciant en múltiples crisis sistèmiques: crisis sanitàries, crisi d'abastiment de materials, crisi de drets socials (habitatge, autonomia, sistema de salut, etc.), conflictes bèl·lics, escalada de la despesa militar, auge dels discursos feixistes, crisi de la cadena de cures, feminització i infantilització de la pobresa, crisi climàtica, crisi de la biodiversitat, etc. Aquest conjunt de crisis fa que el malestar subjectiu, la precarietat i l'afebliment de la vida comunitària siguin elements constitutius del tramutament en què es dona l'articulació entre art i comunitat.

NOVES AGÈNCIES. NOUS RELATS

Alhora, és un context d'emergència i consolidació de nous relats i maneres d'organitzar-se basats en la cultura com a bé comú. En aquest text destacarem quatre elements clau, que si bé no són nous, han esdevingut transversals de manera rellevant: les polítiques de drets culturals, el desbordament que ha suposat la perspectiva comunitària en el sector cultural, el model de mediació cultural que es deriva d'aquesta cruïlla i la necessitat indispensable d'implementar l'anàlisi interseccional per tal de garantir plenament els drets culturals.

DRETS CULTURALS. O COM ANAR MÉS ENLLÀ DE LA DEMOCRATITZACIÓ I LA DEMOCRÀCIA CULTURAL

Si fem recompte de les mesures, publicacions, projectes i jornades professionals que han tractat qüestions sobre la funció social de l'art, els reptes de la mediació, l'articulació entre art i educació, la gestió comunitària de la cultura, la introducció de perspectives feministes i decolonials, l'anàlisi i crítica de l'adultisme, l'edatisme, l'aporofòbia, el racisme en la cultura, etc., es fa evident que ha estat un any d'eclosió dels drets culturals. Ha resultat un paradigma inevitable, però el temps dirà si això ha esdevingut una moda, buida de contingut i per tant reproductora de l'*statu quo* cultural, o estem en un punt d'inflexió cap a un canvi profund.

Aquest 2022 s'han donat dos fets rellevants en relació amb el desplegament normatiu dels drets culturals. D'una banda, s'ha presentat el gruix de les mesures previstes en el Pla de drets culturals de l'Ajuntament de Barcelona: Cultura feminista, dret a una cultura diversa i equitativa; Cultura i espai públic, dret a l'accés i a la participació cultural al carrer; Cultures populars i tradicionals; Cultura i educació; Cultura i drets digitals; Pla director de biblioteques i Museus de ciutat, dret a la participació en el patrimoni cultural. Alhora, durant aquest any ha tingut continuïtat el procés de redacció de la Llei de drets culturals de Catalunya, actualment en fase d'avantprojecte, mitjançant la consulta participativa ciutadana en format de nou tallers distribuïts arreu del territori i cinc sessions tècniques.

Aquest 2022 s'han realitzat múltiples jornades convocades per sectors molt diversos, que han tractat de manera específica la relació entre art i comunitat, com ara Culturòpolis, les jornades internacionals pels drets culturals organitzades per l'Ajuntament de Barcelona i Culture Action Europe amb la col·laboració de Ciutats i Governos Locals Units (CGLU). També ha tingut lloc el 1r Fòrum de les Arts en l'Educació, convocat pel CoNCA per tal d'impulsar una carta de compromisos de les diverses administracions implicades. L'Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC) va organitzar la Jornada sobre Cultura Inclusiva i Arts Comunitàries, i el Museu de la Vida Rural i la Conca 5.1. van dur a terme a l'Espluga de Francolí les jornades Visions 5.1, sobre l'emergència climàtica i la construcció de respostes creatives col·lectives.

L'Observatori de Dades Culturals ha presentat l'Enquesta de Drets Culturals, que aporta noves dades sobre els factors de desigualtat en la participació en cultura i noves maneres d'entendre el fet cultural, i aporta evidències que contradiuen l'estigma que als barris de renda baixa no hi ha interès per la cultura.

Les convocatòries de projectes també han recollit aquesta perspectiva. Un exemple és la Fundació Daniel y Nina Carasso, que durant el 2022 ha convocat «Alianzas para una Democracia cultural», amb un import de 400.000 € per a 6 projectes.

L'ACCIÓ COMUNITÀRIA. L'ENFORTIMENT DE LES TRAMES COMUNITÀRIES

Les diferents administracions han anat desenvolupant polítiques públiques al voltant de l'acció comunitària i l'enfortiment, mitjançant projectes, de la capacitat d'organització per a la millora de les condicions de vida col·lectives. La Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària promou els plans local d'acció comunitària inclusiva (Placis) adaptant-los a les particularitats territorials. El pla estratègic de la Diputació de Barcelona posa focus en els barris i les comunitats com a motors de transformació social.

Un altre exemple ha estat el primer premi d'innovació Alfons Ortuño que lliura l'Escola d'Administració Pública, que s'ha atorgat a la culminació del procés de transformació dels casals de gent gran en equipaments cívics i comunitaris, un procés impulsat per la Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària del Departament de Drets Socials de la Generalitat de Catalunya.

Així mateix, els Premis Carulla s'han atorgat a dos projectes artístics que es defineixen des de l'acció comunitària (i valgui com a exemple de les diferents maneres de plantejar-ho): la Fundació Contorno Urbano i Llobregat Block Party.

QUINA MEDIACIÓ PER A QUINES POLÍTIQUES CULTURALS?

La mediació cultural entesa com la traducció d'un patrimoni d'excel·lència a uns públics no és l'únic model de mediació present en les institucions culturals. Des de la perspectiva dels drets culturals, i influït per les metodologies de l'acció comunitària, ha pres embranzida un model que té molts anys de recorregut, però que sembla que ha emergit amb més força. L'element definitori d'aquest model ja no és la traducció, sinó la interlocució, el diàleg, el conflicte inherent entre els agents del territori i la mateixa institució cultural. Aquesta relació asimètrica és l'objecte de treball de molts equips de mediació.

Durant el 2022 han tingut lloc l'activació de BornLab, l'evolució que està fent l'Arts Santa Mònica amb els gremis i els projectes que està acollint («Dorm en l'accident que provoca») amb formes de fer més col·lectives i evidenciant els desencaixaments amb la institució, l'Escola en Residència del CCCB, les Converses KULT: Comunitat | Cultura | Revolució, l'obertura de la sala de concerts municipals Paral·lel 62, etc.

Gravitant al voltant d'aquestes pràctiques hi ha la qüestió dels públics, l'objecte de desig de les institucions culturals, que entra en contradicció amb les lògiques comunitàries, que parlen d'agents (amb capacitat d'agència). Es donen friccions entre les dues maneres de pensar els subjectes, representades sovint per departaments diferents (comunicació, màrqueting i públics, d'una banda, i mediació i educació, de l'altra), que ocupen llocs institucionals diferents (els primers ocupen llocs de major centralitat en relació amb els segons).

Una nova/vella discussió ha girat al voltant dels professionals de la mediació, la seva formació, reconeixement, condicions de treball, servituds, etc. Artistes, educadores, mediadores, eduartistes, facilitadores, artivistes, gestores culturals, monitors, talleristes, etc., s'han ajuntat en múltiples jornades reflexives, com ara «Cultura, educació i territori», a la Fabra i Coats; «Repensem els indicadors de les Arts Comunitàries», organitzades per Artibarrri i el Centre d'Art la Panera; la 13a edició de Kalidoscopi - Experimentem amb l'Art «Comptar fins a tres. Reflexions col·lectives entorn a modes de fer i pràctiques professionals».

Un altre element de discussió ha estat la cadena de valor de la cultura i la qüestió de si les pràctiques artístiques comunitàries hi estan recollides o, fins i tot, si cal repensar la cadena de valor des de la perspectiva de drets culturals. En relació amb aquesta qüestió, hi ha la necessitat de desenvolupar indicadors de qualitat que permetin donar compte dels efectes comunitaris que tenen els equipaments culturals, emulant el balanç social que realitza el sector de l'economia social i solidària.

LES COMUNITATS SÓN CONSTITUENTS DE LES INSTITUCIONS CULTURALS?

Parlar d'art i comunitat, des d'una perspectiva de drets culturals, ens situa en un conflicte d'arrel que polaritza les polítiques culturals. Quin és el lloc que ocupen les comunitats (diverses) en les polítiques culturals? Quin és el lloc que ocupen les pràctiques artístiques comunitàries? Les pràctiques artístiques comunitàries o són considerades art contemporani (i, per tant, intrínseques als circuits, institucions i recursos de l'art contemporani), o són minoritzades com a subsector professional. El valor que es dona a les comunitats que generen i sostenen cultura és proporcional al valor que donen aquestes a les institucions. Risc de discriminació d'una banda, risc d'irrellevància de l'altra. El comissariat de Documenta15 per part de ruangrupa, així com el programa educatiu que Jordi Ferreiro ha impulsat a Manifesta14 a Pristina, han estat referències constants durant l'any.

En aquest sentit, la convocatòria de subvenció biennal a projectes de cultura comunitària i transformació social que ha realitzat per primera vegada l'Oficina de Suport a la Iniciativa Cultural ha suscitat polèmica, ja que, d'una banda, ha estat acollida com una bona notícia per al sector professional (precar i mancat de suports institucionals); però, d'altra banda, ha generat discussions sobre si és una bona eina per situar aquestes pràctiques artístiques en el centre dels equipaments culturals.

Al barri del Raval s'han donat dues polèmiques durant el 2022 que il·lustren clarament aquests conflictes. D'una banda, el director artístic del Liceu va demanar disculpes públiques per unes declaracions altament estigmatitzadores en relació amb

el barri on està situat, mentre estaven a punt d'estrenar *La gata perduda*, una òpera comunitària que ha comptat amb la participació de bona part del tramata associatiu divers del barri. D'altra banda, ha tingut lloc el conflicte entre el Patronat de la Fundació MACBA i la plataforma d'entitats del territori «No a l'ampliació del MACBA» per l'afectació de la plaça dels Àngels en un barri amb molt poc espai públic, mentre la nova direcció del museu desenvolupa un projecte clarament posicionat a obrir la institució al territori divers.

Un altre exemple és la dificultat de les administracions a facilitar la gestió comunitària de la cultura, cada cop més estesa al territori català, donat que l'ordenament jurídic està conceptualitzat al voltant de la relació publicoprivada, en detriment de la publicocomunitària. La jornada culturaCOM de la Xarxa d'Equipaments Comunitaris va donar impuls a la capacitat d'organització d'aquestes experiències.

Un element en qüestió al voltant de les pràctiques artístiques comunitàries ha estat el grau de participació que preveuen el projectes i les institucions. Des del *tokenisme* fins a l'autogestió hi ha múltiples realitats on el poder està més concentrat o distribuït. En paral·lel a aquesta qüestió hi ha també la instrumentalització gentrificadora dels processos artístics comunitaris, on la participació social és legitimadora de l'acció artística, i aquesta ho és de les transformacions urbanístiques. L'art urbà ha estat especialment implicat en aquesta mena de discussions.

Des d'una altra dimensió, aquesta dificultat de contemplar altres maneres d'organitzar-se té una traducció urbanocèntrica (i barcelocèntrica). Es realitzen moltes experiències artístiques en diferents comunitats, que han estat dissenyades i desenvolupades arreu del territori català, prenent formes particulars que responen a la particularitat de l'entorn; tot això malgrat la desigual distribució dels recursos. Exemples d'aquesta vitalitat són el projecte de circ itinerant Nilak; el projecte de memòria i fotografia Orografies, d'Avinyó; els Murs de Bitàcola de Roc Blackbloc, que recuperen memòries de lluites locals; els projectes desenvolupats des del Centre d'Art la Panera als pobles petits dels Pirineus; els projectes de mediació de llarga durada del Centre d'Art Contemporani; el Bòlit, la tasca d'impuls que desenvolupa la Xarxa Transversal; el projecte de diversitat lingüística que Prollema desenvolupa a Tarragona; el projecte musical Komorebi de Mataró; la Barraca, la llibreria itinerant dels Pirineus; els projectes d'art i natura, com ara Art & Gavarres, Hilarium i l'Aplec Saó; els projectes de l'Ateneu La Obrera de Sabadell, etc. Es fa impossible ressenyar-los tots.

Són rellevants els processos d'investigació-acció que s'han desenvolupat des de diferents espais culturals per tal de donar consistència i projecció a les pràctiques culturals comunitàries. Alguns exemples en aquest sentit són el projecte ZIRC, de l'Ateneu Popular de 9 Barris, per implementar la perspectiva de gènere en els projectes de circ social; Coenzims, el programa de mediació cultural del Teatre Auditori de Granollers, o el Festival d'Arts Comunitàries de Catalunya (FAACCC), que és biennal i en què el 2022 s'han generat processos interns de conceptualització i descentralització de cara a l'edició vinent.

Un cas paradigmàtic d'aquest conflicte d'arrel al voltant del lloc que ocupen les comunitats diverses en la vida cultural i artística, el trobem en la crisi de funció dels centres cívics en moltes localitats. Històricament han estat identificats com a equipaments polivalents de proximitat més que com a equipaments culturals. Això s'ha traduït en precarietat de recursos, poques infraestructures de producció cultural, precarietat laboral, conveni del lleure, etc. El lloc subsidiari que ocupen els centres cívics dins els sistemes culturals locals els ha portat a representar un fantasma de la gestió cultural: «no som un centre cívic» esdevé una resposta reactiva davant qüestions que fragilitzen la identitat/funció de la institució cultural. Municipis com el Prat de Llobregat, Granollers o Girona estan repensant els centres cívics com a equipaments de drets culturals.

DIVERSITAT DE DIVERSITATS

Hi ha una crisi de representació en el sector cultural. El dret a l'aportació patrimonial diversa és un dels drets culturals més pendents. Sovint les diversitats s'han pres per la banda identitària, essencialista i emocional. L'anàlisi interseccional, en canvi, aporta la mirada dels drets socials i, per tant, culturals, i situa en el centre de les

institucions culturals la qüestió de les desigualtats, primer, i de les discriminacions institucionals, després.

La interseccionalitat portada a la pràctica artística és una de les qüestions més rellevants que s'han donat durant aquest any. Les pràctiques decolonials, transfeministes, de classe, anticapacitistes, antiracistes, antiadultistes, antiaporofòbiques, etc., estan trobant espai en els llenguatges artístics: Periferia Cimarronas, que mostra teatre afrodescendent; Furasia, el festival d'arts de les diàspores asiàtiques; Museus (Im)possibles, la relectura decolonial de les col·leccions dels principals museus de Barcelona; les propostes artístiques del feminisme interseccional de Lo Relacional a l'Empordà; la incubadora de projectes antiracistes Fes! Cultura; la recuperació de la memòria esclavista del patrimoni cultural; els projectes artístics de LaFundició; el projecte de dinamització del Rec Comtal; els projectes de teatre fòrum contra la islamofòbia de Pa'thohom; els projectes del Museu d'Història de la Immigració de Catalunya; les jornades de presentació del número 22 de la revista *Canemàs* sobre migracions, diversitat i cultura populars; qualsevol programa de Ràdio Nikosia; les exposicions del Centre LGTBI de Barcelona, etc.

Algunes experiències artístiques no adultistes han estat el projecte Antenes de l'Ajuntament de Girona; els projectes de Circula Cultura al Baix Llobregat; el projecte d'art, cura i natura QUAM Jove d'ACVIC. Centre d'Arts Contemporànies; el projecte Versembrant; Bivac, el festival de pensament i creació jove del CCCB i La Sullivan; el projecte de *poetry slam* dels instituts de Sant Boi, Slam(ins); i el projecte Stalkers al voltant de la programació dels festivals Sàlmon de Barcelona, Sismògraf d'Olot, la FiraTàrraga i el Festival TNT de Terrassa.

LLEGIR, ESCRIURE, PARLAR, PENSAR

Les publicacions que han generat marc, discussió i treball en la cruïlla entre art i comunitat han estat moltes. En l'àmbit de l'educació hi ha l'informe de la UNESCO *Reimaginar juntos nuestros futuros: un nuevo contrato social para la educación; Ornitorrinco y otras curiosas criaturas. Artes escénicas y educación para la transformación social*, de la Red Española de Teatros, Auditorios, Circuitos y Festivales i Pedagogías Invisibles, i *Proyecto Crossroads: Una Cruïlla d'Experiències per prevenir l'Abandonament Escolar Prematur des d'una perspectiva interseccional*, del Centre d'Estudis Interdisciplinari de Gènere de la UVic.

En relació amb polítiques culturals hi ha *Cultura Ingovernable*, de Jazmín Beirak; *Cultural Diversity in Motion: Rethinking Cultural Policy and Performing Arts in an Intercultural Society*, d'Özlem Canyürek; *Palacios del Pueblo. Políticas para una sociedad más igualitaria*, d'Eric Klinenberg; *La Nueva guía para la evaluación de las políticas culturales y locales*, de la Federación Española de Municipios y Provincias; *Drets culturals per un món rural viu*, d'Estefania Roderó a Fundació Interarts; el projecte d'arxiu web *circsocial.cat*; la guia *Circ social i perspectiva de gènere: una mirada compartida per transformar la pràctica*, de l'Ateneu Popular de 9 Barris; el nou Manifest IFLA-UNESCO sobre *Biblioteques Públiques*, i *La diversidad étnico racial en las instituciones culturales de la Comunidad de Madrid*, que assenyalava un buit de recerca en el nostre territori.

En relació amb la dimensió comunitària, hi ha *Perquè tot és de tothom. Gestió comunitària de la cultura i economia solidària*, de Santi Eizaguirre i Javier Rodrigo, i la guia *Facilitar l'enxarxament comunitari*, del Departament de Drets Socials.

TANCAMENT I OBERTURA

Les qüestions recollides en aquest text no han quedat esgotades al final del 2022. D'una banda, perquè formen part d'un recorregut que ve de lluny, i de l'altra, perquè estan vivificades i actualitzades constantment per aquells col·lectius que pateixen discriminació en l'exercici dels seus drets culturals. Tant de bo aquest text valgui per obrir-les com a preguntes i ens trobem per construir respostes col·lectivament.

Arts i educació

Un any que es projecta envers el futur

Marcela Otárola Burgos

Gestora i mediatra cultural. Coordinadora de projectes de l'Associació ConArte Internacional

A inicis de 2022 encara ens trobàvem en una situació sanitària complexa. Malgrat això, feia mesos que en els centres educatius, tret de l'ús de la mascareta, les activitats es realitzaven amb força normalitat, la qual cosa va permetre donar certa continuïtat als projectes d'art i educació. Les opcions d'engegar-ne de nous, però, van quedar minvades davant de l'escenari sociosanitari i molts agents culturals van decidir actuar amb certa cautela. El 2022 va ser, doncs, un any més aviat de continuïtat i de consolidació d'activitats i projectes que de noves iniciatives. Pel que fa a les polítiques culturals i educatives, cal remarcar la celebració del 1r Fòrum de les Arts a l'Educació, que ha marcat objectius, recomanacions i compromisos institucionals en l'àmbit de les arts i l'educació.

1R FÒRUM DE LES ARTS I L'EDUCACIÓ, COMPROMISOS I REPTES INSTITUCIONALS

El Fòrum, celebrat a Barcelona l'1 i 2 d'abril de 2022, va ser la culminació d'un procés iniciat pel CoNCA l'any 2020 i que es recull a l'*Informe anual de l'estat de la cultura i les arts* d'aquell any. El principal llegat del Fòrum és la Carta de les Arts a l'Educació, on s'inclouen les recomanacions i els compromisos que les diferents administracions han pres per a la incorporació de les arts en l'educació, així com la constitució d'un espai permanent de reflexió i seguiment d'aquests compromisos amb els agents implicats.

De la celebració del Fòrum en va sortir la voluntat de crear una comunitat - fòrum professional de docents, creadors, equipaments i agents que treballen per incloure les arts a l'educació. Una primera acció en aquest sentit va ser la creació del «Flaix Fòrum de les Arts a l'Educació», una eina destinada a informar de l'aplicació de les recomanacions incloses a la Carta de les Arts a l'Educació, de la preparació del II Fòrum i, més generalment, sobre temes d'especial interès per a la relació entre les arts i l'educació.

Durant el transcurs del 2022 es van conformar dos nuclis dinamitzadors, un del Govern i un altre de l'Administració local: el del Govern està format pels departaments d'Educació, Cultura i Recerca i Universitats, i el de l'Administració local, per la Federació de Municipis de Catalunya (FMC), l'Associació Catalana de Municipis (ACM) i les àrees d'Educació i de Cultura de les diputacions. L'objectiu és treballar sobre les Recomanacions de la Carta. El nucli del Govern es planteja treballar al voltant de les recomanacions viables a mitjà-llarg termini i les que poden ser objecte de compromís durant de la present legislatura. Per la seva banda, el nucli de l'Administració local es proposa sobretot fer balanç de les polítiques realitzades en l'àmbit de l'art i l'educació i incidir en el model de corresponsabilització entre les administracions pel que fa a les escoles locals de les arts.

Un altre llegat del Fòrum ha estat la Cartografia de les Arts a l'Educació, en fase de construcció, però que ja es configura com una eina necessària i útil per al sector. El seu objectiu és mostrar la presència de les arts a les escoles i els instituts catalans, així com difondre les institucions, entitats i col·lectius que promouen programes i projectes en aquest àmbit. Quan es va presentar, la cartografia recollia 32 programes i projectes educatius artístics, 24 institucions i entitats promotores o gestores i més de mil centres educatius de primària i secundària participants en projectes educatius artístics. Com que es tracta d'una cartografia en construcció, el CoNCA posa a disposició una bústia activa per rebre propostes amb l'objectiu de compartir el projecte amb el Departament d'Educació.

És innegable que el Fòrum va marcar una fita rellevant per al món de les arts a l'educació, ja que, més enllà de les recomanacions i compromisos exposats, es va configurar com un espai de trobada i reflexió dels diversos agents, públics i privats, participants. La realització d'aquest esdeveniment és la culminació d'un esforç desenvolupat durant anys de la societat civil i de les institucions que palesa la potència i l'eixamplament de l'ecosistema de les arts i l'educació a Catalunya.

Una prova d'això és el fet que durant els mateixos dies del Fòrum es van realitzar les jornades +ART a la Nau Bostik de Barcelona, organitzades pel programa +ART a les escoles, de les Escoles FEDAC.

PROGRAMES I PROJECTES IMPULSATS PER LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES

Abans de continuar endinsant-nos en el relat dels fets destacats durant l'any 2022, cal indicar que quan es fan les memòries dels projectes d'art i educació ens veiem obligats a fer conviure el calendari anual natural amb el calendari acadèmic. En conseqüència, el present informe fa un recull tant d'accions desenvolupades en el segon i tercer trimestre del curs escolar 2021-2022 com d'iniciades durant els primers mesos del curs 2022-2023.

El curs 2021-2022 va estar marcat pel trànsit definitiu cap a la normalitat post-pandèmica. En aquest sentit, el programa d'innovació educativa del Departament d'Educació «araArt» (que des del any 2019 té per finalitat fomentar i posar en valor projectes artístics que es porten a terme en el si d'un centre d'educació infantil, primària o secundària en col·laboració amb una escola artística, un equipament cultural o entitats artístiques) va continuar realitzant durant el 2022 formació dirigida als docents dels centres participants. Les sessions, que van combinar les modalitats presencial i virtual, van ser impartides per formadors i formadores d'important recorregut en aquest àmbit, coordinats per Ester Bonal, Lluís Vallvé i Glòria Jové.

Una altra iniciativa institucional que aposta per la formació artística del professorat són els «Itineraris Artístics Autoplanificats», realitzats pel Centre de Recursos Pedagògics Específics de Suport a la Innovació i a la Recerca Educativa del Departament d'Educació (CESIRE). Es tracta d'un model de formació autogestionada que empodera el professorat per dissenyar els recorreguts de formació a partir de la selecció de les càpsules formatives que més s'adapten a les seves necessitats. Durant el curs 2021-2022 aquestes càpsules van aprofundir en el coneixement dels continguts clau de l'àmbit artístic i en les metodologies STEAM basades en les arts, i van fer èmfasi en la resolució de problemes socialment rellevants, així com en el treball interdisciplinari, en diferents nivells i globalitzador dels coneixements, a través del fil conductor de l'àmbit artístic i els ODS. Es van impartir cinc cursos telemàticament, cadascun amb un nombre determinat de càpsules que anaven construint l'itinerari dels 439 docents participants.

Per la seva banda, el Departament de Cultura, des de l'any 2021 obre la subvenció per als programes municipals d'arts escèniques, música i arts visuals en l'àmbit de l'ensenyament reglat, que té com a objectiu formar espectadors, educar en la sensibilitat artística i crear nous públics en les arts en viu i en les arts visuals. També pretén afavorir el desenvolupament intel·lectual, emocional i personal dels alumnes de l'àmbit de l'ensenyament reglat. A través d'aquesta línia de subvenció es van poder finançar projectes com Rockin, a les localitats d'Anglès, Sant Julià del Llor i Bonmatí i Arenys de Munt.

Entre les accions empreses per les administracions locals destaca la presentació el mes d'octubre de la mesura «Cultura i educació: dret a la participació i a l'educació artística al llarg de la vida» del Pla de drets culturals de Barcelona, que es compromet a implementar el projecte «Caixa d'eines» al llarg del curs 2022-2023, amb una oferta d'extraescolars per a 2.300 alumnes de 51 centres educatius de la ciutat. Aquesta acció se suma al ja veterà projecte «En Residència», que durant el curs 2021-2022 (13a edició) es va realitzar a 26 centres d'educació secundària de Barcelona i durant l'actual curs 2022-2023 (14a edició) es realitza en el mateix nombre de centres. Un altre projecte que neix de la mà del Pla de drets culturals de Barcelona és «Escena Pilot», que, amb la implicació de les artistes Lali Álvarez al curs 2021-2022 i Carla Rovira al curs 2022-2023, va fer i fa participar cinc instituts públics en la creació col·lectiva d'un espectacle teatral amb l'alumnat de secundària.

L'Ajuntament del Prat de Llobregat és un altre dels municipis que aposta fortament per la inclusió de les arts a l'educació a fi de garantir a tota la ciutadania el dret a l'educació i a la pràctica artística en condicions d'igualtat. Aquesta línia de treball s'articula des dels programes de formació i mediació artística de les dues escoles de les arts de la ciutat i des del programa IntersECCions (Educació Cultura i Comunitat). Durant el curs 2021-2022 ambdues escoles van demostrar la seva robustesa. Per una banda, l'Escola d'Arts en Viu, de titularitat municipal, va tenir un total de 2.556 alumnes i l'Escola d'Arts Visuals, gestionada per l'associació L'Atòmica, va tenir-ne un total de 809. Així mateix, IntersECCions va desenvolupar un total de 74 accions de llarga durada en forma de projectes, projectes en xarxa, itineraris i entorns d'aprenentatge, i 35 accions finals puntuals (mostra de projectes, concerts, obres de teatre, etc...). El conjunt de les accions ha generat 12.957 oportunitats de participació d'alumnat i ciutadania en els projectes. Les accions finals o puntuals han comptat amb la participació de 9.309 persones.

En l'àmbit de la dansa, «Mapadeball, partitures coreogràfiques» i «Tots Dansen» són dues propostes que la Xarxa Transversal impulsa juntament amb el Mercat de les Flors. Es tracta de dos projectes amb el mateix objectiu: apropar el llenguatge del moviment i la dansa contemporània al públic jove i esdevenir alhora una eina educativa per al professorat. Aquest treball suposa per a l'alumnat de secundària un aprenentatge i una vivència i experiència positiva, tant personal com col·lectiva. El Mercat de les Flors s'encarrega de l'aspecte formatiu i la direcció artística, mentre que la Xarxa Transversal assumeix la coordinació i l'organització general de la proposta a les ciutats participants. Concretament, la 3a edició de Mapadeball, la coreografia creada pel *performer*, coreògraf i educador João Lima va ser interpretada per un total de 3.532 alumnes de 46 instituts ubicats en 9 ciutats catalanes. Només a la comarca de l'Alt Empordà la peça creada va ser treballada i interpretada per més mil alumnes de 13 centres d'educació secundària, de la mà d'Agitart com a entitat medidora al territori.

AGENTS DEL TERCER SECTOR: CELEBRAR LA PERSISTÈNCIA

Fundacions, associacions i cooperatives, entre d'altres, formen part essencial, com a agents independents, de l'ecosistema de les arts i l'educació. La seva persistència ha quedat demostrada arran dels anys de pandèmia i el 2022 ens hem adonat de la seva capacitat per a mantenir-se i créixer malgrat les dificultats. Arreu del país diversos projectes durant el 2022 han pogut reprendre la seva activitat amb normalitat després dels anys de pandèmia. Es tracta d'iniciatives en fases força consolidades, que ofereixen propostes que transiten entre la residència d'artistes a centres educatius en horari lectiu, la gestió d'escoles de música, les activitats extraescolars, la formació de formadors i el desenvolupament de projectes que vinculen art, educació i comunitat.

Entre les accions desenvolupades per fundacions, destaquem la 44a edició dels Premis Baldiri Reixac, que entrega la Fundació Carulla. Aquests guardons anuals impulsen i reconeixen projectes educatius que donen resposta als reptes de l'educació des de les arts, la cultura i la llengua catalana, i premien un total de 30 projectes d'arreu del país. El Programa Connexions Educatives, que impulsa projectes cocreats entre agents culturals i centres educatius, el 2022 va premiar 7 projectes. Un

d'aquests va ser realitzat per l'Escola Cèsar Martinell (el Pinell de Brai) i l'Escola de Teatre i Circ d'Amposta i va permetre a l'alumnat descobrir i crear a partir de les diferents disciplines del circ.

Durant el curs 2021-2022 l'Escola Municipal de Música de Mataró, gestionada per Musicop, va engegar el projecte Komorebi. Aquesta proposta de creació artística adreçada als joves del Centre d'Educació Especial Les Aigües de Mataró consisteix a treballar amb la música i les arts del moviment per introduir els joves amb NEE en àmbits educatius i socials, i convidar-los a ser part de la creació, a desenvolupar habilitats artístiques i a generar espais de relació que parteixen del joc amb el so, el moviment i la creativitat. El projecte va començar per iniciativa de dues docents de l'Escola Municipal de Música de Mataró (expertes en dansa i música) i va comptar amb la participació del reconegut grup musical The Tyets. Un dels resultats de la iniciativa va ser l'enregistrament d'un videoclip i un documental del procés, els quals es poden veure al canal de Youtube de l'Escola Municipal de Música de Mataró.

L'Associació ConArte Internacional és una entitat gironina que treballa per garantir el dret de participació a la vida cultural de la ciutadania amb el desenvolupament de projectes de llarga durada en centres educatius mitjançant la residència d'artistes a les aules, la formació de formadors i el vincle amb equipaments culturals del territori. Aquesta entitat va signar un conveni de col·laboració amb l'Ajuntament de Salt per tal de dur a terme el projecte Escoles Planters a les escoles Mas Masó, Les Arrels i Silvestre Santaló. Amb les artistes Íngrid Codina, Azucena Moya i Glòria Sirvent s'hi treballen les arts escèniques per un període de tres anys. L'entitat també manté convenis amb els ajuntaments de Figueres, Girona i Santa Coloma de Farners, cosa que ha permès desenvolupar el projecte en onze centres educatius durant el curs 2022-2023, amb artistes de l'àmbit de la música, la dansa i el teatre.

A Barcelona destaquen iniciatives amb un important recorregut durant aquests últims anys com La Riborquestra, coordinada per Nil Barutel i Núria Guasch. Es tracta d'un projecte de formació musical i artística inclusiva que durant el curs 2021-2022 va donar continuïtat als grups instrumentals, els conjunts orquestrals, el cor (infantil i adult), les classes de llenguatge musical, batucada i combo. En horari lectiu, l'entitat realitza activitats musicals amb 187 alumnes de les escoles Cervantes i Pere Vila i de l'Institut Verdaguer. Fora d'horari lectiu el projecte treballa de forma intergeneracional amb 84 veïnes i veïns del barri de Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera, i de barris contigus del districte de Ciutat Vella, l'Eixample i Sant Martí.

L'Associació Nadir, també amb base a Barcelona i dedicada a la realització de tallers d'educació audiovisual, a la documentació audiovisual i gràfica de projectes educatius i artístics i a la divulgació de coneixement audiovisual, va celebrar el seu 5è aniversari amb una jornada de reflexió sobre dubtes comuns, com ara el tractament de la comunicació en les entitats educatives. En destaquen dades com la col·laboració amb més de 80 entitats i la participació de més de 3.700 alumnes a les diferents activitats realitzades aquests últims cinc anys.

MUSEUS I CENTRES D'ART

Els museus i centres d'art, de naturalesa eminentment divulgadora i educadora, són agents culturals clau per promoure la pràctica artística en contextos educatius. Durant el 2022 molts van realitzar diverses accions centrades tant en la formació de formadors com en propostes educatives dutes a terme a les aules o als mateixos museus o centres d'art.

A Barcelona, entre els mesos de novembre i desembre de 2022 es va organitzar el grup de treball «Ara que encara tenim cos...», un espai d'intercanvi, acció i pensament promogut pel MACBA i dirigit al professorat amb l'objectiu de pensar en la pràctica educativa des del cos. Els responsables del grup van ser Itxaso Corral, artista performativa, investigadora i educadora, i Jorge Horno, artista plàstic, coreògraf i educador.

El Museu de la Vida Rural de la Fundació Carulla, de l'Espluga de Francolí, és un espai que aposta fortament pel diàleg entre art, educació i sostenibilitat. Durant el 2022 la seva oferta educativa va arribar a més de 6.000 persones, gràcies a activitats vinculades a les exposicions «Plàstic, genial o pervers, tu com ho veus?» i «Gene-

ració [Re]. Continuïtat o canvi?», entre d'altres. A més, d'ençà del 2019 organitza el FES: Festival de l'Educació per la Sostenibilitat. En l'edició del 2022 va comptar amb la participació de la filòsofa Eulàlia Bosch; el ballarí, coreògraf i pedagog Aimar Pérez Galí amb el projecte Nilak, i el Cor Jove Amics de la Unió, entre d'altres.

A Lleida, Alteritat Radical va ser un dels projectes que durant el 2022 va dur a terme el Centre d'Art La Panera dins el seu programa de residències artístiques a l'educació secundària. Mitjançant aquesta iniciativa, diversos agents artístics i educatius es van implicar en un procés de treball específic i experimental. De la mà dels artistes Helena Vinent i Arnau Sala, les pràctiques dels quals reflexionen entorn d'espectres radicals de l'alteritat, es van realitzar residències artístiques a l'Institut Manuel de Montsuar de Lleida i a l'Escola d'Art i Superior de Disseny Ondara de Tàrraga. El procés de treball va comptar amb l'acompanyament de l'artista, educador en art i gestor cultural Roc Domingo.

Finalment, cal destacar el programa «Bòlit Mentor», del Centre d'Art Contemporani de Girona, que durant el curs 2021-2022, sota la mentoria i curadoria de Montserrat Moliner i les i els artistes Paula Clay (art tèxtil), Aleix Font (muralisme), Helena Roig (fotografia documental) i Nicolás Saganías (art electrònic i sonor), va fer residències artístiques als instituts Josep Brugulat de Banyoles, Castell d'Estela d'Amer i Carles Rahola i Santiago Sobrequés de Girona. El projecte va concloure amb l'exposició «Dins i Fora. Transitar entre l'espai públic i privat», que posava el focus en la relació que estableixen els estudiants amb l'espai públic, tant físic com digital, i sobre com se situa l'individu dins d'una societat capitalista que produeix una jerarquia de valors pervertida i alienada, i posava en evidència que les normes de convivència no estan actualitzades als temps complexos que vivim.

PREMIS I NOMENAMENTS

Al novembre de 2022, en una cerimònia realitzada a Madrid, el Centre de Música i Escena del Raval Xamfrà va ser guardonat amb la Medalla d'Or de l'Acadèmia de las Artes Escénicas de España per la seva tasca en la divulgació de les arts escèniques.

El 2022 el Premi Àlicia a projecte educatiu, atorgat per l'Acadèmia de la Música Catalana, que reconeix persones, entitats o projectes en l'àmbit de la pedagogia, la formació o l'educació musical, va ser concedit al projecte Cantània, de l'Auditori de Barcelona.

El 2022 acaba amb el nomenament d'Eduard Balaguer com a director de la Fundació La Ciutat Invisible, entitat que duu a terme el programa «A Tempo, Arts i Formació» a Girona i Salt en el marc del Festival Temporada Alta i que el curs 2021-2022 va arribar a la cinquena edició.

Arts en salut

Un any clau

Guillem d'Efak Fullana Ferré

Cap d'Acció Comunitària, Programes Públics i Comunicació del MNAC. Coordinador acadèmic, Diploma de postgrau en Humanitats i Salut. Cultura, reptes de salut i projecte d'Arts in Health, UPF

«Arts en salut» és un concepte ampli basat en l'ús de les arts, la cultura i el patrimoni per millorar la salut i el benestar de les persones en diferents contextos i oportunitats. Aquest punt de vista assumeix la integració de les arts, el patrimoni i les humanitats (arts visuals, música, dansa, teatre, literatura, pensament, etc.) en la gestió de la salut de les persones i les comunitats. El concepte pretén avançar en la materialització dels beneficis potencials de les arts tot integrant-los en els processos assistencials de salut, ja siguin aquests de prevenció, de promoció de la salut o de tractament i rehabilitació de patologies específiques.

INTRODUCCIÓ I CONTEXT

Incorporar les arts a les eines que tenim per afrontar els reptes de salut de la comunitat no és un exercici senzill. Cal tenir un marc conceptual clar i desenvolupar diferents metodologies basades en l'evidència que garanteixin projectes efectius, segurs i enriquidors. És fonamental posar especial èmfasi en el rigor metodològic i l'evidència científica de les intervencions i articular-les a partir de l'objectiu teòric dels resultats de salut esperats, indicadors adequats i eines d'avaluació sòlides.

L'evidència que les arts poden tenir un paper fonamental en la salut de les persones i les comunitats no para de créixer. La fonamental síntesi d'evidència de l'OMS (What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review (Fancourt and Finn, 2019) ha suposat un punt d'inflexió definitiu en una disciplina que ja no ha de destinar esforços excessius per demostrar el seu potencial. Ara cal invertir els esforços a desenvolupar projectes concrets amb metodologies sòlides i adequades que transformin les potencialitats en evidència.

També sabem que més del 80 % dels resultats de salut es deuen a factors socials i comunitaris fora dels sistemes sanitaris (Wilkinson i Marmot, 2013). Aquests factors que determinen la nostra salut es coneixen com a Determinants socials de la salut, essencials en la concepció epistemològica de la salut comunitària. Un altre dels seus pilars és el marc conceptual de la salutogènesi, desenvolupat per Aaron Antonovsky als anys vuitanta del segle passat. Dins de la seva anàlisi dels factors que poden generar salut i de la importància dels components individuals i ambientals en la salut dels individus, el sociòleg americà basteix el model d'actius de salut, on les manifestacions artístiques i patrimonials, formals o informals, poden considerar-se actius de primer ordre. Amb aquest enfocament, l'art i la cultura adquireixen un nova dimensió, ja que, què és la cultura sinó la plasmació, tangible i intangible, d'uns determinats valors d'una comunitat?

Així, la salut de les persones i les comunitats no depèn només dels diferents centres i recursos sanitaris que integren la xarxa sanitària, sinó també de la utilització dels diferents actius comunitaris que, convenientment coordinats i alineats amb l'activitat sanitària formal, poden tenir un impacte positiu en el continu salut/malaltia a nivell individual i col·lectiu. En els debats sobre aquesta qüestió, sovint es fa servir una expressió ben reveladora: en la salut de les persones, té més importància el codi postal que el codi genètic. Tots aquests elements ens permeten ara copsar l'amplitud conceptual de la definició canònica de salut que fa l'OMS: «L'estat de complet benestar físic, mental i social, i no sols l'absència d'afeccions o malalties».

D'«ARTS I SALUT» A «ARTS EN SALUT»

És evident que el binomi cultura i salut ens ofereix un camp conceptual molt ampli, tan ampli com el paper que poden jugar les institucions i els agents culturals en la salut dels individus i les comunitats. També és evident que a casa nostra fa molts anys que s'han desenvolupat nombrosos programes que incorporen les arts. El sector social i, òbviament, l'educatiu han fet de les arts un valuós recurs plenament consolidat en els seus àmbits d'actuació. En l'àmbit de la salut pròpiament dit o, millor dit, en el sanitari, la incorporació de les arts s'ha centrat de forma molt destacada en l'àmpli domini de la salut mental, però també les polítiques de prevenció i promoció de la salut han utilitzat de forma efectiva l'enorme arsenal de recursos que ofereixen les arts per assolir els seus objectius. És sobre aquesta tradició que les arts entronquen en la salut, que avancen en la forma en què poden imbricar-se d'una forma més robusta en polítiques de salut específiques.

L'Institut Català de la Salut, a través del seu Programa Assistencial d'Expertesa (PADEICS) d'arts en salut, proposa una clarificació conceptual important. No parla d'arts «i» salut, sinó d'arts «en» salut, i aquí l'ús de la preposició «en» no és menor. No es tracta només de crear intervencions que posin en relació la cultura i l'àmbit sanitari (arts i salut), sinó que, si el que es busca són resultats en salut concrets, caldrà encaixar de forma més efectiva les arts en la salut i reforçar l'abast i la metodologia de les intervencions.

A nivell teòric, doncs, podem establir que una intervenció d'arts en salut (internacionalment, *Arts in Health*) ha de complir cinc aspectes fonamentals, que apuntem breument a continuació:

1. Ha de tenir un objectiu de salut clarament definit. Un perill d'aquest tipus d'intervencions és la indefinició en els resultats específics que es volen assolir. Per què fem un concert en un hospital? Per què pintem les parets d'un centre d'atenció primària? Per què muntem una obra de teatre amb determinats pacients? La gran majoria de projectes es duen a terme sense clarificar els resultats que s'esperen. Fins i tot quan creiem que tenim un objectiu, per exemple de «salut mental», què volem dir exactament? Farem una activitat de prevenció o terapèutica? Quins efectes busquem? Un canvi de comportament? Una millora simptomàtica? I a qui ens dirigim? A la persona? Al seu entorn?

Per exemple, podem acotar els objectius amb formulacions tipus projectes definint que pintem les parets d'un CAP en el marc d'un projecte de prevenció i gestió de l'obesitat infantil, o que introduïm el cant coral per millorar el procés de rehabilitació respiratòria de persones amb malaltia pulmonar obstructiva crònica. Definim-ho bé.

Els objectius de salut en les intervencions d'arts en salut són infinits, però el ja referit estudi de l'OMS (Fancourt and Finn, 2019) defineix quatre grans àmbits d'actuació tot afirmant que «les arts poden tenir un rol important en la prevenció de la malaltia, la promoció de la salut i la gestió i el tractament de la malaltia durant tot el cicle vital de les persones».

D'altra banda, també podem establir altres objectius secundaris, com per exemple la formació de professionals de la salut o les arts i el reforç de l'impacte comunitari dels equipaments culturals.

2. Ha d'estar cocreada i ser específica. Tota intervenció ha de tenir necessàriament, com a mínim, un soci de l'àmbit sanitari i un soci de l'àmbit cultural. Precisament, en el correcte establiment de l'objectiu de salut que acabem de descriure el paper del copromotor de l'àmbit sanitari tindrà un paper destacat. El projecte no l'ha de desenvolupar només una de les parts, sinó que ha de sorgir d'un procés conjunt i articulat per tal d'incorporar-hi la suma de coneixements, recursos, actius i perfils professionals de cada àmbit. Això té moltes derivades, ja que és evident que el concepte de cocreació són moltes coses, però en resum l'objectiu és que el programa ha de ser cocreat per les persones que tenen l'expertesa.

El concepte és senzill, però dur-ho a la pràctica no ho és tant. Salut i cultura parlen idiomes diferents, treballen amb tempos diferents, tenen referents que són diferents, parteixen de formacions i perfils professionals diferents... Cal un ajust que no sempre és fàcil. Calen processos d'acompanyament i mediació per traduir els

diferents codis amb què es treballa. És igualment important delimitar bé les funcions de cadascú, tant durant el procés de disseny de la intervenció com en el de l'execució. Per explicar-ho de forma senzilla, un artista o mediador no ha de fer de sanitari i viceversa, un professional de medicina o d'infermeria no ha de fer d'artista o mediador; han de treballar plegats però s'han de respectar els coneixements i les capacitacions de cadascú.

3. Ha de ser participada. Durant el moment de planificació ja s'han d'incorporar les veus dels destinataris de la intervenció. Participació és una altra paraula que de vegades no és més que un lloc comú i que, per diversos motius, només en comptadíssimes ocasions s'assoleix de forma satisfactòria. És evident que el grup motor té biaixos de tota mena (de gènere, culturals, socioeconòmics, tecnològics, etc.) que condicionen la intervenció. Són molts els projectes que, amb la millor de les intencions i assegurant que en defugen, cauen en un paternalisme que malbarata la intervenció. Els destinataris han de poder expressar les seves necessitats i punts de vista, i cal sistematitzar la incorporació d'aquesta informació qualitativa amb la resta d'objectius i plantejaments de la intervenció.

Cal assegurar la representativitat real de les persones objecte de l'acció participativa, un aspecte que el sector cultural sovint no acaba d'aconseguir i sobre el qual el sector sanitari pot aportar la seva experiència en les diferents iniciatives de participació de pacients, familiars i persones cuidadores en els processos assistencials.

4. Ha d'estar avaluada. Si cerquem un objectiu de salut, cal tenir un sistema robust per avaluar. Aquest és un altre punt cabdal. En les intervencions d'arts en salut (no necessàriament en els projectes d'arts i salut) ens movem en el domini de la medicina basada en l'evidència.

És important destacar que l'avaluació comença abans de la intervenció, en el moment previ de la planificació. És en aquest moment inicial que es defineixen els indicadors necessaris i que s'estableixen els mètodes que es faran servir per recopilar-los. En l'avaluació és molt aconsellable incorporar simultàniament metodologies quantitatives i qualitatives. En aquest sentit, darrerament s'han assajat de forma satisfactòria diverses tècniques de recollida d'informació creatives i basades en les arts, com fotografies i narratives d'impacte, tot conservant les més tradicionals, com els qüestionaris, les entrevistes estructurades o els tests validats. La perspectiva de la ciutadania i de les persones participants en les intervencions serà cabdal també en tot aquest procés.

Finalment, seguint el mètode científic, totes les intervencions han de contribuir a eixamplar la base d'evidència de les arts en salut i han de descriure els mecanismes de replicabilitat que han de permetre reproduir i multiplicar els efectes de la intervenció.

5. S'han de publicar i comunicar els resultats. Si una intervenció no es comunica, el seu impacte queda reduït al seu àmbit estricte i serà una oportunitat perduda perquè esdevingui rellevant.

Aquesta comunicació ha de ser triple. En primer lloc, ha de ser una publicació científica o acadèmica en una revista del sector de la medicina i/o també de l'àmbit cultural. Una intervenció publicada en una revista científica indexada contribueix a eixamplar la base d'evidència, sigui quin sigui el resultat obtingut, i és d'una ajuda imprescindible per al disseny d'eventuals futures intervencions. En segon lloc, també ha d'haver-hi una comunicació de tipus divulgatiu que ajudi a difondre la disciplina i que tingui l'objectiu d'incrementar la complicitat social i política. Finalment, també és necessària una comunicació als destinataris de la intervenció. Aquesta darrera se sol oblidar, però és un deure ètic informar les persones i els col·lectius amb els quals hem treballat. Els hem d'explicar l'informe d'avaluació, és a dir, quins resultats s'han obtingut i com, quines conclusions n'hem tret, quines hipòtesis s'han confirmat i quines no, etc.

LES ARTS EN SALUT A CATALUNYA

A casa nostra, l'arribada del corrent internacional de les *arts in health* pot situar-se a la tardor de 2018 amb la celebració del Curs d'Introducció a l'*Arts in Health*. Creació i Gestió de Programes en Salut Mental: Trastorns d'Ansietat i Depressió, organitzat

pel Museu Nacional d'Art de Catalunya i l'Arts in Health International Foundation amb la col·laboració de l'Institut Català de la Salut. El programa va comptar amb ponents destacats tant de l'àmbit nacional com internacional, principalment de la Gran Bretanya i el Canadà. Es va dividir en cinc sessions setmanals de quatre hores i va donar veu a tècnics i gestors del sistema de salut de Catalunya, metges i altres professionals sanitaris, associacions de pacients i familiars de salut mental, professionals de museus i gestors culturals.

El curs va tenir un impacte decisiu, ja que va activar nombroses col·laboracions intersectorials que en aquests moments s'han consolidat. Cal destacar la plena inclusió dels centres culturals del país al cercador d'Actius i salut, un projecte impulsat per l'Agència Catalana de Salut Pública integrat dins del Pla interdepartamental de salut pública (PINSAP), així com la gestació de la Comissió de Museus i Salut, creada el 2019 a iniciativa del Servei de Museus i Protecció de Béns Mobles del Departament de Cultura amb la intenció de «sumar esforços, traçar sinergies entre professionals del sector cultural i sanitari i prendre consciència de les aportacions que poden tenir l'art i la cultura en l'àmbit de la salut». És en el marc d'aquesta comissió que actualment s'estan impulsant diferents pilots a Figueres (Museu de l'Empordà i EAP Ernest Lluch), Cerdanyola del Vallès (Museu d'Art de Cerdanyola i EAP Canaletes-Fontetes) i Cardedeu (EAP Cardedeu i Museu Arxiu Tomàs Balvey).

També cal destacar la gran importància de la promulgació del Decret Llei 44/2020, de 17 de novembre de 2020, que va incorporar una Disposició addicional titulada «Promoció de la salut i el benestar a través de la cultura» que constitueix la primera norma jurídica, amb rang de llei, en aquest àmbit. El Decret Llei diu: «El departament competent en matèria de cultura i el departament competent en matèria de salut han de col·laborar per promoure i desenvolupar actuacions de millora de la salut i el benestar de la ciutadania a través de les arts i les activitats culturals mitjançant la difusió de bones pràctiques, la promoció d'accions formatives i competencials o l'impuls d'accions que incloguin propostes transversals i multidisciplinàries dels àmbits culturals i de la salut, entre d'altres».

Després de la fase aguda de la pandèmia de la covid-19, les arts en salut han crescut amb força renovada, i no per casualitat. Són diverses les publicacions científiques i acadèmiques que han subratllat la importància que han tingut les arts i la cultura en la gestió emocional d'aquesta gran crisi. A les darreries del 2021 el Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC) de la Diputació de Barcelona va organitzar la jornada «Interacció 2021. Cultura i salut: generant benestar», on es va posar de manifest aquesta efervescència. Entre altres projectes, s'hi va presentar CulturaMENT, de caràcter plurianual. Adreçat a la gent gran amb malalties mentals, els seus cuidadors i els seus familiars, durant l'any 2022 diferents municipis de la província de Barcelona han desenvolupat diverses propostes culturals amb l'objectiu explícit de posar la cultura i les arts al servei de la salut. Aquesta iniciativa és rellevant perquè duu associada una subvenció específica, fet que constitueix una de les primeres ocasions, si no la primera, en què l'Administració pública ha creat una línia de suport econòmic específica i competitiva adreçada a l'execució d'activitats finalistes d'arts en salut. Sembla que aquesta subvenció es mantindrà l'any 2023 en el Catàleg d'Activitats i Serveis de la DIBA, una iniciativa que cal celebrar i que seria desitjable que fos seguida per la resta d'administracions públiques del país amb competències en els àmbits de la cultura i la salut.

En l'àmbit de la literatura, el projecte RELAT-Hos, de relats escrits pels pacients durant el seu ingrés a l'Hospital Universitari de Bellvitge, va publicar l'any 2022 el seu tercer volum, fet que significa la consolidació d'una iniciativa encetada l'any 2017 i que fa que la xifra total d'escrits publicats arribi a 160. Encara en l'àmbit literari, cal destacar que el Premi Lletra 2022 (convocat per la Fundació Prudenci Bertrana i la Universitat Oberta de Catalunya) va llençar com a repte «com poder assolir que la lectura i/o la literatura ajudin a millorar la salut de les persones?». En va resultar guanyador el projecte «Parkinson per al teatre», que planteja un procés des de la lectura fins a la creació d'un text dramàtic que inclou tallers d'interpretació. D'altra banda, la mateixa UOC va signar un conveni per a la posada en marxa de la iniciativa «Teatre per prescripció facultativa», que, tot i no incloure cap institució sanitària en el projecte que justifiqui aquesta voluntat de «prescripció facultativa», té per objectiu

incrementar les evidències científiques respecte als potencials beneficis que el teatre pot suposar per a la salut de pacients amb deteriorament cognitiu. La iniciativa és important perquè implica l'elaboració d'un estudi de recerca molt ben fonamentat per part dels estudis de ciències de la salut de la universitat.

Encara en l'àmbit universitari, la Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya (UVic-UCC) ha consolidat una línia de treball d'arts en salut sobretot a partir del treball de la Facultat de Ciències de la Salut i del Benestar i del grup de recerca Salut Mental i Innovació Social (SaMIS). Un dels seus fruits més destacats és el projecte «Cultura i Alzheimer», coordinat per la UVic-UCC i liderat per l'Ajuntament de Vic, que compta la col·laboració del Museu d'Art Medieval (MEV), l'ACVic Centre d'Arts Contemporànies, el Museu de l'Art de la Pell (MAP), Cineclub Vic i Vicpuntzero. Durant l'any 2022 s'han programat diverses activitats culturals per afavorir el benestar de persones amb demència i Alzheimer i combatre l'estigma associat a aquesta malaltia neurodegenerativa.

L'any 2022 també es va complir el 16è aniversari de «Parelles artístiques, experiències creatives per la salut mental», projecte promogut per l'entitat Osonament i un dels indiscutiblement pioners en aquest àmbit. La iniciativa lluita contra l'estigma de la salut mental i treballa per la rehabilitació comunitària, la gestió emocional i la cooperació social a través de l'art. També cal mencionar en aquest sentit la Federació Salut Mental Catalunya, que mitjançant el seu programa «Oci i cultura» busca que les persones ateses en les associacions que conformen la Federació puguin accedir a espectacles i esdeveniments culturals a preu reduït seguint un esquema que, en aquesta mateixa línia de foment de l'accessibilitat, desenvolupa de forma plenament consolidada la iniciativa Apropa Cultura. Mereix una menció a part L'Altre Festival Internacional d'Arts Escèniques i Salut Mental, que l'any 2022 va celebrar la seva 8a edició amb més de 35 espectacles en cartell i un ventall d'activitats, entre els quals destaca el consolidat Premi Josep Clusa de reconeixement a aquells espectacles, projectes o companyies teatrals que destaquen en les arts escèniques i la salut mental.

Tornant a l'àmbit universitari, 2022 ha comportat la significativa novetat de la creació de la primera titulació universitària d'Arts en Salut de l'estat. El diploma de postgrau en Humanitats i Salut. Cultura, Reptes de Salut i Projectes d'Arts in Health està organitzat pel Departament d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra (UPF) amb la col·laboració de l'Institut Català de la Salut (ICS), el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) i l'Arts in Health International Foundation (AiHIF), que, per cert, té la seu a Catalunya. El postgrau significa un punt d'inflexió important i dona resposta a una clara necessitat formativa dels professionals dels àmbits culturals i sanitaris interessats a desenvolupar un itinerari professional en la disciplina.

Paral·lelament, el MNAC i l'ICS han continuat desenvolupant la seva aliança estratègica amb la signatura l'any 2022 d'un nou conveni que reforça la seva llarga tradició de col·laboració en l'impuls de projectes d'arts en salut. Precisament aquest mateix any va publicar-se l'article científic «Women of Cultural Diversity and Complex Post Traumatic Stress Disorder: Group Intervention with STAIR Model» (Fidel, 2022), que recull la intervenció feta entre el MNAC i l'Hospital Universitari de la Vall d'Hebron (part de l'ICS), centrada en dones d'origen cultural divers amb trastorn per estrès posttraumàtic que havien patit situacions de vulnerabilitat social, i que constitueix la primera publicació científica en una revista internacional indexada d'un projecte d'arts en salut de Catalunya. Cal tenir present que l'ICS té incorporades la metodologia i l'estratègia d'arts en salut en el seu marc operatiu mitjançant un programa assistencial d'expertesa (PADEICS) específic, això és, un pla director intern que analitza projectes professionals que utilitzen les arts en la seva pràctica assistencial, hi reflexiona i assessora la institució en aquesta matèria. L'any 2022 aquest programa de l'ICS va incorporar el Museu Nacional d'Art de Catalunya en la seva codirecció.

També l'any 2022, després de l'aturada del projecte a causa de la incidència de la covid-19, l'Agència de Salut Pública de Barcelona va reprendre el projecte «Art Gran. Persones grans i solitud», centrat a executar i avaluar mitjançant un estudi científic un programa contra la solitud no volguda de persones majors de setanta anys. Així, es van recuperar les visites i tallers d'art realitzats als museus i equipaments culturals que formen part del projecte (Museu Picasso, MACBA, CCCB, Recinte Modernista de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, CaixaForum i MNAC).

En aquesta línia de diferents centres culturals treballant de forma coordinada en un projecte de salut comú, cal destacar que durant l'any 2022 el projecte Recupe-rart-19, una iniciativa de l'Institut Català de la Salut amb la col·laboració del Departament de Cultura basat en l'ús dels museus i centres d'art per millorar l'estat emocional dels professionals sanitaris, ha superat la xifra de 2.000 persones participants. Durant l'any 2022, aquest projecte pioner s'ha presentat a diferents congressos i fòrums internacionals (CIMED, València; Heritage Education, Comparing Practices and Experiences, Itàlia; Inclusive memory. Inclusive Museums for well-being and health through the creation of a new shared memory, Itàlia). En el projecte Recuperart-19 hi participen de forma activa el Museu de l'Empordà, el Museu d'Art de Cerdanyola, el Museu Arxiu Tomàs Balvey de Cardedeu, el Museu Nacional d'Art de Catalunya, el Museu de l'Hospitalet, el Museu Pau Casals, el Museu de Tortosa, el Museu Episcopal de Vic, el Museu de Lleida, l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, el Museu d'Art Modern de Tarragona, el Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia, el Museu d'Art de Girona, el Museu de la Garrotxa, els Museus de Sitges i el Centre d'Art La Panera. Cal posar en relleu que aquest darrer equipament, molt actiu en les arts en salut i amb un històric de projectes molt intens, està desenvolupant en paral·lel un projecte de residències artístiques a centres d'atenció primària que ja ha iniciat una intervenció al CAP Primer de Maig de Lleida amb l'artista Lara Fluxà.

En l'àmbit de la música, l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC), en col·laboració amb l'Acadèmia Catalana de la Música i l'Associació Textura de Cultura, ha consolidat les seves Jornades Internacionals de Música i Neurologia «Arts i Salut». Darrerament també han proliferat els exemples de fundacions privades (com, per exemple, Música en Vena o l'escindida de la primera Cultura en Vena) que, entre altres activitats, fan possible que músics professionals facin concerts en centres hospitalaris a la capçalera dels pacients. A casa nostra, l'Hospital Universitari de Bellvitge, el Germans Trias i Pujol, la Vall d'Hebron o el Josep Trueta s'han beneficiat d'aquest programa. Aquest darrer centre hospitalari, referent de les comarques de Girona, va associar-se amb el festival Girona en Moviment, la Fundació Oncolliga i l'Associació Cultura en Moviment, tot coincidint amb la publicació d'un rellevant estudi del European Dancehouse Network sobre l'evidència dels efectes positius de la dansa en la salut.

2022, PUNT D'INFLEXIÓ

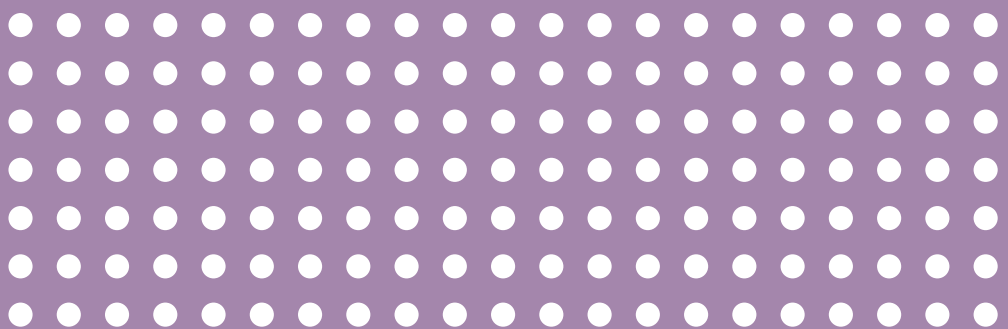
L'any 2022 va ser, doncs, un any clau per a les arts en salut a Catalunya, que significa un punt d'inflexió tant en el nombre de projectes que s'han dut a terme com en la seva maduresa. El repàs de les iniciatives recollides en aquest escrit, que en cap cas té la intenció de fer un mapatge sistemàtic i que de ben segur ha omès projectes que mereixerien ésser ressenyats, convida a un moderat però ferm optimisme. En aquest sentit, és de gran importància comprovar com les arts en salut semblen haver entrat en l'agenda de les diferents administracions públiques, també en la dels departaments de Cultura i Salut. Una demostració d'això és el fet que a mitjan 2022 es va presentar el Pla de salut 2021-2025 (l'instrument i marc de referència per a totes les actuacions públiques en matèria de salut dins l'àmbit de la Generalitat) al Museu Nacional d'Art de Catalunya i es van incloure en l'acte nombroses referències a diversos projectes d'arts en salut del territori.

De cara al futur immediat, serà clau que les línies encetades de foment, formació i suport de projectes continuïn creixent. En aquest sentit, resultarà clau posar un èmfasi especial en l'avaluació rigorosa d'intervencions que permeti ampliar i reforçar la base d'evidència de les intervencions i posar a disposició dels agents promotors eines i instruments de finançament que evitin que aquesta naixent disciplina es basi en la precarietat de l'activitat professional, desgraciadament tan habitual en el sector cultural.

2. Politiques culturals de la Generalitat de Catalunya durant l'any 2022

Polítiques culturals de la Generalitat de Catalunya durant l'any 2022

Aquest és el tercer any que l'informe anual del CoNCA recull les principals polítiques dutes a terme pels diferents òrgans de la Generalitat de Catalunya amb responsabilitat sobre l'ordenament cultural del país: el Parlament, el Govern i el Departament de Cultura.

Si l'any 2021 es va caracteritzar per una aturada a causa de les eleccions, que van donar com a resultat un canvi de govern i una conselleria renovada, el 2022 ha estat un any de funcionament normal dels òrgans legislatiu i executiu, tot i la sortida de Junts per Catalunya del Govern el mes de novembre. La ruptura de la coalició, però, no va tenir cap afectació en el Departament de Cultura, ja que estava en mans del partit que es va mantenir al capdavant de l'administració del país. L'any va començar amb l'aprovació dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya per part del nou Parlament, un fet poc habitual en els darrers anys. A més, els nous pressupostos incloïen un increment considerable de la dotació per al Departament de Cultura.

Aquesta estabilitat ha propiciat que durant el 2022 s'hagin anunciat temes que han de posicionar-se en el primer ordre de l'agenda política i marcar les pautes per a la presa de decisions en matèria d'ordenació de les actuacions culturals. Ara el repte serà que aquests posicionaments polítics es desenvolupin en els exercicis següents a través d'iniciatives legislatives i d'accions executives que ajudin a fer front als reptes i a aprofitar les oportunitats de futur que es planteja en el sector cultural i creatiu català.

Parlament

ACTIVITAT LEGISLATIVA

Durant el 2022 el Parlament només va aprovar una llei en matèria cultural: la Llei 6/2022, del 7 d'abril, de modificació de la Llei 9/1993, del Patrimoni Cultural Català, per a la preservació dels establiments emblemàtics. Aquesta proposició de llei, presentada pel Grup Parlamentari Socialistes i Units per Avançar, pretén evitar la imatge homogeneïtzadora conseqüència de la globalització dels comerços dels pobles i ciutats de Catalunya i preservar la singularitat dels que tinguin més d'un segle de vida i que s'hagin dedicat a la venda de productes artesanals, tradicionals o singulars. Més enllà de conservar la part física d'aquests establiments, la modificació de l'any 2022 obliga els titulars dels drets sobre béns del patrimoni cultural català a comunicar qualsevol canvi d'activitat i a obtenir l'autorització de l'Administració per dur-lo a terme.

Atès que l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural no disposa de cap llei precisa ni concreta, el Grup Parlamentari Socialistes i Units per Avançar va presentar una proposició de llei que reordenava l'àrea d'acció de l'agència, proposant que l'activitat se centrés en la gestió dels monuments i del Centre de Restauració de Béns Mobles, i deixava clara la dependència jeràrquica de l'Agència respecte de la unitat competent en patrimoni cultural del departament competent en matèria de cultura.

L'expedient segueix la seva tramitació amb dues esmenes a la totalitat: una del Grup Parlamentari de VOX en Catalunya i una altra de conjunta del Grup Parlamentari d'Esquerra Republicana i del Grup Parlamentari de Junts per Catalunya.

El Grup Parlamentari de la Candidatura d'Unitat Popular - Un Nou Cicle per Guanyar i el Grup Parlamentari d'En Comú Podem van presentar una proposició de llei de modificació de la Llei 34/2020, de l'1 d'octubre, de regulació de les festes tradicionals amb bous, amb l'objectiu d'eliminar-ne les modalitats de correbous a la platja, bou capllaçat i bou embolat. L'expedient segueix en tràmit, però ha rebut esmenes a la totalitat per part del Grup Parlamentari de VOX en Catalunya i del Grup Mixt.

Durant el 2022 han seguit els tràmits de la Proposició de llei de modificació de la Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya, presentada pel Grup Parlamentari Junts per Catalunya el mes d'octubre de 2021. La Proposició persegueix adaptar l'instrument normatiu d'àmbit català a les noves mesures previstes en la Directiva europea i garantir la presència de produccions i continguts audiovisuals catalans i en aranès en l'oferta dels prestadors de serveis de comunicació audiovisual. A finals de 2022 la Proposició de llei segueix en tràmit, a l'espera que es produeixin les compareixences que s'han acordat.

En referència a la política lingüística, el Ple del Parlament va aprovar el 8 de juny la Llei sobre l'ús i l'aprenentatge de les llengües oficials en l'ensenyament no universitari, presentada conjuntament pels grups parlamentaris Socialistes i Units per Avançar, Esquerra Republicana, Junts per Catalunya i En Comú Podem. Ja que es tractava d'una iniciativa legislativa de desenvolupament bàsic de l'Estatut, el Ple va fer una votació final sobre el conjunt del text que requeria el suport de la majoria absoluta, que va estar àmpliament superada, amb 102 vots a favor. Aquest acord estableix que el català és l'idioma normalment emprat com a vehicular, tant en l'aprenentatge dins del sistema educatiu com en l'acollida de l'alumnat nouvingut, mentre que el castellà serà emprat en els termes que determinin els projectes lingüístics de cada centre. En aquest sentit, la iniciativa estableix que «l'ensenyament i l'ús curricular i educatiu del català i del castellà han d'estar garantits i tenir una presència adequada en els currículums i en els projectes educatius» i que la presència de les llengües oficials «ha de tenir en compte la situació sociolingüística general, la dels centres i el seu entorn, els objectius de normalització lingüística i l'evolució del procés d'aprenentatge lingüístic».

Pel que fa als nomenaments realitzats pel Ple del Parlament de Catalunya, cal esmentar la incorporació al Plenari del Consell Nacional de la Cultura i de les Arts de Tania Safura Adam Mogne i Jaume Ayats Abeyà, en substitució de les places que van deixar vacants Miriam Porté i Edmon Colomer.

COMISSIÓ DE CULTURA

L'any 2022, la comissió va organitzar nou sessions, totes ordinàries, en què es van adoptar 82 acords, la major part corresponents a sol·licituds de compareixences (un 39 % del total) i a propostes de resolució (un 26 %). També es van realitzar compareixences acordades en comissions prèvies (un 22 %) i es va fer seguiment de les resolucions preses anteriorment (un 13 %).

En referència a les compareixences sol·licitades, la comissió va aprovar totes les presentades excepte dues: la del director general de Promoció Cultural i Biblioteques i la de la directora general del Patrimoni Cultural. La major part de compareixences realitzades durant el 2022 estaven relacionades amb el Pacte Nacional per la Llengua i, al finalitzar l'any, només en restaven cinc de pendents d'executar.

El Grup Parlamentari Socialistes i Units per Avançar va ser el més actiu impulsant propostes de resolució, en concret, catorze de les vint-i-una presentades, que van ser totes adoptades excepte una, la discussió de la qual va ser posposada per a una propera sessió. Les cinc propostes del Grup Parlamentari de VOX en Catalunya van ser rebutjades. També es va rebutjar l'única proposta presentada pel Grup Parlamentari de Ciutadans. Per últim, va ser adoptada una proposta conjunta del Grup Parlamentari d'Esquerra Republicana, Grup Parlamentari de Junts per Catalunya i Grup Parlamentari de la Candidatura d'Unitat Popular - Un Nou Cicle per Guanyar.

Dels continguts d'aquestes propostes de resolució en destaquen els punts següents, ordenats per àmbits d'actuació:

Patrimoni

Cal destacar la compareixença de tres organitzacions davant la Comissió: 1) L'Institut del Patrimoni Cultural Immaterial i de l'Associació Catalana de Bioarqueologia va posar de manifest la manca d'un marc legal i de recursos per preservar la informació necessària que ha de servir per estudiar els temps passats. 2) El Consell Cultural de les Valls d'Àneu va reivindicar les arts com a eix vertebrador per donar valor al patrimoni d'un territori i va posar com a exemple d'èxit el Festival Dansàneu, un projecte que des de feia quaranta anys treballava conjuntament amb les entitats de cultura pirinenca, d'arrel i contemporània, per ajudar a restituir la consciència d'identitat territorial perduda. 3) La Plataforma Salvem Cal Macià va alertar la Comissió del procés de degradació i abandonament del conjunt històric de la casa Vallmanya a Alcarràs. Durant la compareixença es va fer una crida al Govern de la Generalitat a actuar perquè les administracions locals treballassin per protegir un bé patrimonial que comptava amb la declaració de Bé Cultural d'Interès Local (BCIL).

Quant a les resolucions impulsades en l'àmbit del patrimoni, a proposta del Grup Parlamentari Socialistes i Units per Avançar, es va instar el Govern a disposar, en un termini màxim de dotze mesos, d'una eina accessible i consultable en línia que inclogués el catàleg de tots els BCIL que hi havia al país, perquè actualment no estan comptabilitzats ni hi ha constància registral d'on estan situats. En aquesta resolució la Comissió deixava constància de la necessitat de revisar la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català.

En altres resolucions referents a temes patrimonials es va instar el Govern a:

- Ampliar, protegir i catalogar el patrimoni de l'època ibèrica.
- Encarregar un estudi de les actuacions que s'haurien de fer a les muralles de la Seu Vella de Lleida, amb l'objectiu que aquest monument esdevingui patrimoni de la Unesco, ja que compta amb uns valors artístics, històrics i paisatgístics evidents.
- Elaborar un projecte de recuperació i promoció econòmica i turística del camí del congost de Trespunts.
- Realitzar un estudi del programa «De bat a bat», que promou l'accés als diferents espais patrimonials gestionats per l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural, per mirar d'ampliar-lo afegint-hi els museus que componen les xarxes de museus de Catalunya, a més d'altres monuments i béns culturals d'interès nacional i d'interès local de Catalunya.
- Abans d'acabar la legislatura actual, presentar una nova llei d'arxius i gestió documental i remetre als grups parlamentaris el projecte de llei corresponent, davant la demora en la presentació per part del Govern de la nova llei d'Arxius.

Llengua

La situació social de la llengua catalana va suscitar debats i feina a la Comissió de Cultura durant tot l'any 2022. La preocupació per la reducció de l'ús de les llengües mitjaneres i minoritàries, conseqüència dels canvis tecnològics i socials que afecten tota la humanitat, va impulsar que el Parlament instés el Govern a crear un pacte que proporcionés suport institucional per assegurar l'ús i el coneixement de la llengua catalana.

Al llarg de l'any es van succeir les compareixences de diferents organitzacions i col·lectius per informar la Comissió, totes vinculades amb l'elaboració del Pacte Nacional per la Llengua: 1) El coordinador de l'informe *Un Marc sociolingüístic igualitari per a la llengua catalana*, encarregat per la Secretaria de Política Lingüística, va exposar els resultats de l'informe on es dona compte de la situació actual de la llengua catalana. 2) La Plataforma per la Llengua va presentar les dades i les tendències recollides en el seu informe relatiu a la situació del català, on s'evidenciava que ha deixat de ser d'ús majoritari per al conjunt de la societat catalana. 3) La Federació d'Organitzacions per la Llengua Catalana va plantejar que la directiva europea sobre el mercat audiovisual disposava d'eines per defensar el pluralisme lingüístic que no han estat aprofitades correctament en fer la transposició a la llei de l'audiovisual espanyola, cosa que caldria esmenar quan es redacti la futura llei de l'audiovisual catalana.

També s'està veient com disminueix l'ús de l'aranès en l'àmbit social i, per aquest motiu, el Grup Parlamentari Socialistes i Units per Avançar va impulsar una resolució on s'insta el Govern a garantir el lideratge del Consell General de l'Aran en les

polítiques lingüístiques sobre l'aranès i a enfortir el Consell de Política Lingüística de l'Occità Aranès com l'estructura de coordinació entre els governs català i aranès.

El Grup Parlamentari d'Esquerra Republicana, el Grup Parlamentari de Junts per Catalunya i el Grup Parlamentari de la Candidatura d'Unitat Popular - Un Nou Cicle per Guanyar posen de manifest la manca de suport financer al foment, la recerca i la difusió de la llengua de signes catalana per part de l'Administració general de l'Estat. S'insta el Govern català a demanar al Govern de l'Estat que compleixi la disposició final tercera de la Llei 27/2007, de 23 d'octubre, per la qual es reconeixen les llengües de signes espanyoles i es regulen els mitjans de suport a la comunicació oral de les persones sordes, amb discapacitat auditiva i sordcegues, i també s'insta que es transfereixin a les administracions competents de l'àmbit lingüístic català els recursos necessaris per protegir i promoure la llengua de signes pròpia.

Accés a la cultura

En la compareixença de l'associació l'Ateneu Divers es va posar de manifest que la falta de reconeixement i el poc suport en matèria de subvencions provoquen que els drets culturals de les persones amb capacitats diverses no s'hagin assolit plenament. Es reclama que en el procés de redacció de la Llei de Drets Culturals es tinguin molt en compte les necessitats d'aquests col·lectius.

Professionalització del treball cultural

Es van realitzar dues compareixences vinculades amb aquest àmbit: 1) El Sindicat de Músics Activistes de Catalunya va reiterar la precarietat dels treballadors culturals i els pocs espais de què disposaven per abordar les problemàtiques del seu sector i va expressar la seva disconformitat amb l'Informe que havia emès el CoNCA sobre contractació, on hi havia aspectes que calia millorar, com ara, per exemple, la infraaplicació del règim especial d'artistes i la necessitat d'adequar la normativa fiscal a la realitat del sector. 2) L'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i Escrivim, Associació Professional d'Escriptores i Escriptors de Literatura, van reivindicar la millora del sistema de retribució dels autors i la necessitat d'establir un contracte model que faciliti la relació entre els editors i els autors, com també que millori la transparència en la gestió dels drets d'autors i traductors. També es va informar sobre les negociacions amb Hisenda, atès que se li proposen canvis en la declaració d'ingressos percebuts per activitats professionals relacionades amb la propietat intel·lectual.

Ensenyaments artístics

La Comissió de Cultura va emetre resolució on s'instava el Govern a treballar perquè el Departament d'Educació obri un marc d'ajuts destinat a l'alumnat dels ensenyaments artístics superiors que garanteixin la igualtat d'oportunitats en la formació i l'educació artístiques superiors.

CoNCA

La cita anual del CoNCA amb la Comissió de Cultura per presentar el seu informe anual es va realitzar el mes de setembre. Abans, el mes de març, el CoNCA va compareixer davant la Comissió d'Educació i, posteriorment, davant la Comissió de Cultura per explicar les línies de treball a l'entorn de la celebració del Fòrum de les Arts a l'Educació.

Govern

L'acció de govern en matèria de cultura queda reflectida en primera instància en el pressupost que es destina a aquest àmbit d'actuació. Des de fa temps, tant els representants dels sectors culturals com el propi CoNCA han reclamat reiteradament que el 2% del total de la despesa que realitza anualment la Generalitat sigui destinat al foment i l'impuls de la cultura i de les arts. A nivell parlamentari, aquesta petició es va formalitzar l'any 2020 mitjançant una resolució de la Comissió de Cultura on s'establia que en quatre exercicis el pressupost d'aquest àmbit hauria d'arribar al 2% del pressupost total de la Generalitat de Catalunya.

Des de la seva constitució, l'actual Govern s'ha mostrat receptiu a aquesta petició i ha expressat diverses vegades la voluntat de complir amb el mandat parlamentari. Per aconseguir-ho, l'any 2022 el Departament de Cultura va veure com el seu pressupost augmentava un 24% respecte al darrer (el de 2020, a causa de la pròrroga de pressupost de l'any 2021), amb la qual cosa la partida destinada a cultura es va situar en un 1,3% del total de la despesa de la Generalitat de Catalunya, per sobre de l'1,1%, que és on es trobava després dels darrers tres pressupostos aprovats (2017, 2019 i 2020). Amb aquest increment, el Departament de Cultura va disposar l'any 2022 de 357 milions per desenvolupar la seva política.

En el moment de publicar l'informe actual, es pot indicar que el pressupost aprovat per al 2023 segueix la mateixa línia ascendent pel que fa als recursos destinats a cultura, ja que experimentaran un increment del 28% respecte al pressupost de l'any 2022. Els 458 milions que la Generalitat de Catalunya destinarà al Departament de Cultura l'any 2023 suposen un 1,49% de la despesa total del Govern català.

En referència al repartiment del pressupost de 2022 per capítols pressupostaris, la partida que més s'ha incrementat ha estat la corresponent a les transferències de capital a tercers, sobretot les corresponents als programes de patrimoni, creadors i empreses culturals i grans institucions culturals. Dels 18,4 milions d'euros pressupostats l'any 2020 s'ha passat als 40,5 milions per a l'any 2022, un augment del 120%.

Les transferències corrents, o subvencions per activitat, també han experimentat un creixement important. Aquesta és la partida pressupostària que rep més recursos econòmics, un 58%, del pressupost total del Departament de Cultura, amb l'objectiu de fomentar l'activitat donant suport als agents culturals d'arreu del país. Dels 184,6 milions destinats el 2020 a aquesta finalitat es va passar als 231,8 milions l'any 2022 (increment del 26%), destinats sobretot a les ajudes a creadors i empreses culturals (increment del 43%), internacionalització de la cultura i promoció de la llengua catalana (increment del 26% cadascuna).

Les despeses estructurals han estat les que han experimentat un increment més moderat. El capítol I («Remuneració de personal») només ha augmentat un 9% i el capítol II («Despeses corrents de béns i serveis») ho ha fet en un 29%. Conjuntament, aquests dos capítols han caigut del 25% del total del pressupost de 2020 al 22% el 2022.

La comparativa entre programes indica que els referents a creadors i empreses culturals i a patrimonis culturals són els que tenen un pes específic més rellevant en el conjunt del pressupost del Departament de Cultura. El primer suposa un 33,7% del total del pressupost del Departament, amb un increment del 49% dels recursos destinats respecte a l'any 2020, mentre que el de Patrimoni Cultural suposa un 19,3% del total de recursos, amb un increment del 42% respecte al darrer pressupost aprovat.

La resta de programes, tot i experimentar un increment en la seva partida pressupostària, han reduït la importància en el conjunt de la despesa disponible. Això és el que succeeix amb el programa «Grans institucions culturals», que, tot i haver augmentat un 11%, ha passat de rebre el 19,4% del total del pressupost del Departament a obtenir-ne només el 16,6%. També ha minvat en 2,6 punts percentuals l'aportació rebuda pel programa de direcció i administració generals.

Departament de Cultura

Durant l'any 2022, el Departament de Cultura ha seguit treballant en el desenvolupament dels quatre eixos programàtics anunciats per la consellera de la legislatura actual: transformació, accés a la cultura, llengua i audiovisual. El full de ruta per desenvolupar-los s'ha concretat en set objectius departamentals: la gestió i l'organització eficient; la sostenibilitat de l'ecosistema cultural; la internacionalització de la cultura catalana; la cohesió social del patrimoni cultural; l'enfortiment de l'associacionisme cultural; el reforç de les infraestructures culturals; i la garantia del coneixement i l'ús de la llengua. A continuació es fa un repàs de les accions concretes dutes a terme per materialitzar aquests objectius.

REESTRUCTURACIÓ I NOMENAMENTS

El Decret 110/2022, de 7 de juny, de reestructuració del Departament de Cultura, complementa la remodelació iniciada l'any anterior amb el Decret 257/2021, de 22 de juny. El Decret de l'any 2022 consolida l'estructura principal i incideix en modificacions en determinats òrgans actius i unitats, amb l'objectiu d'adequar les funcions que tenen assignades en referència a les noves finalitats del Departament, especialment les que tenen relació amb els sectors culturals i la ciutadania.

Es reorganitza la Direcció de Serveis creant nous serveis per optimitzar-ne i millorar-ne l'actuació, tot incorporant-hi, entre d'altres, l'Àrea de Captació de Fons, Relacions Internacionals i Interculturalitat, que s'encarregarà d'impulsar els fons del sector, el patrocini i el mecenatge culturals, a més de la gestió dels fons Next Generation EU (NGEU). Es crea el Servei de Foment del Català a l'Audiovisual dins de la Secretaria de Política Lingüística i la Subdirecció General d'Arxius i Gestió Documental. La Direcció General d'Innovació i Cultura Digital, concebuda l'any 2021, completa la seva estructura amb la creació de la Subdirecció General de Planificació per a la Innovació i la Cultural Digital.

Un altre ordre de mesures organitzatives són les designacions que s'han produït al llarg de l'any i que han afectat de forma àmplia diferents càrrecs de la Direcció General del Patrimoni Cultural, com ara el nomenament de Sònia Hernández Almodóvar com a directora general de la institució. La direcció de l'Agència Catalana de Patrimoni Cultural (ACPC) va recaure també en la mateixa figura, mentre que al càrrec de gerent s'hi va incorporar Josep Maria Carreté, escollit per concurs públic. D'altra banda, Mireia Mestre va ser nomenada per portar la direcció del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya (CRBMC).

Pel que fa a l'Institut Cultural de les Empreses Culturals (ICEC), Edgar Garcia Casellas en va ser designat nou director, en substitució de Miquel Curanta, que havia estat en el càrrec els darrers quatre anys.

L'any 2022 també es va convocar una plaça per cobrir la direcció del programa per a la implantació del Projecte Catalunya Media City. A començament de 2023 es va anunciar que el concurs l'havia guanyat Marc López Ribes, que a partir d'aquell moment és l'encarregat de dirigir l'equip que ha d'implementar l'aposta del Govern per crear un nou pol digital —Hub Digital, de l'Audiovisual i el Videojoc. Àmbit de les Tres Xemeneies— al terme municipal de Sant Adrià de Besòs.

També al CoNCA es van produir canvis. Joan Torrent i Pérez va assumir les tasques de direcció en substitució de Silvia Muñoz d'Imbert, al càrrec des de 2013.

ACCIÓ LEGISLATIVA

Es va aprovar l'Ordre CLT/225/2022, de 14 d'octubre, per tal d'incorporar cinc noves vocalies al Consell de la Mancomunitat Cultural en representació de l'Ajuntament de Barcelona, del Consell de Governos Locals, de la Federació de Municipis de Catalunya, de l'Associació Catalana de Municipis i Comarques i de l'Associació de Micropobles de Catalunya. D'aquesta manera, la Mancomunitat amplia el seu radi d'actuació a tota l'òrbita municipal. L'any 2022, el Consell de la Mancomunitat només va fer

una reunió prèvia a la modificació de la seva composició, per tant, únicament van assistir-hi el Departament de Cultura i les diputacions. La reunió del mes de gener de 2023 va ser la primera que es va realitzar amb els nous components.

Després d'obtenir tots els informes preceptius, el mes d'octubre va entrar en fase d'aprovació l'Avantprojecte de Llei de l'Institut de la Filmoteca de Catalunya. La Filmoteca de Catalunya actualment és una àrea de l'Institut Català de les Empreses Culturals, i amb la creació de l'Institut de la Filmoteca de Catalunya es busca assolir una nova etapa per garantir-ne la funcionalitat en consonància amb els grans equipaments culturals del país.

L'Avantprojecte de Llei de patrimoni cultural immaterial català i de l'associacionisme cultural ha seguit el tràmit pertinent, amb la realització de la fase de consulta participativa per part de la ciutadania. Després del procés participatiu no hi ha informació que s'estiguin seguint els treballs per redactar aquest avantprojecte. El mes de febrer de 2022 el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies va presentar l'Avantprojecte de Llei de foment de l'associacionisme.

S'ha estat treballant amb el Projecte de decret pel qual es modifica el Decret 124/1999, de 4 de maig, sobre els serveis i el personal del Sistema de Lectura Pública de Catalunya. L'objecte d'aquest decret és actualitzar els estudis que s'exigeixen al personal tècnic de les biblioteques del Sistema de Lectura Pública, tenint en compte l'evolució dels estudis universitaris en matèria bibliotecària, així com els nous serveis bibliotecaris que la ciutadania de Catalunya reclama i la incidència estructural de les noves tecnologies de la informació i la comunicació. En finalitzar el 2022 aquest projecte havia entrat en fase d'aprovació.

En la mateixa fase d'aprovació hi ha el Projecte de decret pel qual es modifica el Decret 9/2017, de 31 de gener, del Sistema Públic d'Equipaments Escènics i Musicals de Catalunya, amb l'objectiu d'incloure les noves orientacions en l'àmbit del dret administratiu derivades de la generalització del principi de simplificació administrativa, transparència i concurrència pública.

El projecte estrella en l'àmbit legislatiu del Departament de Cultura és l'Avantprojecte de Llei de drets culturals. El punt de partida d'aquest avantprojecte és l'article 22 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, que estableix que «totes les persones tenen dret a accedir en condicions d'igualtat a la cultura i al desenvolupament de llurs capacitats creatives individuals i col·lectives». En base a aquest mandat estatutari, el Govern vol crear una Llei pionera a Catalunya que respongui a la necessitat d'elevat la cultura a un dels quatre pilars de l'estat del benestar, juntament amb la sanitat, l'educació i els drets socials. En l'àmbit estatal, només la Llei foral 1/2019, de 15 de gener, de Drets Culturals de Navarra aborda els objectius semblants als proposats per la Llei catalana.

Al mes de juny de 2022 es va aprovar la memòria preliminar de l'Avantprojecte de Llei de drets culturals, i durant la tardor de 2022 va tenir lloc el procés participatiu organitzat pel Departament de Cultura. Aquest procés va constar de nou sessions arreu del territori, que van ser obertes a tota la ciutadania perquè pogués fer aportacions a la futura Llei. També es va crear una web de participació ciutadana on es van poder enviar propostes de manera individual i telemàtica. Paral·lelament, van tenir lloc cinc sessions de caràcter més tècnic, amb representants professionals i persones expertes de diversos col·lectius i disciplines. Una vegada recollides totes les propostes, es va procedir a redactar el primer esborrany de l'avantprojecte de Llei.

A través d'aquesta Llei es vol assegurar el dret a la lliure participació en la vida cultural de la comunitat concretant-ne quatre línies d'actuació: dret d'accés a la cultura, dret a la creació cultural, dret a la participació cultural i dret de participació en la governança i en la presa de decisions de les polítiques culturals. La Llei també pretén abordar temes com ara la llibertat de creació i d'expressió dels artistes, la defensa de la propietat intel·lectual o les obligacions de les administracions respecte al finançament, la promoció i el foment de la cultura.

PACTE NACIONAL PER LA LLENGUA

A començament d'any es va presentar el Pacte Nacional per la Llengua, impulsat per la Secretaria de Política Lingüística. El primer pas que es va fer va ser l'encàrrec

d'un informe acadèmic sobre la situació de la llengua, que va ser realitzat per set acadèmics de diverses universitats catalanes i de l'Institut d'Estudis Catalans. Es va publicar el mes de febrer de 2022 amb el títol *Un marc sociolingüístic igualitari per a la llengua catalana* i exposa dades sobre la situació del català en àmbits com ara l'ensenyament, la comunicació, el mercat, la cultura i el lleure. Els principals reptes que se n'extreuen de l'àmbit de la cultura fan referència al jovent i al consum d'audiovisuals i xarxes socials (com a usuari i com a generador de continguts). També s'hi mostra que la presència de la llengua en les indústries culturals és molt desigual: hi ha sectors majoritaris, com ara el teatre, els llibres i la música, que presenten una millora. Per contra, als sectors del cinema i del videojoc és on la llengua catalana presenta una situació de clar desavantatge respecte a la castellana.

Les fases següents del Pacte Nacional per la Llengua van ser la divulgativa i la participativa, durant les quals es van organitzar sessions monogràfiques i taules rodones per informar sobre els resultats dels estudis i recollir les aportacions de la ciutadania i les organitzacions civils. Les conclusions del procés participatiu van ser que les màximes preocupacions radiquen en l'àmbit de l'educació i la recerca, en el de les administracions públiques i en l'àmbit audiovisual i els mitjans de comunicació. En referència a l'àmbit de la cultura es van emetre 201 propostes, amb l'objectiu que el català sigui més present en tot el sector cultural i per encoratjar la ciutadania a fer més consum cultural en aquesta llengua. Queda pendent articular aquestes propostes sorgides del consens i de la ciutadania perquè encaixin amb un pla de política lingüística pluriennal i s'aconsegueixin els objectius que s'han exposat.

NOVETATS DESTACADES EN ELS AJUTS

Tal com s'ha avançat, el sector de l'audiovisual i el foment de la llengua constitueixen una prioritat per al Departament de Cultura. Això es va fer evident en la inversió que es va realitzar a través de les seves convocatòries i noves ajudes: el Departament va incrementar fins a 6 milions d'euros l'ajut destinat a sèries d'audiovisuals de ficció, adreçat exclusivament a sèries en versió original en català i aranès. En col·laboració amb la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, va obrir diverses convocatòries d'inversió per a les produccions audiovisuals per valor de 12,5 milions d'euros. En tres d'aquestes crides el Departament de Cultura hi aportarà 7,5 milions d'euros. Es busca contingut en català i les convocatòries són per a projectes audiovisuals de ficció seriada, cinema i grans formats audiovisuals, projectes culturals innovadors i enregistraments d'obres d'art escèniques i musicals. La innovació i la cultura digital són unes altres de les prioritats del Departament. La nova Direcció General d'Innovació i Cultura Digital (creada l'any 2021 mitjançant el Decret 257/2021, de 22 de juny, de reestructuració del Departament de Cultura) va invertir 600.000 euros a donar suport als projectes culturals de tecnologia immersiva, així com als de realitat virtual, realitat augmentada, realitat mixta, mapatge o espai immersiu.

El Departament de Cultura també va aportar 50 milions d'euros al Sistema Públic d'Equipaments Escènics i Musicals, això suposa un augment del 16 % respecte a l'any 2020, i va augmentar les aportacions a diversos equipaments culturals, com ara el MACBA, el MNAC, el Palau de la Música Catalana o el Mercat de les Flors.

En un intent de garantir l'accés a la cultura, la igualtat d'oportunitats, la cohesió social i alhora obrir les portes al coneixement i a la lectura, el Departament va convocar un paquet d'ajuts per valor de 22,8 milions d'euros destinats als ajuntaments per construir, reformar i millorar les biblioteques del Sistema de Lectura Pública de Catalunya.

En referència als fons Next Generation EU, el Departament de Cultura gestionarà, entre el període 2021 i 2023, un total de 23,8 milions d'euros. Les primeres línies de 2022 van adreçades a la modernització d'equipaments escènics, a la dotació de llibres per a biblioteques i a la restauració del patrimoni cultural. Un altre dels itineraris d'actuació dintre d'aquest programa correspon a les ajudes per incrementar l'activitat cultural en àrees rurals, amb l'objectiu d'ampliar-hi i diversificar-hi l'oferta. Es van destinar 2,36 milions d'euros a aquesta línia d'ajuts per a la descentralització d'activitats culturals.

Durant l'any 2022 es van crear dues noves línies d'ajuts impulsades des de la Direcció General de Promoció Cultural i Biblioteques. La primera s'adreçava a projec-

tes de suport a la recerca i a la creació d'arts escèniques i d'arts visuals de caràcter professional, adreçada a entitats privades, amb una dotació final de 650.000 euros. La segona anava adreçada a projectes de cultura comunitària i transformació social, i va ser dotada amb 800.000 euros.

ALTRES ACTUACIONS

Actuacions patrimonials

Han estat diverses les actuacions patrimonials dutes a terme pel Departament de Cultura, a fi de preservar i ajudar a difondre el nostre patrimoni cultural. En són exemples destacats el programa «Temps de gòtic» (liderat conjuntament amb la Fundació "la Caixa"), que inclou la restauració, la protecció i la difusió d'onze monuments, entre els quals figuren la basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa i l'església de Sant Llorenç de Lleida.

Altres actuacions destacades en l'àmbit de les restauracions van ser la de la façana principal de la catedral de Santa Maria de Tortosa, un dels monuments més destacats del casc antic de la capital del Baix Ebre i Bé Cultural d'Interès Nacional des de l'any 1931; l'enviament a Àustria de la campana Mònica de la Seu Vella de Lleida per procedir a reparar-ne una esquerra que se li havia detectat, i la finalització de les obres de restauració del Mosaic dels Peixos exposat al Museu Arqueològic de Tarragona.

Dins el projecte de recerca *La Roca dels Moros del Cogul: Recerca i documentació fotogràfica digital de gravats i pintures* hi van aparèixer noves imatges que aporten informacions reveladores sobre les característiques i els processos creatius que van tenir lloc en aquest espai a l'època prehistòrica.

L'equip de recerca del Museu d'Arqueologia de Catalunya va localitzar un crani seccionat al poblat ibèric d'Olèrdola, una peça del voltant del segle III aC. La importància de la troballa rau en la inexistència de material genètic de l'època iber, ja que practicaven rituals d'incineració que no permetien conservar aquest tipus de vestigis.

Al jaciment arqueològic de l'Abric Romani, a l'Anoia, s'hi van trobar les restes parcials d'un crani Neandertal de 60.000 anys d'antiguitat. La importància de la troballa ha portat el Departament de Cultura a anunciar que el jaciment i la cinglera del Capelló seran declarats Bé Cultural d'Interès Nacional, ja que amb aquesta troballa el jaciment arqueològic es convertirà en un dels més importants del món per conèixer el comportament social i cultural dels neandertals.

També la Casa Bofarull i el seu entorn, als Pallaresos, a més de la vil·la romana de Can Ring, a Besalú, van ser declarades Bé Cultural d'Interès Nacional. De la mateixa manera, va tenir lloc l'acord de govern 20/2023, de 31 de gener, pel qual es delimita l'entorn de protecció dels conjunts amb pintures rupestres de la Cova de l'Escoda, la Cova del Racó d'en Perdigó, la Balma d'en Roc i la Cova d'en Carles.

El Govern va aprovar que el Museu Hidroelèctric de Capdella passi a ser una secció del Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya. Amb aquesta declaració s'amplia una xarxa de 27 centres museístics i patrimonials que expliquen el procés d'industrialització que va tenir lloc al nostre país.

Pel que fa a les adquisicions patrimonials, el Museu Nacional d'Art de Catalunya va afegir, a la seva col·lecció d'art romànic, quatre fragments escultòrics del Mestre de Cabestany, procedents del monestir de Sant Pere de Rodes. D'altra banda, el Museu Diocesà i Comarcal de Solsona va obtenir una talla de fusta policromada de la Mare de Déu amb el Nen datada entre els segles XII i XIII. La peça, declarada Bé Cultural d'Interès Nacional l'any 2014, procedeix de la col·lecció d'art de Liliana Godia i va ser adquirida per la Generalitat de Catalunya per integrar-la a la Col·lecció Nacional d'Art.

Col·lecció Nacional

El Govern de la Generalitat de Catalunya, amb la voluntat d'enriquir i incrementar el patrimoni de les col·leccions públiques del Principat a través de la Col·lecció Nacional de la Generalitat de Catalunya, va destinar 2,2 milions d'euros, el doble en comparació amb la despesa de l'any 2020, en la compra d'art contemporani, fotografia, còmic i il·lustració i béns culturals mobles. Les adquisicions d'art es presenten a any vençut, així que caldrà veure a què es destinaran les compres que s'efectuïn amb el

pressupost de 2022. Les adquisicions de l'any 2021 es van concretar en: a) 44 obres de 43 artistes en aplicació del Pla Integral de les Arts Visuals; b) 594 fotografies de 47 autors i autores en aplicació del Pla Nacional de Fotografia; c) 131 originals de 9 autors i autores en aplicació de la Comissió del Còmic i la Il·lustració, i d) 254 obres i fons patrimonials.

Aniversaris

Amb el Departament de Cultura com a responsable de la difusió i el desenvolupament de diferents actuacions, l'any 2022 es van celebrar els 100 anys de l'inici de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya; els 150 anys de la Fundació de l'Ateneu Barcelonès, i els 100 anys del naixement del fotògraf Francesc Català-Roca, del poeta Gabriel Ferrater i de l'activista cultural Joan Fuster.

Altres commemoracions de 2022 van ser els 100 anys del naixement del creador polifacètic d'Agramunt Guillem Viladot i els 450 anys del naixement del músic renai-xentista, metge i humanista Joan Carles i Amat. D'altra banda, la Pujada a Sant Pere de Rodes, una activitat que fa 10 anys que se celebra, va donar el tret de sortida a la commemoració de l'any del Mil·lenari de la consagració de l'església del monestir.

L'any 2022 també es van celebrar el 175è aniversari de la creació del Gran Teatre del Liceu i els 40 anys de la Xarxa d'Arxius Comarcals, centres de referència a cada comarca i actiu essencial per a la preservació de la memòria col·lectiva.

Biblioteques

La Comissió Mixta de Seguiment del projecte de la Biblioteca Provincial de Barcelona va anunciar que se'n començaran les obres de construcció l'any 2023 i que s'acabaràn el 2027. Quan estigui en funcionament, el nou equipament tindrà la funció de biblioteca central urbana de la ciutat.

Llengua

Per millorar el coneixement de la llengua, es va ampliar l'oferta de cursos de català de diferents nivells, amb més de 28.500 places de diferents modalitats i gratuïts per als graus més bàsics. Cal esmentar que l'alumnat dels centres educatius de la Catalunya Nord podrà aprendre el català en un termini de 10 anys gràcies a l'Acord Marc que van signar l'Estat francès, la Regió d'Occitània i el Departament dels Pirineus Orientals a Perpinyà.

En l'àmbit del videojoc es va presentar Saga, el nou saló d'aquest àmbit que potencia i dona visibilitat als videojocs en català i que premia els millors que s'han creat en aquesta llengua a través d'un jurat popular. Paral·lelament, es va donar a conèixer la base de dades VDJO, on es recull l'oferta de videojocs comercials disponibles en català.

Per enfortir la llengua catalana en el sector audiovisual, es va organitzar la jornada «Fem un gir de guió en l'audiovisual en català», en el transcurs de la qual es van exposar totes les línies d'ajuts del Departament de Cultura a la producció cinematogràfica en català —llargmetratges de ficció i documentals—, iniciativa que va disposar d'una dotació final de 14,2 milions d'euros, superant així la xifra de l'any 2021, que va ser de 10,5 milions d'euros.

La Secretaria de Política Lingüística del Departament de Cultura va destinar 2,7 milions d'euros a donar suport al doblatge i a la subtitulació en català de 264 pel·lícules i 14 temporades de sèries. Totes aquestes produccions es poden veure en plataformes digitals de cinema i algunes, en format físic de DVD i Blu-ray. També es va aconseguir que Netflix es comprometés a introduir anualment 70 títols a la seva plataforma en les llengües catalana, gallega i basca.

El *Diccionari de dansa clàssica* recull 213 termes propis d'aquest àmbit. Elaborat gràcies a la col·laboració del TERMCAT amb l'Institut del Teatre i l'Institut Escola Artístic Oriol Martorell, serà una eina cabdal per a la normalització del català en el sector de la dansa. D'altra banda, el Consorci per a la Normalització Lingüística desenvolupa el programa «Totjoc», que enguany celebra 10 anys, on s'ofereix un cercador que actualment incorpora 1.193 referències de jocs i joguines en català.

Literatura, llibre i lectura

Fruit d'un acord del Govern, es va posar en marxa el Pla Nacional del Llibre i la Lectura, que té com a objectiu general fomentar l'hàbit lector i incrementar els índexs de lectura, especialment en català. Per aquest efecte, es va crear el Consell Nacional de la Lectura, que és el responsable d'iniciar el procés d'elaboració del pla. Aquest òrgan col·legiat està compost per diferents ens de les conselleries i d'altres administracions, així com per uns altres representants de les entitats del sector, que treballen pel llibre i la lectura.

S'ha de lamentar que les condicions meteorològiques adverses que es van patir durant la Diada de Sant Jordi no permetessin que la jornada transcorregués sense incidents. Va ser un dia de pluges, vent i calamarsa que va malmetre llibres i estands exposats a l'exterior. El Departament de Cultura va oferir a les editorials i a les llibreries afectades diverses línies extraordinàries d'ajuts.

Cultura popular

En referència a la festa de La Patum de Berga (declarada Patrimoni Cultural Immaterial per la Unesco i Festa Patrimonial d'Interès Nacional), el Departament de Cultura també va refermar la seva implicació per fomentar-hi la sostenibilitat, la inclusió social i la igualtat de gènere. Ho va fer signant un conveni per contribuir a facilitar la continuïtat de la festa. No tindrà compromís econòmic, però sí que podrà dotar l'Ajuntament de Berga de subvencions nominatives, la qual cosa suposarà un augment de l'import del que fins ara s'obtenia a través d'ajuts públics. Amb aquesta iniciativa, el Departament de Cultura referma la seva intenció d'incrementar en aquesta legislatura el suport pressupostari de la Direcció General de Cultura Popular.

Arxius

El Consell Nacional d'Arxius i Gestió Documental va aprovar el document *Arxius 2030: Pla d'arxius i gestió documental de Catalunya*, que té com a principal objectiu adaptar tant els equipaments arxivístics com els seus professionals al canvi de paradigma resultant de l'avenç tecnològic i les transformacions que aquest provoca jurídicament en els àmbits del patrimoni, l'Administració oberta, l'apoderament i l'adquisició de nous drets de la ciutadania.

El Departament de Cultura va aprovar integrar l'Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya (COAC) al Sistema d'Arxius de Catalunya (SAC), un pas previ perquè aquesta institució pugui esdevenir secció de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Durant l'any 2022 es van dipositar a l'Arxiu Nacional de Catalunya els fons documentals del president Heribert Barrera i Costa, el fons de Daniel Giralt-Miracle, l'arxiu personal del periodista Manuel Ibáñez Escofet i 35 imatges inèdites de la fotògrafa Dora Maar. També s'hi va incorporar documentació vinculada als fets de l'1 d'Octubre.

D'altra banda, l'arxiu de la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural va incorporar notes personals, documentació, fotografies i objectes de Joan Serra, Xesco Boix, Josep Vilarmau i Joan Amades.

La Filmoteca de Catalunya, en col·laboració amb l'Escola Superior de Cinema i Audiovisuals de Catalunya (ESCAC), va posar en marxa un pla sistemàtic de digitalització dels seus fons fotoquímics per fer-los accessibles al públic. A més, després de vuit anys de treball, s'ha finalitzat la restauració del film d'animació *Érase una vez...*, de Josep Escobar i Alexandre Cirici Pellicer, estrenat el 1950.

Música

L'any 2021, en un marc de pandèmia durant la qual les restriccions i el confinament municipal feien molt necessari reforçar el teixit cultural del país, es va crear una iniciativa que pretenia apropar les orquestres nacionals a tot el territori. D'aquesta manera, el Departament de Cultura, juntament amb el Gran Teatre del Liceu i l'Auditori, van crear la gira d'orquestres nacionals, per apropar les orquestres del Gran Teatre del Liceu i l'Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya (OBC) arreu del país. Aquest projecte ha tingut continuïtat i enguany s'han realitzat quatre concerts dintre del seu marc. L'objectiu principal és el d'afavorir l'accés a nous públics en aquest àmbit i vertebrar polítiques de proximitat.

Museus

Després de dos anys amb propostes virtuals, la nova realitat postpandèmia va possibilitar la realització d'un dia internacional dels museus totalment presencial que portava per lema «El poder dels museus».

El Departament de Cultura, l'Observatori dels Públics i l'Institut Català de Recerca del Patrimoni Cultural van presentar i avaluar el valor públic dels museus. En la primera fase hi van participar dotze museus catalans. Les eines per mesurar i avaluar el retorn social de la cultura és un dels reptes del sector, i des del Baròmetre Social dels Museus es treballa en aquest sentit.

Arts visuals

Els Premis de Videocreació tenen l'objectiu d'impulsar la feina d'artistes que introduïxin el vídeo com a element principal del seu procés creatiu. Estan coproduïts pels centres territorials del Sistema Públic d'Equipaments d'Arts Visuals de Catalunya, Arts Santa Mònica i LOOP Barcelona. Fito Conesa en va guanyar la novena edició amb el projecte *Anòxia: Un preludi constant*, una òpera en tres moviments que proposa diferents acostaments a les problemàtiques actuals del mar Mediterrani.

El Departament de Cultura, amb la col·laboració del Servei de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya, va organitzar l'exposició «Guillem Viladot, polièdric», una mostra produïda per la Institució de les Lletres Catalanes (ILC) que s'emmarca en les activitats de l'Any Viladot. Disposa d'una versió reduïda de petit format disponible per recórrer tot Catalunya. En la mateixa línia, cal destacar el programa d'exposicions itinerants d'arts visuals impulsat pel Departament de Cultura, gràcies al qual els centres d'art, els museus municipals, les fundacions o les galeries poden presentar les seves propostes per incorporar-les al programa. Per a la convocatòria 2021-2022 es van escollir tres exposicions: «L'altre ubic», produïda per Festival Panoramic; «Dimonis», produïda per la Fundació Verdager, i «Signes i escriptures», de la Fundació Suñol.

En referència a la internacionalització d'arts visuals, se'n pot destacar l'exposició de Lara Fluxà al pavelló català de la Biennal d'Art de Venècia.

Audiovisual i cultura digital

La importància del sector audiovisual i del videojoc com a motors de l'economia i de la transformació social va portar el Govern a proposar el projecte «Catalunya Media City» com a pol de recerca, producció i capacitat en l'àmbit tecnològic. La coordinació i el lideratge del projecte correspon al Departament de Cultura, comptarà amb les tecnologies més avançades i s'espera que atregui tota la cadena de producció d'empreses privades vinculades als sectors audiovisual i dels videojocs.

La celebració a Barcelona de la 27a edició del Simposi Internacional d'Art Electrònic va ser una altra iniciativa que va situar la ciutat com a epicentre de les arts digitals. Amb la intenció de promoure l'accés a l'art i la cultura digitals arreu del país, el Departament de Cultura hi participarà activament promovent iniciatives sobre aquest àmbit arreu de Catalunya.

Un programa que situa la mirada de les polítiques culturals cap a la innovació tecnològica és «Giravolt», una iniciativa de la Direcció General del Patrimoni Cultural que pretén liderar la introducció de les tecnologies 3D en el patrimoni cultural. Dins d'aquest programa es va posar en marxa el Giravolt Crea Lab, un laboratori que busca estimular la creativitat de l'alumnat en referència a projectes d'interpretació del patrimoni cultural.

Ucraïna: ajuda i inclusió

Amb l'objectiu de facilitar l'adaptació de la ciutadania ucraïnesa que va arribar a Catalunya fugint de la guerra del seu país, es van distribuir 1.400 llibres infantils en ucraïnès per les biblioteques del Principat, així com material de traducció de l'ucraïnès al català. També es van realitzar activitats culturals especialment dirigides al públic infantil d'aquell estat de l'Europa de l'Est.

En l'àmbit dels museus, el Departament de Cultura, en col·laboració amb l'ICOM (Consell Internacional dels Museus), va impulsar una altra iniciativa per ajudar els museus ucraïnesos a protegir i salvaguardar les seves col·leccions mitjançant la campanya «Els museus catalans amb Ucraïna».

Paral·lelament, el sector musical també es va abocar a realitzar diverses activitats per promoure la pau a través de la música. El primer concert del Festival Jordi Savall va estar dedicat als refugiats d'Ucraïna i va gaudir de la participació del conjunt Orpheus XXI, Músiques per la vida i la integritat, en col·laboració amb diversos intèrprets de diferents països. També va tenir lloc el «Concert per la Pau» a l'Auditori de Barcelona, on es va reivindicar la pau a través de la música. D'altra banda, el Palau de la Música va acollir «Música per la Pau», iniciativa impulsada pel director d'orquestra barceloní Melani Mestre, exdirector de l'Orquestra Simfònica de Lviv (Ucraïna), i organitzada per l'Associació Ucraïnesa Djerelo, amb seu a Barcelona, i el Consolat General d'Ucraïna a la Ciutat Comtal. Totes aquestes activitats musicals van comptar amb el suport de la Generalitat de Catalunya.

Altres fets destacats

Estatut de l'artista

Després que el mes de juliol de 2021 el Govern espanyol constituís la Comissió Interministerial per al Desenvolupament de l'Estatut de l'Artista, s'ha avançat en alguns temes per aconseguir la millora professional dels creadors, artistes i altres professions connexes. La gran novetat de l'any 2022 ha estat l'aprovació del Reial decret llei 5/2022, de 22 de març, d'adaptació del règim laboral de caràcter especial de les persones dedicades a les activitats artístiques, així com a les activitats tècniques i auxiliars necessàries per al seu desenvolupament, i es milloren les condicions laborals del sector. Les principals novetats legislatives que aporta aquest decret estan focalitzades en l'àmbit laboral i són les següents:

1. Ampliació del concepte o definició d'espectacle públic, que a partir d'ara ja no inclou únicament les actuacions que es realitzen sobre un escenari.
2. Inclusió del personal tècnic i auxiliar dels espectacles dins de la regulació d'aquest reial decret llei.
3. Obligació de formalitzar les relacions laborals sotmeses a aquest reial decret llei mitjançant contractes escrits, assenyalant els elements essencials del contracte i les condicions principals d'execució de la prestació laboral. Els contractes poden ser de durada indefinida o determinada. Es podrà fer ús d'aquest tipus de contracte per cobrir necessitats temporals de l'empresa, per una o per diverses actuacions, per un temps concret, per una temporada o pel temps que una obra es mantingui en cartell, però sempre especificant la causa justificativa de la temporalitat del contracte i la connexió amb la seva durada. En cas d'incompliment per part de l'empresa, la relació de treball s'entendrà com a indefinida.
4. Quan s'extingeixi la relació contractual, la persona treballadora tindrà dret a una indemnització de 12 dies de salari per any treballat (o la quantitat fixada en conveni o contracte de treball en cas de ser superior a aquesta). Si la durada del contracte (incloses les pròrrogues) és superior a 18 mesos, la indemnització serà la quantitat equivalent a 20 dies de salari per any treballat.
5. Supressió de la cotització complementària establerta a la Llei general de la Seguretat Social pels contractes de treball de durada inferior a 30 dies, pels contractes sotmesos a aquest reial decret llei 5/2022, ateses les especialitats de les activitats artístiques, tècniques i auxiliars en les arts escèniques, l'activitat audiovisual i la música, que porten implícit un caràcter més intermitent.

Declaracions com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Unesco

Els tocs manuals de campana i l'ofici de raier van ser declarats patrimoni cultural immaterial en la 17a reunió del Comitè Intergovernamental per la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial de la Unesco, que es va celebrar a Rabat el mes de novembre.

Aquestes declaracions com a Patrimoni Cultural Immaterial s'afegeixen a les d'altres elements patrimonials catalans: l'art de la pedra seca, les festes del foc als Pirineus, el projecte *Metodologia per a l'inventari del patrimoni cultural immaterial a les reserves de la biosfera: L'experiència del Montseny*, els castells i la Patum.

3. Com respon la política cultural als reptes actuals de la cultura

Com respon la política cultural als reptes actuals de la cultura

Presentació

L'Informe anual sobre l'estat de la cultura i de les arts que el Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CoNCA) porta a terme des de l'any 2011, i que presenta a la Comissió de Cultura del Parlament i al Departament de Cultura de la Generalitat, té com a objectiu principal fer l'anàlisi crítica de les polítiques culturals i del desenvolupament de l'activitat artística i cultural del país. En els informes dels darrers anys s'han detectat un conjunt de reptes que marquen i que condicionen l'evolució de les polítiques, l'ecosistema i els sectors culturals a Catalunya. Per aquest motiu, el Plenari del CoNCA ha considerat que enguany calia avançar en la concreció d'aquests reptes, establir-ne les prioritats i mesurar el grau d'implicació de les polítiques culturals del Departament de Cultura en referència a la focalització, els plantejaments i els assoliments que se'n faci.

Els principals reptes dels sectors artístics i culturals detectats pel CoNCA en els darrers informes anuals són els que figuren a continuació:

- Assoliment de la professionalització d'artistes, creadors i treballadors de la cultura.
- Generació de sistemes culturals estructurats.
- Inclusió de l'agenda de desenvolupament sostenible en l'acció cultural.
- Assoliment de la paritat efectiva.
- Definició i consolidació dels drets culturals de la ciutadania.
- Refermament del compromís social de la cultura.
- Afrontament del desafiament tecnològic.
- Identificació del conjunt de l'activitat cultural del país en tot el seu ampli abast.
- Reducció de les desigualtats estructurals i territorials.

Els continguts d'aquest capítol han estat elaborats a partir de les aportacions de vint-i-sis persones coneixedores de les polítiques culturals i dels sectors culturals i artístics del nostre país. Les seves aportacions, realitzades a partir d'un qüestionari que s'adjunta en els annexos, aporten una mirada plural sobre els reptes actuals del sector creatiu i cultural de Catalunya, com també sobre el nivell d'integració en les polítiques culturals de la Generalitat. En el present text s'hi ha prioritzat la realització d'un relat plural on totes les aportacions hi tinguessin lloc, fins i tot les contradictòries, i sense que les opinions expressades suposessin un posicionament per part del Plenari del CoNCA.

Les persones que han contestat el qüestionari són les següents: Jordi Baltà, consultor i investigador de les polítiques culturals i de les relacions internacionals a Trànsit Projectes; Nicolás Barbieri, professor agregat a la Universitat Oberta de Catalunya; Lluís Bonet, professor titular de la Universitat de Barcelona; Tena Busquets, directora artística de l'Àrea d'Arts Escèniques d'Olot Cultura; Anna Cabó, consultora de gènere i diversitat a LaGroc Solutions; Jaume Colomer, consultor especialitzat en anàlisi i planificació de sistemes culturals a Bissap Lab; Marta Domènech, directora de projectes i sòcia treballadora de La Taula SCCL; José Antonio Donaire, professor titular de la Universitat de Girona; Maite Esteve, directora de la Fundació Catalunya

Cultura; Maria Carme Jiménez, directora de l'Institut Ramon Muntaner; Salima Jirari El Kouaihi, consultora especialitzada en diversitat de projectes per a cinema, cultura i entreteniment; Taina López Cruz, directora d'Alisis cultural, empresa de solucions en gestió, formació, administració i consultoria cultural; Oriol Martí, polític i gestor cultural; Alfons Martinell, professor i investigador; Albert Mercadé, historiador i crític d'art; Rafa Milán, cap del Departament de Cultura de l'Ajuntament del Prat de Llobregat; Pep Montes, consultor en gestió cultural, polítiques de joventut, organitzacions associatives i comunicació; Rosa Maria Muga, cap del Servei de Cultura de l'Ajuntament de l'Hospitalet; Jesús Navarro, director del Museu d'Art Jaume Morera, de Lleida; Jordi Pardo, expert en desenvolupament cultural i governança; Jordi Pascual, coordinador de la Comissió de Cultura de l'Organització Mundial de Ciutats i Governos Locals Units; Marc Roig, director del Màster Universitari en Producció i Comunicació Cultural; Pepe Velasco Martínez, director de Cultura, Esports, Solidaritat i Cooperació de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet; i pli-é collective, compost per Eva Paià, curadora i investigadora; Marina Ribot Pallicer, responsable d'art a la Sala d'Art Jove, i Angelica Tognetti, curadora interdependent i teòrica literària.

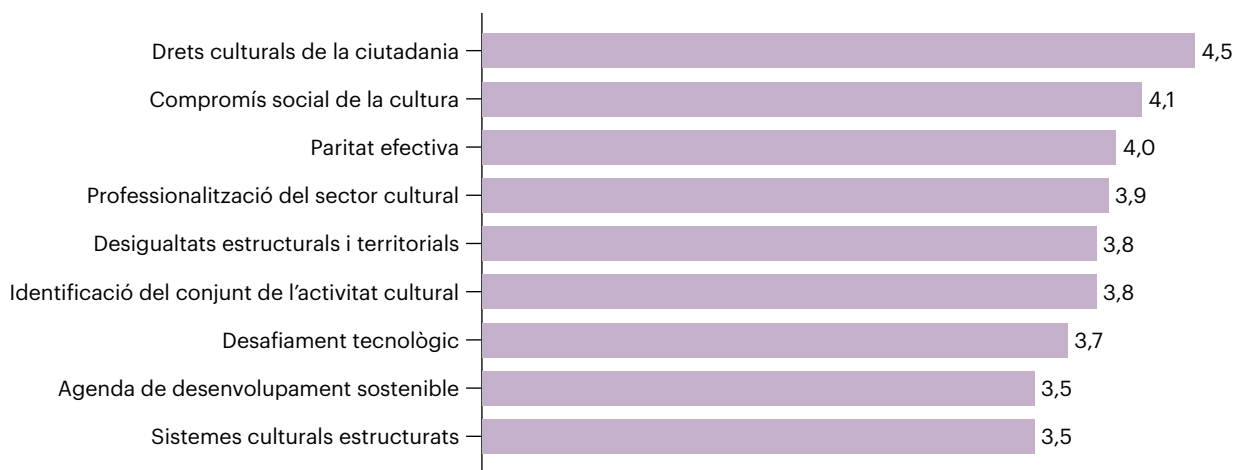
Resultats quantitatius

Les persones consultades van valorar el nivell d'urgència dels reptes indicats a l'apartat anterior en una escala del 0 al 5, on escollir el valor 0 indicava que no era gens urgent, mentre que si es triava el valor 5 volia dir que aquell repte tenia el nivell màxim d'urgència.

Només un 12% de les valoracions donades han estat per sota del valor mitjà (3), mentre que el 63% han emès un valor superior (4 o 5). Aquestes dades indiquen la idoneïtat dels reptes proposats, alhora que informen sobre l'alt nivell d'urgència de la major part d'ells.

L'anàlisi dels valors atorgats a cada repte assenyala que el més urgent és el titulat «Definició i consolidació dels drets culturals de la ciutadania». El 65% de les persones consultades han considerat de màxima urgència un repte que està contemplat en les línies de treball del Departament de Cultura. El segueixen de prop dos més que estan molt vinculats amb els drets culturals: «Refermament del compromís social de la cultura» i «Assoliment de la paritat efectiva». Tots dos reptes han obtingut una mitjana de punts per sobre del 4. Molt proper a aquest valor ha quedat el d'«Assoliment de la professionalització d'artistes, creadors i treballadors de la cultura», amb una puntuació del 3,9. La resta de reptes els segueixen de prop, de manera que els titulats «Inclusió de l'agenda de desenvolupament sostenible en l'acció cultural» i «Generació de sistemes culturals estructurats» són els que reben una puntuació més baixa, en els dos casos ha estat un 3,5 sobre 5.

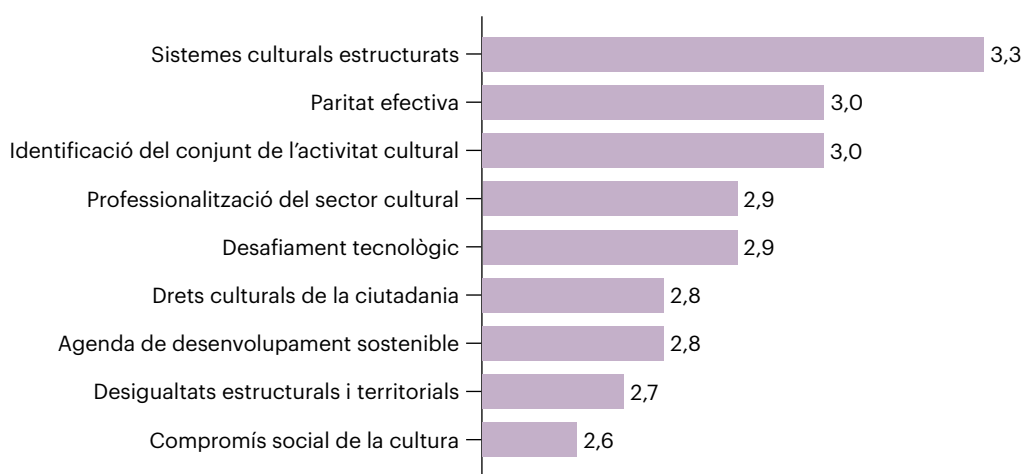
Urgència dels reptes plantejats

Font: elaboració pròpia a partir de les respostes del qüestionari de valoració de les polítiques culturals catalanes.

L'altra pregunta d'aquesta anàlisi tenia com a objectiu determinar el nivell d'inclusió d'aquests reptes en les polítiques culturals de l'actual Departament de Cultura. Per puntuar-lo novament es va utilitzar una escala de 0 a 5.

Nivell d'inclusió dels reptes plantejats en les polítiques del Departament de Cultura

Font: elaboració pròpia a partir de les respostes del qüestionari de valoració de les polítiques culturals catalanes.

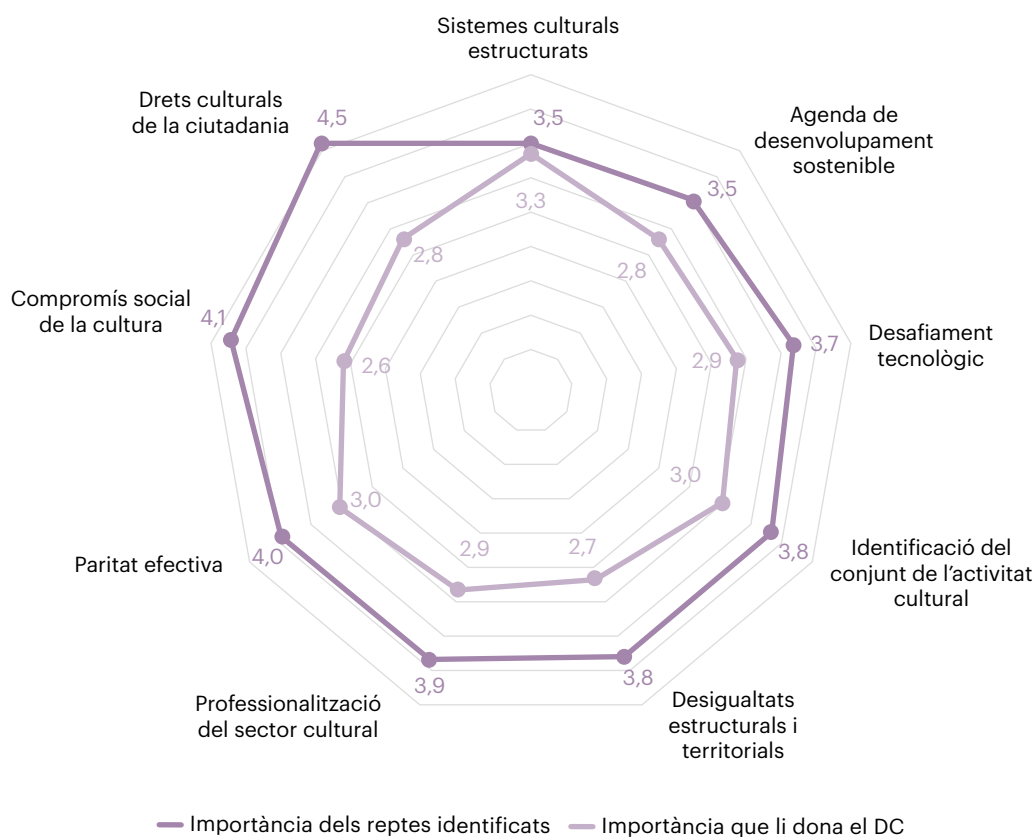
En aquest apartat les puntuacions rebudes disminueixen significativament, de manera que la mitjana de la major part dels reptes no superen els 3 punts. El 37% de les puntuacions han estat de valors inferiors al 3, un 35 % ha avaluat aquest concepte amb un 3 i el 28 %, per sobre del 3.

Només els reptes «Generació de sistemes culturals estructurats», «Assoliment de la paritat efectiva» i «Identificació del conjunt de l'activitat cultural del país en tot el seu ampli abast» reben un puntuació mitjana de 3 o superior.

Els reptes amb puntuació més baixa, per tant, els que es considera que estan més desatesos per les polítiques culturals del Departament de Cultura són: «Refermament del compromís social de la cultura», «Reducció de les desigualtats estructurals i territorials» i «Inclusió de l'agenda de desenvolupament sostenible en l'acció cultural».

Comparació entre la urgència dels reptes plantejats i la importància que tenen en les polítiques del Departament de Cultura.

Escala de valor del 0 al 5

Font: elaboració pròpia a partir de les respostes del qüestionari de valoració de les polítiques culturals catalanes.

La comparació dels resultats de les dues preguntes indica que existeix distància entre els reptes considerats importants i la preeminència que els està atorgant el Departament de Cultura en la definició i l'execució de les seves polítiques públiques. Aquesta distància entre les dues dimensions es pot considerar com un indicador de la llunyania entre les polítiques del Departament de Cultura i les necessitats reals del sistema cultural. Malgrat tot, aquesta informació quantitativa s'enriquirà i es complementarà amb les aportacions qualitatives que es presentaran en una segona part d'aquest document.

Com s'ha dit anteriorment, el repte considerat com a més urgent, «Definició i consolidació dels drets culturals de la ciutadania», és alhora un dels més desatesos per part del Departament de Cultura. Tot i el procés participatiu per la Llei dels Drets Culturals que es va realitzar al llarg de l'any 2022 amb l'objectiu de construir un text regulat que es pugui presentar al Parlament per ser-hi aprovat, la valoració atorgada a la inclusió d'aquest repte en les polítiques culturals indica que no s'està fent prou i que s'hauria d'accelerar el procés de creació de la nova llei.

També el segon repte considerat com a més urgent, «Refermament del compromís social de la cultura», presenta una distància significativa entre la valoració rebuda per la urgència (4,1 de 5) i la valoració de la rellevància atorgada per les polítiques culturals (2,6 de 5). Una situació similar presenta el repte «Reducció de les desigualtats estructurals i territorials».

La resta de reptes presenten diferències menors entre les dues valoracions, excepte en el cas «Generació de sistemes culturals estructurats», on hi ha coincidència entre la valoració de la urgència i el de la inclusió en polítiques culturals. Possible-

ment el treball continuat que s'ha realitzat amb el Sistema Públic d'Equipaments Escènics i Musicals de Catalunya (SPEEM), a més de la creació i l'impuls que s'ha donat al Sistema Públic d'Equipaments d'Arts Visuals de Catalunya (SPEAV) han influït en aquestes puntuacions.

Resultats qualitatius

A continuació es detallen les consideracions realitzades per les persones expertes als diferents reptes proposats. Se n'hi recullen les opinions reproduint-les íntegrament, però introduint-hi els recursos necessaris per generar un relat consistent. De vegades hi ha aportacions divergents que han estat íntegrament recollides per respectar-ne la màxima pluralitat i obtenir-ne una visió àmplia. Malgrat que l'ordre en què s'exposen és donat per la importància expressada pel conjunt de persones consultades, hi ha una coincidència majoritària a considerar que cal treballar els reptes de manera transversal i aconseguir així una millor transformació de la política cultural en conjunt.

REpte 1. DEFINICIÓ I CONSOLIDACIÓ DELS DRETS CULTURALS DE LA CIUTADANIA

Fer efectiu el que estableix l'article 27 de la Declaració Universal de Drets Humans, de les Nacions Unides, requereix canvis legislatius que assegurin i que propiciïn l'opció de la ciutadania a formar part de la vida cultural de la seva comunitat, a tenir accés a una educació cultural i artística àmplia i de qualitat, a gaudir de les manifestacions artístiques i, en definitiva, a participar i beneficiar-se del progrés cultural i artístic.

En aquesta línia, les persones consultades han manifestat que la cultura és un dret i una eina fonamental per al desenvolupament humà i social. Situar aquest repte com el més urgent de la llista proposada respon al fet que es tracta d'un dels drets humans menys presents a les polítiques públiques i que, en conseqüència, cal actuar en la reformulació de les iniciatives d'aquest àmbit per garantir un accés efectiu als drets culturals, a més de fomentar la participació i l'accessibilitat universal a la cultura. Les polítiques culturals han de situar la ciutadania en el centre de la seva actuació, evitant els interessos gremials o professionals.

Els canvis demogràfics de les darreres dècades i la complexitat de la societat resultant fan encara més necessari que la cultura i les diferents expressions que mostra siguin elements de foment de la cohesió social. Per aquest motiu, hi ha un consens generalitzat entre les persones consultades a reivindicar la cultura com un dret fonamental per preservar-la com a element constructor d'identitat i de dignitat individual i col·lectiva.

Aquest repte inclou com a referent tot el conjunt de la població i implica detectar quines són les persones i els col·lectius vulnerables que no participen en la vida cultural conjunta, identificar els obstacles que ho propicien i treballar per fer-los desaparèixer. Les dificultats per accedir a la vida cultural estan gairebé sempre associades a mancances en altres aspectes essencials de l'existència humana. Conseqüentment, qualsevol intervenció inclourà accions que vagin més enllà de l'àmbit estrictament cultural.

Treballar pels drets culturals vol dir respectar i reconèixer les identitats, tot promovent l'intercanvi i la interacció entre elles. Centrar les polítiques culturals en l'impuls de la democràcia cultural permetrà que qüestions com ara la comunitat o la diversitat apareguin de forma transversal en tota l'acció cultural pública, amb la qual cosa les organitzacions i les institucions culturals s'obriran a noves formes de gestió que tinguin en compte la participació ciutadana.

Garantir la cultura com un dret és l'única manera de trencar-ne el paper subsidiari en les polítiques públiques i ajudarà a avançar en altres reptes que també són

considerats prioritaris, com ara l'assoliment de la paritat, el foment del compromís social de la cultura o la lluita contra les desigualtats estructurals.

Són les administracions, els mitjans de comunicació i el sector educatiu els principals agents que tenen la responsabilitat i l'obligació de generar el discurs necessari que faci eixamplar les pràctiques culturals des de la perspectiva del dret cultural. Per ajudar-los en aquesta tasca, les persones consultades proposen les accions següents:

- Entenent que la limitació principal que plana sobre els drets culturals és la dificultat per concretar les disposicions abstractes que apareixen en els acords i en les declaracions impulsades per organismes internacionals, cal un procés d'àmplia participació per aportar concisió en la manera de materialitzar els drets de la ciutadania en matèria cultural. És d'esperar que del procés participatiu impulsat pel Departament de Cultura per redactar una llei catalana de drets culturals en sorgeixin uns estàndards bàsics i consensuats per a l'articulació de la futura llei.
- Per fer efectiu que la cultura formi part dels drets fonamentals de les persones, cal que la població prengui consciència de l'existència d'aquest dret. És obligació dels estaments culturals, encapçalats pel Departament de Cultura, fomentar el relat que impulsi la ciutadania a reconèixer-lo i reivindicar-lo.
- La futura llei ha de prioritzar la participació activa de la ciutadania enfront de l'accés que respon a un posicionament més passiu de la societat. També ha d'entendre la participació des d'una mirada àmplia que inclogui tant els entorns artístics i patrimonials com els espais de governança d'institucions i organitzacions.
- Només es pot entendre la consolidació dels drets culturals com un compromís a llarg termini que impliqui diferents departaments del Govern de forma transversal, com ara el d'Educació; el de Drets Socials; el de Salut; el d'Igualtat i Feminismes, i el de Territori, entre d'altres. D'aquesta manera es podrà avançar en la consolidació de la cultura com un pilar real de l'estat del benestar al costat del de la salut, l'educació i les prestacions socials.
- L'actual procés legislatiu per aconseguir una llei sobre drets culturals és una oportunitat per desenvolupar els principis culturals contemplats a l'Estatut i la Constitució que no hagin tingut un desenvolupament legislatiu. Però la materialització dels acords expressats en la llei resultant del procés legislatiu només serà efectiva si va acompanyada d'un reglament que els desenvolupi i de la corresponent partida pressupostària necessària per assolir aquesta finalitat.
- Un cop els drets culturals siguin regulats, algunes propostes per fer-los efectius de forma més àmplia i ràpida serien les següents: (1) incloure'ls en els contractes programa dels grans equipaments, condicionant-ne el finançament a l'establiment de programes i accions concretes en aquesta línia; (2) obrir convocatòries a la societat civil que ajudin a estructurar els actors que ja estan treballant en drets culturals i que facilitin l'impuls de nous projectes de cultura comunitària; (3) establir sinergies amb governs locals, que són els més propers a la ciutadania i que, per tant, tenen una capacitat més gran d'incidir en el seu desenvolupament, i (4) definir estratègies conjuntes dels equipaments culturals de proximitat (biblioteques, centres cívics, ateneus, etc.), que representen la porta d'accés de tota la ciutadania al sistema cultural.

REpte 2. REFERMAMENT DEL COMPROMÍS SOCIAL DE LA CULTURA

La cultura és una eina de cohesió que ajuda a convertir la diversitat en riqueses compartides. La cultura ha d'ajudar a mitigar les desigualtats d'oportunitats en l'accés i la participació cultural. Els beneficis socials que genera la participació activa i el treball comunitari en l'àmbit cultural ajuden a construir una nova societat del benestar. L'educació i la salut són dos àmbits on les activitats culturals són cada cop més presents, i això ajuda a sumar esforços per millorar la societat.

La cultura és una eina d'inclusió per a col·lectius en situació de vulnerabilitat, ja que la participació activa en iniciatives i en projectes culturals i artístics facilita la comunicació entre persones i impulsa les relacions interpersonals, la qual cosa possibilita la creació de xarxes socials de suport.

Però el compromís va més enllà de la voluntat de realitzar una transformació social, ja que l'art i la cultura generen les condicions necessàries per fomentar la reflexió i la perspectiva crítica, com també els debats sobre tot el que ens envolta. Promoure el pensament crític és la principal materialització del compromís social de la cultura i si aquesta contribueix a crear una ciutadania més crítica, lliure i feliç, tota la societat en sortirà beneficiada.

La cultura té potencial per contribuir a millorar tant les vides individuals com la prosperitat col·lectiva, més encara quan ho fa en col·laboració amb altres àmbits d'actuació dintre de l'estat del benestar, com són l'educació o la salut.

Per fer-ho efectiu, la ciutadania ha de percebre la cultura i les arts com un bé comú i com un compromís social. Sovint, però, el valor de la cultura i el seu poder transformador no és prou reconegut per part de la societat. Per aquest motiu, els professionals que es dediquen a aquest àmbit han d'assumir que la seva identitat també passa per explicar-se i argumentar-se, i han de fer-ho de forma constant i continuada. Només amb el reconeixement social i polític s'aconseguirà que la cultura disposi de la centralitat que li és requerida en el conjunt de l'Administració pública.

Són diferents i diverses les propostes que es poden aplicar per incidir i ampliar l'acció del compromís social de la cultura:

- Les institucions han de ser capaces de promoure la participació i l'accés, la llibertat d'expressió i la diversitat d'iniciatives socials i culturals.
- Potenciar el paper de la vida cultural donant suport a projectes que despleguin accions estructurals de cohesió social mitjançant les arts i la cultura, com també generar forts vincles, per exemple, entre la salut i l'educació, perquè les arts puguin incidir en els objectius que es marquen els àmbits respectius.
- L'alfabetització artística i cultural continua essent un repte al nostre país. S'han d'incorporar a la vida escolar i acadèmica els llenguatges artístics, el coneixement del patrimoni i la cultura científica, a més d'impulsar una xarxa d'espais de pràctica artística per al gaudi del conjunt de la ciutadania, així com potenciar les escoles locals de les arts.
- Fomentar els ensenyaments artístics superiors per als qui vulguin emprendre el camí professional en aquest àmbit.
- En aquesta línia, seria d'interès impulsar la figura professional del mediador dintre dels equips de gestió cultural per promoure iniciatives de foment del treball de base entre artistes i el tercer sector. Entre d'altres funcions, aquests professionals han de facilitar l'accés i acompanyar persones que no se sentin part dels projectes culturals del seu territori, potenciar l'accés i el coneixement cultural des del sector educatiu i ajudar el jovent a entendre la cultura com una eina imprescindible per al seu desenvolupament personal.
- Per al tercer sector associatiu, seria important apostar per un sistema sòlid d'ajuts que es mantingués a llarg termini i crear un servei d'assessorament i formació que facilités la professionalització del sector.
- Avançar en els sistemes de valoració dels projectes culturals per poder mesurar el retorn social i el foment del pensament crític en línia amb el que s'indica a l'informe del CoNCA titulat *Avaluació del retorn social de les convocatòries de subvencions culturals*.
- Revisar els models de governança en sentit transversal, de manera que això impliqui una cooperació interdepartamental més gran, multinivell, per incloure-hi els governs locals, i multiactor, per aportar-hi un reconeixement més gran de les entitats de la societat civil i l'adopció d'acords i de mecanismes de suport.
- El discurs del compromís social de la cultura s'ha d'integrar als mitjans de comunicació i desenvolupar l'articulació del treball en xarxa amb l'Administració local respecte a programes educatius i formació artística al llarg de la vida, tot reconeixent la funció de les escoles d'art municipals.
- Per complementar l'acció que pot suposar la promulgació de la nova llei, s'ha de seguir incidint en la línia iniciada pel Departament de Cultura quant a les ajudes biennals a projectes de cultura comunitària i transformació social per ampliar la dimensió social de l'acció del Departament i, d'aquesta manera, afrontar millor les desigualtats en l'accés als drets culturals i fer-los explícits i efectius. Això s'ha de traduir en unes dotacions pressupostàries més elevades i aplicades a programes

d'entitats i a projectes que prioritzin la inclusió i que treballin amb nous models de governança més oberts a la participació de la ciutadania i al foment d'accions i polítiques culturals de proximitat.

REpte 3. ASSOLIMENT DE LA PARITAT EFECTIVA

L'aposta política per la paritat és clara, però implementar-la de manera efectiva planteja un repte que costa d'aconseguir. Les inèrcies socials i el desconeixement del punt a partir del qual es poden començar a fer els canvis necessaris dificulten l'avenç cap a una comunitat igualitària. En realitat, qui considera la igualtat com un repte urgent del sector cultural està reclamant l'impuls d'un nou marc mental, social i cultural en tots els àmbits d'actuació de la nostra societat.

Reconèixer i valorar la igualtat d'oportunitats i de drets entre gèneres pot fomentar una cultura més justa, inclusiva i participativa per a tothom.

Des de la cultura es pot contribuir a aconseguir una societat igualitària a través d'un canvi intern en les estructures d'institucions i d'organitzacions, però també aplicant la perspectiva de gènere en les seves planificacions culturals. Massa sovint les programacions dels equipaments culturals no representen la pluralitat de la societat del nostre país, perquè s'hi detecten mancances en la representació de dones, de persones d'orígens diversos, de joves, etc. A més, se n'han d'erradicar aquells continguts que violentin, discriminin, generin estereotips o alimentin prejudicis cap a col·lectius específics integrants de la nostra societat.

Aconseguir una cultura diversa i igualitària ajudarà a revertir la situació de desigualtat sistèmica de persones pertanyents a col·lectius històricament discriminats per condició de raça, origen, orientació sexual, identitat de gènere, classe social, diversitat funcional, nivell d'alfabetització, edat o religió.

La transparència ha de presidir tots els processos d'accés a llocs de presa de decisions i, en els casos en què sigui necessari, s'han d'aplicar quotes que facilitin la pluralitat en els òrgans de govern dels equipaments culturals. En les situacions d'assetjaments sexuals l'Administració té l'obligació d'actuar de forma contundent per erradicar-los ràpidament, depurar responsabilitats i explicar les actuacions previstes perquè no es tornin a repetir.

A fi d'assolir la paritat efectiva es proposa:

- Dur a terme una tasca insistent de conscienciació de la ciutadania sobre la importància d'establir la paritat efectiva en el món de la cultura i de tenir en compte l'impacte positiu que exerceix en la societat.
- S'ha de fer complir la paritat establerta per llei en els òrgans de govern dels equipaments culturals, però també s'ha de vetllar per garantir la presència equitativa de dones i homes en les programacions culturals.
- Impulsar la formació en matèria de gènere per a tot el personal involucrat en la planificació i l'execució d'esdeveniments culturals, garantint així programacions més paritàries.
- Identificar les barreres i les desigualtats existents quant a la presència i la participació de dones en el sector cultural, tot facilitant la implementació de mesures correctores en referència a aquestes tendències.
- Promoure la difusió de projectes culturals liderats per dones o que tractin temàtiques relacionades amb la igualtat de gènere, amb la corresponent inclusió d'aquestes iniciatives a les programacions culturals i la necessària promoció en mitjans de comunicació i en xarxes socials.
- Establir l'obligatorietat de definir protocols contra l'assetjament adaptats a totes les tipologies d'equipaments culturals.

REpte 4. ASSOLIMENT DE LA PROFESSIONALITZACIÓ D'ARTISTES, CREADORS I TREBALLADORS DE LA CULTURA

Artistes, creadors i treballadors culturals fa temps que lluiten per la dignificació de les condicions laborals respectives. És una tasca complicada a causa de la

diversitat de realitats i de la confluència d'interessos que, de vegades, poden ser contradictoris. Una dècada després que el CoNCA publicués el document 36 proposades per a la millora de la condició professional en el món de la cultura s'han fet avenços en la consecució d'algunes reclamacions, però no de totes.

Hi ha coincidència a considerar la gran precarietat estructural i la poca regulació laboral del sector cultural. Una mostra d'aquesta precarietat la podem trobar en el recent informe de la Fundació "la Caixa" elaborat per Victòria Ateca i Anna Villarroya sobre les condicions laborals i de vida dels artistes i dels professionals de la cultura, que posa de manifest la preocupant realitat sectorial que viu el nostre país, amb una fragilitat absoluta d'una part d'aquest sector i una gran desigualtat intersectorial en funció de l'espai que s'ocupa. En la mateixa línia, el Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya ha publicat, al mes de març de 2023, un informe sobre el sector cultural que té com a objectius principals analitzar i fer recomanacions en dos àmbits: les condicions laborals dels professionals de la cultura i el reforç de les empreses i de les entitats que conformen el teixit cultural.

La tasca artística i creativa, sigui per raons històriques o per manca d'una legislació específica, sovint va associada a valors com ara l'amateurisme, la vocació, la subjectivitat, l'entreteniment i la precarietat. Les 36 propostes proposades pel CoNCA l'any 2014 han provocat alguns canvis, però, malgrat els esforços fets per dignificar el sector, persisteixen situacions que resultarien inadmissibles en altres àmbits i que perpetuen la precarietat del món cultural.

Urgeix la professionalització dels treballadors culturals per garantir la sostenibilitat del sector, realitzar una tasca creativa de qualitat, contribuir a gestionar el sistema cultural de forma més eficient i vinculada a les necessitats del context i, sobretot, perquè suposa el reconeixement social del valor de l'art i la cultura. Amb l'objectiu d'avançar en la consecució d'aquest repte, es proposa:

- Sensibilitzar la ciutadania sobre la importància de la cultura i de l'art per a la societat, així com el valor del treball d'artistes i creadors. Cal una dignificació de la feina cultural, fomentar campanyes de sensibilització i promoció de l'art i la cultura a tots els nivells i a través de polítiques públiques que la promoguin, perquè la societat entengui la rellevància de les professions artístiques i culturals.
- Vetllar per un sistema de contractació pública que respecti les categories, els perfils i els llocs de treball dels tècnics i les tècniques de cultura i assegurar que quan, des de l'Administració pública, s'externalitzin serveis, les persones professionals contractades per les empreses guanyadores dels concursos gaudeixin d'unes condicions laborals justes.
- Per treballar el suport públic amb lògiques d'eficiència, realitzar una diagnosi de les raons principals de la precarietat en els diferents sectors culturals i contrastar-les amb les polítiques i les accions del Departament de Cultura.
- Crear espais físics i virtuals de trobada per a artistes, treballadors culturals i gestors, per tal que es puguin generar xarxes de suport i de col·laboració que incideixin en la millora de la seva activitat professional.
- Les associacions representatives dels diferents sectors culturals haurien d'impulsar codis de bones pràctiques en els àmbits laborals, contractuals i fiscals que siguin un model a seguir per part de tots els agents vinculats amb cada àmbit creatiu.
- Incidir en la formació dels professionals de la cultura des de diferents instàncies: (1) revisar els coneixements que, en matèria de gestió, s'imparteixen entre l'alumnat de formacions artístiques i millorar així la capacitat d'acció de tots aquells artistes i creadors que alhora fan de gestors del seu treball creatiu; (2) oferir programes de formació per a artistes i treballadors de la cultura que facilitin eines pràctiques i específiques que siguin d'utilitat per als canvis que s'estan produint en la indústria cultural i creativa; (3) millorar la capacitació de les persones que gestionen centres de creació, companyies i empreses en l'àmbit de la difusió i del màrqueting, per tal de millorar la capacitat d'incidència de les seves propostes culturals, i (4) adaptar el sistema de formació reglada que proveeixi de les professionals i els professionals que necessitaran els agents públics i privats.

REpte 5. REDUCCIÓ DE LES DESIGUALTATS ESTRUCTURALS I TERRITORIALS

El territori cultural català és ric i plural. Malgrat que es tracti d'un país petit, és evident que la major part de l'activitat realitzada en aquest àmbit es concentra en un espai reduït de territori on la ciutadania té més possibilitats d'accedir a les arts i a la cultura.

La cultura és un factor clau que proporciona elements distintius vinculats al patrimoni i a la creativitat local que, amb una bona planificació, poden generar oportunitats per als territoris.

Com a la major part de països del nostre voltant, l'Administració catalana està molt centralitzada, fet que genera desigualtats estructurals entre la ciutadania de Barcelona i la de la resta del territori. L'estructura de 947 municipis, 4 diputacions i 43 consells comarcals ofereix una realitat complexa que no es pot gestionar amb els mateixos criteris per a tothom. Aquesta situació afecta directament la participació en la vida cultural per part de la comunitat i això en redueix les oportunitats d'exercir els propis drets culturals. Els dos extrems de Catalunya són les zones que pateixen especialment aquesta desigualtat: el Pirineu lleidatà i les Terres de l'Ebre.

Les polítiques culturals de país han de situar-se en el terreny local. Definir quins projectes són prioritaris per garantir l'equilibri territorial i el desenvolupament sostenible és la via principal per impulsar una relació equitativa entre el centre, situat a la ciutat de Barcelona, i la perifèria, que abraça tota la resta del territori.

Les organitzacions culturals existents a la perifèria suposen un model de proximitat que cal potenciar i aprofitar, a causa de la connexió que mantenen amb els públics del seu voltant i del coneixement de les oportunitats que es donen en un entorn concret. Malgrat això, la manca de recursos fa que massa sovint no puguin assolir el desenvolupament de la seva activitat en igualtat de condicions.

Algunes recomanacions per canviar les dinàmiques territorials actuals serien les següents:

- Treballar per adequar l'organització de l'Administració pública de la cultura a la distribució de la població i a la realitat territorial a partir d'una millora en el finançament dels ajuntaments, a fi que puguin assumir més responsabilitats a nivell de polítiques culturals estructurals del país en el marc de les competències que els són pròpies.
- Considerar que la cultura és un àmbit fonamental per aconseguir el desenvolupament sostenible i l'equilibri territorial. Integrar-la de forma transversal en la promoció, la innovació i la diversificació de l'activitat econòmica, com també en el desenvolupament d'un nou model de gestió turística i en el reforç de les polítiques d'educació, salut, cohesió social i qualitat de vida.
- Potenciar el caràcter plurifuncional dels equipaments existents i meditar la creació d'aquells que són imprescindibles per completar l'ecosistema cultural des d'un punt de vista territorial.
- Millorar el suport a les iniciatives de caràcter supralocal, articulades al voltant dels municipis que són capçalera de zona i de la mà de les diputacions, les administracions que tenen la seva raó de ser en el suport municipal i les iniciatives interlocals, treballant amb una visió estratègica de país i promovent projectes que actuïn de motor de canvi i desenvolupament sostenible.
- Incentivar l'exhibició arreu del país, amb una atenció especial als projectes creatius que es donen al propi territori i que molts cops queden fora dels circuits que disposen de suport públic.

REpte 6. IDENTIFICACIÓ DEL CONJUNT DE L'ACTIVITAT CULTURAL DEL PAÍS EN TOT EL SEU AMPLI ABAST

La cultura generada per les institucions i les organitzacions diverses constitueix una part significativa de l'activitat cultural, però no tota. Tenint en compte que la cultura la fan persones, qualsevol concepció del sector cultural hauria de contemplar totes les pràctiques d'aquest àmbit que coexistissin en el territori, però la

institució oblida totes aquelles manifestacions que no es produeixen en el marc d'un entorn estructurat.

La diversitat cultural de la societat actual, fruit de la globalització i de processos migratoris intensos, provoca que una gran part de la població no se senti atreta ni interpel·lada per l'oferta cultural institucional, la qual cosa li resta legitimitat i reconeixement social. Si les polítiques públiques es focalitzen només en l'àmbit de la cultura legitimada, és a dir, en les activitats desenvolupades amb el suport d'organitzacions públiques i privades amb un significatiu poder de prescripció, es corre el risc de reproduir jerarquies injustes i injustificades que excloquin les pràctiques vinculades a persones i a comunitats més vulnerables.

Cal incorporar una perspectiva més diversa en la concepció de la vida cultural i convidar les persones que fan cultura al marge de l'oficialitat a fer-se visibles si així ho desitgen. Identificar aquestes iniciatives facilitarà també l'accés als drets culturals a les persones que hi participin —bé generant-les, bé gaudint-ne— i ampliar molt la població a la qual es faci accessible.

S'ha de renovar la interpretació de la identitat catalana preservant els orígens de la cultura pròpia, alhora que es reconeixen i s'hi incorporen les múltiples formes de viure que han anat arribant al país en els darrers temps. Tot procés futur de construcció nacional que es vulgui inclusiu i cohesionador ha de passar per enfortir la idea que la cultura catalana és oberta, diversa, dinàmica i amb capacitat de transformar-se per crear un entorn acollidor per a tothom.

En aquesta mirada àmplia de les diferents manifestacions culturals cal tenir present tot el teixit de projectes, entitats i organitzacions que des d'àmbits diversos, com ara la salut o l'esport, utilitzen la cultura com una eina de treball a nivell social i comunitari. Des de les administracions s'ha començat a reconèixer aquesta realitat mitjançant els ajuts als projectes de cultura comunitària, però és necessari fer una aposta més ferma per identificar aquesta realitat com una part més de la cultura que es desenvolupa en el país.

Les polítiques públiques del Departament de Cultura han de servir per fomentar la vida cultural com un continuïum entre la que es realitza a les institucions públiques i privades i la que té lloc en altres espais públics i comunitaris. Per avançar en aquest sentit, s'hauria de:

- Prioritzar els projectes que estan treballant programes de col·laboració entre institucions culturals i educatives o entre agents culturals i espai públic, per ajudar a disposar d'una mirada més completa de tota l'activitat cultural del país.
- Incorporar criteris de diversitat en el procés de distribució de recursos per a la creació de continguts, així com revisar els contractes programa i altres mecanismes de suport a grans equipaments per afavorir el treball orientat a la mediació cultural, la descentralització i la col·laboració amb agents socials i culturals del territori.
- Impulsar el reconeixement d'històries que fins ara hagin estat poc visibles en el relat de la cultura catalana en termes de gènere, orígens, etc.
- Facilitar que siguin necessaris els criteris de diversitat en la configuració dels equips de treball i en l'impuls de les mesures formatives i de capacitació professional.
- Considerar la creació d'un espai consultiu de governança amb representació d'entitats i col·lectius socials i culturals que ajudi a conèixer i reconèixer des de la institució totes les manifestacions culturals que es produeixen al país.
- Reforçar les polítiques de foment de les pràctiques autogestionades de comunitats d'interès cultural. Cal trobar la manera de regular l'aportació de recursos públics a les pràctiques del procomú que estan obertes a la participació de tothom. S'ha de repensar el perímetre de la cultura, aplicar-hi una mirada relativista, abandonar l'etnocentrisme de l'alta cultura i donar legitimitat a totes les expressions de la ciutadania.
- Insistir en el paper central que té la llengua catalana com a eina d'intercanvi i cohesió, malgrat que es comparteixi i s'enriqueixi l'espai cultural del país amb les noves realitats que s'instal·lin al territori. Cal prendre mesures per garantir la presència del català en l'activitat cultural i impulsar-ne l'ús en la producció de béns i serveis en aquest àmbit.

REpte 7. AFRONTAMENT DEL DESAFIAMENT TECNOLÒGIC

La transició tecnològica iniciada al tombant del segle xx continua introduint disfuncions en els sectors culturals. Segueixen canviant les eines creatives, els sistemes d'accés a la cultura i, sobretot, les formes d'interacció de les persones a través de les eines que proporciona la manera com interactua la societat. Un sector cultural fort ha de tenir una estratègia davant el desafiament tecnològic i generar models nous de participació adequats a la realitat digital actual.

Les eines tecnològiques han de servir per aconseguir una comunicació i una gestió més eficients, com també per incrementar les oportunitats de generar continguts i experiències. La cultura ha de fer aquesta transició digital de forma urgent o pot esdevenir residual en una societat que ja integra plenament la realitat física i virtual.

Sigui per manca de competències professionals o de recursos econòmics, alguns sectors mostren més resistència vers la transformació digital. En el cas de les entitats del tercer sector, l'ús de la tecnologia és un desafiament, ja que sovint no hi estan familiaritzades i no poden seguir el ritme frenètic que imposen les actualitzacions contínues dels seus sistemes.

Per contra, hi ha sectors tecnològicament molt oberts, com ara el del videojoc i l'audiovisual, o manifestacions culturals, com ara la fotografia, la música i el disseny, que ja la utilitzen de forma natural. Hi haurà quatre tecnologies que seran les que revolucionaran completament el panorama: (1) els entorns immersius que canviaran la forma com es mira un esdeveniment o un producte audiovisual; (2) la intel·ligència artificial (IA), que facilita la creació de narratives adaptades a les persones usuàries, l'aparició d'imatges inèdites i el desenvolupament de respostes intuïtives; (3) l'esca-neig i la impressió en 3D, que permet redissenyar, adaptar, personalitzar i reformular elements culturals, i (4) la generalització del 5G, que ha de revolucionar la transmissió i la recepció de dades, la qual cosa afectarà la interacció de la informació cultural. Aquesta tecnologia permetrà la generalització de la realitat augmentada, la difusió en directe de continguts en alta definició i l'intercanvi d'informació a alta velocitat.

La dimensió digital és fonamental per ampliar l'espai de participació i de vida cultural, però també pot suposar la reproducció d'antigues desigualtats socials de forma augmentada. Les tecnologies digitals ofereixen noves possibilitats i poden facilitar una certa massificació del consum cultural i cal aprofitar aquesta situació per reduir les diferències existents en el món analògic.

En aquest àmbit, la política cultural s'ha de construir sobre la base de l'equitat digital, tot adoptant mesures per reduir desigualtats, tant en la participació tecnològica com en la producció, la comunicació i els processos de presa de decisions públiques. Per aquest motiu, cal:

- Promoure la connectivitat plena per a tota la ciutadania, desenvolupar una política cultural d'alfabetització digital i apostar per mesures de democratització de la producció i la difusió de contingut cultural digital.
- Explorar les possibilitats de comptar amb plataformes transmèdia públiques que ajudin a disposar d'un espai per difondre la creativitat catalana, molts cops poc present en les plataformes majoritàries.
- Proposar formació per capacitar les persones que treballen en el món de la cultura, a fi que esdevinguin capaces de manipular eines que siguin operatives i que els permetin incorporar la dimensió digital en la seva tasca, tant en referència a l'elaboració com a la transmissió de continguts. Informar, formar i fer mediació amb tots els actors del sector cultural de forma continuada és la clau per estar preparats davant els canvis tecnològics del futur.
- La creació de la Direcció General d'Innovació i Cultura Digital ha suposat un primer pas important que hauria de consolidar-se augmentant-ne l'àmbit d'actuació i el pressupost, amb l'objectiu que pugui adoptar mesures eficients. Es proposa l'elaboració d'un pla director en l'àmbit tecnològic que marqui el procés a seguir, tot assolint el consens del sector i dotant-lo de recursos perquè es pugui aplicar.
- Generar experiències digitals en espais de socialització cultural que millorin l'acció dels usuaris i impulsar el treball en línia i l'ampliació de l'ús de les xarxes socials i

les plataformes com a eina per enfortir la comunicació digital.

- Impulsar la creació d'estudis que connectin tecnologia i cultura (per exemple, un doble grau en Història de l'Art i Disseny Industrial, o en Turisme Cultural i Videojocs).
- Aprofitar que Barcelona és la seu d'alguns congressos internacionals vinculats amb temes tecnològics, per generar un *hub* en noves indústries culturals digitals i afavorir l'aparició d'empreses emergents que estimulin l'atracció de talent.

REpte 8. INCLUSIÓ DE L'AGENDA DE DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE EN L'ACCIÓ CULTURAL

Els objectius de desenvolupament sostenible de l'ONU representen l'acord internacional més important en referència a la definició dels problemes que afecten la societat actual a nivell global. La cultura no en pot quedar al marge. La cultura ha de ser exemplar en la transformació necessària a l'hora d'afrontar l'emergència climàtica, amb un pla de treball i un desplegament de recursos per contribuir a l'assoliment dels ODS.

Del total dels 17 ODS enunciats per l'ONU, només n'hi ha dos que esmenten de manera explícita els temes culturals: el 4, «Garantir una educació inclusiva, equitativa i de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge durant tota la vida per a tothom», i l'11, «Aconseguir que les ciutats i els assentaments humans siguin inclusius, segurs, resilents i sostenibles». Aquest fet comporta que els actors culturals hagin de crear estratègies transversals per implicar-se en el desenvolupament conjunt de tots els ODS. Les polítiques culturals han d'incloure referències a la seva consecució, perquè l'assoliment serà complicat si la cultura no hi actua de manera plenament operativa.

Per assolir una assumpció més gran de l'agenda de desenvolupament sostenible per part del sector cultural, es proposa:

- Incrementar el suport del Departament de Cultura als agents culturals per introduir la mirada de la sostenibilitat en els projectes i les institucions culturals a través de campanyes de conscienciació o de formacions específiques.
- Conscienciar la població sobre la contaminació de les plataformes tecnològiques i sobre l'impacte ambiental que provoca l'ús de les xarxes.
- Donar suport explícit als projectes culturals obertament compromesos amb els ODS de l'Agenda 2030.
- Crear una línia de subvencions específiques per finançar les obres necessàries per adaptar i transformar els equipaments culturals en espais verds.
- Incorporar línies estratègiques específiques que promoguin la sostenibilitat com una dimensió prioritària, fins i tot establint sistemes obligatoris que no deixin espai per a les voluntats personals.
- Contractar personal especialitzat en sostenibilitat que pugui formar i assessorar les direccions i els diferents equips dels centres culturals.
- Demanar als centres culturals que presentin un informe de la despesa energètica anual i convidar-los a pensar una manera de compensar la despesa energètica i les emissions de CO₂.
- Fomentar l'ús de materials no contaminants a l'hora d'organitzar un esdeveniment.
- Més enllà del que pugui assumir el Departament de Cultura, es demana que tot el Govern de Catalunya, i molt en concret els departaments de Salut, Drets Socials, Educació i Territori, incorporin de manera explícita els temes culturals en els seus projectes vinculats amb els ODS.

REpte 9. GENERACIÓ DE SISTEMES CULTURALS ESTRUCTURATS

La creació de sistemes culturals estructurats és la manera de garantir l'accés a la cultura del conjunt de la ciutadania en les millors condicions possibles i en règim d'igualtat. Els processos que s'han de seguir prèviament a l'impuls d'aquests sistemes possibiliten l'actualització dels continguts i de les experiències culturals, així com la revisió de les formes de posar aquests continguts i aquestes experiències

a l'abast de la població. A més, els sistemes estructurats són una eina necessària per assegurar el reequilibri territorial i la cohesió social i artística. L'Administració catalana ha generat sistemes culturals en diferents àmbits (biblioteques, museus, equipaments escènics i musicals i d'arts visuals, etc.), però cal valorar si continuen vigents o s'han de revisar i si existeixen espais on calgui construir nous sistemes.

A Catalunya existeixen alguns sistemes culturals consolidats, però no sempre han estat dissenyats com a conseqüència d'una política cultural dirigida a garantir que el conjunt de la ciutadania pugui accedir a la cultura en les millors condicions possibles i en règim d'igualtat. Sistemes com ara el de biblioteques o el de museus no sempre han tingut una missió clarament definida ni han disposat de prou recursos humans i econòmics que permetin definir intervencions a mitjà i a llarg termini. D'altres més àgils i flexibles, com ara els equipaments escènics, centren la seva actuació bàsicament en projectes de difusió. En l'àmbit de les arts visuals, s'espera que la nova Xarxa Pública de Centres i Espais d'Arts Visuals de Catalunya sigui una iniciativa més reeixida i permeti augmentar el pressupost dels centres que la componen i consolidar-los com a punts de referència en els territoris on estan ubicats.

Els centres socioculturals o de cultura de proximitat dels diferents municipis (com ara els centres cívics, les cases de cultura i altres) suposen una extensa xarxa d'equipaments que arriben a gairebé totes les poblacions del país. La seva importància és cabdal en referència a l'accés de la ciutadania a la cultura i per promoure'n la participació activa, però el fet que cada municipi els entengui de manera diferent provoca que sigui difícil que operin com una xarxa per aprofitar dinàmiques conjuntes i millorar-ne l'efectivitat.

Amb l'objectiu d'integrar més els reptes amb les polítiques culturals és important que el Consell de la Mancomunitat Cultural sigui qui lideri la conceptualització d'un sistema públic de cultura per al país. Disposar d'una estratègia compartida en les polítiques culturals municipals és primordial per fer arribar els serveis públics que treballen en aquest món a tota la ciutadania. Per aconseguir-ho, cal:

- Identificar els àmbits prioritaris que requereixen un sistema estructurat i idear un projecte de desplegament per a cadascun d'ells que superi l'abast d'una legislatura.
- Implicar les grans institucions culturals d'abast nacional amb seu a Barcelona a treballar de manera coordinada i en xarxa amb els equipaments del seu sector ubicades al territori per impulsar projectes compartits.
- En el cas de les xarxes existents, augmentar els recursos que s'hi destinin i els sistemes de comunicació entre els membres que en formin part.
- Aportar més recursos perquè els equipaments de fora de Barcelona gaudeixin d'una infraestructura adequada i d'uns continguts més visibles. Per aconseguir que la cultura ocupi un paper central a la societat cal dedicar-hi recursos i capacitats de manera organitzada, equilibrada i planificada. Fer-ho diferentment generarà uns resultats aleatoris, inestables, imprevisibles i invaluables.
- Impulsar un sistema d'equipaments de proximitat que sigui complementari a qualsevol altre sistema de serveis i d'equipaments culturals, amb les finalitats d'arribar a més ciutadania i d'impulsar projectes en xarxa que millorin l'eficiència respecte a les accions individualitzades que es realitzin en aquell moment.

Conclusions

Marcar prioritats per a les polítiques culturals i fer recomanacions per afrontar-les han estat els principals objectius d'aquest document. Amb l'ajut de les persones consultades s'ha aconseguit elaborar un relat que vol ser d'utilitat per als responsables de les polítiques culturals del país. En les línies prèvies s'hi han recollit de forma extensa les contribucions rebudes i s'hi han exposat recomanacions aportades. A continuació es fa una revisió dels principals aspectes recollits.

De les opinions recollides en sobresurt el convenciment majoritari que la construcció de la cultura del futur s'ha d'estructurar al voltant del reconeixement dels drets culturals a la ciutadania, per aquest motiu, el treball endegat pel Departament de Cultura al voltant de la llei de drets culturals es valora com un bon inici que cal intensificar i accelerar, però sobretot s'ha de fer un canvi de mentalitat que provoqui que les polítiques culturals pivotin al voltant dels drets culturals i de la ciutadania.

La legislació vigent reconeix a les persones el dret al gaudi i a la participació cultural, però aquest reconeixement no sempre ha tingut una concreció efectiva en la construcció de les polítiques culturals. La dècada de 1980 va servir per construir un lloc a la cultura en el conjunt de les polítiques públiques; la de 1990 va posar el focus en la configuració de les grans estructures i dels grans equipaments culturals, i amb la bonança econòmica de començament del segle XXI es va aprofitar per posar l'accent en l'oferta cultural tot incrementant la producció de béns i serveis, una tendència que es va estroncar amb la crisi econòmica de finals del primer decenni del segle. El moment actual ha de servir per consolidar la recuperació econòmica i, sobretot, per reformular les polítiques culturals al voltant dels drets culturals, fent-les més obertes i participatives i posant-les al servei de tota la ciutadania, que ha de ser convidada a participar en la seva formulació i en el seu desenvolupament. Només construint un sistema cultural polièdric on tothom s'hi reconegui s'aconseguirà que la cultura arribi a formar una part fonamental de la societat del benestar.

Aquesta aposta prioritària pels drets culturals es veu refermada en el dos reptes també considerats urgents: enfortir el compromís social de la cultura i identificar el conjunt de l'activitat cultural del país en tot l'ampli abast que comporta. La cultura representa una eina efectiva de millora del benestar i de progrés d'una societat gràcies als valors que s'hi vinculen: coneixement i formació, tradició i progrés, identitat, inclusió, participació, etc. Perquè aquests valors es manifestin plenament, la cultura ha d'estar oberta a totes les realitats d'un territori, abastant de forma àmplia les diferents manifestacions que s'hi donin. És prioritari que la política cultural reconegui tothom i faci els esforços necessaris per integrar-hi el conjunt de la ciutadania, com també per aconseguir que cap persona se'n senti exclosa. Aquest reconeixement facilitaria la presa de consciència del valor social de la cultura per part de tothom.

Fa més d'una dècada que va començar la tasca d'impulsar l'anomenat Estatut de l'Artista, un nom sota el qual s'apleguen totes les reclamacions de millores laborals i d'adequació del marc de treball dels professionals del sector cultural. No ha estat fins més recentment que la política ha pres un posicionament actiu sobre aquestes reclamacions i, després d'aprovar-se al Ple del Congrés dels Diputats al setembre de 2018 el text elaborat per la subcomissió de l'Estatut de l'Artista, van passar tres anys perquè el Govern central creés una comissió interministerial per desenvolupar els continguts del document aprovat pel Congrés. Al llarg dels dos anys que té de vida aquesta comissió, ha impulsat algunes propostes de modificacions de determinats aspectes fiscals, laborals i contractuals que no encaixaven correctament amb el funcionament del sector cultural, però en queden pendents molts altres temes que la Comissió Interministerial encara té en cartera i que cal abordar amb el coneixement de les peculiaritats del treball artístic i cultural.

El fet que la major part de canvis en la professionalització del sector cultural requereixin l'impuls del Govern de l'Estat no eximeix la resta d'òrgans públics de treballar per assolir aquest repte. Abordar els àmbits de millora a cada nivell administratiu i fer pressió als estaments superiors perquè accelerin la presa de decisions en els seus àmbits de responsabilitat és una obligació que tenen tots els dirigents polítics amb responsabilitat en el sector cultural. Sense creadors, artistes, tècnics i

gestors no hi ha cultura, i el treball d'aquests professionals requereix una normativa adequada a les especificitats i als requeriments de la seva activitat. Les disfuncions estan identificades, cal trobar-hi solucions i actuar de forma més ràpida.

Són moltes les transformacions que estan afectant la configuració de la societat actual, però n'hi ha dues que hi generen un gran impacte: el desafiament tecnològic i el canvi climàtic. El canvi climàtic i la gestió energètica inclouen diverses problemàtiques vinculades a la sostenibilitat cultural, social i econòmica que s'han d'afrontar per garantir la qualitat futura de les nostres vides. Les institucions culturals públiques han d'encapçalar de forma efectiva les accions necessàries per reduir al mínim la petjada ecològica i convertir-se en un referent de tot el sector cultural. La cultura també té la responsabilitat d'utilitzar la seva capacitat de transmetre missatges amb l'objectiu de conscienciar i sensibilitzar tota la població al voltant de les actuacions requerides per fer front a aquestes actuacions.

La dimensió digital en l'àmbit de la cultura possibilita que sorgeixin noves formes d'expressió i creativitat artística i ha generat profunds canvis en el model de negoci de les indústries culturals. La tecnologia ha intensificat la difusió dels productes culturals i el seu consum, i ha possibilitat l'apertura de nous espais de participació i d'intermediació en la vida cultural, reduint distàncies i barreres de tot tipus. Però la introducció de la digitalització en el sector cultural també està propiciant l'aparició de noves desigualtats vinculades a l'accés i a l'alfabetització digital, que han d'afrontar-se a partir del criteri d'equitat cultural digital, tant en la creació i en la producció dintre d'aquest àmbit com en la participació i la presa de decisions públiques.

La reducció de les desigualtats estructurals i territorials i la generació de sistemes culturals estructurats són reptes que estan molt vinculats entre ells. Si bé és cert que el territori català pateix una distribució desigual dels equipaments territorials a causa de la seva configuració demogràfica, també és cert que s'ha de garantir la igualtat de tots els catalans en referència a l'accés a la cultura. Per aquest motiu, la creació de sistemes estructurats que ubiquin equipaments vinculats amb les peculiaritats de cada territori pot ser la solució per repartir la cultura de forma més equilibrada al llarg i ample del país.

La paritat en el món de la cultura és una necessitat i un dret que s'ha d'acompanyar d'una necessària perspectiva de gènere en les programacions culturals i d'un canvi en el tarannà intern de les institucions i de les organitzacions. El sistema per arribar a llocs de presa de decisions ha de ser transparent, despolititzat, i no es pot descartar la possibilitat d'aplicar quotes mentre el nivell de desigualtat sigui alt i estructural.

Fer front a tots aquests reptes des de les polítiques culturals millorarà la situació del sector cultural català i pot ajudar a atorgar centralitat a la cultura en l'agenda social i institucional del país.

ANNEX I: NOTES METODOLÒGIQUES

Aquest article s'ha realitzat a partir de les opinions expressades per vint-i-sis persones expertes en matèria de polítiques culturals i coneixedores dels sectors culturals catalans. Les aportacions es van recollir a través d'un qüestionari en línia on es combinaven preguntes quantitatives amb preguntes qualitatives (com a annex, s'adjunta el qüestionari enviat). Vint-i-tres persones van contestar a nivell personal i tres ho van fer a nivell col·lectiu.

Es va realitzar una selecció inicial de 47 persones expertes repartides en tres perfils: acadèmics (20 %), consultors (40 %) i gestors (40 %). La llista es va construir amb un pes igualitari de sexes: 23 dones i 24 homes. En cap moment es va pretendre repartir la representació de forma sectorial, ja que l'objecte d'anàlisi eren les polítiques culturals transversals. Tot i la dificultat, es va intentar introduir-hi representació dels diferents territoris catalans.

Van respondre el qüestionari un 55 % de les persones a les quals es va fer arribar. Amb les respostes es va mantenir la proporcionalitat dels tres perfils definits, però la representació de dones va caure fins al 43 % (dintre de la paritat).

Els nou reptes seleccionats van ser definits a partir de la revisió de les conclusions i de les propostes incloses en els tres darrers informes anuals. El motiu d'optar per una llista tancada de reptes era el d'evitar la dispersió, tot possibilitant que les persones enquestades hi poguessin afegir algun repte addicional.

El qüestionari es va enviar el divendres 3 de febrer i es va deixar un període de tres setmanes per fer-ne arribar les respostes.

ANNEX II. QÜESTIONARI

Presentació

L'informe anual del Consell Nacional de la Cultura i de les Arts té com a principal objectiu fer un anàlisi de les polítiques culturals i del desenvolupament de l'activitat artística i cultural del país. En els darrers informes publicats s'han detectat un seguit de reptes que han de marcar l'evolució dels sectors culturals catalans. És per aquest motiu, que en l'informe d'enguany es vol avançar en la concreció d'aquests reptes, establir les prioritats i mesurar el grau d'implicació de les polítiques culturals del Departament de Cultura en la seva consecució. D'aquest anàlisi en sortirà recomanacions que siguin d'ajuda en el disseny de les polítiques culturals del nostre país.

Com a persona coneixedora de les polítiques culturals i dels sectors artístics i culturals catalans, t'agraïrem que contestis el següent qüestionari i ens el retorneu abans del dilluns 20 de febrer.

Us informem que les dades facilitades en aquest qüestionari seran tractades de forma anònima i agregades amb la resta de respostes rebudes, però per seguiment del projecte necessitem que ens faciliteu el vostre nom i ens indiqueu si voleu que aquest aparegui a l'apartat d'agraïments de l'Informe Anual 2022:

- Nom de la persona que ha contestat el qüestionari:
- Voleu que el vostre nom figurei als agraïments de l'Informe anual:

Introducció

A continuació s'indica els principals reptes dels sectors artístics i culturals catalans detectats pel CoNCA en els darrers informes anuals. Llegiu-los atentament i si creieu que en falta algun, el podreu incloure al finalitzar la llista:

Repte 1. Assoliment de la professionalització d'artistes, creadors i treballadors de la cultura. Artistes, creadors i altres treballadors culturals porten temps lluitant per la dignificació de les condicions laborals. És una tasca complicada degut a la diversitat de realitats i a la confluència d'interessos que, en ocasions, poden ser contradictoris. Una dècada després que el CoNCA publiqués el document *36 propostes per a la millora de la condició professional en el món de la cultura* s'han fet avanços notables en la consecució d'algunes reclamacions, però no totes. Cal una revisió de les fites pendents?.

Repte 2. Generació de sistemes culturals estructurats. La creació de sistemes estructurats és la manera de garantir l'accés a la cultura del conjunt de la ciutadania en les millors condicions i en règim d'igualtat. Els processos que s'han de seguir previ a l'impuls d'aquests sistemes possibilita l'actualització dels continguts i de les experiències culturals i la revisió de les formes de posar a l'abast de la població. A més, els sistemes poden ser una eina útil per assegurar el reequilibri territorial i la cohesió social i artística. L'administració catalana ha generat sistemes culturals en diferents àmbits (biblioteques, museus, equipaments escènics i musicals, arts visuals, etc.). Continuen vigents o cal revisar-los? Existeix espais on construir nous sistemes?.

Repte 3. Inclusió de l'agenda de desenvolupament sostenible en l'acció cultural. Els objectius de desenvolupament sostenible de la ONU interpel·len a tots els sectors socials i econòmics. La cultura i les arts no en poden quedar excloses. Com poden els sectors culturals contribuir als objectius de l'Agenda 2030. És necessari crear una full de ruta específic per al sector cultural?

- Repte 4. Assoliment de la paritat efectiva.** L'aposta política per a la paritat és clara, però la seva implementació efectiva no sempre acompanya aquesta voluntat. Les inèrcies socials i el desconeixement de per on començar a fer els canvis necessaris fan difícil avançar cap a una societat igualitària. Quins canvis han de fer els sectors culturals per assegurar la paritat en els llocs de lideratge cultural més enllà del sector públic? Com pot la cultura contribuir a la consecució d'una societat més igualitària?
- Repte 5. Definició i consolidació dels drets culturals de la ciutadania.** Fer efectiu el que estableix l'article 27 de la Declaració Universal de Drets Humans de les Nacions Unides requereix canvis legislatius que assegurin i propiciïn l'opció de la ciutadania a formar part de la vida cultural de la seva comunitat, a tenir accés a una educació cultural i artística àmplia i de qualitat, a gaudir de les manifestacions artístiques i, en definitiva, a participar i beneficiar-se del progrés cultural i artístic. És suficient la redacció d'una nova llei per consolidar aquests drets, alguns dels quals ja estan continguts en la regulació actualment vigent?
- Repte 6. Refermament del compromís social de la cultura.** La cultura és una eina de cohesió que s'ha utilitzat al llarg del temps per aconseguir mitigar les diferències entre els individus d'una societat. Els beneficis socials que genera la participació activa i el treball comunitari en l'àmbit cultural ajuden a la construcció d'una nova societat del benestar. L'educació i la salut són dos àmbits on les activitats culturals cada cop estant més presents sumant esforços per la millora de la societat. Amb quins altres àmbits d'acció pot col·laborar la cultura amb finalitat socials? Com ampliar i millorar l'acció de les propostes culturals que tenen com a objectiu la millora de la societat en la que vivim?
- Repte 7. Afrontament del desafiament tecnològic.** La transició tecnològica iniciada a tombants del segle XXI continua introduint disfuncions en els sectors culturals. Segueixen canviant les eines creatives, els sistemes d'accés a la cultura i, sobretot, les formes d'interacció de les persones a través de les eines que proporciona a forma com interactua la societat. Es pot construir un sector cultural fort sense una estratègia davant el desafiament tecnològic? Cal redefinir iniciatives digitals per a la generació de nous públics?
- Repte 8. Identificació del conjunt de l'activitat cultural del país en tot el seu ampli abast.** La cultura institucional oblida una part significativa de l'activitat cultural. Tenint en compte que la cultura la fan persones, qualsevol concepció de sector cultural hauria de contemplar totes les pràctiques culturals que coexisteixen en el territori, però la institució oblida totes aquelles manifestacions que no es produeixen en el marc d'un entorn estructurat. Com es pot millorar la identificació del conjunt de l'activitat cultural que es desenvolupa en el nostre país?. Ha d'haver-hi una estratègia pública vinculada o s'entén justament el contrari?.
- Repte 9. Reducció de les desigualtats estructurals i territorials.** El territori cultural català és ric i plural. Malgrat viure en un país petit, és evident que la major part d'activitat cultural es concentra en un espai reduït de territori on els seus ciutadans tenen més possibilitats d'accés a les arts i la cultura. Com garantir que tot el territori català tingui les mateixes oportunitats culturals?

Qüestionari:

1. Si creieu que en aquesta llista hi manca algun repte podeu escriure'l a continuació. No oblideu de definir en que consisteix.

Repte 10.

---

2. Valoreu en una escala de 0 a 5 la urgència dels reptes identificats anteriorment (0 indica que no és urgent i 5 que té màxima urgència):

Reptes	Puntuació
Repte 1	Assoliment de la professionalització d'artistes, creadors i treballadors de la cultura.
Repte 2	Generació de sistemes culturals estructurats.
Repte 3	Inclusió de l'agenda de desenvolupament sostenible en l'acció cultural.
Repte 4	Assoliment de la paritat efectiva.
Repte 5	Definició i consolidació dels drets culturals de la ciutadania.
Repte 6	Refermament del compromís social de la cultura.
Repte 7	Afrontament del desafiament tecnològic.
Repte 8	Identificació del conjunt de l'activitat cultural del país en tot el seu ampli abast.
Repte 9	Reducció de les desigualtats estructurals i territorials.
Repte 10	Repte afegit

3. Trieu els tres reptes als que hagueu donat la puntuació més alta en l'anterior pregunta i respogueu les següents qüestions per cadascun d'ells:

- Expliqueu el motiu pel que penseu que és un dels més urgents? (*recomanable unes 100 paraules*)
- Com creus que es pot aconseguir una major integració d'aquest repte en les polítiques culturals del Departament de Cultura? (*recomanable unes de 400 paraules*)
- Indiqueu algun exemple que conegueu de política o acció concreta sobre aquest repte. (*recomanable unes 100 paraules*)

4. Valora en una escala de 0 a 5 el nivell d'atenció als reptes enunciats anteriorment en el conjunt de les polítiques culturals que actualment està desenvolupant el Departament de Cultura (0 indica que no s'inclou en les polítiques culturals i 5 que se li dona màxima prioritat):

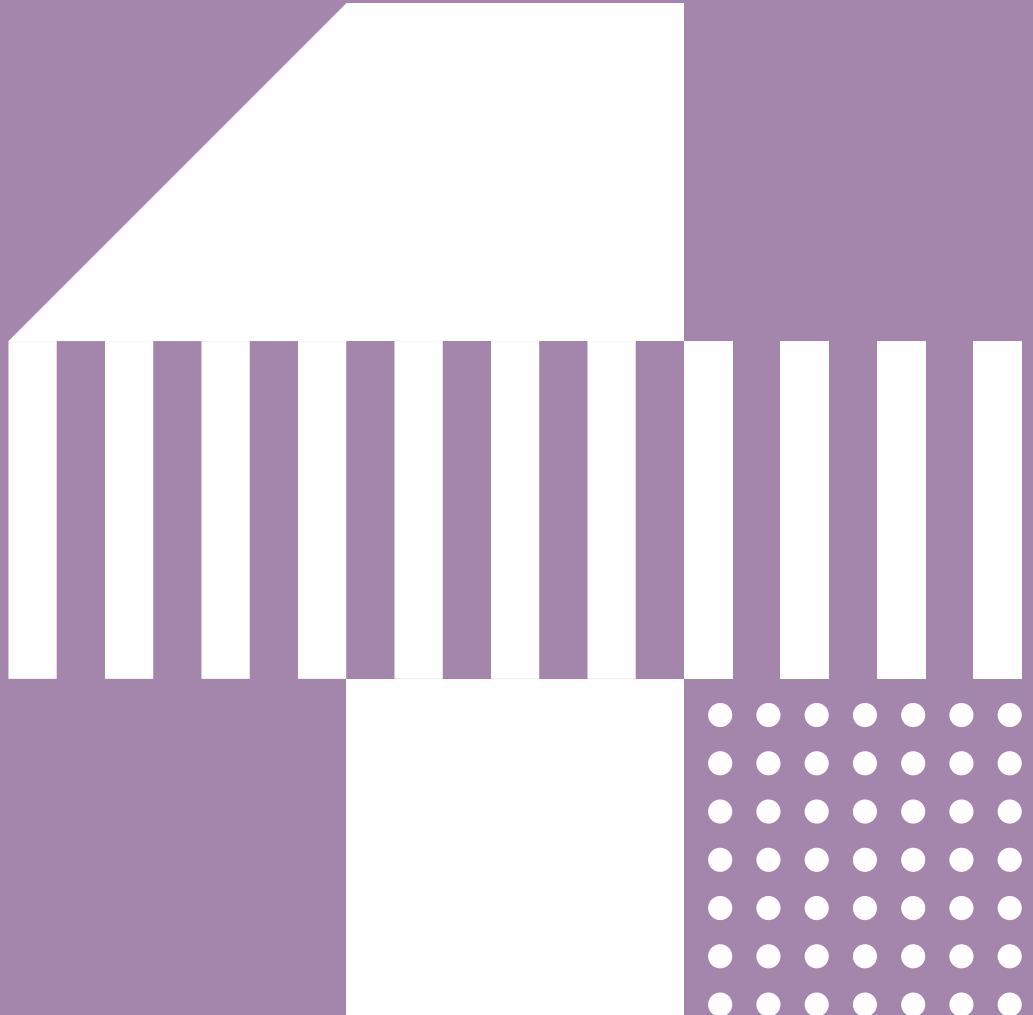
Reptes	Puntuació
Repte 1	Assoliment de la professionalització d'artistes, creadors i treballadors de la cultura.
Repte 2	Generació de sistemes culturals estructurats.
Repte 3	Inclusió de l'agenda de desenvolupament sostenible en l'acció cultural.
Repte 4	Assoliment de la paritat efectiva.
Repte 5	Definició i consolidació dels drets culturals de la ciutadania.
Repte 6	Refermament del compromís social de la cultura.
Repte 7	Afrontament del desafiament tecnològic.
Repte 8	Identificació del conjunt de l'activitat cultural del país en tot el seu ampli abast.
Repte 9	Reducció de les desigualtats estructurals i territorials.
Repte 10	Repte afegit

5. Quines creus que són les prioritats de l'actual Departament de Cultura. Indiquen un mínim de tres i un màxim de cinc. Podem coincidir amb alguns dels reptes comentats anteriorment o no tenir res a veure amb ells.

6. Observacions finals (qualsevol cosa que vulguis afegir, pots fer-ho en aquest apartat):

4. Cultura en dades

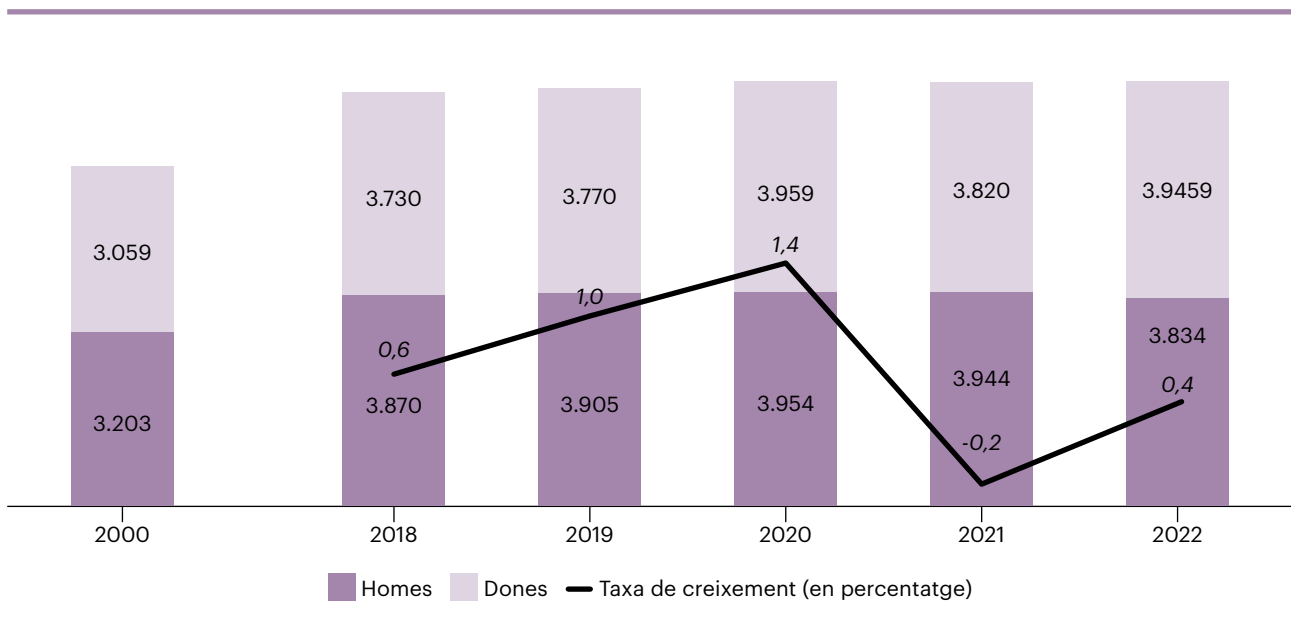
Dades sociodemogràfiques

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ PER SEXE I PROCEDÈNCIA

En finalitzar l'any 2022, la població catalana era de prop de 7,8 milions d'habitants, dels quals el 50,8% eren dones i el 49,2% homes. La població catalana ha augmentat un 24% des d'inicis de segle. La tendència els darrers anys és d'un lleuger creixement: entre els anys 2018 i 2020, aquest ha estat del 2,4%, però es trenca el 2021, en què la població experimenta una disminució del 0,2% respecte de l'any anterior. Aquesta situació de descens es pot explicar pels períodes de confinament, que van comportar un aturament dels fluxos de població, com sembla que ho demostra el retorn al creixement de l'any 2022.

Població per sexe

En milers. 2000 i 2018-2022

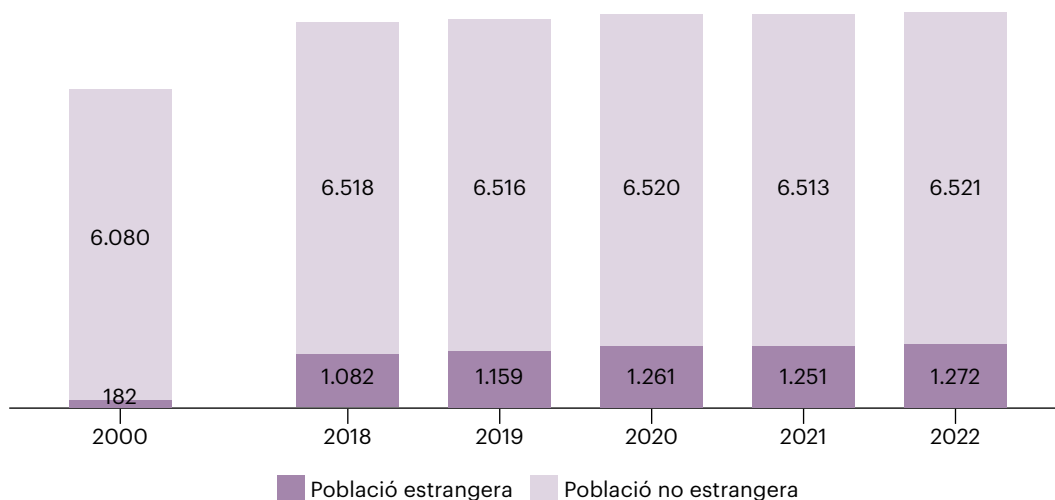

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Padró municipal d'habitants*.

Les dades del Padró indiquen que el nombre de persones d'altres nacionalitats que venen a viure a Catalunya es va multiplicar per sis entre el 2000 i el 2008, moment en què la crisi econòmica va aturar el flux de nouvinguts. Passats els anys de la crisi econòmica, s'inicià de nou el flux de persones d'altres països que venien a viure a Catalunya, de tal manera que l'any 2022 el 36,4% de la població de Catalunya és nascuda fora del territori català; d'aquest, el 15,2% va néixer a la resta de l'Estat i el 21,2% a tercers països.

Població segons origen

En milers. 2000 i 2017-2021

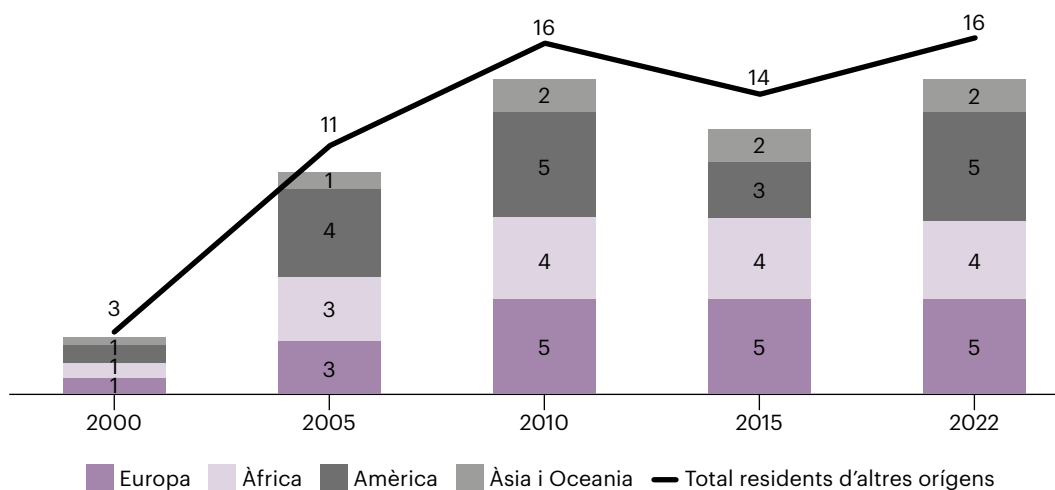

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Padró municipal d'habitants*.

L'any 2000 a Catalunya només hi havia 181.590 empadronats d'altres nacionalitats i el 2022 aquesta xifra es va multiplicar per set, fins a arribar a 1.272.810 empadronats, mentre que la població d'espanyols i catalans empadronats a Catalunya gairebé no ha experimentat canvis en els darrers cinc anys.

Població vinguda d'altres nacionalitats. Per continents

En percentatge sobre el total de població. 2000, 2005, 2010, 2015 i 2022

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Padró municipal d'habitants*.

L'any 2022 els europeus continuen sent la població estrangera majoritària a Catalunya, seguida per la comunitat africana, la d'Amèrica Llatina i la procedent d'Àsia i Oceania. Els canvis respecte de l'any 2000 han estat substancials: a inicis de segle la població resident amb origen africà, que constituïa el 42 % del total, era la més nombrosa a Catalunya, mentre que l'europea només suposava el 24% dels residents estrangers. Actualment, la comunitat procedent de països africans només suposa el 25%, superada en volum pels europeus i dels americans. Una de les comunitats que més han crescut en aquest període és la d'Àsia i Oceania, que gairebé ha doblat la seva representació: ha passat de ser el 8% del total de nousvinguts del 2000 a constituir el 15% el 2022.

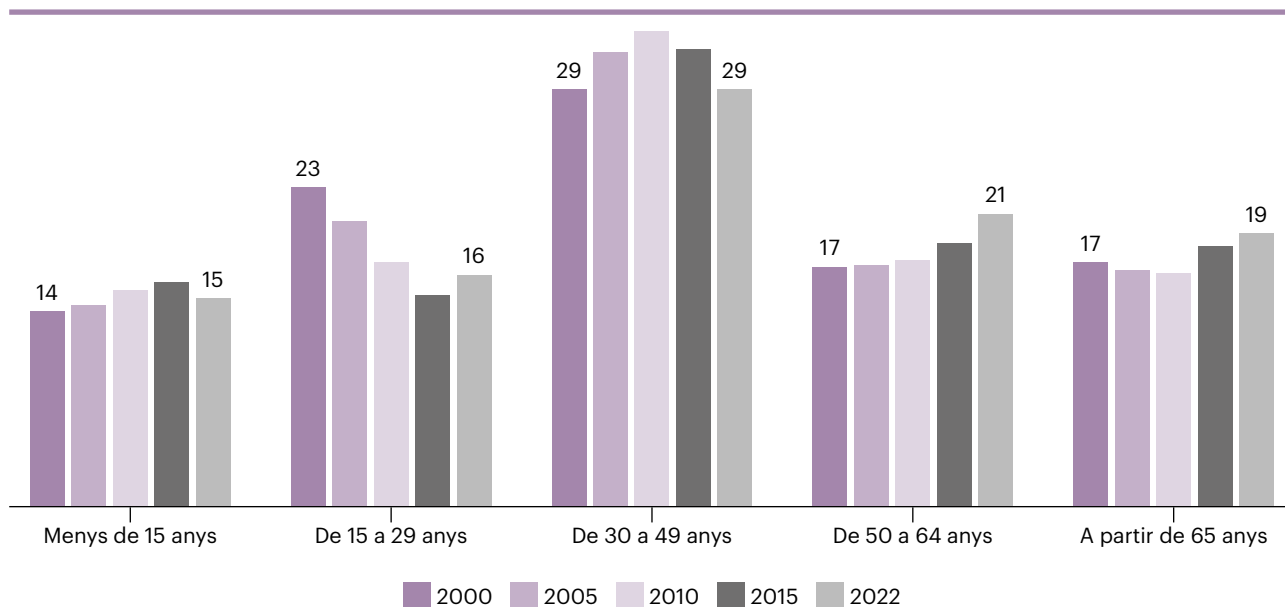
Pel que fa als països d'origen, l'any 2022 la població procedent del Marroc continua sent la més nombrosa a Catalunya, amb més de 257.118 persones, seguida dels colombians, amb 97.822 persones, i els argentins, que amb 87.272 empadronats han superat els equatorians, els quals, amb 86.633 persones empadronades, es situen en quart lloc. Romania és la nacionalitat europea amb més presència a Catalunya, amb 75.193 empadronats, mentre que els paquistanesos són els asiàtics amb més presència a Catalunya, amb 60.003 empadronats.

ESTRUCTURA POBLACIONAL PER EDATS

La població catalana ha anat experimentant canvis importants en l'estructura per edats des de l'inici de segle fins al moment actual. S'ha produït una disminució progressiva de la població de menys de 30 anys, tot i la lleugera recuperació de la població entre 16 i 29 anys els darrers cinc anys. Per contra, ha tingut lloc un fort increment de les franges d'edats més avançades: el nombre de persones de 50 a 64 anys ha augmentat un 53% des del 2000 i el de persones majors de 65 anys, un 40%.

Població per grups d'edat

En percentatge. 2000, 2005, 2010, 2015 i 2022

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Padró municipal d'habitants*.

DENSITAT POBLACIONAL

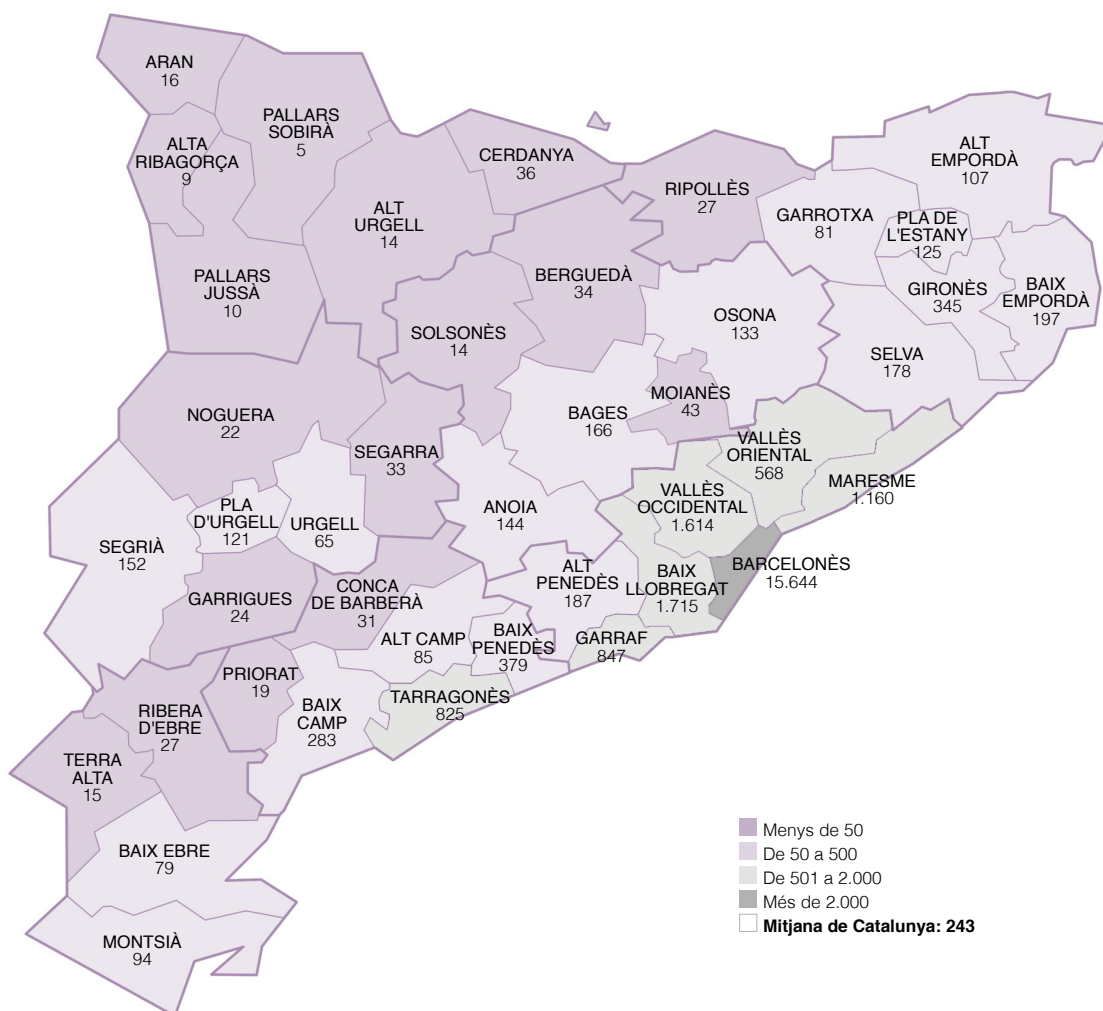
El 2022 la densitat de població de Catalunya es va situar en 243 habitants per kilòmetre quadrat, una xifra que ha augmentat 47 punts respecte del 2000, any en què hi havia 196 habitants per kilòmetre quadrat. Evidentment, aquesta dada no és gaire representativa de la diversitat poblacional de les comarques catalanes, ja que n'hi ha que tenen una densitat poblacional molt baixa, com el Pallars Sobirà, que només té 5 habitants per kilòmetre quadrat, i d'altres amb una densitat poblacional molt alta, com el Barcelonès, que agrupa 15.644 habitants per kilòmetre quadrat.

Només dotze comarques —una quarta part del total— superen la densitat mitjana de Catalunya, totes situades a la franja litoral catalana: des del Maresme, passant per l'àrea metropolitana i seguint per la costa fins a arribar al Tarragonès. Cal afegir-hi el Gironès, l'única comarca de la demarcació de Girona que supera la mitjana catalana.

A l'altre extrem, les comarques més deshabitades es situen a l'interior: les de Ponent, el Pirineu i les Terres de l'Ebre queden molt allunyades de la densitat poblacional mitjana de Catalunya.

Densitat de població de les comarques catalanes

Habitants per km². 2022

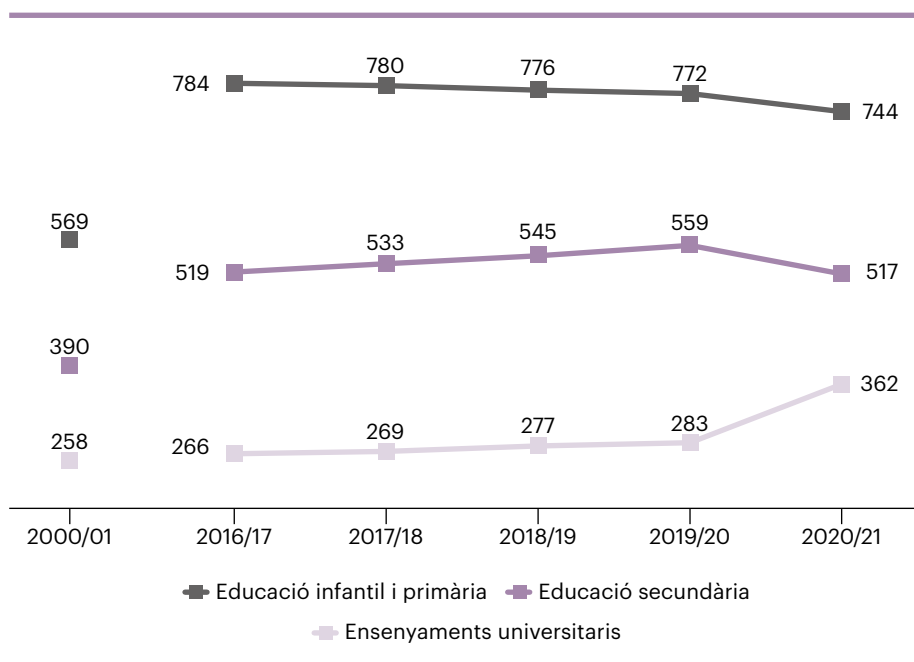
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Padró municipal d'habitants*.

POBLACIÓ ESCOLARITZADA I NIVELL D'INSTRUCCIÓ

Els darrers cinc cursos les escoles de Catalunya han perdut un 5 % d'alumnes d'infantil i primària i el nombre de matriculats en educació secundària s'ha mantingut; per contra, el d'alumnes universitaris s'ha incrementat un 27%. Si la comparació es fa amb els matriculats al primer curs del segle actual —el dels anys 2000-2001—, en tots els nivells educatius s'observa un augment del nombre de persones matriculades: un 31% el d'infantil i primària, un 33% el de secundària i un 40% l'universitari.

Alumnes per nivells educatius

En milers. 2000/01 i 2016/17-2020/21

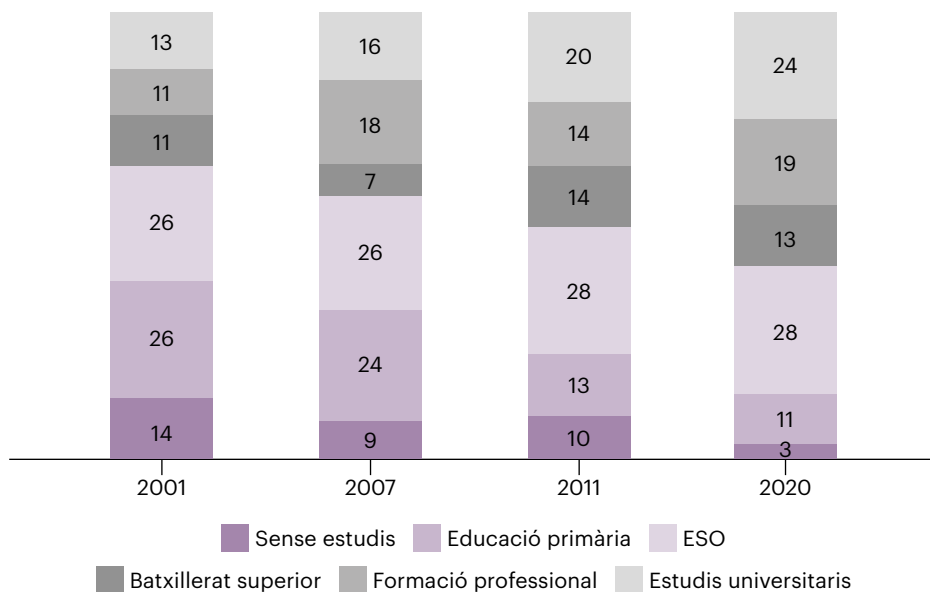

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Anuari estadístic de Catalunya*.

La situació del nivell d'instrucció de la població catalana ha millorat molt des d'inicis de segle. Així, doncs, les persones sense estudis gairebé han desaparegut (el percentatge de població sense estudis ha passat d'un 14 % el 2001 a un 3 % el 2020), mentre que el volum de persones que han arribat a assolir estudis universitaris s'ha incrementat en onze punts percentuals. El nombre de persones que només han completat l'educació primària també ha disminuït en 14 punts percentuals; per contra, el de les que han completat el batxillerat o una formació professional de grau superior ha augmentat 10 punts percentuals. En només 20 anys la població catalana amb un títol superior al de l'escolarització obligatòria ha passat del 35 % al 56 %.

Nivell d'instrucció

En percentatge. 2001, 2007, 2011 i 2020

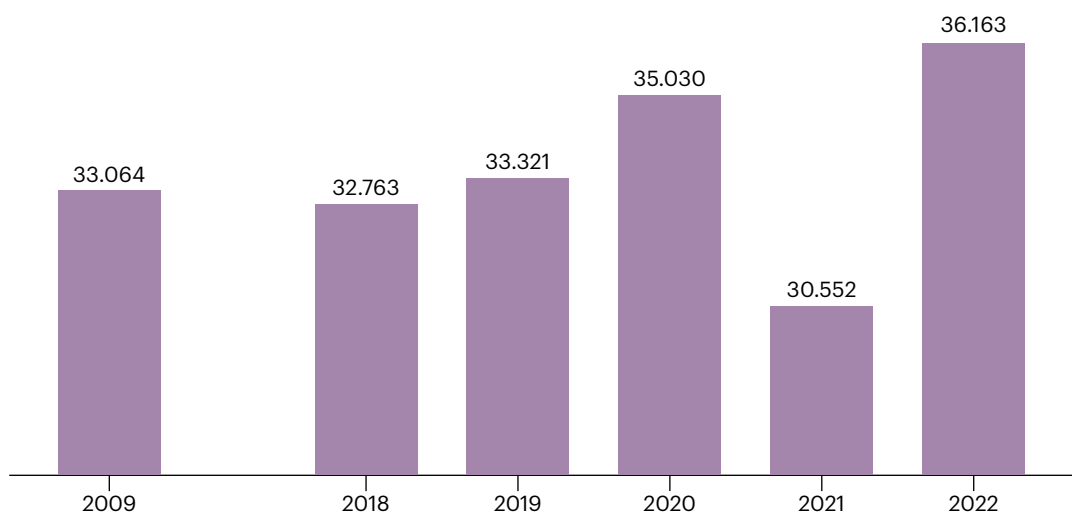
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Anuari estadístic de Catalunya*.

RENDA MITJANA I ÍNDEX DE POBRESA

La renda mitjana anual de les llars l'any 2022 a Catalunya va ser de 36.163 euros, un valor superior al registrat abans de la pandèmia. L'any 2021 es va produir una caiguda important en la renda de les llars catalanes a causa de les repercussions que les restriccions imposades pel confinament van tenir en el volum d'activitat, però amb les dades del 2022 aquella situació ha quedat enrere.

Renda mitjana neta anual de les llars

En euros. 2009 i 2018-2022

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Renda mitjana neta anual de les llars*.

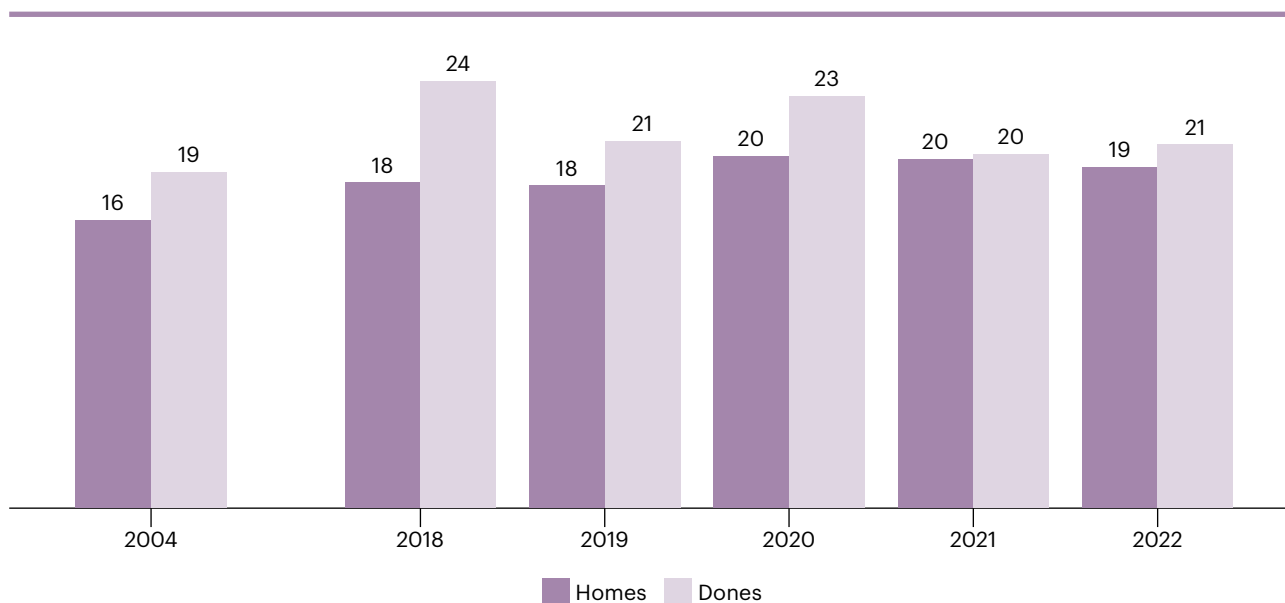

La dada de la renda mitjana no ens explica la realitat territorial de Catalunya. Segons dades del 2017, les comarques de l'àrea metropolitana i el Penedès se situen per sobre de la mitjana, mentre que les àrees més desfavorides són Terres de l'Ebre, l'Alt Pirineu i l'Aran, on la renda disponible de les llars es situa en 10.000 euros, per sota de la mitjana catalana.

Tot i l'increment de la renda mitjana anual, la taxa de risc de pobresa de la població catalana continua essent alta. L'any 2022 un 19,9% de la població ha disposat d'una renda per sota del que es considera llindar de pobresa. La taxa de pobresa de les dones és 1,3 punts percentuals més alta que la dels homes.

Taxa de risc de pobresa

En percentatge. 2004 i 2018-2022

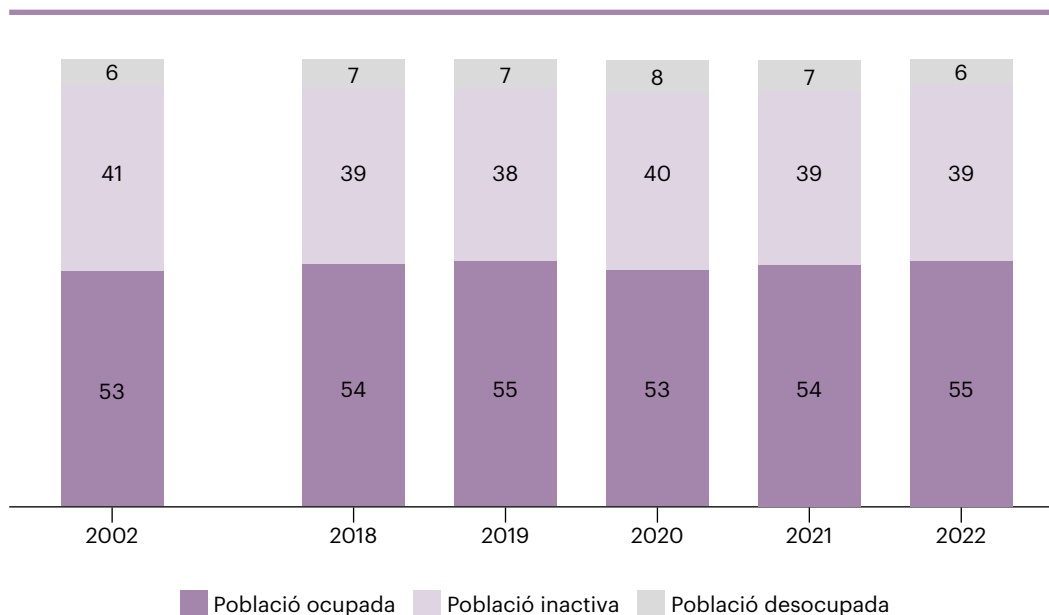
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Enquesta de condicions de vida*.

SITUACIÓ LABORAL

L'any 2022 un 55 % de la població activa catalana tenia una ocupació remunerada, mentre que un 6 % no treballava però es mostrava disponible per treballar. El 39 % restant no treballava, però tampoc no cercava feina o no estava disponible per treballar. Aquestes xifres han variat lleugerament els darrers anys i alguna de les categories s'ha incrementat un o dos punts percentuals per circumstàncies puntuals; per exemple, l'any 2020 la covid-19 va fer baixar el percentatge de població ocupada dos punts, mentre que la població inactiva i la desocupada augmentaven.

Situació laboral de la població de més de 16 anys

En percentatge. 2002 i 2018-2022

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Enquesta de població activa*.

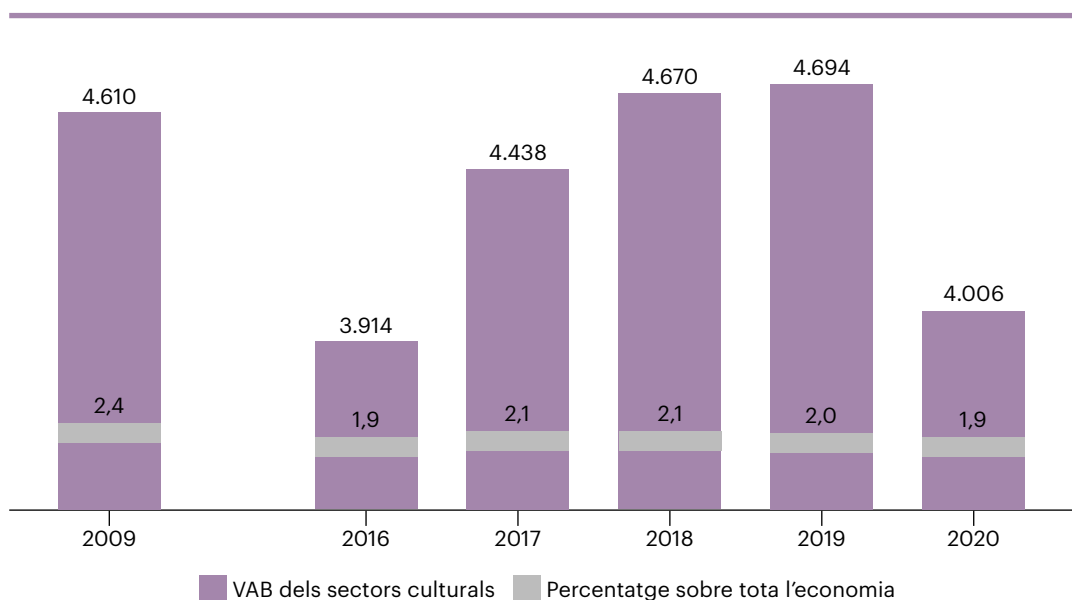
Pes econòmic de la cultura

VOLUM ECONÒMIC DELS SECTORS CULTURALS

El valor afegit brut cultural (VAB cultural) indica la riquesa generada pels sectors que treballen en l'àmbit de la cultura en un territori durant un període de temps determinat. L'any 2020 els sectors culturals a Catalunya van generar un valor afegit brut de 4.006 milions d'euros, una xifra molt inferior a la del 2019 resultat de la situació de pandèmia i confinament que va afectar l'activitat econòmica durant aquell any. Aquest import va suposar un 1,9% de la riquesa generada pel conjunt de l'economia catalana.

Valor afegit brut dels sectors culturals

En milions d'euros i en percentatge sobre el total de l'economia. 2010 i 2016-2020

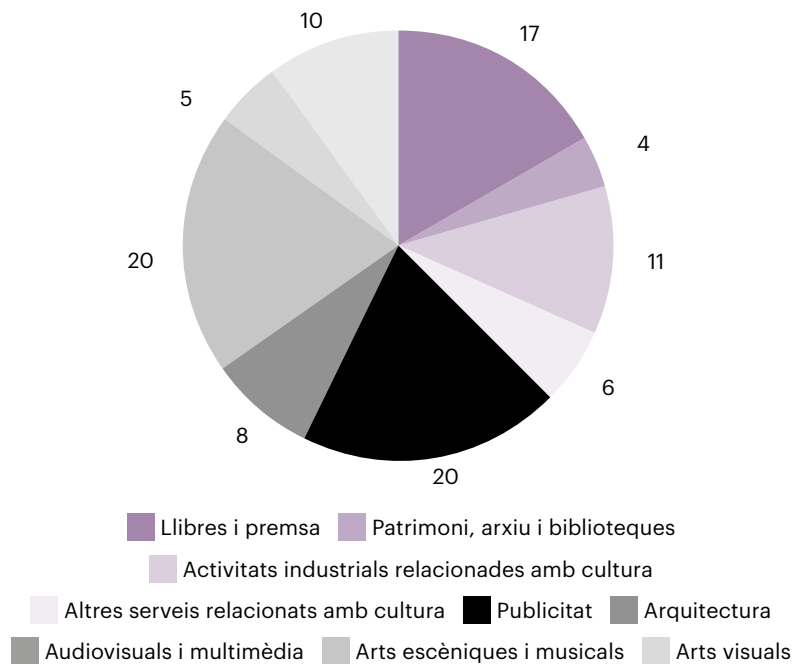
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Producció i valor afegit brut de les empreses culturals*.

La situació pandèmica va produir una caiguda del VAB general català del 10% i en el sector cultural aquesta caiguda va arribar fins al 15%. Les dades disponibles semblen indicar que en general durant el 2022 s'han assolit les dades macroeconòmiques d'abans de l'impacte de la covid-19, però encara no hi ha informació oficial de com s'ha produït la recuperació als sectors culturals.

Deixant de banda la dada del 2020, l'evolució d'aquesta macromagnitud indica un increment continuat de la riquesa generada pel global de l'economia del país fins a l'any 2019, en què es van generar 231.125 milions d'euros, una xifra molt superior als 200.000 milions d'euros de VAB previs a la crisi financera del 2008. Pel que fa al pes del sector cultural en l'economia catalana, tot i l'increment del VAB cultural dels darrers anys, el 2019 aquesta magnitud encara estava un 13% per sota del valor que tenia el 2008, any en què la cultura representava el 2,7% del VAB català.

Valor afegit brut per grups d'activitats culturals

En percentatge. 2020

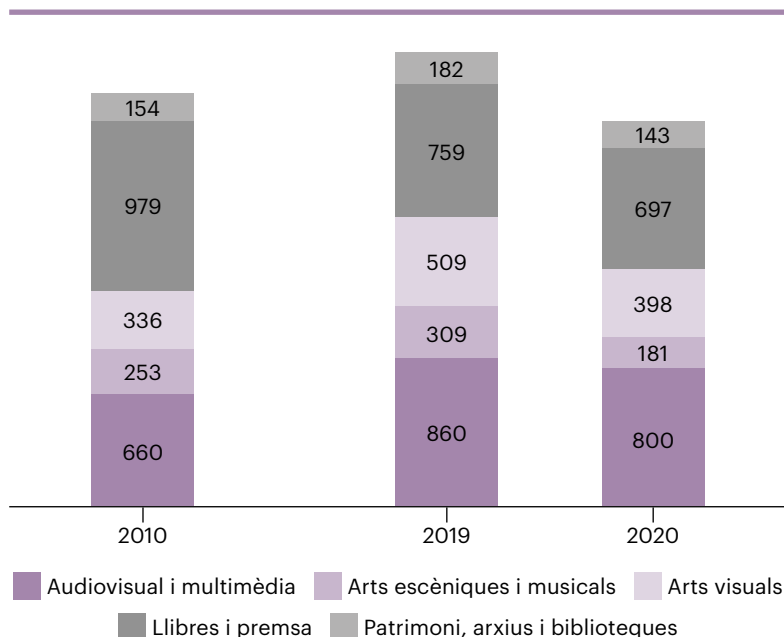
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Producció i valor afegit brut de les empreses culturals*.

L'anàlisi del VAB cultural desagregat per grups d'activitats indica que l'audiovisual i multimèdia és el grup d'activitat que més contribueix al conjunt del VAB cultural (20%), seguit de la publicitat (19,8) i del llibre i la premsa (17,4%). Patrimoni, arxius i biblioteques es situen a la part baixa de la llista (3,6%), seguits per les arts escèniques i musicals (4,5%) i per altres serveis relacionats amb la cultura (5,5%).

En comparar els anys 2019 i 2020, es pot veure que la pandèmia ha afectat més els sectors vinculats amb la cultura en viu. Així, doncs, el VAB del sector de les arts escèniques i musicals ha caigut un 41%, mentre que el del sector de les arts visuals i el del patrimoni, arxius i biblioteques ho han fet un 22%. Malgrat presentar un comportament millor, el sector de l'audiovisual i multimèdia i el del llibre i la premsa han vist com el seu VAB queia el 2020 respecte a l'any anterior: el de l'audiovisual i multimèdia ho ha fet un 7% i el del llibre i la premsa un 8%.

Valor afegit brut per grups d'activitats culturals

En milions. 2010, 2019-2020

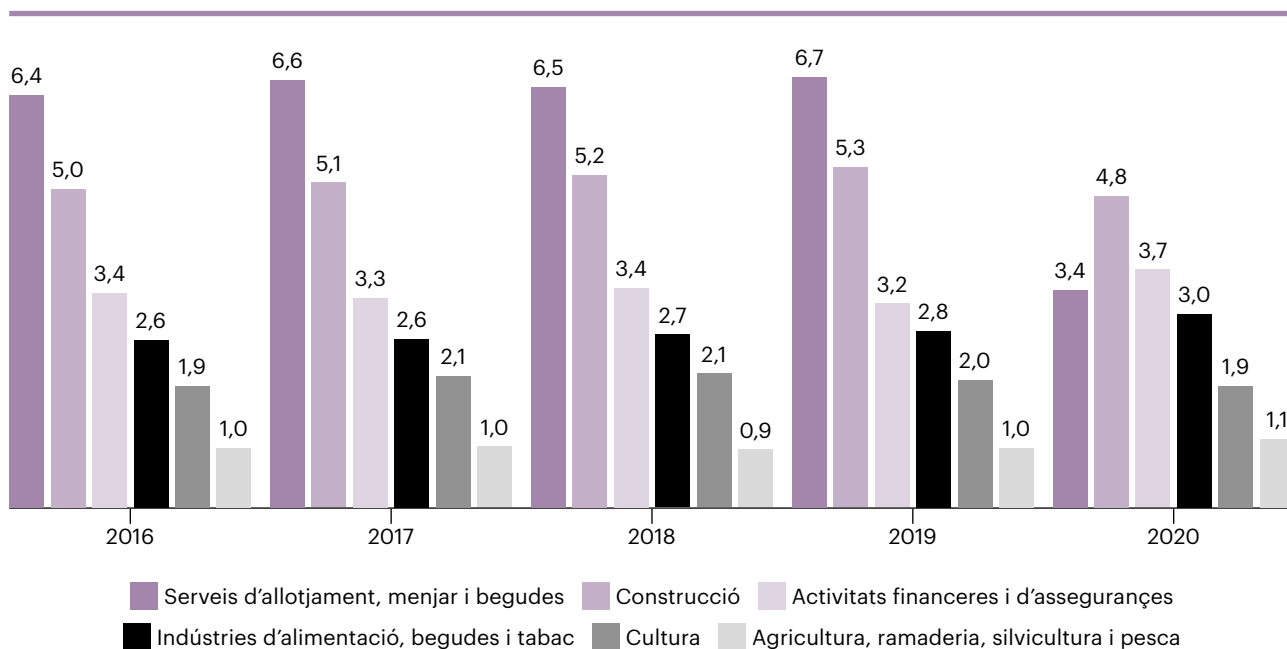

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Producció i valor afegit brut de les empreses culturals*.

El sector de l'audiovisual i multimèdia, el d'arts visuals i el del llibre i la premsa, tot i la caiguda produïda per la pandèmia, continuen tenint un VAB superior al de l'any 2010. El sector del patrimoni, arxius i biblioteques presenta una caiguda mínima respecte a la situació que presentava deu anys abans. Ha estat el sector de les arts en viu (escèniques i musicals) el que, a causa de la pandèmia, ha patit una caiguda que l'ha deixat 72 milions per sota del valor afegit brut aconseguit el 2010.

Valor afegit brut de diferents sectors econòmics

En percentatge. 2016-2020

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Anuari estadístic de Catalunya*.

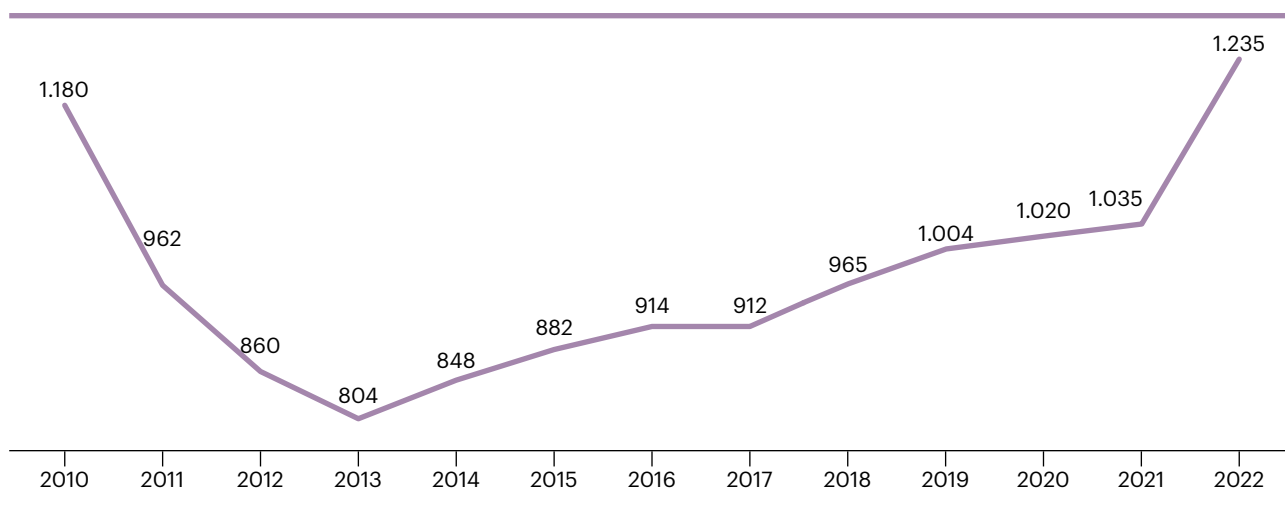
En comparació amb altres sectors econòmics, els sectors culturals aporten més valor que el sector primari (agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca), però queden per sota d'altres com alimentació, begudes i tabac; activitats financeres i d'assegurances; construcció, i hostaleria. Dels sectors analitzats, no es van veure afectats per la pandèmia el financer i d'assegurances, que el 2020 va incrementar el seu valor afegit brut en un 5% respecte de l'any anterior, ni el sector primari i la indústria d'aliments, begudes i tabac, que es va mantenir gairebé igual. La resta van patir fortes davallades, com és el cas de l'hostaleria, que va caure un 54%, o el de la construcció, amb un 18% de caiguda, i el sector cultural, que va caure un 15%, com s'ha comentat anteriorment.

DESPESA PÚBLICA EN CULTURA

L'any 2022 la despesa pública en cultura de les administracions catalanes ha recuperat les xifres de la primera dècada del segle XXI. El 2022 la Generalitat de Catalunya i les administracions locals (diputacions, consells comarcals i ajuntaments) han pressupostat 1.235 milions d'euros en total per als seus programes culturals, un 4,7% més que l'import pressupostat el 2010. La recuperació de pressupostos públics a la cultura s'està produint i és la Generalitat de Catalunya qui la lidera.

Despesa pública en cultura

En milions d'euros. 2010-2022

Nota: Per al càlcul de la despesa pública en cultura s'ha agregat la informació pressupostària del Departament de Cultura i de les administracions locals catalanes. Les dades indicades fins a l'any 2017 corresponen als pressupostos executats i consolidats. Les dades corresponents a les entitats locals dels anys 2019, 2021 i 2022 i les dades del Departament de Cultura del 2018 en endavant provenen dels pressupostos aprovats.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*; Generalitat de Catalunya, *Portal dels pressupostos*; Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques, *Dades pressupostàries de les entitats locals*.

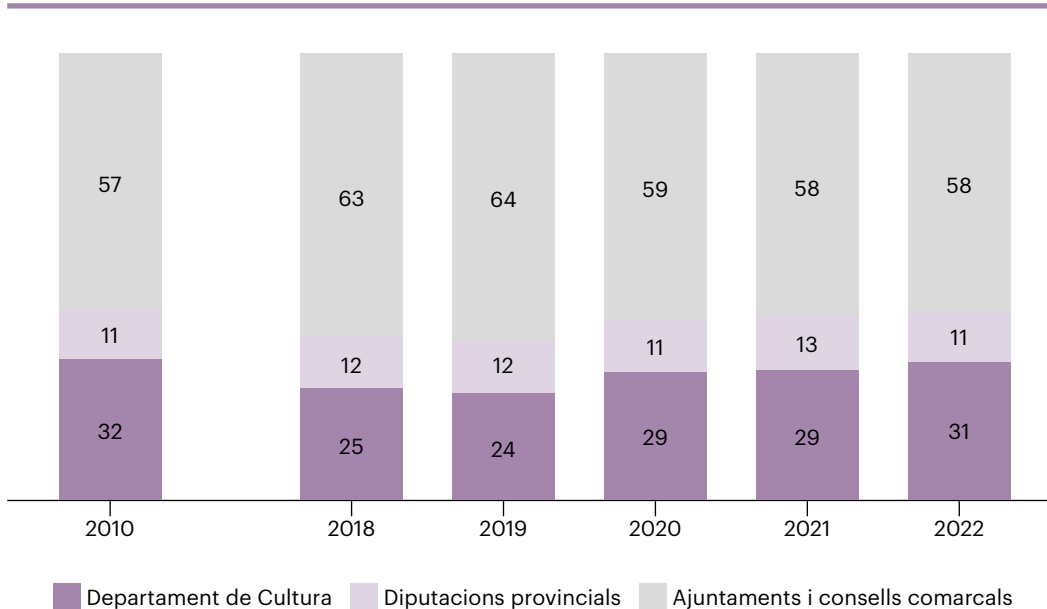
La crisi financera del 2008 es va saldar amb la reducció en un terç dels pressupostos públics de cultura. Entre els anys 2010 i 2013 els pressupostos que les administracions catalanes van destinar a cultura van perdre 376 milions d'euros. L'administració que durant aquest període va realitzar una major reducció en el pressupost de cultura va ser la Generalitat de Catalunya, un 36 %, mentre que la reducció a les administracions locals va ser del 30%. A partir d'aquell moment, els recursos públics destinats a la cultura van començar una millora contínua i lenta fins a l'any 2022, en què s'han assolit les dades prèvies a la crisi.

Des del 2010 els ajuntaments catalans han anat incrementant les aportacions econòmiques a la cultura; per contra, les aportacions del Departament de Cultura han anat minvant tant en valors absoluts com en percentatge sobre el total de les

aportacions públiques a la cultura. Aquesta situació ha variat el darrer any, en què el repartiment de la despesa cultural entre les diferents administracions torna a ser molt similar a la del 2010: 58% als ajuntaments i consells comarcals, 11% a les diputacions provincials i 31% a la Generalitat de Catalunya.

Despesa pública en cultura per administracions

En percentatge. 2010 i 2018-2022

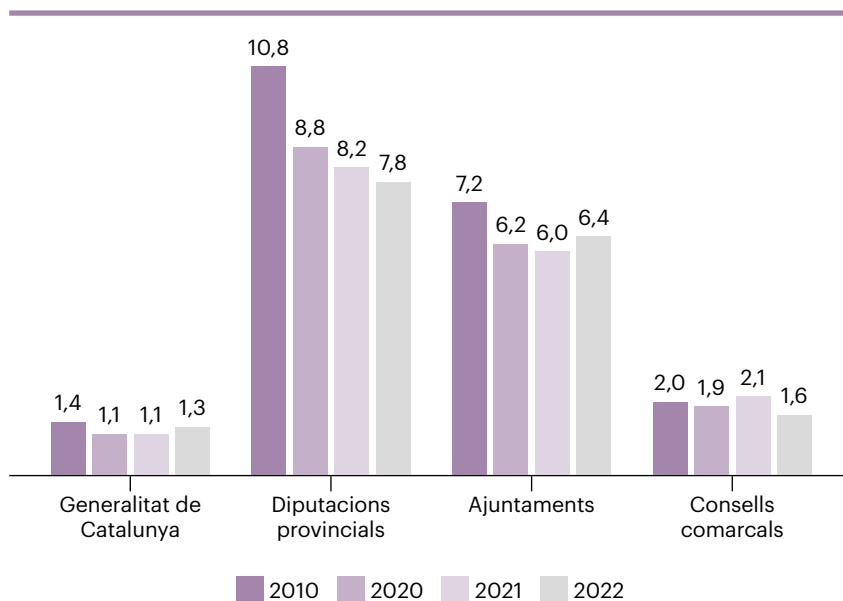
Nota: Per al càlcul de la despesa pública en cultura, s'ha agregat la informació pressupostària del Departament de Cultura i de les administracions locals catalanes. Les dades indicades fins a l'any 2017 corresponen als pressupostos executats i consolidats. Les dades corresponents a les entitats locals dels anys 2019, 2021 i 2022 i les dades del Departament de Cultura del 2018 en endavant provenen dels pressupostos aprovats.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*; Generalitat de Catalunya, *Portal dels pressupostos*; Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques, *Dades pressupostàries de les entitats locals*.

Aquestes variacions també queden reflectides en el percentatge que cada nivell d'Administració destina del seu pressupost al concepte de cultura. Entre el 2010 i el 2022 s'ha reduït el pes de la cultura en els pressupostos de totes les administracions catalanes. Les diputacions són les que han presentat una reducció superior —tres punts percentuals—, mentre que als ajuntaments i consells comarcals aquesta disminució ha estat d'unes dècimes de punt. Pel que fa a la Generalitat de Catalunya, amb la millora pressupostària experimentada pel Departament de Cultura el darrer any, el percentatge destinat a cultura és de l'1,3% del pressupost total, de manera que se situa a prop del de l'any 2010.

Despesa de les administracions catalanes en cultura sobre la seva despesa total

En percentatge. 2010 i 2020-2022

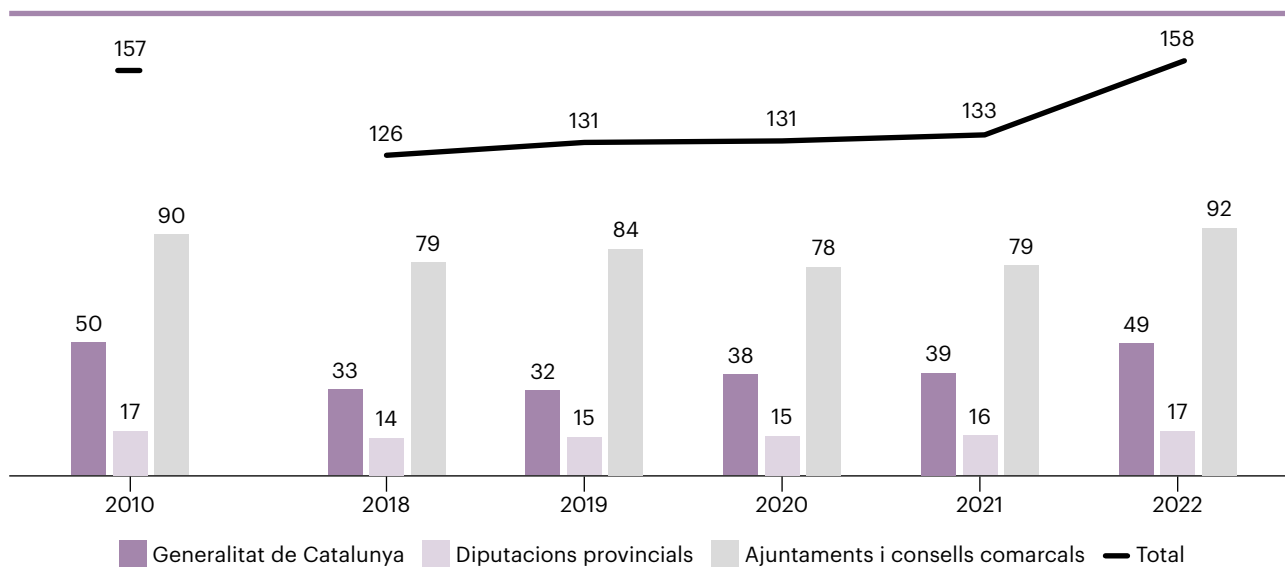
Nota: càlculs realitzats amb les dades de pressupost aprovat.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*; Generalitat de Catalunya, *Portal dels pressupostos*; Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques, *Dades pressupostàries de les entitats locals*.

L'any 2022 el conjunt de les administracions a Catalunya va destinar a cultura 158 euros per habitant, xifra que suposa que per primera vegada en dotze anys s'han superat les xifres assolides l'any 2010.

Despesa en cultura per habitant de cada Administració

En euros. 2010 i 2017-2021

Nota: càlculs realitzats amb les dades de pressupost aprovat.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*; Generalitat de Catalunya, *Portal dels pressupostos*; Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques, *Dades pressupostàries de les entitats locals*.

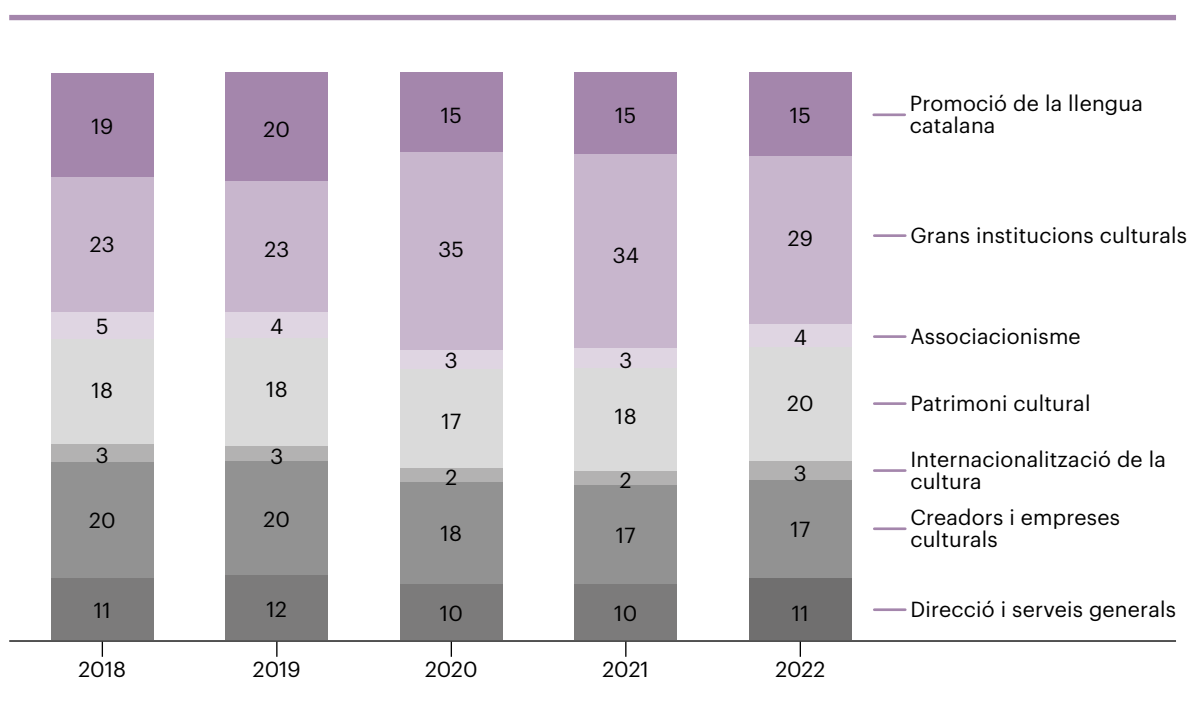

DESPESA PÚBLICA PER PROGRAMES

La despesa pública per programes del Departament de Cultura ha variat els darrers tres anys. El suport a creadors i empreses culturals va incrementar-se durant els anys de la pandèmia; va passar de representar el 23 % de la despesa del Departament l'any 2019 a constituir el 35% el 2020, mentre que la resta de programes es van veure reduïts en un o dos punts percentuals, amb l'excepció de la partida destinada a direcció i administració general, que va perdre cinc punts percentuals. L'any 2022 la partida destinada a creadors i empreses culturals s'ha reduït en cinc punts percentuals, mentre que patrimoni, associacionisme i promoció de la llengua catalana s'han incrementat lleugerament.

Despesa pública en cultura del Departament de Cultura per programes

En percentatge. 2018-2022

Nota: Dades de l'IME de desembre de l'any corresponent.

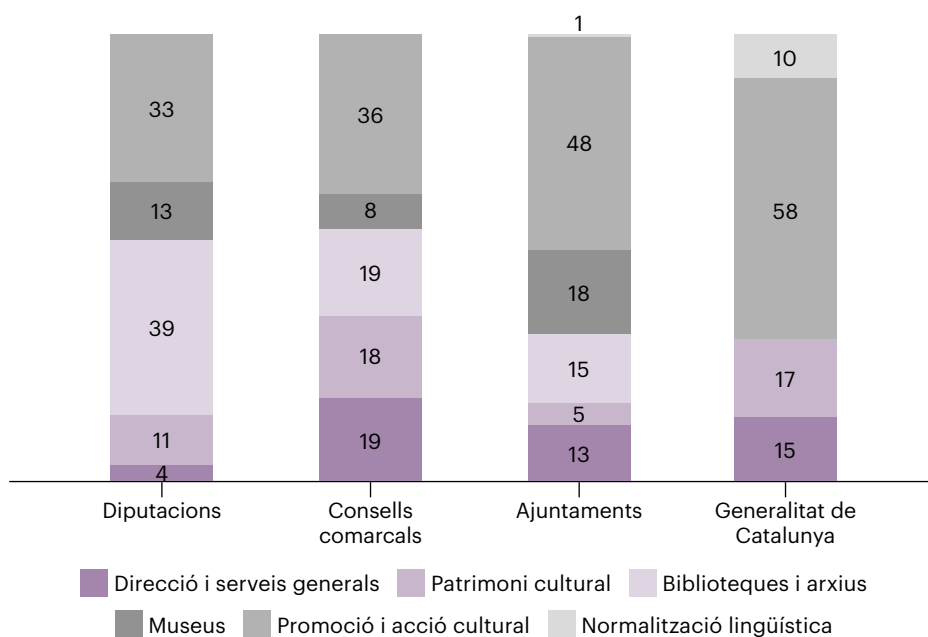
Font: Departament d'Economia i Hisenda, *Informe mensual d'execució IME*.

El programa amb major dotació en els quatre nivells d'administració és «promoció i acció cultural», en el qual s'inclou el suport públic a tota l'activitat cultural. El programa «biblioteques i arxius» té una rellevància important en el pressupost de les diputacions provincials i dels consells comarcals. Els consells, a més, destinen una bona part del pressupost cultural al programa «patrimoni cultural», mentre que en els ajuntaments destaca el programa «museus».

Només el Departament de Cultura té una partida significativa per a normalització lingüística, a la qual destina un 10% del pressupost total. Quant al programa «direcció i serveis generals», les diputacions són les que hi destinen el percentatge més baix de la despesa en cultura (el 4%); els ajuntaments i el Departament de Cultura més que tripliquen aquest valor, i els consells comarcals gairebé el quintupliquen.

Despesa pública en cultura de les administracions catalanes per programes

En percentatge. 2020

Nota: En el cas de la Generalitat de Catalunya, l'informe mensual d'execució no permet distingir entre despesa per biblioteques i arxius i per museus; per aquest motiu, tot està englobat en el concepte «Promoció i acció cultural».

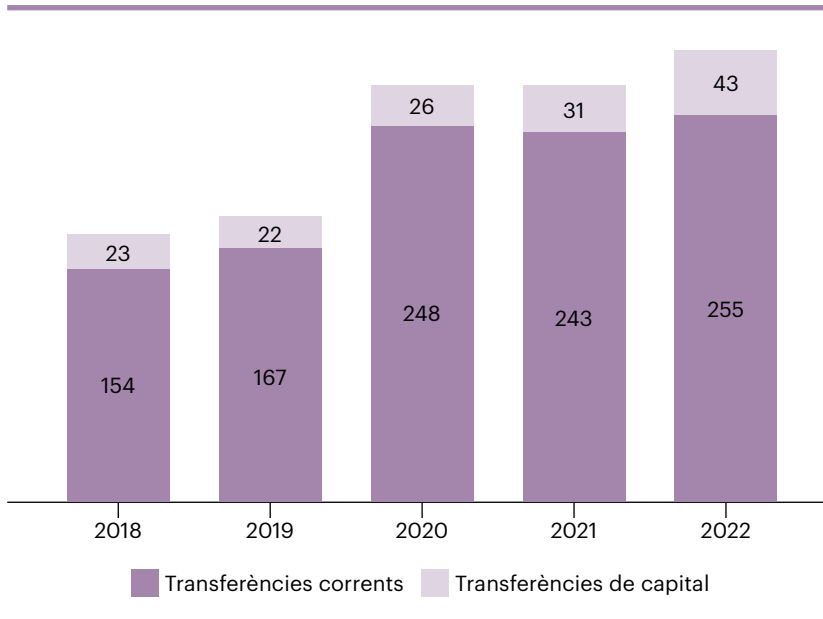
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*, i del Departament d'Economia i Hisenda, *Informe mensual d'execució IME*.

AJUTS A TERCERS DEL DEPARTAMENT DE CULTURA

Les transferències corrents i de capital (altrament anomenades «subvencions per activitat i subvencions per inversions») reflecteixen clarament l'esforç que el Departament de Cultura va fer per ajudar els sectors culturals davant l'impacte de la covid-19 i que, un cop superat el període de pandèmia, ha continuat l'increment d'aquestes partides pressupostàries.

Transferències corrents i de capital del Departament de Cultura

En milions d'euros. 2018-2022

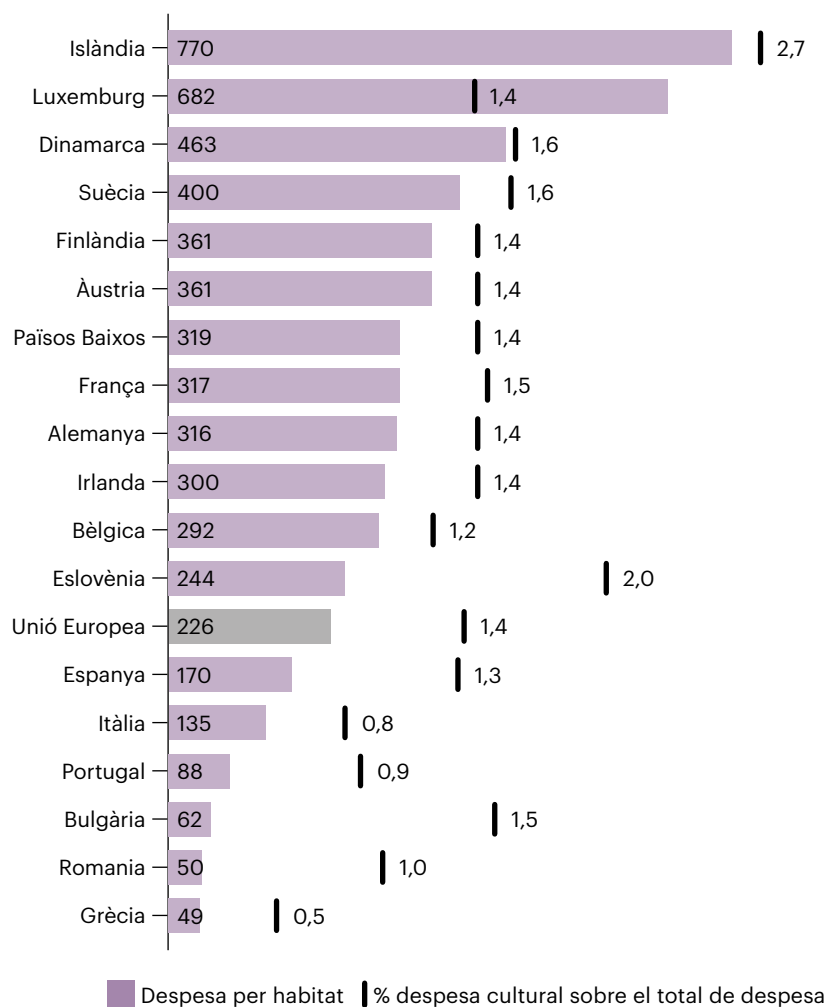
Font: Departament d'Economia i Hisenda, *Portal dels pressupostos*.

COMPARATIVA DE LA DESPESA PÚBLICA A ESCALA EUROPEA

Si es compara la despesa pública cultural per habitant entre diferents països europeus, s'observa que les administracions catalanes fan una despesa cultural per habitant superior a la realitzada per altres països de l'arc mediterrani, com és el cas d'Itàlia, Portugal i Grècia. En els països centreeuropeus —com ara França, Països Baixos, Bèlgica o Alemanya—, la despesa es troba per sobre de la mitjana europea. Els països escandinaus es situen al capdavant de la llista de despesa cultural per habitant, amb imports que van dels 400 euros de Suècia fins als 770 d'Islàndia.

Despesa pública en cultura per habitant i percentatge d'aquesta despesa sobre el total de despesa pública. Diversos països europeus

En euros i percentatge. 2021

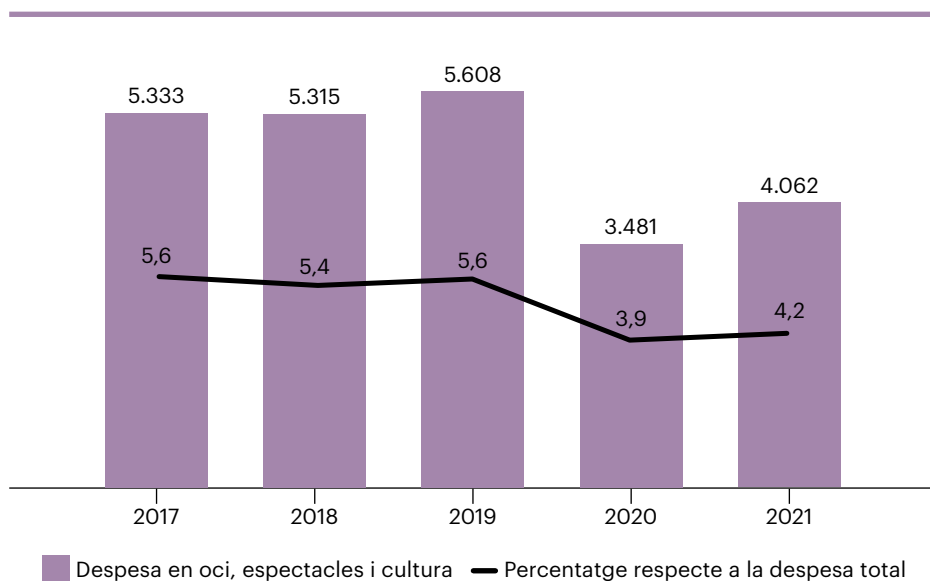
Font: Eurostat, *General government expenditure by function*.

DESPESA PRIVADA EN CULTURA

El 2020 es va produir un descens del 38% de la despesa privada en activitats d'oci, espectacles i cultura a causa del confinament provocat per la pandèmia de la covid-19. Durant l'any 2021 va tenir lloc una certa recuperació de la despesa privada en cultura, fins a arribar a 4.062 euros per família o 536 euros per persona, però encara lluny de les xifres del 2019 (5.608 euros per família o 745 euros per persona).

Despesa de les famílies en oci i cultura

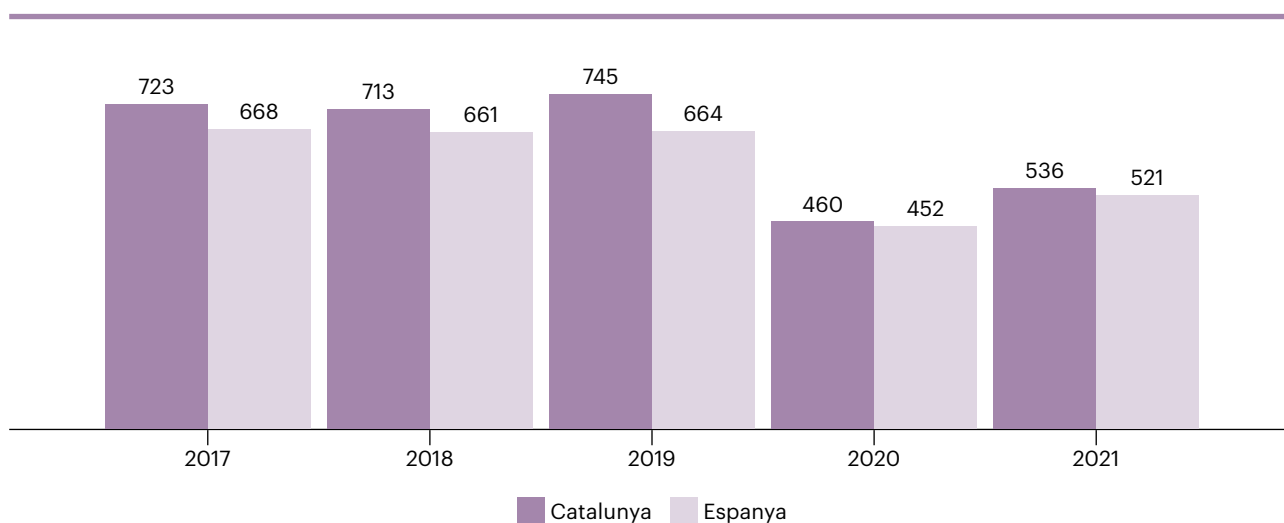
En milions d'euros i percentatge. 2017-2021

Font: Institut Nacional d'Estadística, *Encuesta de presupuestos familiares*.

Despesa mitjana per persona en oci i cultura

En euros. 2017-2021

Font: Institut Nacional d'Estadística, *Encuesta de presupuestos familiares*.

El comportament de la despesa familiar en cultura ha estat més positiva que el conjunt de la despesa. Així doncs, la partida de despesa en oci, espectacle i cultura s'ha incrementat un 17% entre l'any 2020 i el 2021, mentre que el conjunt de la despesa només ho ha fet un 8%. De fet, la partida que les famílies destinen a oci, espectacles i cultura lidera la recuperació de la despesa familiar, i se situa darrere de la partida de despesa en hotels i restauració, la de salut i la de roba i calçat.

Mercats

ARTS ESCÈNIQUES

Les 154 companyies d'arts escèniques —110 de teatre, 18 de dansa i 26 de circ— existents a Catalunya l'any 2021 suposen una reducció en valors absoluts de 8 companyies respecte de l'any anterior i de 17 respecte de l'any 2019. El teatre és la disciplina que més companyies va perdre en dos anys, 12 en total, mentre que la dansa i el circ en van perdre 2 i 3, respectivament.

Tot i que el nombre d'espectacles presentats va augmentar respecte de l'any anterior, el 2021 encara se'n van presentar 147 menys que el 2019. Pel que fa a les representacions, també es va produir una millora respecte de l'any 2020, però sense arribar a les xifres pre pandèmia: les 13.839 representacions realitzades el 2021 signifiquen un increment del 65% respecte de l'any anterior, però es troben un 24% per sota de les xifres del 2019.

Principals magnituds de les companyies d'arts escèniques per àmbits creatius

En unitats. 2017-2021

		2017	2018	2019	2020	2021
Teatre	Nombre companyies	125	135	122	116	110
	Espectacles presentats	670	705	691	514	570
	Representacions realitzades	13.848	13.872	15.076	6.845	11.520
Dansa	Nombre companyies	21	22	20	19	18
	Espectacles presentats	92	85	87	62	72
	Representacions realitzades	659	716	702	276	590
Circ	Nombre companyies	24	22	29	27	26
	Espectacles presentats	93	72	86	77	75
	Representacions realitzades	1.643	1.083	2.384	1.251	1729

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

El 15% de les representacions que van fer les companyies catalanes l'any 2021 van tenir lloc fora del territori català: un 12% a la resta d'Espanya i un 3% a altres països. Aquestes xifres continuen lluny de les dades pre pandèmia, quan una quarta part de l'activitat anual de les companyies catalanes es realitzava fora de Catalunya.

La reducció d'activitat d'aquestes companyies s'ha vist directament reflectida en els seus ingressos. Els caixets i la taquilla del 2021 els van reportar un total de 37,5 milions d'euros, xifra que suposa un 61% més que l'any anterior, però que es troba un 18% per sota dels ingressos del 2019.

Principals magnituds de les companyies d'arts escèniques

En unitats. 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Nombre de companyies	170	179	171	162	154
Espectacles presentats	855	862	864	653	717
Representacions realitzades	16.150	15.671	18.162	8.372	13.839
Representacions a l'Estat espanyol	2.530	2.986	3.087	1.217	1.618
Representacions a l'estranger	1.215	1.359	1.533	213	411
Representacions en català	9.665	8.470	n/d	5.036	8.048
Caixets o taquilla recaptada (en milions d'euros)	37	40,8	45,8	23,29	37,54

Nota: n/d – no disponible.

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

Pel que fa als espais de representació de les arts escèniques, el 2021 a Catalunya hi havia 160 teatres en actiu, tres menys que l'any anterior i catorze menys que el 2019. Les representacions programades per aquests teatres gairebé es van duplicar respecte de l'any anterior, però encara queden un 5 % per sota de les realitzades l'any 2019.

Principals magnituds dels teatres

En unitats. 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Nombre de teatres	175	175	174	163	160
Representacions programades	16.824	16.526	16.981	8.346	16.195
Representacions en català	9.754	9.891	9.546	4.697	9.253
Espectadors	3.309.391	3.514.277	3.421.426	1.509.801	2.456.778
Recaptació (en milions d'euros)	70,2	69,4	77,3	37	59,5

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

Tot i l'increment significatiu en gairebé un milió d'espectadors l'any 2021 respecte del 2020, encara queda lluny de les xifres del 2019; concretament un 28 % per sota. Molt similar és el que ha succeït amb la recaptació: els 59,5 milions d'euros recaptats l'any 2021 suposen un increment de 22,5 milions respecte del 2020, però aquesta xifra està lluny de l'assolida el 2019, any en què es va arribar al nivell històric de 77,3 milions recaptats.

ARTS VISUALS I GALERIES D'ART

Les últimes dades disponibles de galeries d'art a Catalunya corresponen a 2019, any en què se'n comptabilitzaven 134, onze menys de les que es van comptabilitzar quan es va fer la darrera estadística oficial l'any 2016. En els últims deu anys, el sector de les galeries d'art ha perdut el 28 % dels establiments: el 2009 hi havia 185 galeries obertes i el 2019, 134. Aquesta reducció del nombre de galeries ha suposat una major

concentració d'aquests establiments a la ciutat de Barcelona i l'àrea metropolitana, on n'hi ha més del 66 %. Actualment solament 15 comarques catalanes disposen d'alguna galeria d'art.

Principals magnituds de les galeries d'art a Catalunya

En unitats. 2006-2019

	2006	2009	2013	2016	2019
Galeries d'art	172	185	144	145	134
Exposicions realitzades	-	-	1.007	1.141	1.080
Artistes exposats	-	-	3.629	2.745	4.066

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

El 67,6% d'aquestes galeries organitzen de mitjana entre sis i deu exposicions anuals; aquest percentatge s'ha incrementat en 20 punts percentuals des de la darrera estadística del 2016. Al llarg del 2019 el conjunt de galeries d'art van organitzar 1.080 exposicions, en les quals es van presentar obres de 4.065 artistes: el 45% eren dones i el 55 % homes. En comparació amb el 2016, el nombre d'exposicions realitzades s'ha reduït un 5%, però el d'artistes exposats s'ha incrementat un 48%. En aquestes exposicions és habitual trobar-hi obres amb tècniques tradicionals com la pintura, obres sobre paper i obra gràfica, escultura i fotografia, i cada cop és més habitual trobar-hi multimèdia, videoart o art digital.

Gairebé la meitat de les galeries exposen entre 20 i 29 artistes l'any i només un 12,7% n'exposen més de 40. El 70% tenen artistes en exclusiva i moltes, el 80,6%, disposen de fons d'art propi. Aquestes xifres han variat significativament respecte del 2016, any en què les galeries amb artistes en exclusiva constituïen només el 59,3 %, mentre que un 85,5% disposaven de fons propis.

El negoci de les galeries es podria definir com de petites dimensions. Pel que fa a l'espai expositiu, la majoria compten amb un establiment d'entre 50 i 99 m² i només un 9,7 % dels establiments indiquen que disposen d'un espai expositiu de més de 200 m². La majoria, el 52,2%, tenen com a màxim dos treballadors contractats i el 20,1% en tenen cinc o més. Quant als ingressos, el 61,2% de les galeries manifesten tenir uns ingressos inferiors a 30.000 euros anuals i només el 5,2% declaren aconseguir uns ingressos superiors a 300.000 euros anuals.

Principals magnituds dels centres d'art visuals públics

En unitats. 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Visitants de la Xarxa d'Arts Visuals de Catalunya	117.802	195.937	59.762	100.074	158.444
Visitants del Museu d'Art Contemporani de Barcelona	331.694	357.029	85.502	194.541	311.310
Visitants de l'Arts Santa Mònica	56.996	58.261	35.351	46.842	25.593

Font: Departament de Cultura, Direcció General de Promoció Cultural i Biblioteques.

Nota: La Xarxa d'Arts Visuals de Catalunya la componen ACVic, MAC - Mataró Arts Contemporani, Tecla Sala de l'Hospitalet de Llobregat, Bòlit, Centre d'Art Contemporani de Girona, Centre Arts Visuals d'Amposta, Centre d'Art la Panera de Lleida, Centre d'Arts Contemporànies de Tarragona i Fabra i Coats: Centre d'Art Contemporani de Barcelona

Pel que fa als centres d'arts visuals públics, el nombre de visitants del 2022 es va incrementar un 58% respecte de l'any 2021, però queda encara un 19% per sota del nombre de visitants del 2019. La recuperació de visitants del Macba mostra un comportament molt similar, però en el cas de l'Arts Santa Mònica l'any 2022 el nombre d'espectadors s'ha reduït respecte del 2021.

AUDIOVISUAL

L'any 2022 les productores cinematogràfiques catalanes van produir 98 llargmetratges i 118 curtmetratges cinematogràfics, fet que suposa que el nombre de llargmetratges es va incrementar un 32% respecte de l'any anterior i que el de curtmetratges es va mantenir igual. En ambdós casos s'ha superat la producció realitzada l'any 2019. Pel que fa a la producció en versió original en català, es van produir 9 pel·lícules més que l'any anterior, superant també el nombre assolit l'any 2019.

Principals magnituds de la producció cinematogràfica

En unitats. 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Llargmetratges	80	85	66	74	98
Curtmetratges	111	114	95	118	118
Produccions en versió original en català	18	25	15	18	27

Font: Institut Català de les Empreses Culturals, *Memòria*.

Les 1.254 pel·lícules exhibides en les 654 pantalles actives a Catalunya van atraure 8,1 milions d'espectadors i van recaptar 53 milions d'euros. Aquestes dades confirmen la no recuperació de l'exhibició cinematogràfica després de la pandèmia, amb una recaptació total que no arriba ni a la meitat de l'assolida l'any 2019.

Principals magnituds de l'exhibició cinematogràfica

En unitats. 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Pel·lícules exhibides	1.165	1.182	1.246	991	1.254
Pel·lícules estrenades	606	662	615	399	484
Sales de cinema	140	137	136	137	132
Pantalles actives	701	676	676	664	654
Espectadors (milions)	19,3	18,7	19,2	5,0	8,1
Recaptació (milions d'euros)	122,8	118,3	121,3	32,1	53,0
Quota de pantalla de la producció catalana (%)	6,3	5,3	2,1	10,1	3,6

Font: Institut Català de les Empreses Culturals, *Memòria*.

Mentre les xifres de l'exhibició de cinema estan caient, les dades d'accés a continguts audiovisuals a través de plataformes privades incrementen de forma constant. Al 2022 a Catalunya hi ha més de cinc milions de llars amb connexió a serveis d'accés a continguts audiovisuals.

Principals magnituds del servei d'OTT de pagament

En milers. 2020-2022

	2020	2021	2022
Llars subscrietes	3.293	4.151	5.156
Persones subscrietes	7.194	9.222	12.226

Font: Consell de l'Audiovisual de Catalunya, *Butlletí d'informació sobre l'audiovisual de Catalunya*.

La quota de pantalla de la producció catalana ha tornat a caure després de l'increment que va experimentar l'any 2020, mentre que la quota de pantalla del cinema en català continua en valors molt baixos, tant pel que fa a la producció original en català —només suposa el 0,3% dels espectadors del 2021— com quant a la quota conjunta de títols originals, doblats i subtitulats, que es situa en l'1,9%.

Principals magnituds de l'exhibició cinematogràfica en català

En unitats. 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Espectadors de cinema en català (s'hi inclouen versions originals, doblades i subtitulades)	729.273	399.179	446.528	99.691	155.623
Quota de pantalla del cinema en català (en percentatge)	3,8	2,1	2,3	2,0	1,9
Espectadors de cinema en versió original en català	213.146	46.887	57.974	28.507	23.865
Quota de pantalla de la versió original en català (en percentatge)	1,1	0,3	0,3	0,6	0,3

Font: Institut Català de les Empreses Culturals, *Memòria*.

Pel que fa a la indústria dels videojocs, les empreses catalanes van facturar 660 milions d'euros l'any 2021, una xifra que suposa un increment del 20% respecte de l'any anterior. També augmenten el nombre d'empreses actives i el de treballadors del sector.

Principals magnituds de les empreses desenvolupadores de videojocs

En unitats. 2017-2021

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Empreses actives	130	117	127	121	123	132
Estudis no constituïts		49	63	46	77	64
Nombre de treballadors	2.441	2.982	3.282	3.381	3.966	4.249
Facturació (en milions d'euros)	319	367	429	473	552	660

Font: Departament de Cultura, *Llibre blanc de la indústria catalana del videojoc*.

LLIBRE I LECTURA

L'any 2021 a Catalunya hi havia 681 editorials amb activitat que en conjunt van inscriure al registre de l'ISBN 17.215 llibres en format paper i 7.533 en altres formats. Aquestes dades suposen un increment respecte a l'any precedent. També van créixer el nombre d'exemplars editats.

Principals magnituds del sector editorial

En unitats. 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021	
Editorials catalanes amb activitat (amb llibres inscrits a l'ISBN)	651	663	682	667	681	
Llibres inscrits a l'ISBN	format paper	19.083	14.572	18.977	16.175	17.215
	altres formats	11.704	3.967	6.668	6.576	7.533
Títols editats	42.797	37.352	40.271	35.548	38.873	
Exemplars editats (en milions)	136	120	128	98	107	
Facturació (en milions)	1.179	1.200	1.220	1.261	1.345	

Font: Ministeri de Cultura i Esports, *Anuari d'estadístiques culturals* i Federació de Gremis d'Editors d'Espanya, *Comerç interior del llibre a Espanya*.

El 2021 les editorials catalanes van facturar dintre del mercat espanyol 1.345 milions d'euros, una xifra que suposa un increment del 6,2 % respecte a l'any anterior i un 9,3 % respecte al 2019. Aquesta dada ens indica que el llibre ha estat un dels sectors culturals que no s'han vist afectats per la pandèmia.

Principals magnituds del sistema de lectura públic a Catalunya

En unitats. 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Biblioteques del sistema públic català	412	417	422	425	429
Carnets de biblioteques (en milions)	3,79	3,87	4,01	3,77	3,92
Visites a les biblioteques del sistema públic català (en milions)	23,91	24,48	25,15	9,38	13,35
Usuaris actius de préstecs	888.931	877.928	847.294	614.764	636.665
Préstecs presencials (en milions)	13,81	13,52	13,34	7,14	11,40
Préstecs digitals	156.200	215.019	295.034	1.096.870	n/d
Activitats organitzades	68.659	73.946	76.948	34.202	44.351
Assistents a les activitats (en milions)	1,42	1,53	1,58	0,79	0,91

Nota: n/d – no disponible.

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques de biblioteques públiques de Catalunya*.

Catalunya té un sistema de lectura pública consolidat. Durant l'any 2021 les 429 biblioteques públiques de Catalunya van rebre 13,4 milions de visites i més de 3,9 milions d'usuaris disposaven del carnet de biblioteques. Aquell any es van prestar fins a 11,4 milions de documents. El nombre de visites i el de préstecs a les biblioteques del sistema públic català no s'han recuperat de la caiguda que va suposar la pandèmia. Les visites són les que estan més lluny d'assolir els nivells pre-pandèmia, mentre que els préstecs presencials s'han recuperat lleument.

MÚSICA EN VIU I ENREGISTRADA

L'any 2021 tots els indicadors de la música van experimentar un increment, tot i que encara queden lluny de les dades pre-pandèmiques. El nombre de concerts de música popular va augmentar, però el d'assistents encara es va situar per sota de la meitat de l'any 2021. La recaptació reflecteix el mateix patró. Pel que fa a la música clàssica, el nombre de concerts organitzats només arriba al 60 % del de 2019, mentre que el d'assistents i el de recaptació no arriben ni al 30 %. Aquestes dades mostren el fort impacte que ha suposat la covid-19 al sector, que ha deixat un balanç econòmic molt difícil per a les organitzacions que en pertanyen.

Principals magnituds del sector de la música

En unitats. 2016-2021

		2017	2018	2019	2020	2021
Música popular	Concerts	11.912	12.124	12.365	9.507	10.543
	Assistents	4.520.380	4.591.037	4.609.701	1.564.954	2.055.844
	Recaptació (en milions d'euros)	67,18	68,18	76,23	26,01	38,65
Música clàssica	Concerts	1.862	1.849	1.877	765	1.070
	Assistents	661.586	665.519	638.678	97.437	144.011
	Recaptació (en milions d'euros)	10,36	10,46	11,27	2,08	3,06

Font: Fundació SGAE, *Anuari SGAE de les arts escèniques, musicals i audiovisuals*.

La indústria discogràfica catalana va iniciar l'any 2012 un retrocés de vendes i facturació que no va cessar fins al 2017, any en què la facturació va començar una lleugera recuperació. El 2021 sembla que la facturació d'aquesta indústria es va estabilitzar al voltant dels 12 milions anuals, un 65 % més que el 2017. El mercat digital del disc, predominant des del 2017, ha facturat 10,1 milions, xifra que representa el 81% de la facturació global del mercat.

Principals magnituds del sector discogràfic

En milions. 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Facturació de la indústria discogràfica catalana	9,2	10,7	12,9	11,1	12,5
Facturació mercat físic	3,8	2,6	2,3	2,2	2,4
Facturació mercat digital	5,4	8,1	10,6	8,8	10,1
Edicions en format físic i digital en català i instrumental (en unitats)	1.189	1.201	1.401	1.984	2.053

Font: Grup Enderrock i ARC, Associació Professional de Representants, Promotors i Mànagers de Catalunya, *Anuari de la música*.

Tot i la lleu recuperació de l'any 2022, les vendes de música enregistrada en format físic a Catalunya perden força cada any que passa. Des del 2018, doncs, la facturació ha caigut un 27%, i les unitats venudes, un 46%.

Principals magnituds del mercat físic de la música enregistrada a Catalunya

En milers. 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Facturació	7.302	6.417	4.115	4.582	5.323
Unitats venudes	571	478	295	298	307

Font: Institut Català de les Empreses Culturals, Observatori de les Empreses Culturals. Dades recollides per GfK - Growth from Knowledge.

Pel que fa a la radiodifusió de música en català de les ràdios privades catalanes, l'any 2022 es van difondre 1.295 títols corresponents a 383 artistes. Aquests títols suposen un 8,3% del total de tracks emesos per aquestes ràdios.

Principals magnituds de la radiodifusió de la música catalana

En unitats. 2020-2021

	2020	2021	2022
Artistes en català	387	407	383
Títols escoltats en català	1.164	1.181	1.295
Nombre total de tracks	1.631.143	1.647.220	1.597.765
Nombre de tracks en català (en percentatge)	7,6	7,8	8,3%

Nota: S'hi inclouen només ràdios privades. Es consideren tracks quan tenen una durada de més d'un minut.

Font: Institut Català de les Empreses Culturals, Observatori de les Empreses Culturals. Dades recollides per BMAT. Music Innovators.

MUSEUS I PATRIMONI

El 2021 Catalunya disposava de 115 museus i 372 col·leccions, que en conjunt van rebre 9,1 milions de visitants durant l'any esmentat, un 106 % més que l'any anterior, però encara un 63 % per sota dels visitants del 2019. La pandèmia de la covid-19 va afectar els museus i els monuments del país, que no van poder obrir les portes ni rebre visitants durant el 2021 a causa de les restriccions.

Principals magnituds dels museus

En unitats. 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Museus	113	114	115	115	115
Col·leccions	378	379	382	372	372
Visitants de museus i col·leccions (en milers)	22.968	25.811	24.545	4.421	9.121
Activitats de museus i col·leccions	7.799	11.335	8.033	4.132	5.857
Participants a les activitats de museus i col·leccions (en milers)	2.592	2.948	2.636	791	1.212
Nombre de visitants als museus gestionats pel Departament de Cultura (en milers)	832	751	798	227	379

Nota: En el recompte de museus i col·leccions no es comptabilitzen les extensions ni el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona. En el recompte de visitants, d'activitats i de participants de les activitats es tenen en compte tots els museus i col·leccions de Catalunya.

Els museus gestionats pel Departament de Cultura són el Museu d'Arqueologia de Catalunya, el MNACTEC, el Museu d'Història de Catalunya, el Museu d'Art de Girona i el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona.

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

Tot i la pandèmia, els museus i col·leccions catalanes van organitzar 5.858 activitats —que inclouen visites guiades, conferències, rutes, itineraris, cursos i tallers, entre d'altres—, a les quals van participar 1,2 milions de persones. Respecte a l'any anterior, aquestes xifres suposen un increment del 42 % en nombre d'activitats i del 53 % en nombre de participants.

Principals magnituds del patrimoni

En unitats. 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Monuments inventariats	31.694	32.528	35.486	35.841	37.115
Jaciments arqueològics i paleontològics	12.975	12.401	13.095	13.664	13.430
Béns culturals d'interès nacional de Catalunya (immobles)	2.421	2.432	2.462	2.529	2.477
Nombre de visitants als monuments gestionats pel Departament de Cultura (en milers)	339	322	315	168	258

Nota: Els monuments gestionats pel Departament de Cultura són els següents: canònica de Santa Maria de Vilabertran, cartoixa d'Escaladei, casa natal de Rafael Casanova, casa museu Prat de la Riba, castell de Miravet, castell monestir de Sant Miquel d'Escornalbou, col·legiata de Sant Vicenç de Cardona, convent de Sant Bertomeu de Bellpuig, monestir de Sant Pere de Rodes, reial monestir de Santes Creus, castell de Claramunt i Roca dels Moros.

Font: Departament de Cultura, *Memòria*.

Pel que fa al patrimoni, el 2021 Catalunya disposava de 2.477 béns culturals d'interès nacional, la major part dels quals eren monuments històrics, però també hi destaquen les zones arqueològiques i els conjunts històrics. A més, hi ha 37.115 monuments que inclouen edificis, poblacions i elements arquitectònics i 13.430 jaciments arqueològics i paleontològics. Els monuments gestionats pel Departament de Cultura van atreure més de 258.382 visitants l'any 2021, un 54% més que l'any anterior, però sense arribar al nombre de visitants del 2019.

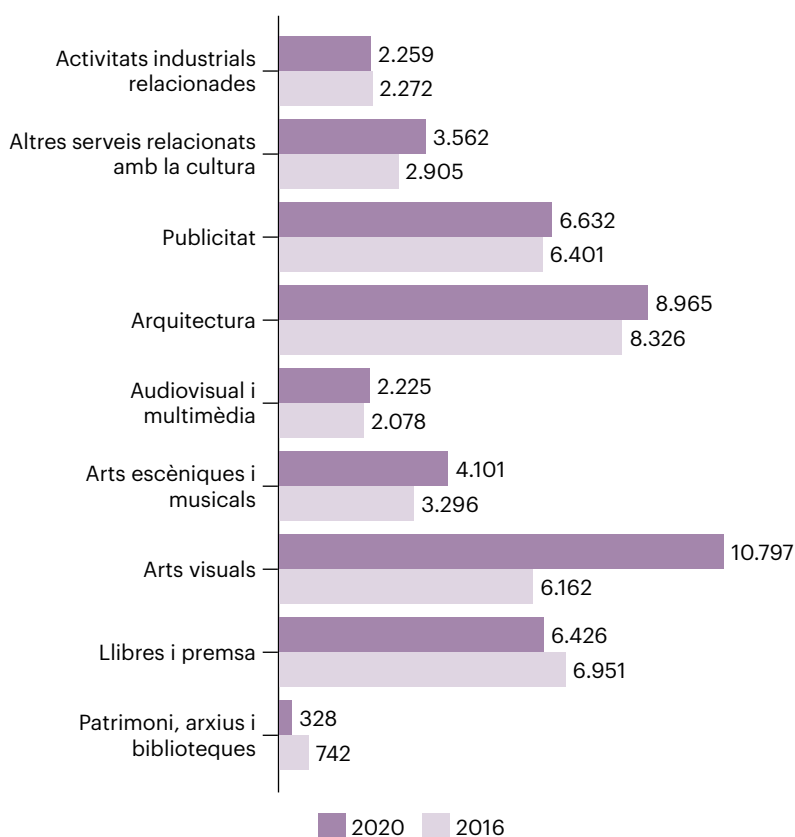
Estructura del sector

EMPRESSES

El 2020 a Catalunya hi havia 45.295 empreses dedicades a activitats culturals, una xifra gairebé igual que la de l'any anterior, però un 15,7% superior a la de 2016.

Empreses per dominis culturals

En unitats. 2016 i 2020

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística i comptes de les empreses culturals*.

L'activitat cultural amb un volum més elevat d'empreses són les arts visuals, amb un 23,8% del total d'empreses del sector cultural català, seguida de l'arquitectura, amb el 19,8%. Queden més enrere el sector de la publicitat i el del llibre i la premsa, amb el 14,8% i el 14,2% respectivament.

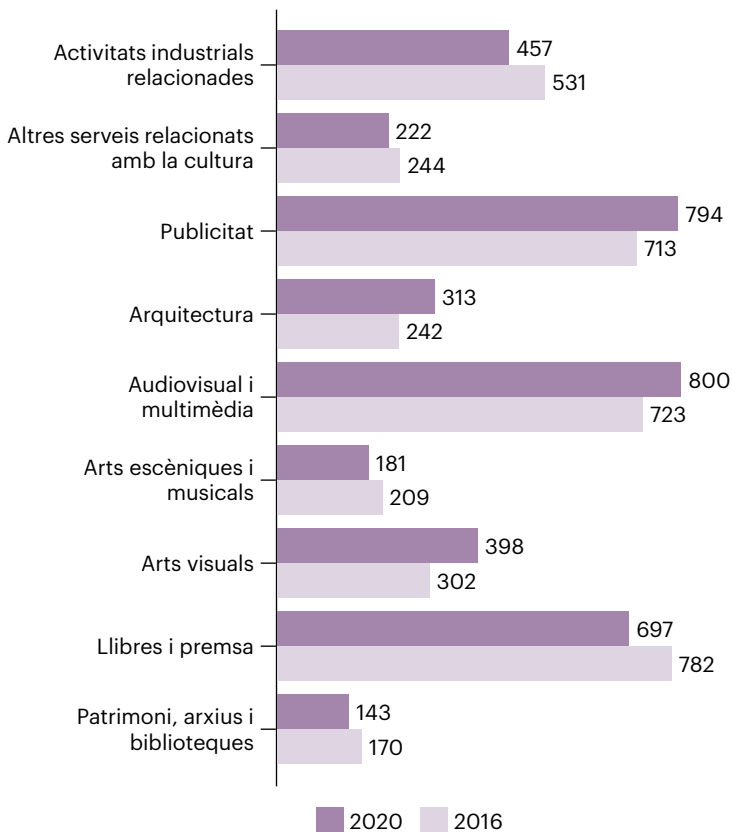
Segons aquestes dades, la pandèmia ha alentit la tendència de creixement del nombre d'empreses en el sector cultural; el 2020 aquest era pràcticament el mateix que l'any anterior. Per contra, la situació pel que fa a la creació de riquesa és diferent, com es pot veure en comparar les dades del valor afegit brut (VAB) del 2020 amb les del 2019. En conjunt, el 2020 el sector de la cultura va perdre un 15% del valor afegit brut. El sector més afectat va ser el de les arts escèniques i musicals, que va perdre un 41,4%, seguit del patrimoni, biblioteques i arxius, i de les arts visuals, que van perdre cadascun un 21%.

Si s'analitza l'evolució del VAB amb perspectiva de cinc anys, es pot veure que hi ha quatre sectors que, tot i la situació de pandèmia, el 2020 registren un valor superior al del 2016: arquitectura, arts visuals, publicitat, i audiovisual i multimèdia. La resta de sectors van experimentar una pèrdua de valor respecte del que tenien fa un quinquenni.

VAB per dominis culturals

En milions d'euros. 2016 i 2020

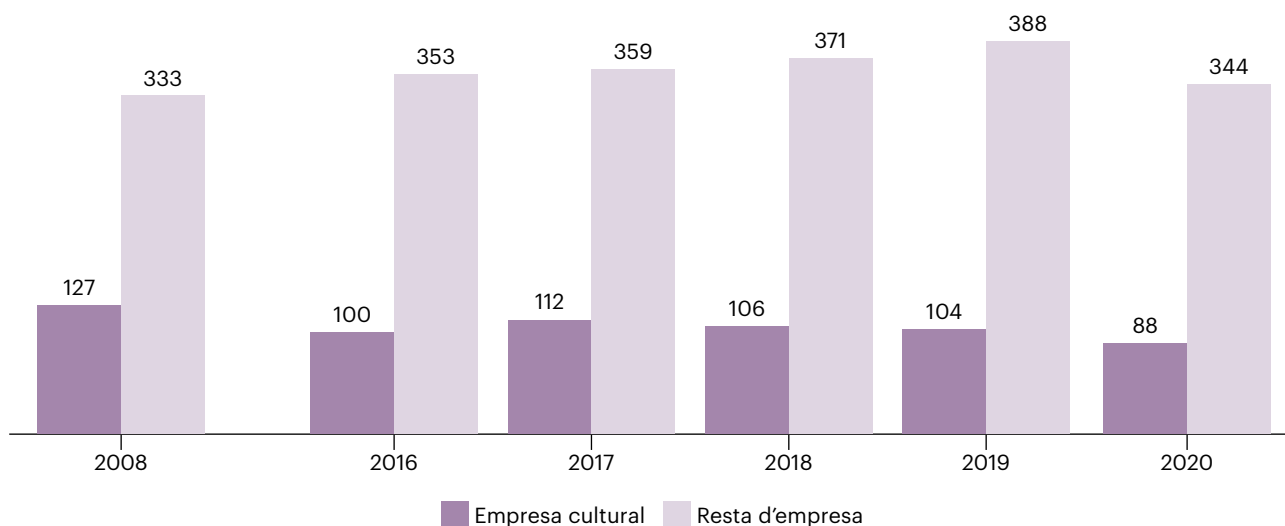

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística i comptes de les empreses culturals*.

La participació mitjana al VAB de les empreses culturals és inferior a la del conjunt de les empreses catalanes: el 2020 cada empresa va generar de mitjana 344.000 euros de VAB, mentre que les empreses culturals només en van generar 88.000.

Mitjana de VAB generat per les empreses catalanes

En milers d'euros. 2008, 2016-2020

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística i comptes de les empreses culturals* i *Director central d'empreses*.

OCUPACIÓ

Entre 2016 i 2020 el nombre de persones ocupades del sector cultural s'ha incrementat en un 5 % fins a arribar a 108.963. Aquesta xifra queda lluny de les 132.794 persones ocupades que el sector tenia el 2008. Pel que fa al pes de l'ocupació cultural en el conjunt de l'ocupació catalana, l'any 2020 el sector cultural ocupava el 3,28% del total de treballadors de Catalunya, mentre que el 2015 n'ocupava el 3,44%.

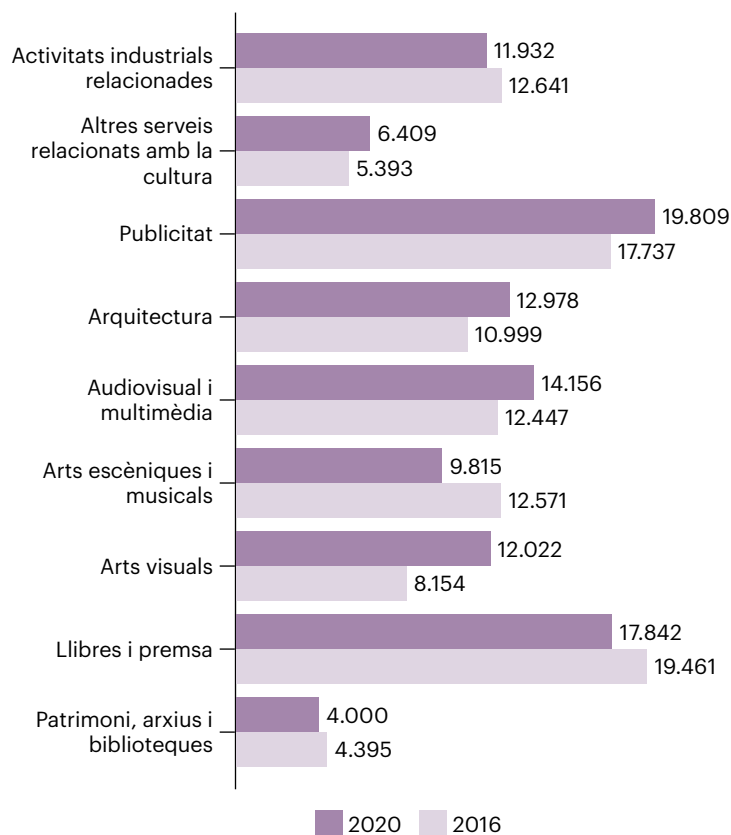
Pel que fa a la variació del nombre de persones ocupades segons el domini cultural entre 2016 i 2020, la tendència ha estat desigual. Per una banda, arts visuals, audiovisual i multimèdia, arquitectura, publicitat, i altres serveis relacionats amb la cultura presenten un augment de les persones ocupades —les arts visuals se situen al capdavant d'aquest increment, amb un percentatge del 47,4%. D'altra banda, patrimoni, arxius i biblioteques, llibres i premsa, i arts escèniques i musicals mostren una disminució de les persones ocupades —arts escèniques i musicals és el sector que presenta un descens més destacat, amb un 21,9%.

Per grup d'activitat cultural, els sectors que generen més ocupació són publicitat i llibres i premsa —un 18,2% i un 16,4% respectivament—, seguits de l'audiovisual i el multimèdia —un 13%. El sector de patrimoni, arxius i biblioteques és el que genera menys ocupació —un 3,7% del total.

Si es compara l'evolució de l'ocupació general a Catalunya amb la que s'ha produït al sector cultural des del 2015 fins al 2020, s'observa que el creixement de l'ocupació general s'ha mantingut constant, excepte l'any 2020, mentre que l'ocupació cultural ha patit decreixements i posteriorment increments molt extrems: als anys 2015 i 2016 l'ocupació descendeix un 2,6%, mentre que entre el 2017 i el 2018 augmenta fins al 7,5%.

Persones ocupades per dominis culturals

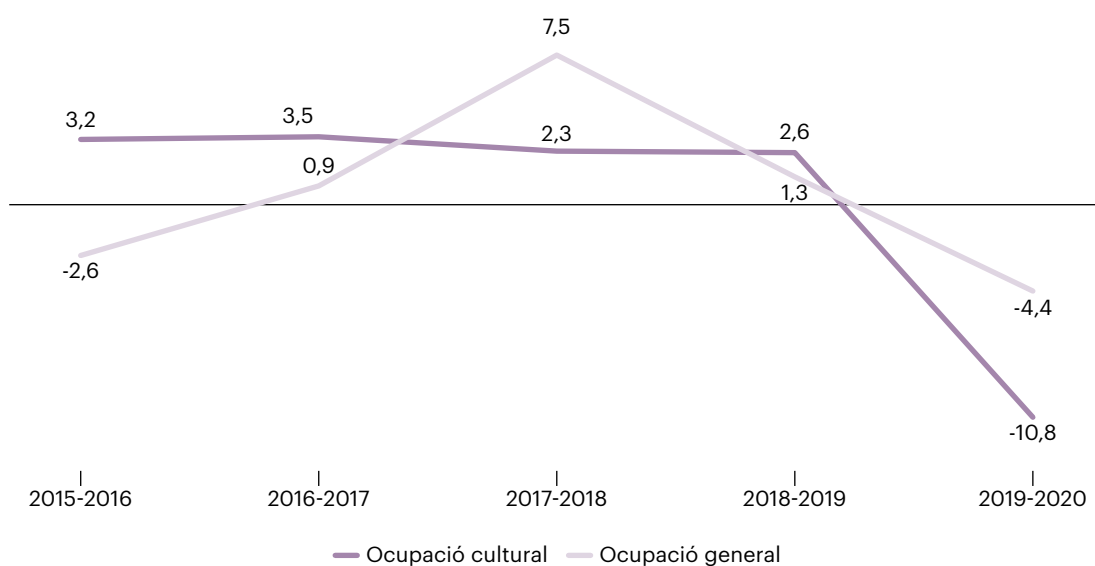
En unitats. 2016 i 2020

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística i comptes de les empreses culturals*.

Variació de l'ocupació a Catalunya

En percentatge. 2015-2020

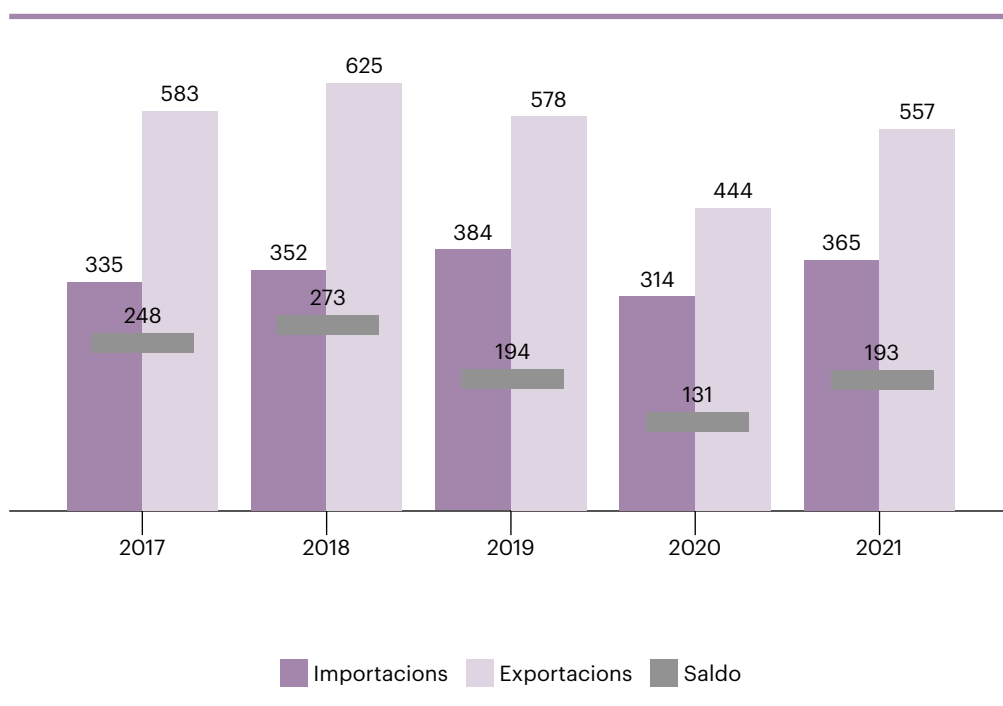
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística i comptes de les empreses culturals* i *Indicadors d'estructura econòmica*.

BALANÇA COMERCIAL

El comerç de les indústries culturals catalanes amb l'exterior mostra un saldo positiu els darrers cinc anys. Les xifres del 2021 el situen un 47% per sobre de l'any anterior. Les exportacions i importacions es van reduir l'any 2020, però passat el període de pandèmia s'han recuperat de nou i el 2021 gairebé s'ha arribat a la mateixa xifra del 2019.

Balança comercial de les indústries culturals

En milions d'euros. 2017-2021

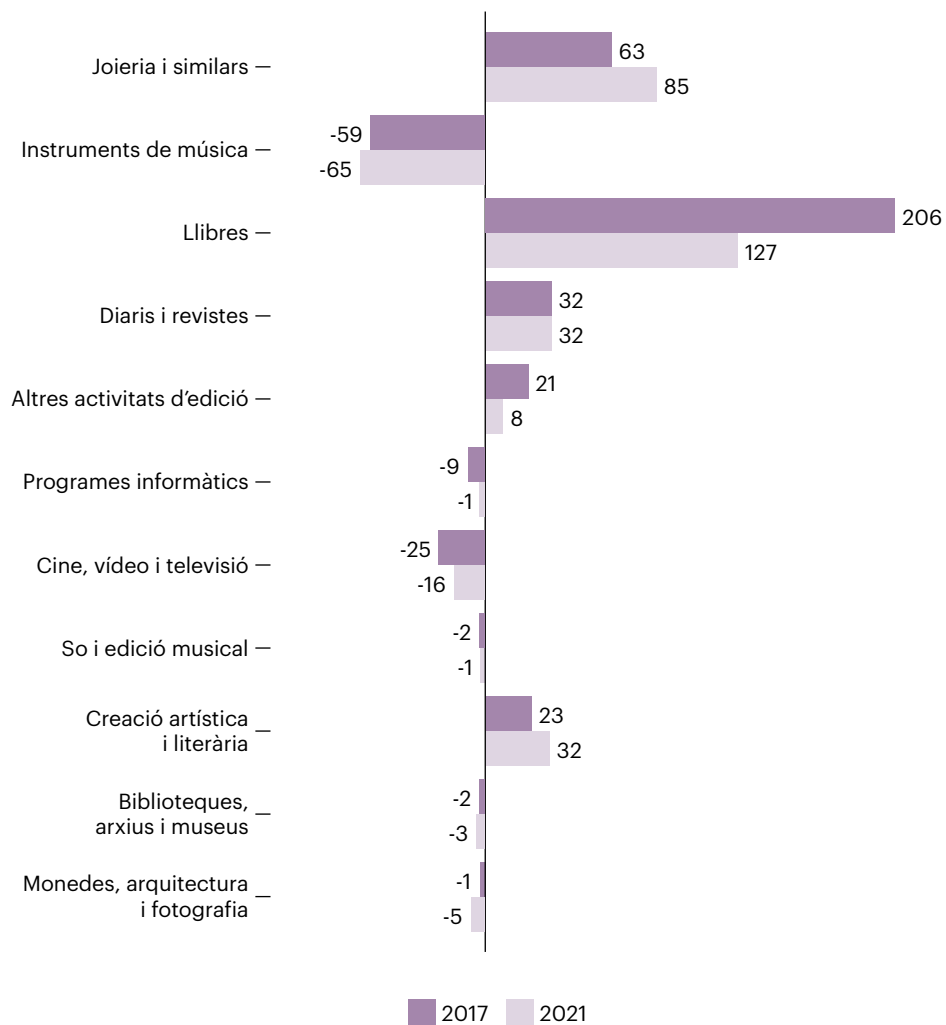

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

En l'evolució del saldo de les diferents indústries culturals catalanes es comprova que hi ha dos sectors que tradicionalment presenten un saldo positiu: llibres i joieria. També tenen un saldo positiu els sectors de diaris i revistes, altres activitats d'edició i creació artística i literària. El sector del llibre és el que més aporta a la balança comercial, però en els darrers cinc anys ha patit una reducció d'aquest saldo de fins a un 38%. Hi ha dos sectors que són tradicionalment deficitaris: instruments musicals, i cine, vídeo i televisió.

Saldo de la balança comercial de les indústries culturals catalanes

En milions d'euros. 2017 i 2021

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

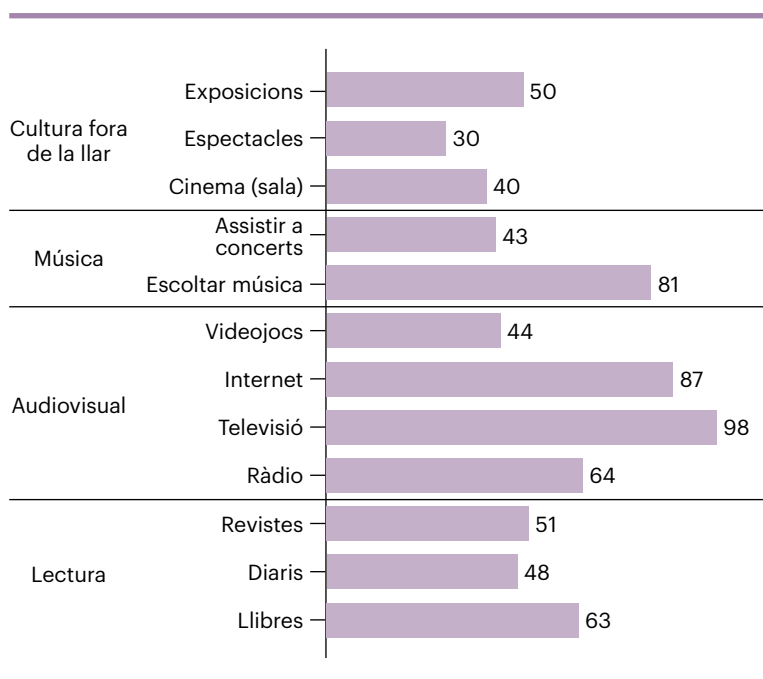
Participació i pràctiques culturals

PARTICIPACIÓ

Mirar la televisió, connectar-se a internet, escoltar música o la ràdio i llegir llibres segueixen sent les activitats culturals que més realitzen els catalans segons l'Enquesta de participació cultural de Catalunya. Concretament, un 98% dels catalans afirmen que veuen la televisió, el 87% s'han connectat a internet, el 81% escolten música, el 64% escolten la ràdio i el 63% llegeixen llibres. Altres activitats tenen una acceptació més baixa: llegir diaris (48%), llegir revistes (51%) i jugar a videojocs (44%).

Participació activitats culturals

En percentatge. 2022

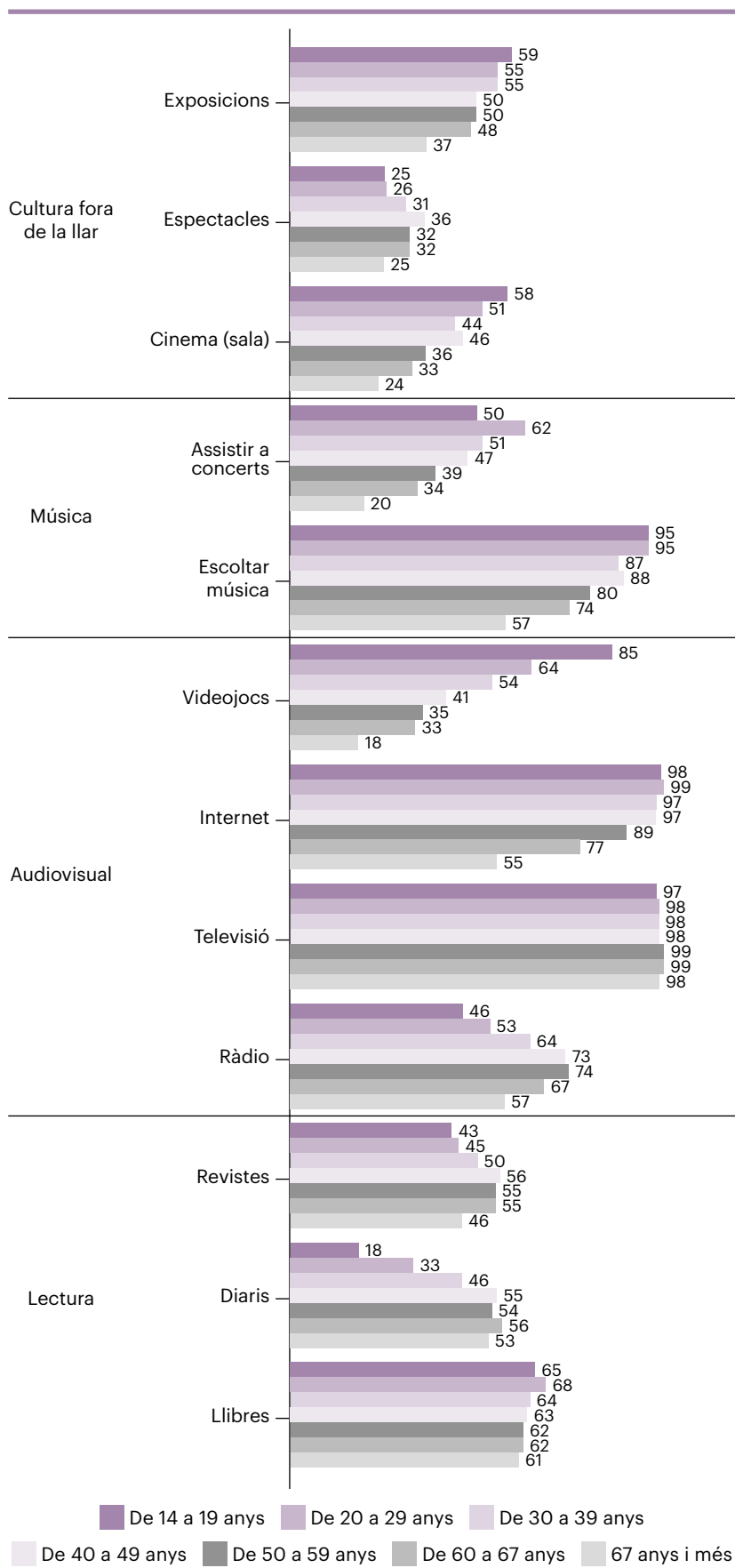

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

Connectar-se a internet, veure la televisió, escoltar música, jugar a videojocs i llegir llibres són les activitats amb una major penetració entre els més joves, dels 14 als 29 anys. A la franja d'edat dels 30 als 39 anys, els videojocs deixen de ser una de les pràctiques habituals, baixa la lectura de llibres i agafa protagonisme escoltar la ràdio, i a la franja dels 40 als 67 anys, veure la televisió i connectar-se a internet són les dues pràctiques més realitzades, juntament amb escoltar música i la ràdio. A la franja d'edat de més de 67 anys, predomina veure la televisió i escoltar música, mentre que les pràctiques tecnològiques (jugar a videojocs, connectar-se a internet) obtenen registres més baixos que a la resta de franges d'edat.

Participació a les activitats culturals segons l'edat

En percentatge. 2022

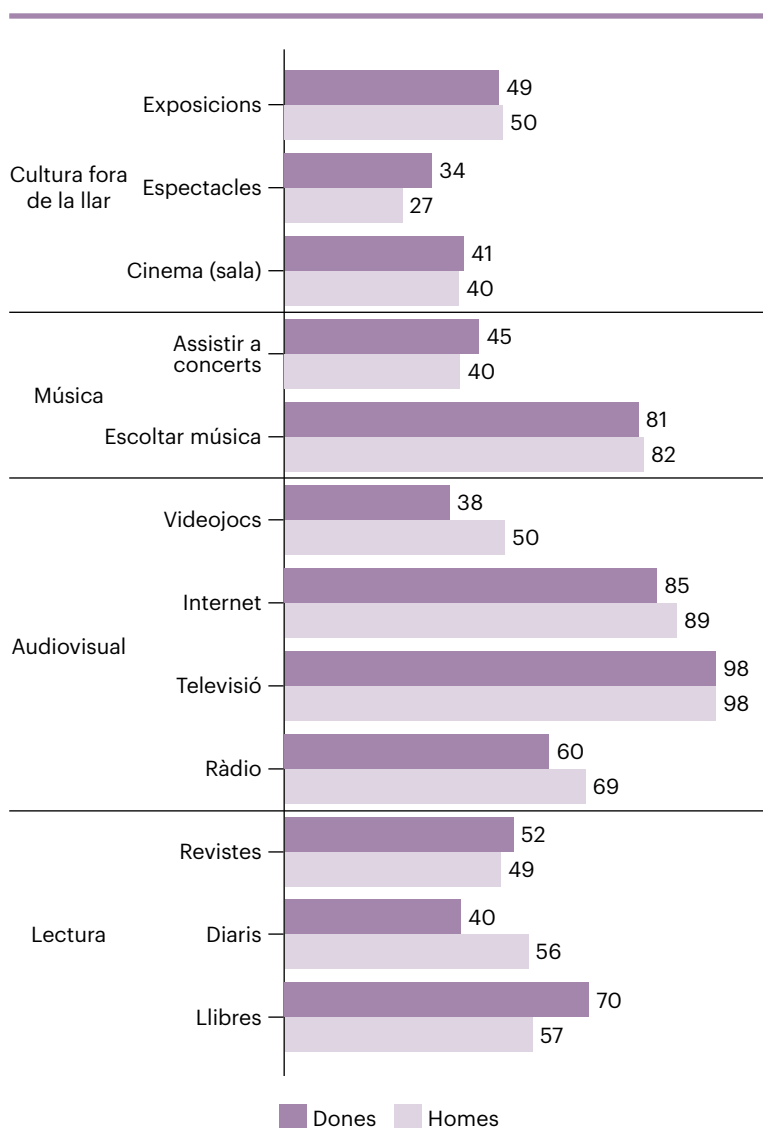
Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

Veure la televisió és una de les pràctiques més generalitzades entre la població catalana: el percentatge de persones que fan aquesta activitat supera el 97% en totes les franges d'edat. De la mateixa manera, l'ús d'internet també té una taxa d'utilització per sobre del 97% en totes les franges d'edat analitzades, amb l'excepció dels majors de 60 anys.

Els videojocs continuen sent una pràctica majoritàriament juvenil, ja que, a mesura que l'edat augmenta, disminueix la taxa de les persones que diuen que hi juguen: més del 50% de la població situada a la franja dels 14 als 49 anys manifesta jugar-hi, mentre que a partir dels 50 anys la tendència és decreixent.

Participació a les activitats culturals segons el gènere

En percentatge. 2022

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya 2022*.

Les pràctiques culturals per gènere no mostren grans diferències entre homes i dones. Llegir llibres, assistir a espectacles i a concerts són les activitats que les dones realitzen amb més freqüència que els homes, mentre que els homes llegeixen més diaris, escolten més la ràdio i juguen més sovint a videojocs.

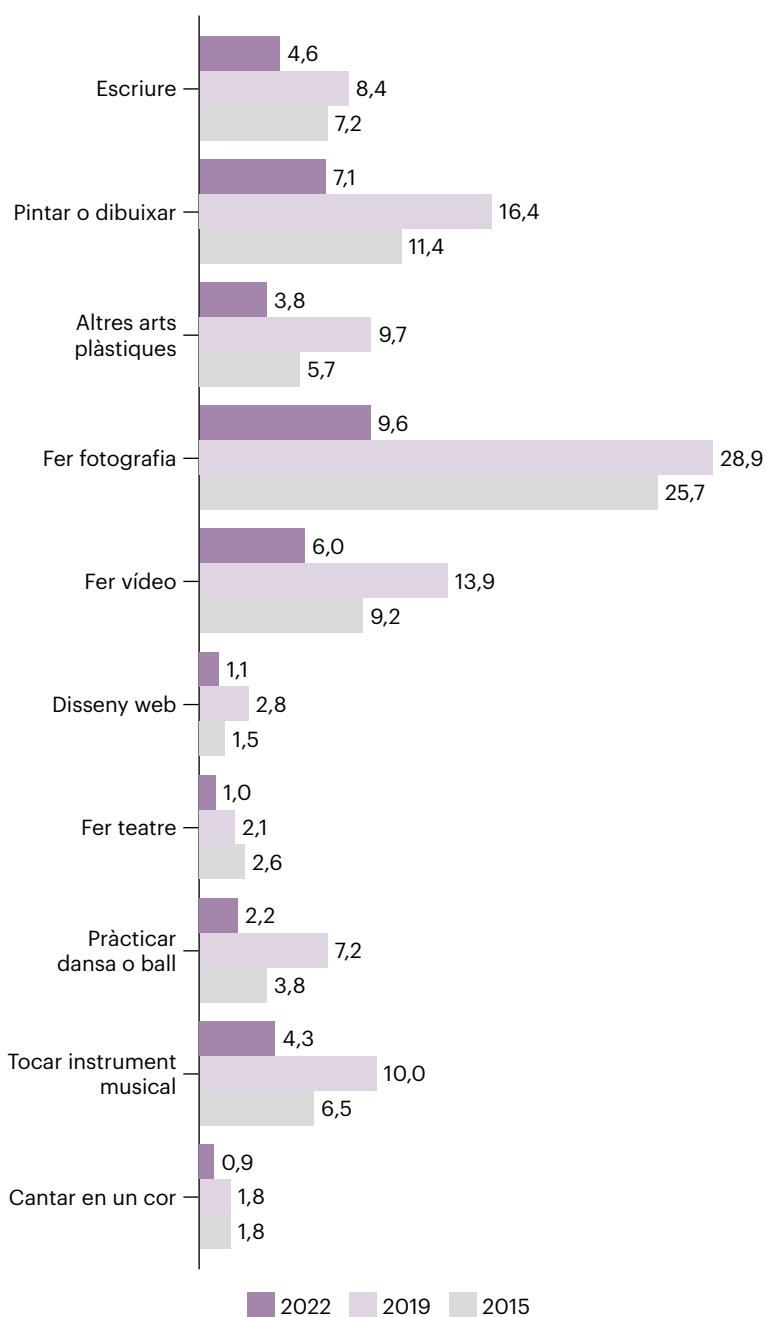

PRÀCTIQUES CULTURALS

Segons l'Enquesta d'hàbits i pràctiques culturals a Espanya del Ministeri de Cultura i Esports, fer fotografies és la pràctica que té una major acceptació entre els catalans, ja que un 9,1% manifesten haver-ne fet durant l'any 2022. Pintar i dibuixar és una pràctica que realitza el 7,1% dels catalans i un 6% indica que fa vídeos. Queden més enrere pràctiques com escriure —un 4,6%— o tocar un instrument musical —un 4,3%. La resta de pràctiques culturals són molt més minoritàries.

Pràctiques artístiques realitzades pels catalans

En percentatge. 2015, 2019 i 2022

Font: Ministeri de Cultura i Esports, *Enquesta d'hàbits i pràctiques culturals a Espanya*.

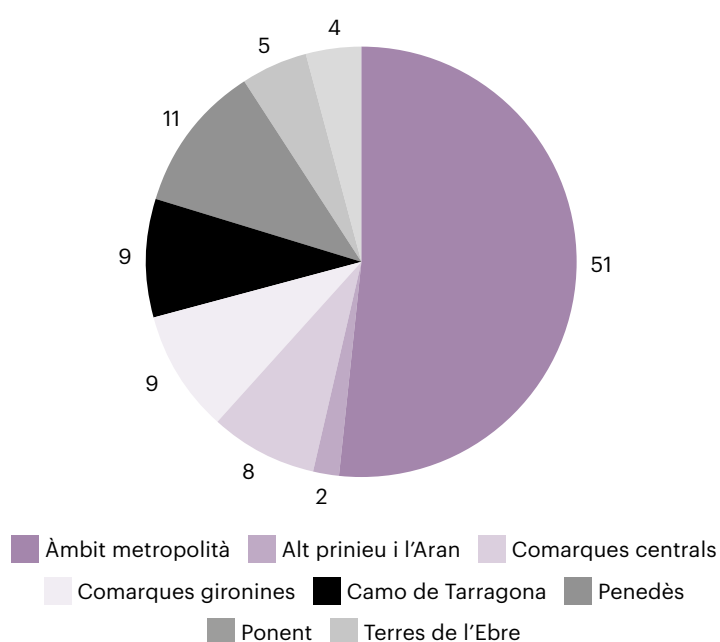
Entre el 2019 i el 2022 s'ha produït un important descens de catalans que declaren fer alguna pràctica cultural. En un futur s'haurà de comprovar si la pandèmia ha tingut alguna influència en les dades del 2022.

ENTITATS CULTURALS I ASSOCIACIONS

Catalunya disposa d'un teixit cultural molt destacable gràcies a la gran tradició d'associacionisme d'arreu del territori. Segons les últimes dades d'entitats culturals i associatives publicades pel Departament de Cultura, el repartiment d'aquestes entitats de cultura és desigual arreu del territori: a l'àmbit metropolità és on hi ha una concentració més gran, amb un 51%. Una dada remarcable pel que fa al territori és la important concentració d'associacions de cultura al sud de Catalunya: un 11% al Penedès, un 9% al Camp de Tarragona i un 4% a Terres de l'Ebre.

Repartiment de les entitats culturals i associatives arreu del territori

En percentatge. 2022

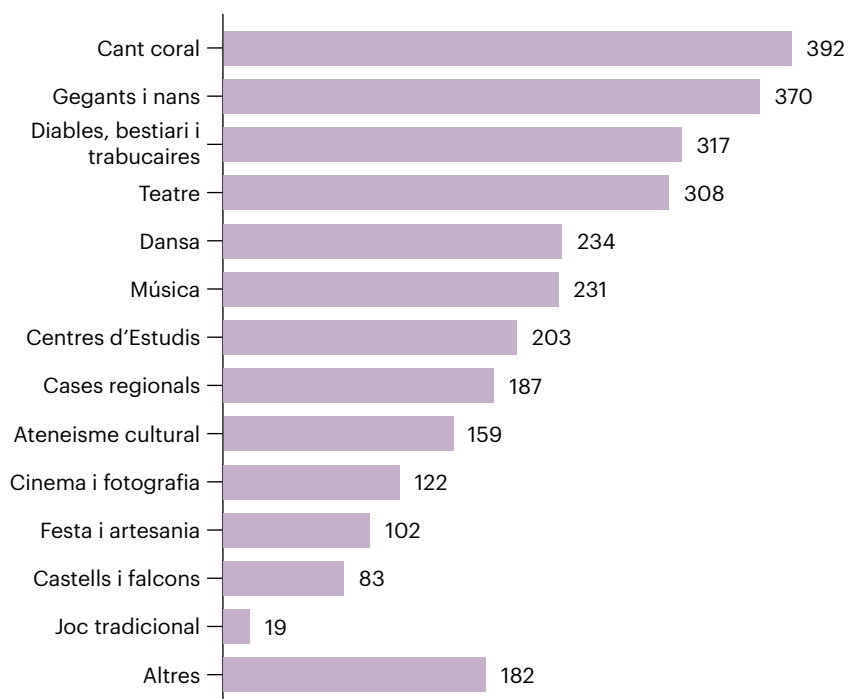

Font: Departament de Cultura, *Dades culturals. Cultura popular*

La majoria d'aquestes entitats formen part del moviment coral, seguit pels gegant i nans i per les agrupacions de diables, bestiari i trabucaire. També hi ha força representació d'entitats que treballen en l'àmbit del teatre, la dansa i la música. Les cases tradicionals i els ateneus també formen un grup important dintre de les entitats cultural i associatives del nostre país.

Repartiment de les entitats culturals i associatives per àmbits d'actuació

En unitats. 2022

Font: Departament de Cultura, *Dades culturals. Cultura popular*

EQUIPAMENTS CULTURALS

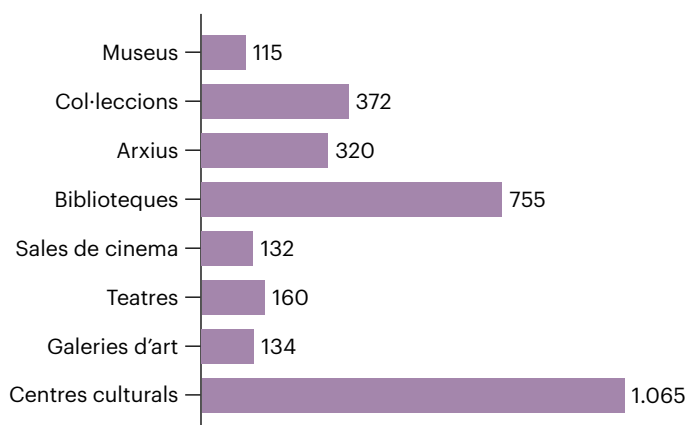
Catalunya disposa d'un bon nombre d'equipaments en els quals la ciutadania pot realitzar i gaudir de diferents activitats culturals. Els més habituals són els de caràcter polivalent, centres culturals de difícil catalogació que ofereixen serveis tant socioeducatius com cívics, recreatius, etc. El mapa d'equipaments del Departament de Cultura agrupa en aquesta categoria ateneus, centres cívics i cases de cultura, i en comptabilitza 1.065 repartits per tot el territori català.

Les biblioteques se situen en el segon lloc d'establiments per nombre d'equipaments, ja que disposen de 755 infraestructures dedicades a difondre la lectura amb el préstec o altres serveis relacionats. Els museus i les col·leccions, siguin de naturalesa pública o privada, són una altra tipologia d'equipament molt habitual al nostre territori: l'any 2021 n'hi havia un total de 487: el 24% són museus i el 76% restant, col·leccions. Pel que fa als arxius, a Catalunya l'any 2021 n'hi havia 320 en funcionament.

Pel que fa a les sales de cinema, cada cop més aquests equipaments es concentren a les grans ciutats i capitals de comarca i desapareixen dels petits pobles del nostre territori. L'any 2021 hi havia 132 cinemes a Catalunya, cinc sales menys que el 2020; a aquesta xifra cal afegir-hi la disminució del nombre de pantalles a les sales de cinema: l'any 2021 n'hi havia 642 d'actives, 22 menys que el 2020.

Equipaments culturals a Catalunya per tipologia.

En unitats. 2021

Nota: Les dades de biblioteques fan referència a 2020 i les de galeries d'art a 2019.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya* i *Mapa d'equipaments*.

Les arts escèniques comptaven amb 160 espais per a l'exhibició arreu del territori el 2021, catorze menys que el 2020. Gairebé un terç dels teatres de Catalunya es concentren a la comarca del Barcelonès.

Finalment, el món de les arts visuals disposava de 134 galeries d'art el 2019. Cal destacar que el 73 % d'aquests establiments, tots de caràcter privat, es troben a l'àrea metropolitana i que 27 comarques —gairebé dos terços del total— no tenen cap establiment d'aquest tipus al seu territori.

El repartiment d'aquests equipaments per àmbits territorials és el que es mostra en el quadre següent, on es pot comprovar que el 44 % dels equipaments culturals es concentren a l'àrea metropolitana de Barcelona, mentre que als extrems més allunyats d'aquest centre, a l'Alt Pirineu i Aran i a les Terres de l'Ebre, només hi figuren el 3% i el 5%, respectivament, del total d'equipaments culturals.

Nombre d'equipaments per àmbits territorials

En unitats. 2021

	Museus	Col·leccions	Arxius	Biblioteques	Cinemes	Teatres	Galeries d'art	Centres culturals
Àmbit metropolità	50	98	170	368	54	103	98	388
Alt Pirineu i Aran	6	33	9	18	5	1	1	21
Comarques centrals	8	49	21	55	5	11	0	91
Comarques gironines	23	60	48	107	18	20	21	174
Camp de Tarragona	8	32	32	61	13	9	2	100
Penedès	12	27	15	45	14	5	8	151
Ponent	6	40	14	54	12	10	4	95
Terres de l'Ebre	2	33	11	47	11	1	0	45

Nota: Les dades de biblioteques fan referència al 2020 i les de galeries d'art al 2019.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya* i *Mapa d'equipaments*.

En el quadre següent s'indica la dotació d'equipaments pel nombre d'habitants de cada àmbit territorial de planificació amb l'objectiu de detectar si s'hi donen mancances o un sobredimensionament d'aquests equipaments. S'ha de tenir en compte que aquesta anàlisi és merament numèrica; les dades resultants s'han de contrastar amb les peculiaritats del territori, que, vinculades al dinamisme cultural i les polítiques aplicades al llarg del temps, han generat la situació actual.

Nombre d'equipaments per 100.000 habitants i àmbits territorials

En unitats. 2021

	Museus	Col·leccions	Arxius	Biblioteques	Cinemes	Teatres	Galeries d'art	Centres culturals
Mitjana Catalunya	1,5	4,8	4,1	9,7	1,7	2,1	1,7	13,7
Àmbit metropolità	1,0	2,0	3,5	7,5	1,1	2,1	2,0	7,9
Alt Pirineu i Aran	8,1	44,4	12,1	24,2	6,7	1,3	1,3	28,3
Comarques centrals	1,9	11,9	5,1	13,3	1,2	2,7	0	22,0
Comarques gironines	3,0	7,8	6,2	13,9	2,3	2,6	2,7	22,6
Camp de Tarragona	1,5	6,0	6,0	11,5	2,4	1,7	0,4	18,8
Penedès	2,4	5,4	3,0	9,0	2,8	1,0	1,6	30,3
Ponent	1,6	10,9	3,8	14,7	3,3	2,7	1,1	25,9
Terres de l'Ebre	1,1	18,3	6,1	26,1	6,1	0,6	0	24,9

Nota: Les dades d'arxius, teatres i galeries d'art fan referència al 2019 i les de biblioteques al 2018.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya* i *Mapa d'equipaments*.

Pel que fa al repartiment dels equipaments per la geografia catalana, els principals dèficits detectats han estat els següents:

- L'Alt Pirineu i Aran, un territori extens però amb una densitat baixa de població —sola­ment hi viu l'1% dels catalans—, segueix sent el territori amb menys equipaments; només hi ha un teatre i una galeria d'art per a les més de 74.000 persones que viuen a la demarcació.
- Les comarques de la Catalunya Central, amb el 5% de la població catalana, el 2021 no disposaven de cap galeria d'art i es situen per sota de la mitjana catalana en sales de cinema. Per contra, presenten un bon nivell pel que fa a biblioteques, col·leccions i centres culturals.
- Ponent, amb el 5% de la població catalana, disposa d'un bon nombre d'equipaments, sempre per sobre de la mitjana catalana, amb l'excepció de galeries d'art i arxius.
- Les Terres de l'Ebre, amb el 2% de la població, no disposen de cap galeria d'art i presenten un dèficit en teatres i museus respecte de la mitjana.

Aquests quatre àmbits territorials són els més extensos i, alhora, els que concentren menys població de Catalunya. Conjuntament representen el 61% del territori català, però només hi viu el 13% de la població.

- Les comarques gironines, amb el 10% de la població, estan per sobre de la mitjana de Catalunya en tots els tipus d'equipaments analitzats.
- El Camp de Tarragona, amb el 7% de la població catalana i el 8% del territori, es situa per sota de la mitjana en galeries d'art i teatres.
- El Penedès representa el 6% del territori català i hi viu el 6% de la població catalana. En aquest àmbit territorial es detecta una manca de teatres, arxius i biblioteques respecte a la mitjana d'equipaments del territori català.
- L'àrea metropolitana és on es concentra el major nombre d'equipaments en totes les categories, però també és la demarcació on es concentra un nombre més elevat

de població: el 63% dels catalans viuen en el 8% del territori que suposa l'àrea metropolitana. La concentració de població en un territori tan petit fa que el nombre d'equipaments per cada 100.000 habitants sigui inferior a la mitjana catalana en tots els casos, excepte en el cas dels teatres i les galeries d'art.

Impacte econòmic de la covid-19 a la cultura

Tot i no disposar de dades completes per a l'any 2022, les dades disponibles fins al moment demostren el retorn a una certa normalitat en la major part dels sectors. Els festivals de música tornen a estar plens, les vendes de llibres no han parat de créixer malgrat la pandèmia i el teatre, museus i exposicions mostren una tendència creixent, tot i que no s'ha arribat encara a la situació del 2019. L'exhibició cinematogràfica en sala és un dels grans damnificats d'aquesta pandèmia. Les dades disponibles indiquen que s'està molt lluny de recuperar el nivell d'espectadors previ a la pandèmia.

Després de les restriccions patides durant els anys 2020 i 2021, el 2022 es va iniciar amb algunes limitacions, que van anar desapareixent a poc a poc fins que el mes de maig es va declarar el final de la pandèmia i d'aquesta manera va quedar desactivada qualsevol restricció a les activitats culturals.

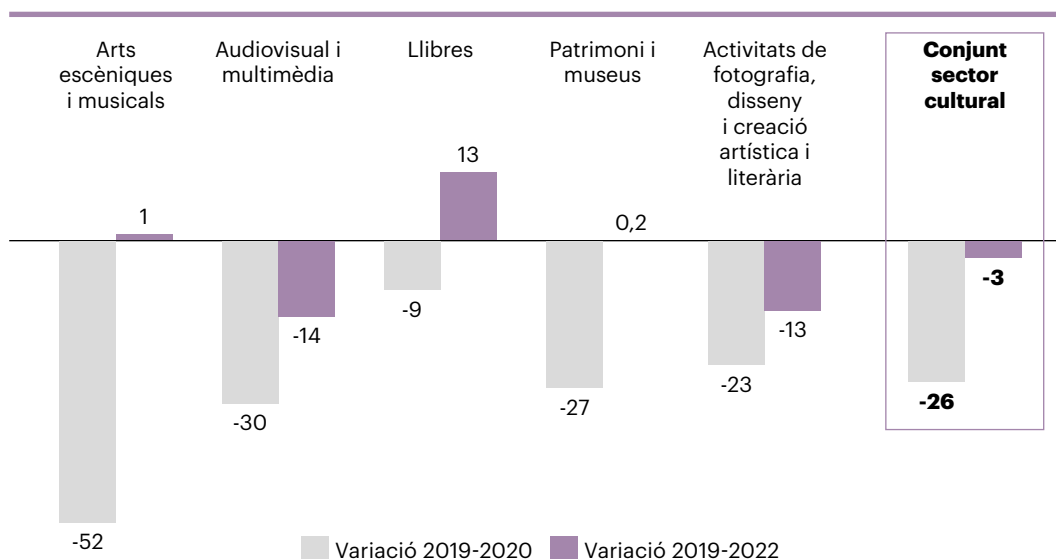
A continuació s'analitza com ha estat aquesta recuperació econòmica en els diferents sectors culturals a partir de la informació publicada pel Departament de Cultura a través dels diferents informes que ha publicat sobre l'impacte de la covid-19 als sectors culturals i la seva evolució econòmica.

IMPACTE ECONÒMIC DE LA COVID-19 EN ELS SECTORS CULTURALS CATALANS

Després dels anys 2020 i 2021 en què la pandèmia va imposar dures restriccions als sectors culturals, el 2022 es registra una clara millora en el volum de facturació d'aquests sectors. Agafant de referència l'any 2019, la caiguda de facturació del primer any de pandèmia va ser del 26% en el conjunt dels sectors culturals. La facturació de 2022 gairebé ha igualat la del 2019; només està un 3% per sota.

Estimació de l'impacte econòmic de la covid-19 en els sectors culturals

En percentatge. Variació 2019-2020 i 2019-2022

Font: Gabinet Tècnic del Departament de Cultura.

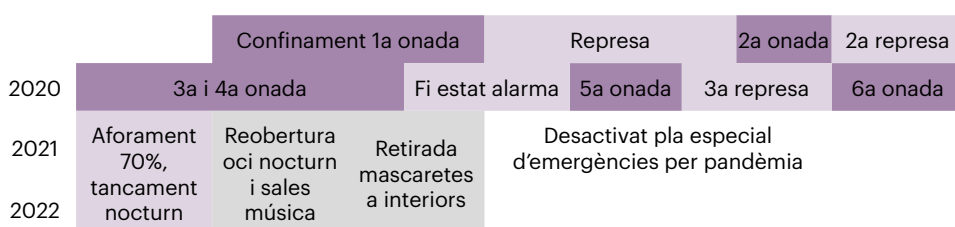
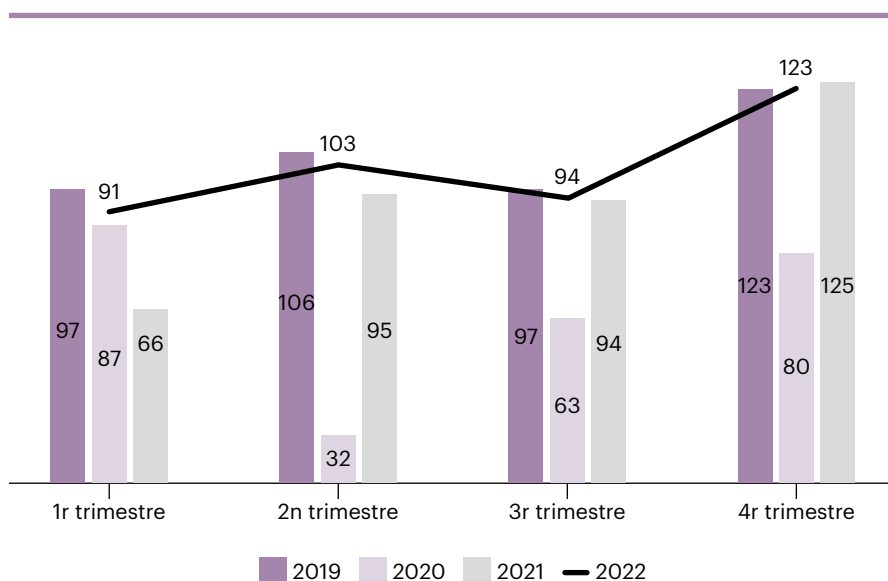
La situació no és igual en tots els sectors. El sector del llibre és el que millor s'ha recuperat i fins i tot ha incrementat la seva facturació un 13% entre el 2019 i el 2022. Els sectors analitzats que han aconseguit recuperar el volum de facturació previ a la pandèmia són el de les arts escèniques i musicals i el del patrimoni i museus. La resta continuen tenint una facturació per sota de la que havien assolit el 2019.

EVOLUCIÓ TRIMESTRAL DE LA FACTURACIÓ

La comparativa trimestral de la facturació del conjunt dels sectors culturals durant els anys de pandèmia indica que les restriccions van tenir un impacte directe en els resultats econòmics de l'activitat cultural.

Evolutió trimestral de la facturació dels sectors culturals

Milions d'euros. 2019-2022

Font: Gabinet Tècnic del Departament de Cultura.

El primer trimestre de l'any 2020 va mostrar un comportament molt positiu pel que fa a la facturació de la major part dels sectors culturals, però aquesta evolució es va estroncar amb la declaració de l'estat d'alarma a mitjans del mes de març. A partir d'aquest moment es va paraitzar tota l'activitat cultural i, en conseqüència, la facturació va esdevenir residual. Les diferents repeses de l'activitat van donar un cert respir, però la recuperació no es va notar fins ben entrat l'any 2021. Es pot dir que el quart trimestre de l'any 2021 és el moment de retorn a una activitat gairebé normal. Pel que fa al 2022, la tendència de la facturació ha estat molt similar a la del 2019, però això no vol dir que la recuperació hagi estat completa, ja que la tendència de creixement que hi havia en la major part dels sectors culturals abans de la pandèmia va quedar estroncada i, per tant, les xifres del 2022 podrien haver estat molt més elevades sense la situació excepcional que es va viure els dos anys anteriors.

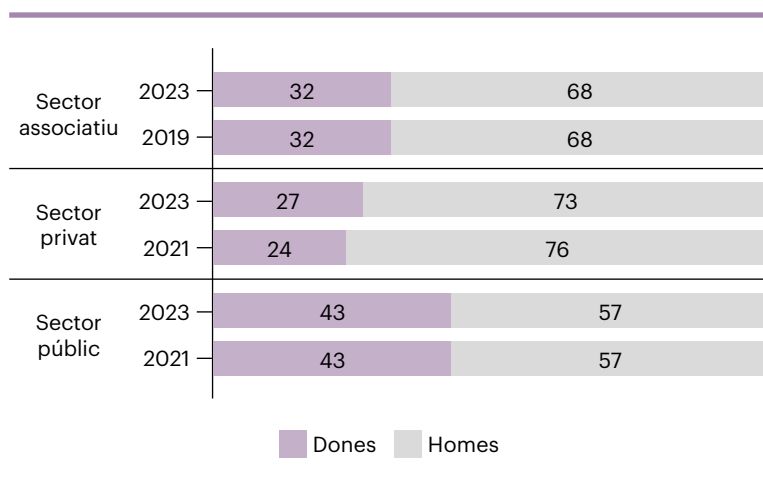
La paritat en els espais de lideratge dels sectors culturals

LIDERATGE EN ELS ÒRGANS DE GOVERN D'ORGANITZACIONS, EMPRESES I ASSOCIACIONS DELS SECTORS CULTURALS

La presència de les dones en els càrrecs d'òrgans de govern d'organitzacions, empreses i associacions culturals és menor que la dels homes. En el sector públic, el percentatge de dones amb càrrecs en aquests òrgans de govern és del 43 %, una dada que es troba dintre dels marges del que es considera paritat, però en el sector privat i l'associatiu aquest percentatge cau fins a valors molt allunyats de la paritat: un de cada quatre llocs de representació en òrgans de govern de les empreses culturals està ocupat per dones i, en l'àmbit de l'associacionisme cultural, les dones ocupen un de cada tres llocs dels òrgans de representació de les federacions representatives del sector.

Dones i homes en els òrgans de govern d'organitzacions, empreses i associacions dels sectors culturals

En percentatge. 2021 i 2023

Font: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Centrant l'anàlisi en les diferents tipologies d'institucions culturals públiques, es pot observar que en els centres d'art i els espais expositius els llocs de lideratge estratègic i/o polític estan ocupats majoritàriament per dones. En la resta de tipologies d'equipaments, els homes són majoria, però en tots els casos els resultats del recompte donen xifres que es troben dintre del que es considera paritat. Els equipaments patrimonials són els que mostren un percentatge inferior de dones en aquests espais de lideratge, un 40 % del total, un valor que es considera dintre de la paritat.

Participació de les dones en els òrgans de govern de les institucions públiques segons la tipologia

En percentatge. 2021 i 2023

Tipologia institucions	Llocs de lideratge estratègic i/o polític			
	2021		2023	
Equipaments patrimonials	♀♂	40	♀♂	43
Centres d'art i espais expositius	♀	65	♀♂	58
Equipaments escènics i musicals	♀♂	44	♀♂	43
Esdeveniments culturals	♀♂	48	♀♂	51

Nota: Els valors de les caselles indiquen els percentatges de participació de les dones.

Font: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Pel que fa al sector privat, el recompte dels llocs de lideratge estratègic i/o polític s'ha fet a partir dels membres integrants dels consells d'administració i ha donat com a resultat un predomini dels homes en aquests espais de decisió. Són especialment baixos els percentatges corresponents als càrrecs de lideratge ocupats per dones en els sectors de l'audiovisual i multimèdia —només el 24%—, de les activitats industrials relacionades amb la cultura —el 25%— i les arts escèniques —el 25%.

Participació de les dones en els òrgans de govern de les empreses culturals per sectors

En percentatge. 2021 i 2023

Tipologia institucions	Llocs de lideratge estratègic i/o polític			
	2021		2023	
Patrimoni, arxius i biblioteques	♂	32	♂	37
Edició i llibre	♂	30	♂	35
Arts visuals	♂	28	♂	27
Arts escèniques	♂	23	♂	25
Audiovisual i multimèdia	♂	19	♂	24
Activitats industrials relacionades amb la cultura	♂	22	♂	25

Nota: Els valors de les caselles indiquen els percentatges de participació de les dones.

Font: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Pel que fa al sector associatiu, el recompte dels integrants de les juntes directives de les 28 federacions i entitats que formen part del Consell de l'Associacionisme Cultural indica que només un terç d'aquests llocs estan ocupats per dones.

Participació de les dones en els òrgans de govern de les federacions d'associacions culturals

En percentatge. 2019 i 2023

Tipologia institucions	Llocs de lideratge estratègic i/o polític			
	2021		2023	
Federacions de cultura popular i associacionisme cultural	♂	32	♂	32

Nota: Els valors de les caselles indiquen els percentatges de participació de les dones.

Font: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

La suma per cadascuna de les tres tipologies analitzades d'òrgans de govern pel que fa al compliment de la paritat ofereix unes dades diferents: el 75% de les organitzacions públiques, el 36% de les empreses i el 20% de les federacions de cultura popular compleixen amb la paritat en els òrgans de govern. La resta presenten òrgans de govern en què els homes o les dones, en menor mesura, són majoria.

En els sectors privat i associatiu, són majoria els òrgans de govern en què hi ha més homes que dones; és remarcable el biaix del 69% a favor dels homes en les federacions de cultura popular, però també ho és el percentatge del 56% d'empreses on succeeix el mateix. Malgrat que en el sector públic la major part d'organitzacions compleixen amb la paritat, encara n'hi ha un 25% en què els homes són majoria en els òrgans de govern.

Òrgans de govern segons la participació de dones i homes

En percentatge. 2021 i 2023

Sector	Més homes ♂		Paritat ♀♂		Més dones ♀	
	2021	2023	2021	2023	2021	2023
Sector públic	30	25	57	75	13	-
Sector privat	56	56	36	36	8	8
Sector associatiu	73	69	17	20	10	11

Font: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

LLOCS DE LIDERATGE A L'ESTRUCTURA DE LES INSTITUCIONS I ORGANITZACIONS DE TITULARITAT PÚBLICA

Els llocs de lideratge cultural en les administracions públiques catalanes estan repartits de forma bastant igualitària entre dones i homes, excepte en el cas de les diputacions provincials, on el nombre d'homes és molt superior al de dones.

Participació de les dones en els llocs de lideratge del sistema cultural català

En percentatge. 2023

		Presa de decisions estratègiques i/o polítiques	Presa de decisions artístiques i/o de continguts	Presa de decisions econòmiques i/o gerencials	Total llocs presa de decisions
Percentatge de dones en els llocs de lideratge					
Administracions públiques	Generalitat de Catalunya	♀♂ 45			♀♂ 50
	Diputacions Provincials	♂ 20			
	Ajuntaments grans	♀♂ 50			
	Ajuntaments capital comarca	♀♂ 56			
Equipaments culturals	Equipaments patrimonials	♂ 38	♀ 100	♀♂ 60	♀♂ 53
	Centres d'art i espais expositius	♀♂ 55	♂ 33	♀ 100	♀♂ 56
	Espais escènics i musicals	♂ 35	♀ 62	♀♂ 50	♀♂ 49
	Fàbriques de creació	♀ 86	♂ 25	♀ 67	♀ 65
Esdeveniments culturals	Mercats estratègics	♀♂ 50	♂ 33	♀ 75	♀♂ 50
	Festivals	♂ 25	♀♂ 50		♂ 32
Premis	Composició jurats		♀♂ 57		♀♂ 57

Nota: Els valors de les diferents caselles indiquen els percentatges de participació de les dones.

Font: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Les diferents categories de l'agrupació constituïda pels principals equipaments culturals de titularitat pública presenten un repartiment entre dones i homes molt igualat en el conjunt d'espais de lideratge. Si s'observa el detall dels diversos espais de lideratge, es comprova que es donen situacions diferents:

- La paritat és la tònica habitual en els espais de decisions estratègiques i/o polítiques, excepte en els equipaments patrimonials, on els homes són majoria.
- Pel que fa a la presa de decisions econòmiques i/o gerencials, els homes són majoria en els espais escènics i musicals, però en la resta de categories es dona un repartiment paritari.
- Els llocs de presa de decisions artístiques i/o de continguts presenten un major nivell de desigualtat, ja que en els equipaments patrimonials i els espais escènics i musicals són majoria les dones, mentre que en els centres d'art i espais expositius són majoria els homes.

Els equipaments més igualitaris pel que fa al repartiment dels llocs de presa de decisions són les fàbriques de creació, seguides dels centres d'art i espais expositius, on només hi ha desigualtat en els espais de decisió artística. Els equipaments patrimonials i els espais escènics i musicals presenten desigualtats en dos àmbits de decisió, tot i que en el conjunt de llocs de lideratge es dona paritat en els dos casos.

En el conjunt de llocs de lideratge dels esdeveniments públics hi ha paritat entre dones i homes. En aquest cas, els festivals són paritaris en totes les tipologies de llocs de presa de decisions. Pel que fa als mercats estratègics, tot i presentar paritat en el conjunt de llocs de lideratge, la distribució per tipologies d'aquests llocs mostra diferències importants. Les dones són majoria en les decisions estratègiques i econòmiques, mentre que els homes ho són en els llocs de decisió artística. Finalment, el conjunt de premis introduïts a la base de dades presenta un repartiment del jurat paritari, amb un 55% de dones en la seva composició. En quatre dels set premis analitzats hi ha paritat en el repartiment entre dones i homes dels jurats, en dos els homes són majoritaris i només en un ho són les dones.

5. Conclusions

Conclusions

LES POLÍTIQUES DEL DEPARTAMENT DE CULTURA

Del conjunt de polítiques impulsades pel Departament de Cultura durant l'any 2022 se'n poden destacar dos fites principals: l'increment dels recursos públics i l'aplicació de processos participatius en la definició de polítiques culturals.

1. Increment pressupostari

Després de la Resolució de 14 de desembre de 2020 de la Comissió de Cultura del Parlament de Catalunya, on s'assumia la necessitat d'incrementar el pressupost de cultura de la Generalitat de Catalunya fins arribar a un 2% de la despesa total, el nou Govern va manifestar la seva intenció d'assolir aquest objectiu al llarg de la legislatura. Amb aquesta finalitat, el primer pressupost que va portar al Parlament, justament el de 2022, incorporà un augment dels recursos del Departament de Cultura d'un 35,8%, fet que situava la despesa pública en cultura en l'1,3% del pressupost total de la Generalitat. En el moment de tancar aquest informe, el pressupost aprovat de la Generalitat de Catalunya per a l'any 2023 destina un 1,5% al Departament de Cultura, refermant així el compromís d'incrementar els recursos econòmics públics destinats a aquest àmbit.

Mentre es va assolint el 2% que reclamen tant el CoNCA (des de 2013) com els sectors culturals, arriba l'hora de plantejar un nou paradigma que ajudi a consolidar els avenços aconseguits a nivell pressupostari, amb l'objectiu d'establir un mínim de despesa pública per habitant. Segons les dades pressupostades, l'any 2022 les administracions catalanes varen destinar 158 euros per habitant a cultura, 109 dels quals provenien de l'Administració local —diputacions provincials, consells comarcals i ajuntaments— i 49, de la Generalitat de Catalunya. Mantenint constants els diners aportats per l'Administració local i aplicant el 2% al pressupost de l'any 2022 de la Generalitat, la quantitat de diners públics destinats a cultura per habitant i any seria de 180 euros, 71 dels quals els aportaria el Govern de Catalunya. Aquesta dada ens situaria per sobre del que aporten els estats del sud d'Europa, però encara lluny de la mitjana europea, que arriba als 220 euros per habitant.

La consolidació de les aportacions de l'Estat en concepte de cocapitalitat cultural i científica que el Ministeri de Cultura destina a diferents equipaments culturals de la ciutat de Barcelona seria una bona manera d'incrementar la despesa per habitant de les administracions públiques. Respectant la competència exclusiva en cultura de la Generalitat de Catalunya, l'Estat ha de contribuir a difondre els equipaments de centralitat que disposin de projecció exterior des de l'àmbit nacional català.

2. Processos participatius

Al llarg de 2022 s'han realitzat dos processos participatius vinculats amb la definició de polítiques culturals. Malgrat que els processos participatius no són cap novetat, no s'han utilitzat habitualment per definir polítiques culturals del país i per aquest motiu és significatiu que durant el 2022 se n'hagin plantejat dos. El primer, per aplegar el màxim nombre de veus i sensibilitats possibles en la definició del Pacte Nacional per a la Llengua i, el segon, per recollir el nombre més elevat possible de propostes sobre els drets culturals de la ciutadania.

Pel que fa al segon, un cop superats el període de participació i recollides i analitzades les propostes, caldrà redactar el primer esborrany del document que s'haurà de consensuar amb totes les parts implicades i que es podrà valorar si el procés de participació ciutadana ha donat els resultats esperats.

ACCIÓ EXECUTIVA

Els àmbits d'actuació del Govern en el camp de la cultura són diversos. Des de la perspectiva d'anàlisi del CoNCA s'esmenten els que han estat més destacats al llarg de l'any 2022.

- **Art i educació.** Els darrers anys s'ha treballat per impulsar una eficient i eficaç col·laboració interdepartamental, amb l'objectiu d'aconseguir una presència més estesa i activa de les arts als currículums educatius i inferir el reconeixement que cal a la capacitat formativa dels professionals provinents del món artístic. Resta molt per aconseguir en aquest camp, tant a nivell acadèmic com polític i social, a fi de poder assimilar el nostre país a uns altres territoris europeus. La Carta de les Arts a l'Educació, resultat del concorregut 1r Fòrum de les Arts a l'Educació, aplega un ampli conjunt de recomanacions per arribar a fites concretes i deixa en mans de les administracions —el Departament d'Educació, el de Cultura i el d'Universitats i Recerca— la responsabilitat d'aplicar-hi els mitjans que pertoquin.
- **Retorn social dels ajuts i de les subvencions.** L'avaluació del retorn social i cultural de les subvencions de cultura continua essent una assignatura pendent. El disseny d'un model metodològic amb indicadors adaptables a la naturalesa de les diverses convocatòries ha de permetre conèixer més a fons l'impacte que el finançament públic exerceix en l'àmbit de la cultura, a més d'aplicar estratègies que reverteixin en polítiques culturals que siguin el màxim d'efectives possible. El CoNCA treballa en una proposta de metodologia per realitzar l'avaluació del retorn social de les subvencions.
- **Corresponsabilitats institucionals.** La Mancomunitat Cultural es va crear com un òrgan de cooperació entre els diferents ens públics, amb l'objectiu de coordinar i posar en comú les diferents polítiques culturals que es duguin a terme arreu del territori, a fi de donar el millor servei possible a la ciutadania. L'ampliació del Consell de la Mancomunitat per integrar-hi representants dels poders municipalistes és un bon exemple de com les administracions han de col·laborar per perseguir fites comunes i exercir la respectiva corresponsabilitat institucional. Les noves incorporacions reforcen aquest vessant de servei públic i permeten ampliar el camp d'actuació corresponent per tal que reverteixi positivament en la cultura del país. El Consell de la Mancomunitat queda integrat pel Departament de Cultura, les diputacions provincials, l'Ajuntament de Barcelona, el Consell de Governos Locals, la Federació de Municipis de Catalunya, l'Associació Catalana de Municipis i Comarques i l'Associació de Micropobles de Catalunya.

És igualment necessari crear-ne més per endegar uns altres espais a nivell interdepartamental similars als creats per treballar les arts a l'educació. Per impulsar el 1r Fòrum de les Arts a l'Educació, el CoNCA va integrar en el seu consell rector tres departaments de la Generalitat de Catalunya: Educació, Cultura i Recerca i Universitats. Al document resultant del Fòrum es proposa la creació d'un programa interdepartamental de govern, format pels departaments esmentats i destinat a orientar l'impuls de la innovació educativa basada en les arts, les escoles locals de les arts i a actualitzar la formació de formadors. És un exemple d'espais de col·laboració necessària en una temàtica concreta, les responsabilitats de la qual estan disperses entre diferents ens executius.

- **Estatut de l'artista.** El Govern de l'Estat ha seguit la seva agenda de treball mitjançant la comissió interministerial creada el mes juliol de 2021. La novetat de l'any 2022 ha estat l'aprovació del Reial decret llei 5/2022, de 22 de març, pel qual s'adapta el règim laboral de caràcter especial de les persones dedicades a les activitats artístiques, així com a les activitats tècniques i auxiliars necessàries per desenvolupar-les, amb la qual cosa milloren les condicions laborals del sector.

Tot i els avenços aconseguits en aquest darrer any i mig, cal reclamar més celeritat a l'hora d'abordar problemàtiques identificades des de fa temps. El fet

que la major part de canvis en la professionalització del sector cultural requereixi l'acció del Govern de l'Estat no eximeix la resta dels ens públics de la responsabilitat d'actuar en els camps de la seva competència. Abordar els àmbits de millora a cada nivell administratiu i fer pressió als estaments superiors perquè accelerin la presa de decisions en els seus àmbits de responsabilitat és una obligació que tenen tots els dirigents polítics amb responsabilitats en l'ecosistema cultural. Els professionals de la cultura requereixen una normativa ajustada a les especificitats i als requeriments de la seva feina.

- **La llengua catalana.** Existeixen nombrosos indicadors que mostren una tendència negativa en l'ús de la llengua. Per afrontar la complexa situació del català en una societat de ràpida evolució com la nostra cal actualitzar i modernitzar les eines que l'han fet progressar fins ara. Aquest és el context en el qual es desenvolupa el Pacte Nacional per la Llengua, que té com a objectius principals incrementar els nivells de coneixement col·lectiu del català, facilitar-ne el màxim ús en tots els àmbits i potenciar-ne l'adopció entre qui no en sigui parlant nadiu.

Si es parteix de la base que la llengua és un sistema de signes orals i escrits, que serveix bàsicament per comunicar-se, el Pacte té el repte de procurar que el català sigui el sistema de comunicació generalitzat entre les persones que conviuen al nostre país. La llengua ha de ser un factor per integrar la ciutadania i igualar-ne les oportunitats, i no pot ser una eina de confrontació política.

- **Planificació estratègica.** Més enllà de la necessitat de disposar del marc jurídic sòlid, la política cultural requereix planificació i estratègia per abordar els reptes i superar les dificultats existents, algunes d'endèmiques. Una possibilitat d'avançar en estratègies sectorials és l'elaboració de plans integrals que requereixen una fase d'anàlisi prèvia a la definició dels objectius. Els plans integrals apleguen esforços dels diferents agents per aconseguir una visió comuna en un temps establert, i són documents que faciliten la bona gestió i que ajuden a valorar la consecució dels objectius.

El Departament de Cultura té experiència en l'elaboració de plans integrals sectorials. N'ha creat en l'àmbit de les arts visuals, la música, la dansa i el circ, entre d'altres. Però actualment la major part de plans integrals han caducat i no s'han modificat. Cal valorar què es va aconseguir amb les experiències prèvies, emprendre la renovació d'aquells que han caducat i decidir com cal actuar en sectors que no n'hagin disposat.

Existeixen altres eines de planificació que cal actualitzar, com ara el PECCat, que va ser concebut com un instrument de planificació i ordenació territorial associat a una proposta de suport a la inversió en les infraestructures previstes, amb propostes entre l'any 2010 i el 2020.

- **Innovació estadística.** Com consta en aquest informe anual i en d'altres, l'àmbit estadístic és clarament imprecís, deficitari i obsolet. Els hàbits i els usos culturals de la ciutadania han sofert canvis importants al llarg dels darrers anys, però, per contra, les dades disponibles a l'estadística cultural continuen sent les mateixes que hi havia al final del segle passat. Els organismes i les administracions que treballen per obtenir i elaborar dades culturals han de fer front i adequar-se a la realitat, a més de trobar un sistema precís, pertinent i àgil per accedir a la informació que permeti conèixer la situació actual i poder traçar prospeccions i perspectives de futur.

Cal també establir mètodes per conèixer la realitat cultural d'aproximació qualitativa a escala local i integrada. És necessari recollir informació que, més enllà de facilitar dades d'accés i participació culturals, mostrin fins a quin punt la cultura és important per a la ciutadania, com contribueix a millorar-ne la vida o la distribució de les oportunitats culturals sobre els territoris físics i socials. És igualment important considerar totes aquelles manifestacions culturals que quedin fora dels circuits més majoritaris o comercials, atenent la creació i l'activitat que es realitza fora dels entorns oficials.

ACCIÓ LEGISLATIVA

El CoNCA constata i lamenta un any més la inexistent activitat legislativa sobre temes culturals. Des de l'any 2018, el Parlament de Catalunya només ha aprovat dues

lleis vinculades a la política cultural, i en tots dos casos només es refereixen a aspectes organitzatius del Departament de Cultura. Al Pla normatiu del Govern de la Generalitat de Catalunya per al cicle 2021-2023 hi apareixen tres avantprojectes de llei vinculats amb el Departament de Cultura que es preveu que siguin aprovats al llarg del període indicat: a) Avantprojecte de llei de l'Institut de la Filmoteca de Catalunya; b) Avantprojecte de llei del patrimoni cultural immaterial, i c) Avantprojecte de llei de drets culturals. No hi ha cap constància que n'hagi arribat cap al Parlament per ser-hi tramitat, ni s'ha demanat al CoNCA que elabori cap dictamen preceptiu per fer-ne la tramitació parlamentària.

El nivell de desenvolupament de cadascun d'aquests projectes és diferent. Mentre que ja hi ha un text a punt de ser enviat al Parlament per aprovar l'Avantprojecte de llei de l'Institut de la Filmoteca de Catalunya, l'Avantprojecte de llei de drets culturals i el de patrimoni cultural immaterial no han avançat més enllà dels processos participatius que s'han impulsat per recollir les aportacions de la ciutadania. En referència a aquests processos, tot i valorar positivament la inclusió en la tramitació de propostes significatives per a la ciutadania, cal evitar que acabin en frustració i decepció, i per tant és necessari fer una correcta i àmplia selecció de participants, establir de forma molt clara quin n'és l'àmbit d'actuació i els objectius perseguits i gestionar tot el procés i tota la informació resultant seguint criteris de màxima transparència.

En els darrers informes anuals del CoNCA s'indicava que hi ha renovacions de lleis que estan pendents des de fa anys i que no estan assenyalades en el pla normatiu vigent. L'octubre de 2020 el Govern català va aprovar el Pla de Museus, un document que s'havia presentat al sector i a la ciutadania tres anys abans, el mes de setembre de 2017. Aquest document estratègic que s'ha d'aplicar plenament al sector museístic amb data límit de l'any 2030 inclou la necessitat d'actualitzar la legislació catalana sobre museus, ja que l'actual data de 1990. La llei de foment i protecció de la cultura popular, la del patrimoni cultural català i la del sistema bibliotecari català daten de l'any 1993, i la llei del cinema, tot i que es va promulgar l'any 2010, requereix una revisió per incorporar-hi els canvis tecnològics i socials que s'han produït des que va ser redactada. El dèficit i l'obsolescència de la legislació cultural catalana és greu i no pot ser substituïda per plans sectorials o estratègics, que acaben caducant al cap del temps o esdevenint estèrils sense una base jurídica ferma.

D'altra banda, sectors com ara les arts escèniques o la música no han comptat mai amb una normativa específica que en garanteixi el desenvolupament. Caldria obrir un debat sobre la conveniència de regular aquestes activitats en el marc dels diferents plans sectorials.

L'existència d'un marc jurídic sòlid és la base del correcte i eficaç exercici de les polítiques culturals. La llei crea estabilitat, estableix l'entorn de treball, ajuda la matèria legislada a funcionar correctament i facilita eines al dirigent per construir les polítiques que li pertoca desenvolupar.

En darrer terme, i d'acord amb els principis del mandat parlamentari, el CoNCA ha de participar plenament en l'acció jurídica de la cultura, resolent la disfunció que suposen les limitacions a la seva participació, prevista en el cas dels projectes de llei, però no pel que fa a les proposicions de llei.

L'ECOSISTEMA CULTURAL

En el conjunt de l'ecosistema, és important valorar la situació dels sectors culturals en un any que s'estimava que hauria de ser el de la recuperació. Les dades del valor afegit brut de l'economia catalana i espanyola indiquen que s'han recuperat del sotrac de la covid-19, atès que l'any 2022 han mostrat unes xifres superiors a les de 2019. En el moment de tancar aquest informe encara no es disposava d'aquestes macrodades en la totalitat dels sectors culturals, però l'anàlisi de l'evolució econòmica del sector que el Departament de Cultura ha realitzat ad hoc per fer el seguiment de l'impacte de la covid-19 ens indica que el recobriment en aquest àmbit no ha estat plena: la facturació de l'any 2022 se situa un 3% per sota de la realitzada pels sectors culturals l'any 2019. Els àmbits que més pateixen aquesta pèrdua de facturació són l'audiovisual i el multimèdia (la caiguda d'assistents al cinema hi té un pes específic

important), com també el de la creació artística i literària, la fotografia i el disseny, amb una davallada del 14% en el primer cas i del 13% en el segon. El sector del llibre és el que millor es recupera, amb un 13% d'increment de la facturació.

Les dades econòmiques resultants de la crisi provocada per la covid-19 al llarg dels tres darrers anys s'haurien de complementar amb un estudi en profunditat sobre l'impacte que ha suposat la pandèmia en el teixit creatiu i artístic del país. Dita anàlisi ha d'ajudar a diferenciar entre els efectes reals de la covid-19 i la tendència de canvi que ja s'estava provocant abans de la pandèmia i que aquesta ha accelerat.

Entre aquestes tendències destaca la disminució de públics de la cultura en viu i l'increment a l'accés de continguts digitals, amb el consegüent canvi d'hàbits relacionals. La percepció d'excés d'oferta que no troba circuit on es pugui mostrar per falta d'espais d'exhibició hauria de provocar l'impuls de noves maneres d'influir en la difusió dels projectes culturals, per tal que el creador tingui prou oportunitats per mostrar la seva creació i això suposi un revulsiu per millorar les propostes de cara a arribar a públics més ampliats i diversos. Les arts visuals pateixen una situació de desemparament que requereix mesures concretes per superar-la. El pla integral de les arts visuals data de 2015 i, per tant, cal activar el pla d'impuls iniciat el 2022 per disposar d'un full de ruta que ajudi a superar deficiències històriques del sector.

El Departament de Cultura ha de tenir en compte aquest conjunt de situacions per donar suport als sectors afectats, tal com ha fet durant els dos anys previs. En darrer terme, cal abordar els canvis estructurals que ha provocat la covid-19 en l'ecosistema, sobretot en referència a l'acceleració en la introducció de la tecnologia com a eina de creació, participació i accés a la cultura.

LÍNIES DE TREBALL DEL CONCA

A partir de les conclusions de l'informe anual de 2022, el CoNCA ha activat noves línies de treball, amb l'objectiu d'avançar des del punt de vista de la reflexió i l'anàlisi dels principals temes que s'hi anunciaven.

- **«Politarts».** Si es compara amb altres polítiques culturals, les de suport a la creació han viscut sempre una situació d'incertesa respecte a la definició i a la implementació que se n'ha fet. El CoNCA posa en marxa el programa «Politarts», un espai d'elaboració estratègica destinat a aprofundir i formalitzar polítiques òptimes referides a la creació. Els seminaris i laboratoris amb persones expertes dels diferents sectors han de servir per detectar dispositius articuladors del sistema cultural i proposar polítiques òptimes per a la creació cultural que articuli el sistema propi d'aquest àmbit i que generi continuïtats més enllà de la subvenció puntual i efímera.
- **Residències artístiques i culturals.** Les residències són una de les principals eines per donar suport a la creació artística. En l'estudi realitzat pel CoNCA l'any 2017 es van definir les residències artístiques com a estades temporals que realitzen agents creadors en un context no habitual que conté espais de creació i un conjunt de serveis d'acompanyament i suport, on conviuen amb altres creadors per dur a terme un projecte de realització artística.

L'increment de nous espais i les diverses configuracions de residència que han aparegut des de la realització d'aquell primer estudi ha portat el CoNCA a impulsar un segon estudi, amb el qual s'actualitzarà el mapa de residències artístiques de Catalunya i es validaran de forma empírica els models proposats prèviament, alhora que es definiran les necessitats funcionals i financeres de cada model per facilitar el disseny de polítiques eficients de suport.

- **Diversitat.** L'increment de la diversitat d'origens i d'expressions culturals present a la societat catalana no s'ha traslladat de manera significativa a les institucions ni als equipaments culturals. La reflexió sobre aquesta diversitat en les polítiques pròpies del sector i en relació amb els equipaments culturals no únicament comporta abordar l'accés a les activitats dutes a terme en aquest àmbit, sinó també tractar-ne la participació activa en tasques de creació, producció i difusió cultural, a més de la varietat dels continguts que produeixen i que presenten les institucions culturals i els obstacles i els factors que poden facilitar la incorporació de la diversitat en l'esfera pública de la cultura.

Per aquest motiu, el CoNCA ha impulsat, durant l'any 2023, un informe relatiu a la incorporació de la diversitat als equipaments culturals de Catalunya, que té com a objectiu principal contribuir a promoure'n un accés i una participació més grans mitjançant la definició dels àmbits en els quals es pot incorporar i les possibles orientacions que se'n poden adoptar, com també reflexionar sobre les desigualtats que s'hi fan paleses. Els resultats d'aquest informe es faran públics a començament de l'any 2024.

Altres treballs en curs

El CoNCA continua treballant en la proposta d'una metodologia per analitzar el retorn social de les subvencions, la realització del 2n Fòrum de les Arts a l'Educació i, en l'àmbit d'equipaments, s'han seguit realitzant avaluacions estratègiques dels equipaments de l'àmbit nacional i la proposta d'autoavaluació per als d'àmbit local.

- **Drets culturals.** Cal remarcar la reflexió des del CoNCA sobre els reptes de futur que tenen els sectors culturals i la seva inclusió en les actuals polítiques del Departament de Cultura. El capítol 3 del present informe anual mostra els resultats de la consulta feta a 26 persones expertes polítiques i de sectors culturals del país. De les aportacions realitzades se'n destaca la necessitat de reconèixer els drets culturals de la ciutadania. La legislació vigent reconeix el dret que tenen les persones de gaudir i de participar en el món cultural, però aquest reconeixement no sempre ha tingut una concreció efectiva. El propòsit del Departament de Cultura d'elaborar una llei de drets culturals ha de servir per reformular les polítiques al voltant d'aquests drets, fent-les més obertes i participatives i posant-les al servei de tota la ciutadania, com també creant sistemes d'intervenció en referència a la formulació i al desenvolupament que se'n realitzi. Només construint un sistema cultural polièdric on tothom s'hi reconegui es contribuirà a aconseguir que la cultura esdevingui una part fonamental i efectiva de la societat del benestar.

L'aposta prioritària pels drets culturals comporta enfortir el compromís social de la cultura, en el sentit d'anar més enllà de l'activitat oficial i d'obrir-se a tot tipus de manifestacions culturals que es realitzin al país. És prioritari que la política cultural reconegui tothom i faci els esforços necessaris per integrar-hi el conjunt de la ciutadania, com també per aconseguir que cap persona se'n senti exclosa. Aquest reconeixement enforteix la presa de consciència del valor social de la cultura per part del conjunt de la societat.

- **La paritat.** La necessitat d'assolir la paritat efectiva en els llocs de lideratge del sector cultural ha d'anar acompanyada de la perspectiva de gènere en tots els seus àmbits. L'accés a llocs de presa de decisions ha de ser transparent i despolititzat, incloent-hi l'aplicació de quotes mentre el nivell de desigualtat sigui alt i estructural.
- **L'Estatut de l'Artista.** Fa més d'una dècada que des del CoNCA es va començar la tasca d'impulsar l'Estatut de l'Artista, que aplega el conjunt de millores laborals i d'adequació del marc de treball dels professionals i les professionals del sector cultural. Abordar els àmbits de millora a cada nivell administratiu i fer pressió als estaments superiors perquè accelerin la presa de decisions en els seus àmbits de responsabilitat és una obligació que tenen tots els dirigents polítics amb responsabilitat en aquest àmbit. Sense creadors, artistes, tècnics i gestors no hi ha cultura, i el treball d'aquests professionals requereix una normativa adequada a les especificitats i als requeriments de la seva activitat. Vist que les disfuncions es perpetuen, urgeix posar en marxa les solucions amb la màxima celeritat possible.
- **La dimensió digital.** La dimensió digital en l'àmbit de la cultura configura nous estils d'expressió i de creativitat, i això genera profunds canvis en el model de negoci de les indústries culturals. La tecnologia ha intensificat la difusió i el consum dels productes, i ha possibilitat l'apertura de nous espais de participació i d'intermediació, la qual cosa ha reduït distàncies i barreres de tot tipus. Però la introducció de la digitalització en el sector cultural està propiciant l'aparició de noves desigualtats vinculades a l'accés i a l'alfabetització tecnològica, que han d'afrontar-se a partir del criteri d'equitat cultural digital, tant en referència a la creació i la producció com a la participació i la presa de decisions públiques.
- **La gestió energètica.** El canvi climàtic i la gestió energètica inclouen diverses problemàtiques vinculades amb la sostenibilitat cultural, social i econòmica que urgeix

afrontar per garantir la qualitat futura de la societat. Les institucions culturals han d'encapçalar amb eficàcia les accions necessàries per reduir al mínim la incidència ecològica i convertir-se en un referent del seu col·lectiu, que també té la responsabilitat d'utilitzar la seva capacitat de transmetre missatges per conscienciar i sensibilitzar el conjunt de la població.

- **L'estructuració i l'articulació culturals del país.** La reducció de les desigualtats estructurals i territorials, com també la generació de sistemes culturals estructurats, són reptes interrelacionats. Catalunya pateix una distribució desigual dels equipaments territorials a causa de la configuració demogràfica i, per tant, s'ha de garantir la igualtat de tots els catalans en referència a l'accés a la cultura. Per aquest motiu, la creació de sistemes estructurats arreu del país que ubiquin equipaments vinculats amb les peculiaritats de cada zona soluciona el repartiment de les oportunitats culturals de forma més equilibrada i d'acord amb totes les dimensions que presentin. Afrontar aquest repte comportarà la millora de l'ecosistema cultural i li atorgarà centralitat en l'agenda social i institucional de Catalunya.

El document *Informe anual sobre l'estat de la cultura i de les arts 2022* ha estat elaborat pel Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CoNCA) en compliment de l'article 4.a) de la Llei 6/2008, de 13 de maig, que regula l'entitat, en el qual s'estableix que aquest organisme té per funció l'elaboració anual de l'informe sobre l'estat de la cultura i de les arts de Catalunya.

Aquest document fou aprovat pel Plenari del CoNCA el 20 de juny de 2023.

Consell Nacional de la Cultura i de les Arts

Plenari

Vinyet Panyella i Balcells, presidenta
Margarida Troguet i Taull, vicepresidenta
Jordi Font i Cardona, secretari
Tania Safura Adam Mogne, vocal
Jaume Ayats Abeyà, vocal
Salvador Casals i Romagosa, vocal
Núria Iceta Llorens, vocal

Direcció

Joan Torrent Pérez

Elaboració de l'informe

Coordinació i edició: Ramon Castells Ros
Col·laboradors: Araceli Antón, Susanna Pariente, Marta Puigderrajols i Lluïsa Sala

Amb textos de: Guillem Carreras, Guillem d'Efak Fullana Ferré, Àlex Gutiérrez, Albert Mercadé, Esteve Molero, Clara Narvió, Marcela Otárola Burgos, Josep Playà Maset, Pere Antoni Pons, Senén Roy i Català, Carles Sora i Teresa Tort Videllet

Aportacions al capítol central realitzades per Jordi Baltà, Nicolás Barbieri, Lluís Bonet, Tena Busquets, Anna Cabó, Jaume Colomer, Marta Domènech, Jose Antonio Donaire, Maite Esteve, Maria Carme Jiménez, Salima Jirari, Taina López, Oriol Martí, Alfons Martinell, Albert Mercadé, Rafa Milán, Pep Montes, Rosa Maria Muga, Jesús Navarro, Jordi Pardo, Jordi Pascual, Marc Roig, Pepe Velasco i Pli-é Collective compostat per Eva Paià, Marina Ribot Pallicer i Angelica Tognetti.

Correcció lingüística: Tau Traduccions SL i Fina Baqués Gòtdia
Disseny i maquetació: Vitamina Disseny
Disseny de la portada: Opisso Studio
Impressió: Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions

---

El document *Informe anual sobre l'estat de la cultura i de les arts 2022*, editat pel Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CoNCA), està subjecte a una llicència de Reconeixement-NoComercial-Compartirigual 4.0 Internacional de Creative Commons. Se'n permet la còpia, la distribució, la comunicació pública i la creació d'obres derivades, sense ús comercial i sempre que se'n reconegui l'autoria i es mantingui la llicència en les seves noves creacions.

Podeu descarregar la versió electrònica d'aquest informe a la pàgina web <https://conca.gencat.cat/ca/publicacions/informe-anual-conca/>

Barcelona, setembre de 2023
Dipòsit legal: B-10722-2013

**Generalitat
de Catalunya**

Co NC A

Consell Nacional
de la Cultura i de les Arts